

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ŞİRVANLI MAHMUD'UN TARİH-İ İBN-İ KESİR
TERCÜMESİNDE FİİLLER**

Engin Yavuz

Zonguldak 2020

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**ŞİRVANLI MAHMUD'UN TARİH-İ İBN-İ KESİR
TERCÜMESİNDE FİİLLER**

**Hazırlayan:
Engin Yavuz**

**Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer**

**Eş Danışmanı:
Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel**

Zonguldak 2020

**ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ FORMU

23.10.2020

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

23.10.2020

(İmza)

Öğrencinin
Adı Soyadı: Engin Yavuz

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 175282110007 öğrenci numaralı Engin Yavuz'un hazırladığı "**Şirvanlı Mahmud'un Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiiller**" konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 21/09/2020 günü saat14.30'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan_____

Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel (Eş Danışman)

Üye_____

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer

Üye_____

Doç. Dr. Paki Küçüker

Üye_____

Doç. Dr. Gül Banu Duman

Üye_____

Dr. Öğr. Üyesi Rovshan Mammadov

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20.....

Prof. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Şirvanlı Mahmud'un Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiiller
Tez Yazarı	: Engin Yavuz
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer, Prof. Dr. Mehmet Mehdi Ergüzel
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Adedi	: 224

“Tarih-i İbni Kesir Tercümesinde Fiiller” adlı tez çalışması, Şirvânî Muhammed b. Mahmûd’un tercüme ettiği ve 4 ciltten oluşan eserin son cildindeki fiiller üzerine yapıldı. 4. cilt üzerinde çalışma yapan Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel ve Dr. Arslan Tekin’in hazırlamış olduğu indekslerden yararlanılarak eserdeki fiiller; basit fiiller, türemiş fiiller, birleşik fiiller, ek-fiiller, metinlerdeki yardımcı fiillerin çekimli şekilleri ve fiilimsiler olmak üzere 6 başlıkta tasnif edildi. Fiiller tasnif edilirken, ilk olarak fiillerin yapısı hakkında bilgiler verildi. Fiil tasnifleri yapılırken, başucu kaynakçaları olarak Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’ın Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy’un Türkçe El Kitabı ve Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu’nun Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller adlı eserler kullanıldı. Basit fiiller, ilk olarak iki ses daha sonra da artan ses sayısına göre tasnif edildi. Türemiş fiiller ise, iki alt başlık altında tasnif edildi: İsimden türemiş fiiller ve fiilden türemiş fiiller. Çalışmanın bir diğer bölümü olan birleşik fiillerde ise, isim unsuru + yardımcı fiil ve fiil + fiil olarak iki alt başlık kullanıldı. Çalışmanın üçüncü başlığını ise ek-fiiller oluşturmaktadır. Bu bölümde ek-fiiller isimlere gelenler ve fiillere gelenler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü kısmı olan “Metinlerdeki Yardımcı Fiillerin Çekimli Şekilleri” bölümünde ise fiiller, aldıkları eklere göre iki alt başlık altında tasnif edildi: Haber kipleri ve dilek kipleri. Bu bölümdeki fiiller tasnif edilirken fiil, geçtiği cümleyle birlikte gösterildi. Çalışmanın son bölümünde ise, fiilimsiler konusu ele alındı. Bu bölümde zarf-fiil, sıfat-fiil ve isim-fiil olan sözcükler metnin içinde geçmiş oldukları cümleyle birlikte gösterildi.

Anahtar Kelimeler: Şirvânî Mahmûd, Tarih-i İbn-i Kesir, Fiil Yapısı, Fiiller, Fiil Çekimi.

ABSTRACT

Institution : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature

Title : Verbs in the Translation of the History of Ibn Kesir Şirvanlı Mahmud

Author : Engin Yavuz

Adviser : Dr. Faculty Hasan Özer, Prof. Dr. Mehmet Mehdi Ergüzel

Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2020

Total Number Of Pages : 224

The thesis titled “Verbs in the Translation of the History of Ibn Kesir” was carried out on the verbs in the last volume of the work, which was translated by Şirvânî Muhammed Mahmûd. Using the indexes prepared by Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel and Dr. Arslan Tekin on the 4th volume, the verbs in the work were classified under 6 main titles as simple verbs, derived verbs, compound verbs, conjugated forms of auxiliary verbs in texts and verbs. While the verbs were being classified, firstly detailed information was given about the structure of the verbs. While making verb classifications, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi by Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Türkçe El Kitabı by Prof. Dr. Tuncer Gülensoy and Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller by Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu were used. Simple verbs were classified according to the number of voices. Derived verbs were classified under two subtitles: Verbs derived from nouns and verbs derived from verbs. In the combined verbs, which is another part of the study, two sections were used; noun + auxiliary verb, and verb+ verb. In the fourth part of the study, "Conjugated forms of auxiliary verbs in texts" section, verbs were classified under 2 subtitles according to their annexes: indicative moods and subjunctive moods. While the verbs in this section were classified, the verb was shown together with the sentence. In the last part of the study, the subject of verbals (gerundial) was discussed. In this section verbal adverbs, verbal adjectives and verbal nouns were shown with the sentences.

Key Words: Şirvânî Mahmûd, Tarih-i İbn-i Kesir, Verb Structure, Verbs, Verb Conjugation.

ÖN SÖZ

Fiiller, bütün dillerdeki en önemli kelime türüdür. Fiil görevindeki sözcük olmadan bir cümleyi cümle olarak değerlendirmek mümkün değildir. Fiiller, genel tanımıyla iş oluş ve hareket bildiren ve tek başlarına anlam ifade edebilen sözcüklerdir. Tek sestten oluşabildikleri gibi birden fazla sesin yan yana gelmesiyle de oluşabilmektedir. Türkçe, yapısı bakımından sondan eklemeli bir dil olduğu için kelimenin sonuna eklenen yapım ekleriyle farklı kelimeler oluşturulmaktadır.

Türk dili tarihinin bolca eserler verildiği dönemi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde, önceki devirlerin izlerini görmek mümkündür. Eski Anadolu Türkçesi döneminde, XIII ile XV. yüzyıllar arasında yazılmış pek çok değerli eser mevcuttur. Bunlardan biri de tezimizin konusu olan Şirvânî Mahmûd'un Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'dir. Bu eserin tamamı, 12 ciltten oluşmaktadır ancak sonradan eser, 4 cilt olarak yayımlanmıştır.

Çalışmada, Şirvânî Mahmûd'un Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde fiiller, yapılarına göre tasnif edilmiş ve sayısal sonuçlar elde edilmiştir. Ana kaynak olarak Prof. Dr. Mehmed Mehdi Ergüzel'in (4. cilt, 2. kısım) ve Dr. Arslan Tekin'in (4. cilt, 1. kısım) üzerinde çalışmış olduğu 4. cilt referans olarak kabul edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesindeki yazılı eserlerde fiillerin ne gibi bir durum arz ettiklerini görmek istememiz, bu çalışmayı yapmamızı sağlamıştır. Bu alanda daha önce çalışma yapan Özge Çoruk'un "Aşık Paşa Garib-Namesi'nde Fiiller" ve Galip Güner'in "Karahanlı Türkçesinde Fiiller" adlı çalışmaları, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi üzerine gerçekleştirdiğimiz çalışma için rehber olmuştur. Çalışmamızın başucu kaynakları olarak kullandığımız Zeynep Korkmaz, Tuncer Gülensoy, Ahmet Bican Ercilasun ve Necmettin Hacıeminoğlu'nun eserlerinden ciddi şekilde yararlandık. Lisans eğitimim esnasında ve sonrasında, benden desteğini esirgemeyen ve bilgileriyle beni daima aydınlatan hocam Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER'e, Sakarya Üniversitesi ve yüksek lisansa başladığım Bülent Ecevit Üniversitesi'nde ders aldığım tüm hocalarıma bana inandıkları ve beni daima destekledikleri için müteşekkirim. Benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve yaşanan tüm zorluklara rağmen bana inançlarını hiçbir zaman kaybetmeyen aileme ve sevgili eşim Nuriye Yaşar Yavuz'a da ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans ders ve tez aşamasında benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve bana daima inanan hocam Prof. Dr. Mehmet Mehdi Ergüzel'e, bilgilerini daima benimle paylaşan ve bana yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer'e şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1
1. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ VE TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ.....	3
1.1. Eski Anadolu Türkçesi	3
1.1.1. Selçuklu Dönemi Türkçesi.....	5
1.1.2. Beylikler Dönemi Türkçesi	6
1.1.3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Türkçesi	6
1.2. İbn-i Kesir'in Hayatı (701/1301)	7
1.3. İbn-i Kesir'in Eserleri	8
1.4. Şirvânî Muhammed b. Mahmud	11
1.5. Şirvânî Muhammed b. Mahmud'un Eserleri	12
2. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİNDEKİ FİLLER VE TASNİFİERİ	18
2.1. Basit Fiiller	19
2.1.1. Ünlü + Ünsüz	20
2.1.2. Ünsüz + Ünlü	24
2.1.3. Ünlü + Ünsüz + Ünlü.....	25
2.1.4. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	25
2.1.5. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz.....	39
2.1.6. Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	40
2.1.7. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü.....	41
2.1.8. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü	42
2.1.9. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz.....	43
2.1.10. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	43
2.1.11. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü	45
2.1.12. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	46
2.1.13. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	46
2.2. Türemiş Fiiller	46

2.2.1. İsimden Türemiş Fiiller	47
2.2.1.1. + lA- Ekiyle Türetilen Fiiller	48
2.2.1.2. + A- Ekiyle Türetilen Fiiller	52
2.2.1.3. + l- Ekiyle Türetilen Fiiller	53
2.2.1.4. +I- ; + U- Ekiyle Türetilen Fiiller	54
2.2.1.5. + Al- Ekiyle Türetilen Fiiller	54
2.2.1.6. + dA- ; + tA- Ekiyle Türetilen Fiiller	54
2.2.1.7. + Ar- Ekiyle Türetilen Fiiller	54
2.2.1.8. + r- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.9. + IrğA-; + urğa- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.10. + rA- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.11. + Aş- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.12. + k- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.13. + kIr- ; + kUr- Ekiyle Türetilen Fiiller	55
2.2.1.14. + sA- Ekiyle Türetilen Fiiller	56
2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller	56
2.2.2.1. – (I, U)n- Ekiyle Türetilen Fiiller	57
2.2.2.2. – dUr- Ekiyle Türetilen Fiiller	62
2.2.2.3. – (I, U)t- Ekiyle Türetilen Fiiller	66
2.2.2.4. – (I, U)l- Ekiyle Türetilen Fiiller	69
2.2.2.5. – (I, U)ş- Ekiyle Türetilen Fiiller	72
2.2.2.6. – Ir-; – Ur- Ekiyle Türetilen Fiiller	75
2.2.2.7. – mA- Ekiyle Türetilen Fiiller	77
2.2.2.8. – ar-, – er- Ekiyle Türetilen Fiiller	78
2.2.2.9. – I-; – U- Ekiyle Türetilen Fiiller	78
2.2.2.10. – A- Ekiyle Türetilen Fiiller	78
2.2.2.11. – y- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.2.2.12. – der-; – ter- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.2.2.13. – gUr- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.2.2.14. – k-; – g- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.2.2.15. – ele- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.2.2.16. – tür- Ekiyle Türetilen Fiiller	79
2.3. Birleşik Fiiller	79
2.3.1. İsim Unsuru ile Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	80

2.3.1.1. İsim Unsuru + aç- Yapısıyla Oluşanlar	82
2.3.1.2. İsim Unsuru + al- Yapısıyla Oluşanlar	83
2.3.1.3. İsim Unsuru + at- Yapısıyla Oluşanlar	84
2.3.1.4. İsim Unsuru + bağla- Yapısıyla Oluşanlar	85
2.3.1.5. İsim Unsuru + bırak- Yapısıyla Oluşanlar	85
2.3.1.6. İsim Unsuru + bil- Yapısıyla Oluşanlar	85
2.3.1.7. İsim Unsuru + bul- Yapısıyla Oluşanlar	86
2.3.1.8. İsim Unsuru + çal- Yapısıyla Oluşanlar	88
2.3.1.9. İsim Unsuru + çek- Yapısıyla Oluşanlar	88
2.3.1.10. İsim Unsuru + çık- Yapısıyla Oluşanlar	88
2.3.1.11. İsim Unsuru + çıkar- Yapısıyla Oluşanlar	89
2.3.1.12. İsim Unsuru + di- Yapısıyla Oluşanlar	89
2.3.1.13. İsim Unsuru + dik- Yapısıyla Oluşanlar	89
2.3.1.14. İsim Unsuru + dile- Yapısıyla Oluşanlar	90
2.3.1.15. İsim Unsuru + dök- Yapısıyla Oluşanlar	90
2.3.1.16. İsim Unsuru + döndür-/ + dönder- Yapısıyla Oluşanlar	91
2.3.1.17. İsim Unsuru + dut-/ + tut- Yapısıyla Oluşanlar	91
2.3.1.18. İsim Unsuru + düş- Yapısıyla Oluşanlar	93
2.3.1.19. İsim Unsuru + düz- Yapısıyla Oluşanlar	94
2.3.1.20. İsim Unsuru + eyit- Yapısıyla Oluşanlar	94
2.3.1.21. İsim Unsuru + eyle- Yapısıyla Oluşanlar	95
2.3.1.22. İsim Unsuru + geç- Yapısıyla Oluşanlar	104
2.3.1.23. İsim Unsuru + gel- Yapısıyla Oluşanlar	105
2.3.1.24. İsim Unsuru + getir- Yapısıyla Oluşanlar	107
2.3.1.25. İsim Unsuru + gey- Yapısıyla Oluşanlar	108
2.3.1.26. İsim Unsuru + gir- Yapısıyla Oluşanlar	109
2.3.1.27. İsim Unsuru + git- Yapısıyla Oluşanlar	110
2.3.1.28. İsim Unsuru + gönder- Yapısıyla Oluşanlar	111
2.3.1.29. İsim Unsuru + gör- Yapısıyla Oluşanlar	111
2.3.1.30. İsim Unsuru + göster- Yapısıyla Oluşanlar	112
2.3.1.31. İsim Unsuru + götür- Yapısıyla Oluşanlar	112
2.3.1.32. İsim Unsuru + iç- Yapısıyla Oluşanlar	113
2.3.1.33. İsim Unsuru + idin- Yapısıyla Oluşanlar	113
2.3.1.34. İsim Unsuru + iriş- Yapısıyla Oluşanlar	114

2.3.1.35. İsim Unsuru + işle- Yapısıyla Oluşanlar	115
2.3.1.36. İsim Unsuru + it- Yapısıyla Oluşanlar	116
2.3.1.37. İsim Unsuru + itdür- Yapısıyla Oluşanlar	144
2.3.1.38. İsim Unsuru + kal- Yapısıyla Oluşanlar	146
2.3.1.39. İsim Unsuru + kes- Yapısıyla Oluşanlar.....	147
2.3.1.40. İsim Unsuru + ko-/ + koy- Yapısıyla Oluşanlar.....	147
2.3.1.41. İsim Unsuru + okı-/ + oku- Yapısıyla Oluşanlar.....	149
2.3.1.42. İsim Unsuru + ol- Yapısıyla Oluşanlar.....	150
2.3.1.43. İsim Unsuru + olın- / + olun- Yapısıyla Oluşanlar	170
2.3.1.44. İsim Unsuru + şor- Yapısıyla Oluşanlar	172
2.3.1.45. İsim Unsuru + söyle- Yapısıyla Oluşanlar.....	173
2.3.1.46. İsim Unsuru + sür- Yapısıyla Oluşanlar	173
2.3.1.47. İsim Unsuru + toğ- Yapısıyla Oluşanlar.....	173
2.3.1.48. İsim Unsuru + tur- Yapısıyla Oluşanlar	174
2.3.1.49. İsim Unsuru + ur- Yapısıyla Oluşanlar	174
2.3.1.50. İsim Unsuru + var- Yapısıyla Oluşanlar.....	175
2.3.1.51. İsim Unsuru + vir- Yapısıyla Oluşanlar	176
2.3.1.52. İsim Unsuru + yaz- Yapısıyla Oluşanlar	179
2.3.2. İki Tarafı da Fiil Olan Birleşik Fiiller (Tasviri Fiil).....	179
2.3.2.1. Süreklilik Fiilleri.....	180
2.3.2.1.1. dur-/ tur-	180
2.3.2.1.2. gel-	181
2.3.2.1.3. gör-.....	182
2.3.2.1.4. kal-	182
2.3.2.2. Neticelendirme Fiilleri.....	182
2.3.2.2.1. ko(y)-.....	182
2.3.2.3. Tezlik Fiilleri	183
2.3.2.3.1. vir-/ ivir-	183
2.3.2.4. Yaklaşma Fiilleri.....	183
2.3.2.4.1. yaz-.....	184
2.3.2.5. Başlama Fiilleri	184
2.3.2.5.1. başla-	184
2.3.2.6. Uzaklaşma Fiilleri	184
2.3.2.6.1. git-.....	184

3. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ EK-FİİL	185
3.1. İsim Soylu Sözcüklere Eklenen Ek-Fiil	185
3.1.1. Ek-Fiilin Görülen (Bilinen) Geçmiş Zamanı	185
3.1.2. Ek-Fiilin Geniş Zamanı	186
3.1.3. Ek-Fiilin Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zamanı.....	186
3.1.4. Ek-Fiilin Şartı.....	186
3.2. Fiillere Eklenen Ek-Fiil	187
3.2.1. Hikâye Birleşik Zaman	187
3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	187
3.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi	187
3.2.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi	187
3.2.2. Şart Birleşik Zaman	188
3.2.2.1. Görülen (Bilinen) Zamanın Şartı	188
3.2.2.2. Geniş Zamanın Şartı.....	188
4. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ YARDIMCI FİİLLERİN ÇEKİMLİ ŞEKİLLERİ.....	189
4.1. Basit Zamanlı Fiiller	189
4.1.1. Haber Kipleri.....	189
4.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki –dİ, –dU	189
4.1.1.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –dUm	189
4.1.1.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –dUñ	189
4.1.1.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –dİ.....	190
4.1.1.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –dUğ	190
4.1.1.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –dUñUz	190
4.1.1.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –dİAr	190
4.1.1.2. Gelecek Zaman Eki –IsAr, –AcAk	191
4.1.1.2.1.–IsAr	191
4.1.1.2.2. –AcAk	191
4.1.1.3. Geniş Zaman Eki, –r, –Ar, –Ur.....	191
4.1.1.3.1. –r	191
4.1.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –rem, –rIn	191
4.1.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –rsIn	192
4.1.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –r	192
4.1.1.3.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –rUz	192

4.1.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –rsIz	192
4.1.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –rIAr.....	192
4.1.1.3.2. –Ar	193
4.1.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki –ArAm, –ArIn.....	193
4.1.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki – ArsIn.....	193
4.1.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki –Ar	193
4.1.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –eriz, –ArUz	193
4.1.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –ArsIz.....	194
4.1.1.3.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –Arlar	194
4.1.1.3.3. –Ur	194
4.1.1.3.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki –UrAm, –UrIn.....	194
4.1.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki –UrsIn.....	194
4.1.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki –Ur	195
4.1.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –UrUz.....	195
4.1.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –UrsIz, –UrsUz.....	195
4.1.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –UrlAr	195
4.1.1.3.4. Geniş Zamanın Olumsuzluğu –mAz.....	196
4.1.1.3.4.1. Teklik 1. Şahıs Eki –mAzAm, –mAzIn.....	196
4.1.1.3.4.2. Teklik 2. Şahıs Eki –mAzsIn	196
4.1.1.3.4.3. Teklik 3. Şahıs Eki –mAz	196
4.1.1.3.4.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –mAzUz	196
4.1.1.3.4.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –	197
4.1.1.3.4.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –mAzlAr.....	197
4.1.1.4. Şimdiki Zaman Eki –mAkdA	197
4.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki –mIş, –Up	197
4.1.1.5.1. –mIş.....	197
4.1.1.5.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –mIşIn	197
4.1.1.5.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –mİşsIn.....	197
4.1.1.5.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –mIş, –mIş durur.....	198
4.1.1.5.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –mişiz.....	198
4.1.1.5.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –mişsiz	198
4.1.1.5.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –mİşlAr	198
4.1.1.5.2. –Up.....	198
4.1.2. Bildirme Kipleri	199

4.1.2.1. İstek Kipi	199
4.1.2.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –Am	199
4.1.2.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –AsIn	199
4.1.2.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –A	199
4.1.2.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –AvUz	200
4.1.2.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –AsIz	200
4.1.2.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –AlAr	200
4.1.2.2. Emir Kipi	200
4.1.2.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki –AyIm, –AyIn	200
4.1.2.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki –ğIl	201
4.1.2.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki –sUn, –sIn	202
4.1.2.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –AlUm	202
4.1.2.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –ñ, –(U)ñ	202
4.1.2.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –sUnlAr	203
4.1.2.3. Dilek-Şart Kipi	203
4.1.2.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki –sAm	203
4.1.2.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki –sAñ	203
4.1.2.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki –sA	204
4.1.2.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –sAvUz	204
4.1.2.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –sAñUz	204
4.1.2.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –sAlAr	205
4.1.2.4. Gereklilik Kipi	205
4.2. Birleşik Zamanlı Fiiller	205
4.2.1. Hikâye Çekimi	205
4.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi –dU + –IdI, –dI + –IdI	205
4.2.1.2. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zamanın Hikâyesi –mİş + –IdI	205
4.2.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi –Ar/–r/–Ur + –dI/–dU, –mAz + –dI/–dU	206
4.2.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi –AyIdU, –A IdU, –AlAr IdI; –mAyAyIdU, –mAyAyIdI	206
4.2.2. Şart Çekimi	206
4.2.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı –dU + –IsA	206
4.2.2.2. Geniş Zamanın Şartı –Ar/–r/–Ur + –IsA	207
5. TARİH-İ İBN-İ KESÎR TERCÜMESİ'NDEKİ FİİLİMSİLER	208

5.1. Sıfaler	208
5.1.1. –dUk, –dIk	208
5.1.2. –An	209
5.1.3. –mİş	210
5.1.4. –AcAk	210
5.1.5. –mAlI, –mAlU	211
5.1.6. –Ar	211
5.1.7. –mAz	211
5.2. Zarf-Fiiller	212
5.2.1. –A	212
5.2.2. –I	212
5.2.3. –(y)U	212
5.2.4. –IcAk	213
5.2.5. –IncA	213
5.2.6. –mAdIn	213
5.2.7. –(U)p	214
5.2.8. –UbAn	214
5.2.9. –AlI	215
5.2.10. –dUkçA	215
5.2.11. –ken	215
5.2.12. –IcAgAz	216
5.2.13. –dUkdA	216
5.2.14. –ArAk	216
5.3. İsim-Fiiller	216
5.3.1. –mAk	216
5.3.2. –mA	216
5.3.3. –İş	217
SONUÇ	218
KAYNAKÇA	220
ÖZ GEÇMİŞ	224

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesindeki Basit Fiillerin Ses Sayısına Göre Tasnifi	20
Tablo 2.2: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İsimden Fiil Türetilen Ekler ve Kullanım Sayısı	48
Tablo 2.3: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiilden Fiil Türetilen Ekler ve Kullanım Sayısı	56
Tablo 2.4: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İsim Unsuru ile Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Kullanım Sayısı	80
Tablo 2.5: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İki Tarafı da Fiil Olan Birleşik Fiiller (Tasviri Fiil) ve Kullanım Sayısı	180
Tablo 4.1: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Zaman ve Kip Eklerinin Şahıslara Çekimi	207

KISALTMALAR LİSTESİ

Bk.	: Bakınız.
C.	: Cilt.
Düz.	: Düzenleyen.
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi.
h.	: Hicri.
İÜ.	: İstanbul Üniversitesi.
Nr.	: Numara.
S.	: Sayfa.
s.	: Sayı.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TDV	: Türk Dil Vakfı.
v.	: Varak.
vb.	: ve benzeri.
vd.	: ve diğerleri.
y.	: Yaprak.

GİRİŞ

Genel tanımıyla iş, oluş ve hareket bildiren sözcüklere fiil denir. Fiiller; kendi içlerinde basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Fiiller, bir dilin dil olabilmesini sağlayan yapıtaşdır. Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiiller adlı bu çalışmada, bir dil için çok değerli bir sözcük türü olan fiilleri çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Genel olarak bu çalışmada, Şirvanlı Mahmud'un Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesindeki fiiller, kendi içlerinde tasnif edilerek incelenmiştir. Çalışma, 5 ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın yazıldığı dönem hakkında bilgiler verilmiştir. Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi, Eski Anadolu Türkçesi döneminde çevrilmiştir ve bu dönemin özelliklerini bilmek, genel olarak çalışmanın anlaşılabilmesi için okura destek olacaktır. İlk bölümde, İbn-i Kesir'in hayatı ve eserleri ile eserin mütercimi Şirvanlı Mahmud'un hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise, fiiller ve fiil tasnifleri konusu ele alınmıştır. Bu bölümde fiiller hakkında genel bilgiler verilip ardından fiil tasnifleri yapılmıştır. Bu bölümde, fiiller üç alt başlık altında ele alınmıştır. İlk olarak, basit fiiller aldıkları ses sayısına göre tasnif edilmiştir. Ardından, türemiş fiiller, almış oldukları yapım eklerine göre isimden türemiş fiiller, fiilden türemiş fiiller olarak sınıflandırılmıştır. Dördüncü bölümün üçüncü alt başlığında ise, birleşik fiiller incelenmiştir. Birleşik fiiller, isim unsuru + yardımcı fiil ile fiil + fiil şeklinde incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesindeki ek fiiller üzerinedir. Bu bölümde ek fiiller, iki alt başlık olarak, isim soylu sözcüklere eklenen ek-fiiller ve fiillere eklenen ek-fiiller şeklinde incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, eserdeki yardımcı fiillerin çekimli şekilleri incelenmiştir. Bu bölümde haber kipleri, kip ekleri ve birleşik zamanlı fiiller ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümü olan beşinci bölümde ise, fiilimsiler incelenmiştir. Bu bölümde sıfat-fiil, zarf-fiil, ve isim-fiil olarak; üç alt başlık şeklinde sınıflandırılmıştır.

Elde edilen veriler ve çıkarımlar ise sonuç kısmında verilmiştir.

Yapılan bu çalışmada temel kaynakça olarak M. Mehdi Ergüzel (4. cilt 2. kısım) ile Arslan Tekin'in (4. cilt 1. kısım) çalışmış olduğu Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi 4. Cilt esas alınmıştır. Çalışmada, literatür kısmının oluşturulması için YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde bu konuda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri ile bildiriler incelenmiş ve bu kaynaklar ilgili yerlerde kullanılmıştır. Türk dilinin önemli isimlerinden Zeynep Korkmaz, Ahmet Bican Ercilasun, Tuncer Gülensoy, Tahsin Banguoğlu ve Necmettin Hacıeminoğlu'nun eserleri de bu çalışmada kullanılmıştır.

1. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ VE TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ

1.1. Eski Anadolu Türkçesi

XI. asırdan başlayarak Oğuz boylarının konuşma diline bağlı olarak oluşan ve bugüne dek süregelen Anadolu ve civarındaki yazı dili, kendi içerisinde üç büyük dönemde incelenmektedir:

1. Anadolu’da ve civarında XI. asırdan başlayarak oluşan ve XV. asrın sonlarına dek süren bu yazı dilinin ilk dönemi için günümüzde, genel olarak “Eski Anadolu Türkçesi” terimi kullanılmaktadır. Ancak başka terimler de kullanılmaktadır. Osmanlı döneminde olduğu ve geliştiği, Osmanlı Türkçesinin temeli olduğu için de “Eski Osmanlıca” ya da “Eski Türkiye Türkçesi” isimleri de verilmektedir.

2. Batı Türkçesinin, XVI. asrın başından XIX. asrın sonuna dek devam eden dönemi “Osmanlı Türkçesi” şeklinde isimlendirilmektedir. Ahmet Bican Ercilasun “Eski Türkiye Türkçesi” ya da “Eski Anadolu Türkçesi” terimi Azerbaycan lehçesini dışarıda bıraktığından dolayı “Eski Oğuz Türkçesi” terimini teklif etmiştir (Ercilasun, 2004: 433).

3. XX. asır başlarından bugüne dek devam eden Türkçe dönemine de “Türkiye Türkçesi” denmektedir (Üstüner,2017: 168-169).

İnceleme konusu olarak seçilen Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi, Anadolu’daki yazı dillerinin oluşum evresi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde çevrilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi; XI. asırdan itibaren Güney ve Kuzey Azerbaycan, Irak ve Suriye ile Anadolu’ya yerleşen Oğuzların konuşma ve yazı diline verilen isimdir. Bu dönem, Batı Türkçesinin XIII-XV. asır arasındaki halidir. Ergin’e göre, bir dilin birbiri ardına gelen devirlerini kesin sınırlarla ayırmak zordur. Çünkü Batı Türkçesinin söz konusu dönemlerinin başlangıç ve bitiş zamanları oldukça uzundur. Bir dönemden diğerine belli dil özellikleri aktarılmış, bu özellikler sonraki dönemde aşama aşama silinmiş, kimi özellikler de varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Ergin, 2018: 349).

Oğuz Türkleri, Orta Asya’da kullandıkları ortak edebî dili büyük gruplar halinde batıya göçmeye başladıktan sonra bırakmış olsalar da Eski Türkçeye ait birtakım özellikleri yeni coğrafyada kullandıkları dile nakletmişlerdir. Hem ses hem de şekil özelliklerinin dışında yazım özellikleri de Eski Türkçeye benzemektedir (Korkmaz, 2015: 223-231). Ancak Moğol baskısı zayıflayıp da Beylikler Dönemi’nde görece bir rahatlık ortamı oluştuğunda Türk dili, Eski Anadolu Türkçesi olarak boy göstermeye başlamıştır. Anadolu Selçukluları döneminde Türkçe, idare katında ve edebiyat alanında pek makbul değildi; Anadolu beylerinin Türkçeye verdiği önemle birlikte literatürde “Eski Anadolu Türkçesi” şeklinde isimlendirilen yeni bir yazı ve konuşma dili gelişmeye başlamıştır.

Eski Anadolu Türkçesi, XIII ile XV. asırlar arasında Oğuz Türkçesine bağlı olarak kurulmuş ve Oğuz Türkçesinin ilkyazı dili olmuştur. Oğuz Türkçesi, ilk kez bu devirde yazıya geçirilmeye başlanmıştır (Köktekin, 2011: 1). Oğuzların Anadolu’ya yerleşmeleri ile ağız özellikleri değişmeye başlamış ve böylece Oğuz Türkçesi, farklı özelliklere sahip olmak suretiyle edebi bir dil olmuştur (Ercilasun, 2004: 442). Daha çok bir konuşma dili hüviyetine sahip olan Oğuz Türkçesi, Anadolu’da kazandığı yeni çehre ile zengin bir edebiyat dili haline gelmiştir. Bu dille pek çok edebi eser verilmiştir. “Bu nedenle Eski Anadolu Türkçesi dil ve kültür tarihimizde önemli bir dönüm noktasını oluşturur.” (Korkmaz, 2013: 106). Zengin bir dil haline gelmeye başlayan Türkçenin bu döneminde yazı diline has standart ses, şekil ve imla özellikleri bulunmamaktadır (Öztekten, 2018: 260-266).

Eski Anadolu Türkçesi döneminde farklı konularda pek çok telif ve tercüme eser verilmiştir. Literatüre mal olmuş eserler, genel olarak XIV-XV. asırlara ait eserlerdir. Bu eserler, çoğunlukla dini muhtevaya sahiptir. Kur'an, hadis ve siyer tercümesi, fıkhi konularla ilgili tercüme, kısasü'l-enbiya ve tezkiretü'l evliya tercümeleri ile dini-tasavvufi eserlerin tercümeleri, tarih, siyasetname, nasihatname, mevize türünden eserlerin tercümeleri, tıp ve farklı bilim dallarına ait eserlerin tercümeleri yapılmıştır (Özkan, 2010: 316).

Eski Anadolu Türkçesi, siyasal ve toplumsal gelişmeler çerçevesinde üç dönemde incelenmektedir:

1. Selçuklu Dönemi Türkçesi (XII. asır sonu-XIII. asır)
2. Beylikler Dönemi Türkçesi (XIII-XV. asır)
3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Türkçesi (XV. asrın ikinci yarısı)
(Akar, 2017: 241).

1.1.1. Selçuklu Dönemi Türkçesi

Haçlı seferleriyle Moğol istilalarından dolayı Türk dili, XI ve XIII. asırlar arasında karanlık bir devir yaşamıştır (Akar, 2017: 233). Selçuklular Dönemi'ne ilişkin eser sayısı çok azdır. Selçuklulardan kalan eserlerin az olması, bu dönemin Türkçesine ilişkin bilgi edinmemizi engellemektedir. Bu dönemde meydana gelen savaşlarla ve karışıklardan dolayı çok fazla eser günümüze dek gelmemiştir (Şahin, 2015: 19). Bu devirde, çok fazla eser bulunmamaktadır. Bunun en büyük nedeni de Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerinin resmi dilinin Arapça, edebiyat dilinin Farsça olmasıdır. Bu devirde, Eski Türkçeyle Oğuz Türkçesinin özelliklerini taşıyan karışık dilli eserler yazılmıştır. Eski Türkçedeki bol- fiiliyle Batı Türkçesindeki ol- fiili kimi eserlerde bir arada kullanılmıştır. Bu da “olğa-bolğa” sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. XI. ve XIII. asırlar eserler, bir taraftan Batı Oğuzcasını diğer taraftan da Doğu Oğuzcasının dil özelliklerini yansıtmaktadır. Bundan dolayı XI. ve XIII. asır Oğuz Türkçesi, kendi içerisinde minimum iki ana ağız bölgesi meydana getiren bir sistem sergilemekteyse de “her ikisi de doğrudan doğruya Oğuz Türkçesi temelindeki farklı şekillenmelerden kaynaklandığı için artık bu dönem dilinin, Doğu Türkçesinden Batı Türkçesine uzanan bir geçiş evresi olarak değil doğrudan doğruya Oğuzcanın kendi içindeki farklı biçimlenme süreçlerinin ortaya koyduğu birer ayrılık olarak değerlendirilmesi gerekir.” (Korkmaz, 2013: 86). Behcetü'l-hadayık fî mev'izeti'l-halayık karışık dilli eserlerin en öne çıkanıdır. Bunun dışında; Feraiz Kitabı, Kitab-ı Gunya, Kıssa-i Yusuf, Kuduri Tercümesi karışık dilli öteki eserlerdendir. Bu dönemde Ahmet Fakih, Sultan Veled, Şeyyad Hamza, Hoca Dehhani, Yunus Emre edipler de bulunmaktadır.

1.1.2. Beylikler Dönemi Türkçesi

XIII. asırda, bilhassa Moğol istilalarından dolayı gücünü kaybeden Anadolu Selçuklu Devleti, XIV. asrın başında, daha evvel Bizans sınırlarına iskân edilen uç boyların bağımsız olmasından sonra sona ermiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan topraklar da bağımsız olmuştur. Bütün bu boylara “Anadolu Beylikleri” denmektedir (Özkan, 1995: 62-63).

Anadolu Beylikleri, Moğol istilalarından dolayı yaptıkları göçler ile nüfuslarını artırmış, Anadolu'nun Türkleşmesini sağlamıştır. Anadolu Beylikleri, Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin tersine Türk diline çok ciddi şekilde önem vermiştir. Selçuklu dönemindeki az miktardaki esere karşı Beylikler Dönemi'nde telif ya da çeviri, edebî, bilimsel ve dinsel pek çok eser yazılmıştır. Gülşehrî, Âşık Paşa, Elvan Çelebi, Hoca Mes'ud, Kaygusuz Abdal, Kadı Burhaneddin, Şeyhoğlu, Devletoglu Yusuf, Erzurumlu Darîr, Ahmedî, Ahmed-i Dâi beylikler döneminin ünlü edipleridir (Gülsevin-Boz, 2010: 10-15).

Beylikler dönemindeki eserlerde kimi varyantlaşmalar görülmektedir. Bunun sebebi, farklı Oğuz ağızlarının eserlerde kullanılmasıdır. Moğol akınlarıyla Anadolu'ya Oğuzların dışında Kıpçak, Çiğil ve Kanglı gibi boylar da yerleşmiştir. Bu yüzden, eserlere de yansıyan bir dil farklılaşması söz konusu olmuştur (Korkmaz, 2013: 108). Beylikler dönemi eserlerinde bulunan ağız farklılıkları, Oğuzcaya dayanan lehçelerin biçimlenmesinde önemli bir faktördür.

1.1.3. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi Türkçesi

Beylikler döneminde, Türkçenin öne çıkmasıyla çok sayıda eser yazılmış, Oğuz Türkçesinin itibarı artmıştır. Bilhassa, bu devirde Osmanlı Devleti'nin pek çok sahada gelişmesi ve büyümesi, kültürel yaşama da yansımıştır. XIV ve XV. asırlarda Arapça, medreselerde kullanılmıştır. Edebiyat alanında da Farsça öne çıkmıştır. Türk diliyle verilen eserlerin sayısı azalmıştır. XV. asırdan sonra, Farsça ve Arapça yoğun biçimde edebiyat diline yerleşerek Osmanlı Türkçesi tümüyle Eski Anadolu Türkçesinden ayrılmıştır (Korkmaz, 2013: 111). Şeyhi, Süleyman Çelebi ve Hatiboğlu bu dönemin edebiyatçılarıdır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi, verilen eserler bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Tez konumuz olan ve Türk Dilinin ana kaynaklarından olmasa da yazıldığı dönem ve dil özellikleri bakımından önemli bir yere sahip olan Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi de bu dönemde yazılmıştır.

1.2. İbn-i Kesir'in Hayatı (701/1301)

İslami bilimlerin pek çok sahasında çok önemli eserler üreten ve bu sahalarda büyük bir ün kazanan İbn-i Kesir'in künyesi kaynaklarda "İmadüddîn Ebu'-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesir b. Zerr eş-Şafî" olarak geçmektedir. İbn-i Kesir'in, doğum tarihi, kimi eserlerde farklı şekillerde verilmektedir. Genel kabul görmüş tarih, 701/1301'dir. İbn-i Kesir, Dımaşk (Şam)'ın Busrâ kasabasının yakınlarındaki Micdel isimli köyde doğmuştur. Babası, o dönemde köyün hatibidir. İbn-i Kesir 703/1303 senesinde babasını kaybetmiş, abisi Abdulvahab onun bakımını üstlenmiştir. İbn-i Kesir, 706/1306 yılında abisiyle birlikte dönemin bilim merkezi olan Dımaşk (Şam)'a yerleşmiştir (Yelten, 1998: 6). İbn-i Kesir; kendisi, ailesi ve akrabaları ile alakalı kimi bilgilere bu kişilerin doğum ya da ölüm tarihlerine düştüğü notlarla, eserlerinde yer vermiştir (Ürkmez, 2010: 130).

İbn-i Kesir, ilk eğitimini abisinden görmüştür. Burhâneddin El- Ferâzi (ölm. H729/ M. 1329), Kamâlüddînbin Kadî Şihne (ölm. 726/M.1326), El-Kasım bin Asâkir (ölm. H. 723/M.1323), İbn-i Teymiyye (ölm. H728/M. 1328) gibi bilim adamlarından hadis, fıkıh ve tefsir konusunda eğitim almış, bu alanlarda gençken eserler vermeye başlamıştır (Tekin, 1998: 33). Tehzibu'l-Kemâl isimli eserin sahibi el-Mizzi'ye (Ö.742/1341) mülâzemet etmiş, sonra da onun kızıyla evlenmiştir (Cerrahoğlu, 1981: 46).

İbn-i Kesir, eğitimi esnasında en çok İbn-i Teymiyye'nin etkisinde kalmıştır. İbn-i Teymiyye, İslami bilimlere yeni yorumlar katmış bir şahsiyettir, bundan dolayı dönemin bilim ve devlet adamlarınca eleştirilmiş ve baskı görmüştür. İbn-i Kesir de hocasının uğradığı baskılara uğramıştır (Bey, 1927: 117'den akt. Tekin, 1998: 33). İbn-i Kesir, yaşamının son dönemlerinde gözlerini kaybetmiş, 774/1373'te Şam'da vefat etmiştir.

İbn-i Kesir, oldukça karışık bir dönemde yaşamıştır. Tatarların saldırılar düzenlediği bu dönemde halk ve devlet içinde bir istikrar bulunmamaktadır. Tatarlar, Bağdat'ta Müslümanları öldürmüş, şehirleri ve kütüphaneleri yağmalamıştır. Ayrıca, İbn-i Kesir'in yaşadığı dönemde Haçlı Seferleri de yapılmıştır. Müslümanlar topraklarını kaybetmiş, ekonomi kötüye gittiği için vergiler artırılmıştır. Bu da elbette Şam'da bilim ve kültür hayatının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bilim adamları, bu karışıklıklardan dolayı, Kahire, Kudüs, İskenderiye ve Hıms şehirlerine dağılmıştır. Böylesine kötü bir dönemde yaşayan ve kendini yetiştiren İbn-i Kesir, tefsir ve hadis alanında ilerlemiş, Ümmi Salih Mescidinde, Zehebi'den sonra hadis alanında dersler vermiştir. Ardından, Eşrefiye Medresesi'nde dersler vermiş, burada da İbn-i Teymiyye'nin öğrencisi olduğu için zorluklar yaşamış, İbn-i Teymiyye'nin öğrencisi olduğu için görevine son verilmiştir. Gençlik döneminden itibaren tefsir, hadis, fıkıh ve tarih sahasında eserler veren İbn-i Kesir'e yaşamı boyunca ciddi bir rağbet olmuştur. Onun sahip olduğu eğitim, Şam'daki medreselerde ders vermesini sağlamıştır. Tefsir konusundaki çalışmaları, onun ayrı bir ekolün kurucusu olarak görülmesini sağlamıştır (Küçükkalay, 2010: 89).

1.3. İbn-i Kesir'in Eserleri

Genç yaşında, tarih, fıkıh, hadis gibi alanlarda eserler veren ve bu alanlarda önemli bir üne kavuşan İbn-i Kesir'in eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

İbn-i Kesir'in tefsir alanındaki eserleri şunlardır:

1. Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim
2. Fedâilu'l-Kur'ân ve Tarihu Cem'ihî

İbn-i Kesir'in hadis alanındaki eserleri şunlardır:

1. Cāmi'u'l-mesānidve's-sunen el-hādīliakvemi's-senen
2. Musnedu'l-fārūḳ emīr i'l-mu'miniñ ebī ḥafṣ 'Umar ibn Ḥaṭṭāb ve aḳvāluhu 'alā ebvābi'l-'ilm
3. Musnedu's-şeyḫayn

4. İhtisāru ‘ilūmi’lhadīs
5. Tahricu eḥādisi edilleti’t-tenbīh,
6. Tuḥfetu’t-tālibbima‘rifeti eḥādisi muḥtaşari ibni’l-Ḥācib
7. Ahādīs et-Tevfid ve‘r-Redduale‘ş-Şirk

İbn-i Kesir’in fıkıh alanındaki eserleri şunlardır:

1. El-ictihâld fi Talebi Fadli‘l-Cihâd
2. İrşâdu’l-fakīh ilâma‘rifetiedilleti’t-tenbīh
3. Kitâbu’l-aḥkâmi’lkebīr

İbn-i Kesir’in tarih alanındaki eserleri şunlardır:

1. El Bidâyeve’n-Nihâyefi’t-Tarih
2. Tabakâtu’l-fukahâi’ş-Şafi‘iyye
3. Menâkibu’l-İmâm eş-Şâfi‘î
4. En-Nihâyefi’l-fitenve’l-malâhim

İbn-i Kesir’in bazı el yazması eserleri de vardır:

1. Et-Tekmîlfi’l-cerh ve’t-ta‘dîl ve Ma‘rifeti‘ş-Şikâtve‘d-Du‘afâve‘l-Mecâhil
2. El-Kevâkibu’d-derarîfi’t-tārīḥ

İbn-i Kesir’in kaybolmuş eserleri de bulunmaktadır:

1. Şerhuşahîhi’l-Buharî
2. El-AhkâmâlâEbvâbi’t-Tenbīh
3. Şerhuşahîhi’l-Buhārî
4. Aḥkâmi’-suğrâ

5. Cuz' fi duḥūlimü' mini'l-cin el-cenne
6. Cuz' fi faḍli yevmi 'arafe
7. Cuz' fifethi'l-Ḳunṣṭāṭiniyye
8. Cuz' fi ḥadīṣi'ş-şūr
9. Cuz' fi isnādihadīṣi'ş-şefā'a
10. Cuz' fi ḳātli'l-kilāb
11. Cuz' fi keffāreti'l-meclis
12. Cuz' fi mese'letihel el-iḥvānutusemmâihve
13. Cuz' fi mīrāṣi'l-ebeveyenma'a'l-iḥve
14. Cuz' fi ṭaṭhīri'l- mesācid
15. Cuz' fi tekzībihadīs zekerahu'l-Ḥaṭīb fi tāriḥihi 'an ibn 'Umar
16. Cuz' fi'l-eḥādīṣi'l-vāridefi Faḍli'l-eyyāmi'l-'aşeraminzihicce
17. Cuz' fi'l-eḥādīṣi'l-vāridetifi'l-mehdī
18. Cuz' fi'r-radd 'alāḥadīṣi's-sicill
19. Cuz' fi'r-raddi 'alâkitābiraf'i'l-cizye
20. Cuz' fi'şalāti 'alā'nebiyfi't-teşehhudi'l-āḥır
21. Cuz' fi'z-zebīḥaelletilemyuzkerismullāh 'aleyha
22. Eḥadīṣu'l-uşul
23. El- Muḳaddimāt
24. Feḍāilu'ş-şeyḥayn
25. Kitābu'l-ezkār ve feḍāili'l-a'māl

26. Kitābu's-semā'
27. Kitābu's-sıyām
28. MenākıbuibnTeymiyye
29. Muhtaşarukitābi'l-medhalilâkitābi's-sunenli'l-Beyhakî
30. Muşannefu fı tahrîmi'l-cem'ibeyne'l-uḥteyn
31. MusneduebîBekreş-Şıdık
32. Şıfātu'n-nār
33. Sîretu 'Umar ibn el-Ḥattâb
34. Sîretu EbîBekreş-Şıdık, SîretuMenglibuğa

1.4. Şirvânlı Muhammed b. Mahmud

XV. yüzyılın bilim adamlarından biri olan Şirvanlı Muhammed b. Mahmud, II. Murat hekimlerinden biridir. Hayatına ilişkin net bilgiler bulunmamaktadır, ancak isminden de anlaşıldığı üzere Azerbaycan'ın Şirvan bölgesinde doğduğu ve buradan Anadolu'ya yerleşen bir ailenin çocuğu olduğu anlaşılmaktadır. Tuhfe-i Muradî'nin yazarı olan Muhammed bin Mahmud Şirvânî, Çelebi Mehmet ve II. Murat döneminde yaşamış, eserlerini bu hükümdarlara sunmuştur. Bu bilgi çerçevesinde denilebilir ki Şirvanlı Mahmud, XIV. asrın ikinci yarısında doğmuştur (Argunşah, 1990: 483). Doğum tarihi, Murad-nâme isimli eserinde şu şekilde yer almaktadır:

“Anuñ hicretinden sekiz yüz yidi
Geçincek baña Tañrı var ol didi
Çün ol Hayy u Kayyum virdi vücüd
Kim 'ilm ehli bilinden irdi vücüd”

Bu beyitlerden de anlaşılabileceği gibi Şirvanlı Mahmûd'un babası da âlim bir şahsiyettir (Yelten, 1998: 11).

Şirvânî Mahmud'un adı, tüm kitaplarında hatta aynı kitabın değişik nüshalarında da farklı şekillerde yer almaktadır. Tuhfe-i Muradî'nin, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshasında; "Mahmûd bin Mahmûdî Şirvânî" Bursa Haraççioğlu Kütüphanesi'ndeki nüshasında "Muhammed bin Mahmûd bin Şirvânî" diğer iki nüshasında Muhammed bin Mahmûd-ı Şirvânî", Kitabü't-tabîh Tercümesinde Muhammed bin Mahmûd Şirvânî" ve İbn-i Kesir Tercümesi'inde "Mahmûd bin Muhammed el-Mev'ûd Bedr-i Dilşad" şeklinde geçmektedir. Yazarın adı, sonradan kaleme alınan ve kendisinden söz edilen pek çok kitapta da değişik şekillerde yer almaktadır. Yazarın ismini, Babinger "Mahmûd b. Mehmed b. Dilşâd" Tıp Yazmaları Kataloğu "Şükrullah Şirvânî, Muhammed b. Mahmûd b. Hacı" ve "Şirvânî, Muhammed b. Mahmûd b. Hacı" Bursalı Mehmet Tahir "Mahmûd ibn-i Mehmed Dilşâd Şirvânî" Ramazan Şeşen "Mahmûd b. Mahmûd b. Dilşâd" İ. Hakkı Uzunçarşılı "Muhammed bin Mahmûd" Şemseddin Sami "Şirvânî (Muhammed bin Mahmûd)" olarak anmıştır (Argunşah, 1990: 483).

Şirvanlı Mahmud'un hayatına ilişkin bilgiler ancak kendi eserlerinden öğrenebilir. Cevhernâme isimli eserinde dünyaya ve ahirete dair bilimler konusunda eğitim aldıktan sonra Anadolu'da tıpla uğraştığını bildirmiştir. Tuhfe-i Muradî'nin giriş bölümünde, II. Murat'ın hizmetkârı olduğunu söylemiş ve padişahı övmüş, Çelebi Sultan Mehmet'in kendisinin üstündeki haklarından söz etmiştir. Tuhfe-i Muradî'yi Bursa'da yazmasından, yaşamının son devirlerini Bursa'da geçirdiğini anlamak mümkündür. Son kitabı Mürşid'in yazım tarihine (841/1438) ve bu eseri ithaf ettiği kişilere bakarak onun 1438-1451 yılları arasında öldüğü rahatlıkla söylenebilir (Paşa, 2010:206).

1.5. Şirvânî Muhammed b. Mahmud'un Eserleri

Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi: Kitapta çevirmenin ismi "Mahmûd el-Mev'ûd Bedr-i Dilşad" şeklinde yer almaktadır. Şimdiye dek yapılan çalışmalarda, bu çevirinin Şirvanlı Mahmud'a ait olduğu yazdığı ve II. Murat'a sunulduğu yazmıştır ama Argunşah'ın tespitlerine göre bu bilgiden şüphe etmek gerekmektedir. Çünkü kitabın hiçbir noktasında bu konuyu teyit eden bir bilgi bulunmamaktadır. Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi, II. Murat'tan evvelki padişah Çelebi Mehmet'e de sunulmuş olabilir. Hatta, Şirvânî Mahmud, kimi eserlerinde kitabın beylere sunulduğunu belirtmiştir (Argunşah, 1990: 491). Tarih-i İbn-i

Kesir Tercümesi, dil bakımından sade, anlaşılır bir şekilde kaleme alınmıştır. Kısa cümleler ve diyaloglar, eserin dilini akıcı hale getirmiştir (Özer, Yavuz, Ergüzel, 2020: 60). Kitap üzerine çalışmalar yapan Muhammed Yelten, eserin nüshalarına ilişkin şu bilgileri vermiştir:

1. Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Damat İbrahim Paşa bölümünde 893, 894, 895, 896 numaralı bölümlerde bulunan ve 4 ciltten oluşan nüsha.

893 numarada kayıtlı olan cilt; miklepli, şemseli ve kahverengi meşin kaplamalıdır. Kitabın ilk 2 sayfa cetveli tezhipli ve kâğıt aharlıdır. Cildin boyutları 328x231 (260x161) mm. ve cilt 387 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları, kırmızı mürekkep ile yazılmış, metinler bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihiyle müstensihinin adının bulunmadığı kitap, yaratılış ile başlamış, h. 212 senesine dek meydana gelen olayları anlatmıştır.

894 numaradaki cilt; miklepli, köşebentli, şemseli ve kahverengi meşin kaplamalıdır. Kitabın başlıkları ve ilk satır cetvelleri tezhipli, kâğıt aharlıdır. Cildin boyutları 340x227 (249x143) mm'dir ve cilt 56 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 21 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları, kırmızı mürekkep ile yazılmış, metin bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihinin adının bulunmadığı nüsha, h. 213 yılından h. 440 yılına dek meydana gelen olayları anlatmaktadır.

895 numaradaki cilt; miklepli, köşebentli, şemseli ve kahverengi meşin kaplamalıdır. Kitabın başlıkları ve ilk satır cetvelleri tezhipli ve kâğıt aharlıdır. Cildin boyutları 330x225 (215x55) mm'dir ve cilt 449 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 17 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları kırmızı mürekkep kullanılarak kaleme alınmış, metin bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi h. 968, müstensihiyse Mahmûd'dur. H. 441 senesinden h. 650 senesine dek meydana gelen olayları anlatmaktadır.

896 numaradaki cilt; miklepli, köşebentli, şemseli ve kahverengi meşin kaplamalıdır. Kâğıt aharlıdır ve sayfeler kırmızı cetvellidir. Cildin boyutları

303x202 (254x150) mm'dir ve kitap 396 varaktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 21 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmış, metin bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihinin ismi bulunmayan nüsha (cilt) h. 658 senesinden kitabın bitiş senesine dek meydana gelen olayları anlatmaktadır.

2. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki Fatih bölümünde bulunan 4265 numaralı ve mükerrer kayıtlı 2 ciltten oluşan nüsha.

4265 numaradaki cilt; miklepli, şemseli ve siyah meşin kaplamalıdır. Kitabın başlığı tezhiplidir ve cetveller ile kırmızı mürekkeple yazılmış kâğıt aharlıdır. Cildin boyutları, 304x205 (235x152) mm'dir ve cilt 387 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 21 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılan kitap, bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi h. 854, müstensihinin ismi Derviş Ömer bin Muhammed'dir. Cildin, baş ve sonundaki olayın hangi senelere ait olduğu bildirilmemiştir.

4265 numaradaki mükerrer cilt; miklepli, şemseli ve kahverengi meşin kaplamalıdır. Cildin başlığı tezhiplidir ve kâğıdı aharlıdır. Cildin boyutları, 324x215 (225x142) mm'dir ve cilt 395 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 21 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları, kırmızı mürekkep ile yazılan nüsha (cilt) bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihinin ismi yer almayan cilt, yaratılış ile başlamış, h. 212 senesine dek meydana gelen olayları anlatmıştır.

3. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya bölümünde 2996, 2997 numaralarla kayıtlı olan ve 3 ciltten oluşan nüsha.

2996 numaradaki cilt; miklepli, kahverengi meşin kaplıdır ve kâğıt aharlıdır. Cetveller kırmızı renkle çizilmiştir. Cildin boyutları 346x242 (240x154) mm'dir ve cilt 452 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan kitabın tüm sayfalarında 17 satır bulunmaktadır. Konuların başlıkları, kırmızı mürekkep ile yazılan kitap bölümlere (bablara ve fasıllara) ayrılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensihinin ismi yoktur.

2997 numaradaki cilt; miklepli, basma şemseli ve vişneçürüğü meşin kaplamalıdır. Kâğıt aharlıdır ve cetvelleri kırmızı mürekkeplidir. Cilt boyutları 324x240 (235x147) mm'dir ve cilt 394 yapraktan oluşmaktadır. Harekeli güzel bir nesih ile yazılan cildin tüm sayfalarında 21 satır bulunmaktadır. İstinsah tarihi ve müstensihin isminin bulunmadığı cilt, h. 213 senesinden h. 440 senesine dek meydana gelen olayları anlatmaktadır (Yelten, 1998: 14-17).

İlyâsiyye: Şirvanlı Mahmud'un, Menteşeoğullarından İlyas Bey (824/1421) için Arap diliyle kaleme aldığı ve sonra da onun isteği ile Türk diline tercüme ettiği tıpla ilgili bir kitaptır. Keşfü'z-Zunûn'a göre bu kitap, 1 giriş ve 10 bölümden oluşmaktadır (Argunşah, 1990: 494). Eserin günümüze dek hiçbir nüshası bulunamamıştır.

Cevhernâme: Tifâşî'nin (ö.651/1253) Ezharü'l-efkâr fî cevahiri'l-ahcâr isimli kitabının yeni bilgilerle gerçekleştirilmiş çevirisidir. Timurtaş Umur Bey istediği için hazırlanan eser, 831 (1427) senesinde Timurtaş Umur Bey'e sunulmuştur.

Şirvânî Mahmud'un kıymetli taşlardan söz eden ilk kitabı Cevher-nâme'dir. Kitabın ismi, metinde yer almamaktadır ama günümüze dek kitaptan "Cevher-nâme" şeklinde söz edildiği ve böyle bilindiği için bu isim kullanılmaktadır (Argunşah, 1990: 486). Kitap, Baytar-Nâme'yle aynı ciltte bulunmaktadır. Cevher-nâme'nin başladığı 1b sayfasında "Baytar-nâme" yazmakta ama 1b-55b sayfalarında Cevher-nâme, 55b-67a sayfalarında Baytar-nâme ismi bulunmaktadır. Kitaptan ilk kez söz eden kişi Fuat Köprülü'dür. Köprülü, kitabın Dresden Kütüphanesi'nde bulunduğunu bildirerek söz konusu kütüphanenin kataloğunu kaynak olarak göstermiştir. Köprülü'nün verdiği bilgilerde yanlışlık vardır. Kitabın bilinen tek nüshası, Doğu Almanya'da Leipzig Senato Kütüphanesi'nde K. 231 numarada kayıtlı bulunmaktadır (Argunşah, 1990: 486).

Tuhfe-i Murâdî: Şirvanlı Mahmud'un 833'te (1403) yazdığı Tuhfe-i Muradî, 25 babdan oluşmaktadır. Kitabı; Bursa'da, II. Murat'a sunmuştur. Eser; değerli taşlar, kuvvet verici ilaçlar ve ıtriyatla ilgili bir kitap olan Cevhernâme'nin sade bir Türkçe ile genişletilmiş halidir. Mustafa Argunşah tarafından doktora tezi olarak çalışılan kitap, sonradan basılmıştır. Şirvanlı Mahmud'un telifleri arasında

dikkati çeken ilk kitaptır. Bu kitabın ardından onun gibi değerli bir cevhername yazılmamıştır. Tıp üzerine çalışan tarihçilerin hemen hemen hepsi, Anadolu’da kaleme alınan ilk Türkçe tıp eserleri arasında Tuhfe-i Murâdî’yi anmıştır (Argunşah, 1990: 486).

Kitâbü ‘t-Tabîh Tercümesi: Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Kerîm el-Bağdâdî’nin, 623 (1226) senesinde kaleme aldığı yemek tarifleriyle ilgili kitabının bazı ekler ile yapılan Türkçe çevirisidir ve kitapta 237 farklı yemek tarifi bulunmaktadır.

Sultâniyye: Çelebi Sultan Mehmet için yazılmış, koruyucu hekimlikle ilgili 14 babdan ve farklı fasıllardan oluşan Türkçe bir yapıttır. Yeme içme ve giyim kuşam gibi devrin toplumsal yaşamını aydınlatan hususlara yer verdiği için değerli bir eserdir (Paşa,2010: 207).

Şirvanlı Mahmud’un tıp ile alakalı ilk eseridir. Köprülü kütüphanesinde bulunan nüshasda, kitabın başlığı, Hazâ Kitâb-ı Sultâniyye Muhammedb. Mahmûd Şirvânî şeklinde verilmektedir. Tıp tarihçileri, Anadolu’daki Türkçe ilk tıp eserlerinden söz ederken bu kitaptan da bahsetmiştir (Argunşah, 1990: 488).

Kitâb-ı Güzîde-i İlm-i Tıb: Kitaba ilişkin hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Zafer Önler bu kitaptan bir makalesinde söz etmiştir.

Mürşid: Osmanlı devrinde, göz hastalıklarıyla ilgili Türkçe yazılan en kapsamlı kitaptır. 3 ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde gözün anatomisinden, ikinci bölümde göz hastalıklarından, üçüncü bölümde göz hastalıklarında kullanılan ilaçlardan bahsedilmektedir. Kitapta, “yaklaşık 120 civarında göz hastalığının teşhis ve tedavileri etraflı bir şekilde” incelenmektedir (Küçükler, 2010: 175).

Ya ‘kûbiyye: Germiyanoglu II. Yakup’a sunulan eser, bir mukaddimeyle 30 fasıldan meydana gelen koruyucu hekimlikle ilgili Arapça bir kitaptır.

Ravzatü ‘l- ‘itr: Eczacılıkla ve itriyatla ilgili, Arapça yazılmış, 44 bölümden oluşan sistemli bir eserdir. Yazar, daha evvelki tıp eserlerindeki bilgilere, kendi deneyimlerini de ilave etmiş, gönderme yaptığı kitapların bir bölümünün isimleriyle anmıştır.

1.6. Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

M. Mehdi Ergüzel, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (IV.C.219b-438b Varakları Arası), İnceleme- Metin- Sözlük, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Arslan Tekin, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (IV.C.1b-219b Varakları Arası), İnceleme- Metin- Sözlük, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Muhammet Yelten, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (I.C.1b-184a-438b Varakları Arası), İnceleme- Metin- Sözlük, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987.

Abdurrahman Özkan, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (I.C.1b-184a-438b Varakları Arası), İnceleme- Metin- Dizin,2009

Kenan Sayacı, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (I.C., y. 184-386), İnceleme Metin, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

C. Ergun Çelik, Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (IV.C., vr. 1b-110a) Girişİnceleme- Metin- Sözlük, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

2. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ FİLLER VE TASNİFLERİ

Fiiller; genel manasıyla iş, oluş ve hareket bildiren sözcüklerdir. Bir kelime türü olan fiiller farklı kaynaklarda şöyle tanımlanmıştır:

“Fiil kök ve gövdeleri manalı, fakat isimler gibi tek başına kullanılmayan dil birlikleridir.” (Gülensoy, 2000: 401).

“Bir kılış, bir durum veya oluşu toplu bir deyimle ‘olup biteni’ (proces) anlatan kelimeye fiil adını veririz. Kılmak, kesmek, durmak, kalmak, olmak, büyümek gibi” (Banguoğlu, 1974: 408).

“Fiiller hareketleri karşılayan kelimelerdir, hareketler nesnelerin mekân ve zaman içindeki yer değiştirmeleridir. Nesnelerin oluşları, kılışları, duruşları kısacası her türlü faaliyetleridir: yapmak, kesmek, olmak, ölmek, gitmek, vermek, oturmak, durmak, uyumak, beklemek gibi” (Ergin, 1988: 315).

Banguoğlu fiilleri, “ifade ettikleri olup bitenin niteliğine göre fiilleri adlandırırız. Onları kılış fiilleri (verbed'action) almak, taşımak, kazmak, durum fiilleri (verbed'etat) yatmak, susmak, beklemek, oluş fiilleri (verbedevenir) doymak, uzamak, kararmak, diye ayır ederiz.” (Banguoğlu,1974: 408) şeklinde tanımlarken Korkmaz fiilleri, “Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren önemli sözlerdir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler: al-, at-, başla-, bilin-, büyü-, dinlen-, getir-, otur-, ört-, sivrıl-, tut-, uyu-, uza-, ver-, yar-, yaşa-, yeşer-, yıkıl-gibi.” (Korkmaz, 2009: 527) tanımlamıştır.

Varlık var olduğu günden bu yana daima bir değişim içerisinde olmuştur. “Varlıktaki değişime eylem denir; değişimin süreci ise zamandır. Hiçbir varlık aynı olarak kalmaz, sürekli değişir, başkalaşır. Varlıktaki bu değişiklik, insandaki zaman kavramının da başlangıç noktası olmuştur. Yıl, mevsim, ay, gün, ömür vb. hep varlıktaki belirli değişimlerin adlarıdır; varlıktaki bu değişimin başlangıç ve bitiş noktaları arası ise süreçtir.” (Karaağaç, 2012: 431).

Fillerin yapısal olarak farklı özelliklere sahiptir. Korkmaz, “Fiillerin çeşitli özellikleri vardır. Bu özellikleri dolayısıyla onları yapıları, içerikleri, anlamları, kılınışları ve çatıları bakımından ayrı birer sınıflandırmadan geçirmek gerekir.” (Korkmaz, 2009: 528) diyerek fiillerin de kendi içinde hem anlamsal hem de biçimsel olarak farklı hususiyetlere sahip olduğunu ifade etmiştir. Fiiller yapı bakımından şu biçimde sınıflandırılmaktadır:

1. Basit fiiller
2. Türemiş fiiller
3. Birleşik fiiller (Korkmaz, 2009: 528).

Bu bölümde basit, bileşik ve türemiş fiillere ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

2.1. Basit Fiiller

Fiil kök ve gövdesine herhangi bir ek almamış, anlamı ve muhtevası değişmemiş ve kendi içinde parçalanamayan kök durumundaki sözcüklerdir. Bu fiiller yapım eki almadığı için anlam ve yapı açısından bozulmadan parçalanabilir. Mesela, iç-, at-, gel-, tut-, vur-, bul- fiilleri kök şeklinde olup, basit fiil durumundadır (Gülensoy, 2000: 401).

Basit fiiller, kendi içinde daha basit anlama sahip unsurlara ayrılamayan kök durumundaki fiillerdir. “Gerçi aç-, ak-, aş-, bak-, göm-, gör-, il- ‘bağlamak’, koy-, öl-, tat-, var- gibi basit fiillerin, En Eski Türkçe döneminde aç- <a-ç-, aş- a<-ş-, bak- /<ba-k-, göm-<gö-m-, il-<i-l- vb. biçimlerde daha basit köklere ayrılabilceğini gösteren belirtiler vardır. Ancak, bunlar zamanla birbirleriyle kaynaşarak söz konusu fiilleri daha basit öğelere ayıramaz birer kök fiil durumuna getirmiştir” (Korkmaz, 2009: 528).

Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesindeki basit fiiller ses sayılarına göre şöyle tasnif edilebilir:

Tablo 2.1: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesindeki Basit Fiillerin Ses Sayısına Göre Tasnifi

Sıra	Basit Fiillerin Sesleri	Kullanım Sayısı	Oranı
1.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	102	40,32
2.	Ünlü + Ünsüz	31	12,26
3.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	31	12,26
4.	Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	20	7,91
5.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü	16	6,32
6.	Ünlü + Ünsüz + Ünlü	10	3,96
7.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü	8	3,16
8.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	8	3,16
9.	Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü	7	2,76
10.	Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz	7	2,76
11.	Ünsüz + Ünlü	7	2,76
12.	Ünlü + Ünsüz + Ünsüz	5	1,98
13.	Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz	1	0,39
Toplam		253	100

Bu bölümde basit fiillerin ses sayılarına göre 13 başlık altında tasnifi yapıldı. Yapılan çalışmada toplamda 253 basit fiil tespit edildi. Elde edilen basit fiiller kullanım sayıları ve yüzdelik oranları tablo halinde gösterildi. Elde edilen sayısal verilere bakıldığı zaman; Ünsüz + Ünlü + Ünsüz şekliyle oluşmuş 102; Ünlü + Ünsüz 31; Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz 31; Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz 20; Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü 16 şeklinde oluşmuş basit fiillerin en çok kullanıldığını görmekteyiz.

2.1.1. Ünlü + Ünsüz

aç-: 1. Kapalı olanı açık duruma getirmek, yaymak 277a/4 2. Peçeyi, örtüyü kaldırmak 220a/18, 246b/3 (yüz aç-) 3. Rıza göstermek, boyun eğmek 373b/6 (itâat kanatların aç-) 4. Yalvarmak 411a/13 (el aç-) 5. Bakmak veya kısa süreli bakma 343a/4, 231b/12 (göz a.-up yum-) 6. Oruç bozmak 372a/17 (orucın

tuz-ıla, etmeg-ile aç-) 7. Günaha veya yanlışa yaklaşmak 367b/20 (göz a-mayupşehevâta), Fethetmek 171a/2

ağ-: Yükselmek, yukarı çıkmak 311a/4

ağ-: Sıvı bir maddenin bulunduğu yerden aşağıya doğru yer değiştirmesi 327a/21, 420a/2

al-: 1. Verilen şeyi kabullenmek 261a/4 2. Arzuları yerine getirmek 377b/9 3. Sahiplenmek 374b/16 4. Beraberinde götürmek 406b/13 5. Ele geçirmek, fethetmek 249a/13, 372b/4 6. idaresinde tutmak 305b/6 7. ihtiyaçları arasına katmak 356b/4 8. Tutmak 236b/20, 286b/9 9. Hafızaya kaydetmek 272b/14 10. Kurtarmak 283a/7 11. Kendine doğru çekmek 398b/15 12. Kapılmak, tesir altına girmek 401b/1 13. Eş olarak kabul etmek 268b/17 14. Kesmek, öldürmek 268a/17 15. Huzuruna kabul etmek 345b/21 16. Anlamak, kavramak, bilgilenmek 434a/4 17. Gönderilenin ele geçmesi 262b/6 18. Para karşılığında sahip olmak 264b/10 19. içine toplamak, bir yere yerleştirmek 421a/16 20. Çevirmek, kuşatmak, toplamak 322b/17, 424a/7 21. Bir eserden nakletmek 228a/9 22. Mesuliyet yüklenmek 375b/3 23. Himaye etmek, korumak 414a/11 24. Göz önünde bulundurmak 386a/11 25. Özellik kazanmak 385b/12 26. Makama sahip olmak 276a/13 27. Mahrum bırakmak 381b/7 28. Kazanmak, elde etmek 254a/15 29. Borçlanmak 425b/11 30. Vermeye mecbur etmek 383b/17 31. Karşılığını ödetmek, acısını çıkarmak 399a/12 32. Karşılık vermek 258a/12 33. Taşımak, yüklenmek 316a/13

añ-: 1. Hatıra getirmek, ibretle düşünmek 223a/15, 67a/16, 350a/19 2. Zikretmek, belirtmek 251a/16, 37a/20 3. Adlandırmak 413b/12 4. Hayal etmek 380b/14

as-: 1. Yüksek bir yere iliştip sarkıtmak 337a/5 2. Asarak idam etmek 397b/11

aş-: 1. Yüksekleri, engelleri aşmak 363b/12 2. Uçarak geçmek 422a/21

at-: 1. Bir şeyi elden çıkarıp az çok fırlatmak 432b/9 2. içeriden dışarı çıkararak defetmek 308b/20 3. (Ok gibi nesneleri) hedefe ulaştırmak 225b/10, 225b/16 4. (Mektupla) haber göndermek 306b/8 5. Çok istemek 376b/13 6. Önemsememek 363a/4 7. intihar etmek niyetiyle kendini yüksekte bırakmak 414b/20 8. Vurmak 398b/15

az-: 1. Doğru yoldan çıkmak 320a/16, 14a/10, 83b/10 2. islâm'a aykırı davranmak, dinden uzaklaşmak 368b/1

eg-: 1. Bir yana meylettirmek, eğmek 437b/6, 45a/3 2. Eğip bükmek 306b/8 3. Mahcup etmek, küçültmek 258a/1

em-: Emmek, nefesle çekip içine almak 224b/7, 224b/10, 226a/10, 226a/12

es-: (Hava) oynamak, (yel) hareket etmek 330a/9, 334b/3, esmek 113a/7, 199a/7

ev-: Acele etmek, çabuk davranmak 295b/21, 353b/2

et-: Etmek, yapmak, kılmak 178a/15

iç-: 1. Bir sıvıyı ağızdan içeri çekmek, içmek 266b/4, 371b/1, 412b/7 2. Tütün ve tönbeği yakıp dumanını çekmek 412a/8 3. Söz vermek (mec.) 432a/16

in-: 1. Bir yerden aşağı gelmek 260a/19, 384b/5, 408b/5 2. ilâhî kaynaktan gelmek, inzâl olmak 296b/11, 297a/5 3. Hayvandan veya bir arabadan yere ayak basmak 292b/13, 362b/10, 375a/21 4. Bir yere gitmek, yönelmek 297b/2, 360b/16 5. Uzanmak, varmak, ulaşmak 270a/13 6. Yukarıdan, gökten aşağı gelmek 338b/19 7. Yerden derine girmek 322a/17

ir-: 1. Ulaşmak, erişmek, varmak 257b/8, 255b/20, 411a/13 2. Zamanı, vakti gelmek 397a/18, 414a/6 3. Varmak, yetişmek 243a/10 4. Kavuşmak, ermek 381a/1 5. Kâfi gelmek, yeterli olmak 431a/19 6. Gücü yetmek 307b/1 7. Dokunmak, tesir etmek 397b/17

it-: Etmek, eylemek 277a/15, 315b/7, 408a/12, 344a/20, 278b/20

iv-: Çabuk davranmak, acele etmek 223a/15, 310a/21, 414b/21

ol-: 1. Olmak 253a/13, 329b/3, 434a/6 2. Bir halden bir hale dönmek, değişmek 352a/7 3. Doğmak, dünyaya gelmek 276b/10, 415b/5 4. Bulunmak, bir yerde mevcut olmak 250a/6, 339b/7, 428b/18 5. Yerine gelmek, gerçekleşmek 259b/2, 301a/18, 434a/13 6. Zamanı gelmek, erişmek 262b/5, 296b/13, 426b/4 7. Belli bir özellikte bulunmak 274b/9, 380b/5, 393b/1 8. Cereyan etmek, geçmek 306b/4, 384b/9 9. Belli miktarda, ölçüde bulunmak 306a/8, 334b/15 10. Beraber, birlikte bulunmak 255b/5, 326a/5, 402a/22 11. Meydana gelmek, oluşmak 403a/19, 416a/9 12. Bir şeye sahip olmak 229a/10, 398b/20, 421b/2 13. Bir

makama gelmek 204a/8, 277a/11, 392b/11 14. Takdir yerine gelmek 321b/1 15. Oturmak, ikamet etmek 246a/14, 300b/4 16. Bir şeye mensup veya sahip olmak 255b/13, 280a/18, 302b/17 17. Sebep teşkil etmek, yol açmak 296b/5 18. Mümkün olmak, olabilirlik 295b/20, 321b/1 19. Yönelmek 319b/9 20. Kabul etmek tasdik manasına 250b/19 21. Belli bir düşünce, inanç ve istikamette bulunmak 272b/21 22. Benzemek, ...gibi olmak 249a/1, 326b/9 23. Belki, ihtimal manası vererek 341a/18, 438a/16

oy-: Çukurlatmak, içten içe zarar vermek, zayıflatmak 229a/21

ög-: Övmek, methetmek 239a/14, 412a/7

öl-: 1. Ölmek, yaşamaz olmak, göçmek, can vermek 294b/20, 306a/3, 419b/5 2. Hükmü, tesiri kalmamak 409a/8 3. Pek ziyade zahmet çekmek, ıstırap çekmek 227b/1, 396a/4

öp-: Öpmek, dudakları sevgi ve saygı ile dokundurmak 230b/1, 303a/4, 423b/18

ör-: 1. Duvar yapmak 276b/13 2. Hurma yapraklarını birbirine dolayarak işe yarar bir eşya (kap, çanak) yapmak 347a/14

öt-: Ötmek, sözsüz olarak ahenkli ses çıkarmak 237a/7

uç-: 1. Uçmak, havaya kalkıp gitmek 260b/8, 361a/19, 423b/1 2. (mec.) Sevinçten uçar hâle gelmek, çok sevinmek 380b/13

um-: 1. Ümit etmek, istemek 221b/20, 347a/13, 419B/15 2. Beklemek, olmasını temenni etmek 229a/13, 306a/14, 433b/6 3. Sanmak, tahmin etmek 241a/1, 346a/15

ur-: 1. Sertçe çarpmak, vurmak 281a/8, 308b/19, 360a/4 2. Bir şeye çarpmak 365a/15, 424b/8 3. (Okla) isabet ettirmek 225b/7, 317b/1 4. Kesmek, keserek öldürmek 283a/4, 359b/3, 416b/17 5. Bir yere atmak 242b/14, 274a/10, 424b/14 6. Bir aleti takmak, çakarak yerleştirmek 332b/16, 417a/16 7. Çalmak, darp etmek, tempo tutmak 242b/13, 384a/16, 404a/17 8. Dövmek, eziyet etmek 266b/17, 312a/17 9. Zarar vermek, üzme, yaralamak 385b/13 10. Açıklamak, beyan etmek 308a/6 11. Bir şeye uzanmak, almak istemek 267a/21 12. Yönelmek, yaklaştırmak 423a/1 13. Belirmek, parlamak 379a/17 14. Yaslamak, dayanmak 365a/21

uy-: 1. Birine boyun eğmek, peşinden gitmek, desteklemek 282b/21, 311a/14, 416a/6 2. Kapılmak, aldanmak, yanılmak 230a/9, 259b/16, 310b/6 3. Bir inanca bağlanmak, inanmak 239b/1, 431a/20

üş-: Çevresine toplanmak, yığılmak 366b/4, 374b/6, 343a/3

2.1.2. Ünsüz + Ünlü

de- bk.di-: Söylemek, demek 223b/16, 228a/2, 241a/20

di-: 1. Söylemek, ağızdan bir söz çıkarmak 359b/9 2. isim vermek, isimlendirmek 221a/9, 241b/19 3. Anlam taşımak, açıklamak 239a/5, 221b/11 4. Haber vermek; nakletmek 329b/4 5. Tembih etmek 302b/3 6. Hüküm, karar vermek 347b/19, 429b/5 7. Dikkate almak, düşünmek 265b/21, 422b/2 8. Olması gerekenden bahsetmek 356a/3 9. Birisinden söz açmak 262b/4 10. iddia etmek, ileri sürmek 325b/9 11. Seslenmek, haykırmak 224a/20, 272b/11

ko-: 1. Bırakmak, bir yere koymak 284a/11, 345b/16, 403a/14, 416b/7 2. Yerleştirmek, yerli yerine koymak 291b/3, 361b/2, 403a/15 3. izin vermek, serbest bırakmak 238a/8, 329b/19, 436b/11 4. Tayin etmek, vazifelendirmek 293a/3, 329b/13, 427a/15 5. Terk etmek, bırakmak 262b/6, 337a/2, 427b/14 6. Bir hâlde, durumda bırakmak 222b/14, 368a/13, 423b/4 7. isimlendirmek, ad koymak 241b/21, 381b/18 8. Teslim etmek 262b/9, 410b/7 9. Vazgeçmek 241a/6, 379b/9, 431a/9 10. Bulundurmak, varlığını kabul etmek 281b/16, 290a/13 11. Feda etmek, adamak 344b/18, 371a/7 12. Bırakmak, yeterli olmak 232b/12, 424a/1 13. (Öldükten sonra) kendinden sonraya geriye bir şey bırakmak 304a/18, 392b/14 14. Geriye bırakmak, ihmal etmek 296a/9 15. Katmak, ilâve etmek 376b/2 16. Vazetmek, ilke koymak 311a/4, 324b/1

şı-: 1. Savaşta yenmek, hezimete uğratmak 243b/14, 305a/2, 426b/10 2. Yemini çiğnemek, sözünden dönmek 399b/11, 405b/14, 418a/6 3. Kırmak, parçalamak 272b/9, 272b/10, 327b/21

ye- bk.yi-: 432b/11, 338a/5

yi-: 1. Yemek yemek 242a/6, 248b/15, 413a/11 2. Karın doyurmak veya başka bir sebeple bir nesneyi ağızda çiğneyip yutmak 338a/1, 369a/11, 424a/15 3. Harcamak, sarf etmek 228a/16, 372a/16, 393b/21 4. Almak, kabul etmek 291b/14,

338a/5 5. Tutulmak, duçar olmak 300b/19 6. Dedikodusunu yapmak, aleyhinde bulunmak 228a/3 7. Zarar vermek 404a/8

yu-: 1. Yıkamak, su ile temizlemek 249b/17, 380b/18 2. Manen temizlemek, arındırmak 253b/2, 385b/15 3. ölüyü defnetmeden önce dini usulüne uygun temizlemek 227a/11, 227a/14

2.1.3. Ünlü + Ünsüz + Ünlü

ara-: 1. Bulmağa çalışmak 436b/19 2. istemek 364a/11

eri-: (Dehşetten) Katı hâlden sıvıya dönüşmek 352a/7

işe-: işemek 101a/13, 101a/14, 101a/17

okı-: 1. Okumak, kıraat etmek 219b/13, 348b/2, 409a/21 2. Çağırarak, davet etmek 224b/7, 385a/11, 419b/21 3. Dua etmek 227a/19 4. Okuyup öğrenmek, tahsil etmek 425a/6 5. Söylemek, demek, hitap etmek 260a/16, 273b/9, 305a/1

oğu- bk. okı: 365a/16, 379b/7, 393b/9

öde-: Ödemek, alacaklıya vermek 319b/11, 357a/2, 404a/7

ulu-: Ulumak, kaba ve ürkütücü bir sesle karşı gelmek 222a/16 uyu- bk. uyu-: 245a/12, 313a/20, 432a/15

uyu-: 1. Uykuya varmak, uykuda olmak 255a/12, 313a/19, 432a/19 2. (mec.) Gafil olmak, gaflet uykusunda bulunmak 310a/16, 433b/18 3. (mec.) Tehlike ve belâ hareketsiz durumda olmak 270b/18

uza-: 1. Boyca büyümek, uzun hâle gelmek 371a/11 2. Zamanca daha uzun olmak, çok sürmek 355a/13

üyü-: Uyumak (bk. uyu-, uyu-) 222b/14

2.1.4. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz

bağ-: 1. Görmek için gözlerini yöneltmek 346a/3 2. Dikkat etmek 354b/21 3. Gözden geçirmek, incelemek 364b/14 4. Sahip çıkmak, ilgilenmek, merhamet etmek 351b/21, 364b/18 5. itibar etmek, nazar-ı itibara almak 330b/17 6. Temayülü olmak 287b/14

bas-: 1. Birdenbire üstüne varmak, hücum etmek 277b/14 2. Kucaklamak 223a/16 3. Ayak basmak, gelmek 223b/3 4. Kesmek 227b/8 5. Uğrayıp geçmek 363a/13

bat-: Bir şeyin içine sokulmak, dalmak 322a/17

biç-: 1.Oraklamak, kesmek, hasat etmek 362b/13 2. Değerini tayin etmek 400b/16

bil-: 1. Bir şahıs veya konu hakkında bilgi sahibi olmak 228b/14, 258a/15 2. Anlamak, bilmek 320a/15, 252b/12 3. Tanımak, biliş çıkmak 314b/18, 394b/19 4. Haberi olmak 399a/1, 399a/9 5. Hazırlamak 252b/8, 250b/9 6. Düşünmek, idrak etmek 231a/10, 306a/5, 366a/10 7. Tahmin ve tasavvur etmek 268a/15, 432b/16 8. Allah'ın her şeyi ihata eden sonsuz bilme gücü 228a/21 9. Sanmak 312a/4, 373b/19 10. Tecrübesi olmak, becermek 240a/16, 424a/3 11. Kabul etmek, saymak 312b/15, 242b/4 12. Görmek 360a/14, 332b/2 13. Hissetmek 396b/12 14. inanmak, ikna olmak, emin bulunmak 324a/14, 420a/13, 398a/7 15. Öğrenmek 263a/13, 322b/2, 290a/14 16. Farkında, şuurunda olmak 248b/18, 434b/6 17. Unutmamak, hatırd tutmak 270a/2 18. Takdir etmek, değerlendirmek 308a/2, 394b/1 19. Fark etmek, farkına varmak 294b/16, 259a/3, 367a/8 20. Çözmek, halletmek 378a/13 21. Tavır almak, tercih yapmak 326b/4

bin-: 1. Bir hayvanın üzerine çıkmak 423b/20 2. Eve girmek 397b/19 3. Bir gemiye girmek 283a/20

biş-: Pişmek, yanmak, kızarmak 391a/4, 142a/4, 177b/10, 193b/17

bit-: 1. Sona ermek, tamamlanmak 281b/14, 364b/15, 190a/3 2. Doğmak 319a/8 3. Tüy çıkmak 392a/17

boğ-: Boğazını sıkarak öldürmek 346a/13, 77b/11

boz-: 1. Sözüden dönmek 247a/16, 90b/9 2. Topluluğu dağıtmak 424b/14
Düzgünlüğünü gidermek 307a/9, 119a/13 4. Yıkmak 361a/1 5. Kırmak, incitmek 310a/15

böl-: Kesmek, ayırmak 174a/13

bul-: 1. Arayarak veya aramaksızın bir şeyi elde etmek; ele geçirmek 367b/20, 307b/6, 375a/11 2. Yakalamak 301a/6 3. Kazanmak, kavuşmak,

özlenilene varmak 396a/2, 419b/5 4. Sona ermek, neticelenmek 224b/16, 243b/1, 243b/18 5. Görmek, tespit etmek 285b/3, 228b/14, 316a/12 6. Ortaya çıkmak 310a/3 7. Uygun görmek, seçmek 302b/19 8. Karşılaşmak, rastlamak 251a/10, 293a/4 9. Seçmek 437a/17 10. Uğramak, duçar olmak 305b/2 11. Belli bir durumda karşılaşmak 435a/11, 350b/3 12. Sahip olmak 400b/12 13. Destek sağlamak 371a/19

bur-: Burmak 45b/5

çal-: 1. Vurmak 312a/21, 327b/1, 364a/10 2. Savurmak 401b/1 3. Bir çalgı (âletini) kullanmak 227b/18, 228a/1 4. Kesmek, ayırmak 312a/21, 377b/6, 327b/6

çek-: 1. Katlanmak, uğramak 269b/21, 302a/4, 363a/20, 380a/4 2. Önde gitmek, temsil etmek 329b/10, 281a/18 3. Bir şeyi tutup kendine veya başka biryöne doğru asılmak 432a/14, 291b/2 4. Sıkıntı, zorluk, dert ve kederle iç içe olmak 408b/16, 428a/21 5. Yürütmek, göndermek, yöneltmek 243a/3, 278a/21, 332a/3 6. Toplamak, bir araya getirmek 317a/18, 317a/11 7. Kapatmak, örtmek 365b/6 8. Hazırlamak, getirmek 316a/17 9. Sevk etmek, sebep olmak, yol açmak 261b/11 10. Vazgeçmek, geri almak 363a/20 11. Taşımak; götürmek 411a/7 12. Gerilmiş yaydan oku atmaya hazırlanmak 225b/9 13. Bir şeyi sokulduğu yerden çıkarmak 247b/19

çık-: 1. Kendini göstermek, ortaya çıkmak 249a/2, 248b/14 2. Cansız hâle gelmek, ölmek 343a/14, 435b/4 3. Delip geçmek 225b/11 4. Dışarı, harice varmak 247b/11 5. Yükselme yukarıya varmak 248a/13 6. Zamanı geçmek, sona ermek 242b/19 7. Ayrılmak, uzaklaşmak 225b/5 8. Eldekini kaybetmek, zarara uğramak 245a/8 9. Görünmek 227b/9 10. Bir yere saplanmış olanın oradan alınması 247b/20 11. Bir yere yönelmek, gitmek 225b/8 12. içerden dışarı varmak 249a/7 13. Vücutta rahatsızlık olması 244a/12 14. Duyulmak 278a/4 15. (Ses) yayılmak, yükselmek 262b/7 16. (Nehrin) karşı tarafına geçmek 424a/4 17. Mücadele için rakibin karşısına geçmek 330b/1 18. Pahalı hâle gelmek, fiyatı yükselmek 435b/15 19. Bir bölge veya ülkeye gidip toplanmak 346a/19 20. Bir müddet sonra ortada görünmek 437a/3 21. Tırmanmak 400b/6, 343b/6 22. Gizli iken aşikâr olmak 257b/7, 326a/18 23. Öne geçmek 371a/8 24. Önemli insan olmak 291b/19 25. Mahrum kalmak 363b/11 26. Bağlı veya sadık kalmamak 309b/14, 285a/18 27. Karşılaşmak, önüne geçmek 283a/11 28. Esmek 373b/20 29. Bir heyetin

önüne gelmek 355b/4 30. Sudan karaya geçmek 301b/10 31. Bir kişinin başkanlığında toplanmak 385a/12 32. Sağ olmak, yaşamak 381a/15 33. Miktarı artmak 406b/12

çiz-: Çizgi çekmek 42a/10

çök-: 1. Çömelerek veya diz üzerinde oturmak 292b/9, 281a/9 2. Yıkılmak, binmek 267a/8

çöz-: iç don bağının düğününü açmak 420a/11, 422a/2

dağ-: Takmak, asmak, geçirmek 321b/3, Kuşanmak 160a/12

dat-: Tadına bakmak 65a/8

deg-: 1. Erişmek, ulaşmak, varmak 300b/13, 417a/2, 372a/6 2. Hak sahibi olmak 258a/10 3. Belli bir kıymette olmak 352a/3

del-: Bir engelde gedik açarak ötesine geçilir hâle getirmek, açmak 433a/13, Delmek, yarıp öbür tarafa geçmek 171b/20

dep-: 1. Vurmak 356b/2 2. Atı ileri yürütmek 235a/5

dık-: Zorla ve iterek kapamak (kulak için) 361a/16

dın-: Kımıldamak 336b/7, 365a/6, 437a/3

dig- bk.deg-: 310a/10

dik-: 1. Ayakta durdurmak 423a/9, 327b/4 2. Kökleşmek üzere toprağa sokmak 409b/9 3. Top, taş gibi şeyleri dikine fırlatma aleti kurmak 359b/21 4. Vekil, bey, idareci tayin etmek, temsilci bırakmak 376b/8, 379a/4 5. Süngünün ucuna kesik başın ibret için takılması 268b/2, 268b/3, 425a/13

diñ-: 1. (Rüzgâr, yel) durmak, dinmek, esmemek 374a/1, 422b/1 2. Susmak, sesini, ağlamayı kesmek 248b/9, 248b/10

dir-: Toplamak, bir araya getirmek 232b/15

doğ-: 1. Dünyaya gelmek 227b/10, 378b/5, 378b/16 2. Bahtı, devleti görünmek, iktidar nasib olmak 320b/15

dög-: 1. Vurmak, döğmek, darp etmek 318a/7, 228a/12, 328b/3 2. Pişmanlıkla kendine, başına vurmak 312b/17, 366a/14

dök-: 1. Akıtmak, boşaltmak 227b/4, 243b/18, 244b/5, 388a/21 2. Kaybetmek, zayi etmek 242b/8 3. Yukarıdan aşağıya damlatmak 352a/6 4. Atmak, savurmak 294a/9 5. Mal, mülk, para harcamak 323b/10 6. Düşürmek, öldürmek (ecel) 315a/15 7. Şiddetli kederle bağı kan ağlamak (mec.) 370b/8 8. Hapsetmek 345b/11

dön-: 1. Geri gelmek, avdet etmek 249a/6, 375a/21, 390a/4 2. Caymak, vazgeçmek, ahdini tutmamak 335a/11, 341b/11, 372b/9 3. istikamet değiştirmek, başka yana yönelmek 255a/2, 283a/13 4. Erişmek, vasıl olmak, değmek, nasip olmak 320b/16 5. Bir tarafa yönelmek, birine doğru dönmek 332b/1, 408b/8 6. Ürpermek, heyecana kapılıp kendini kaybetmek 412a/5, 366a/15 7. Kendi ekseninde hareket etmek 231b/9 9. Bakmak, yönelmek, ilgi göstermek 326b/7

döv- bk. döğ-: 251b/13

döy-: Dayanmak, tahammül etmek 116b/16

dur-: 1. Ayağa kalkmak, kıyam etmek 232b/21 2. Beklemek, karar etmek 418a/17, 242b/19 3. Hareketsiz bir hâlde bir yere yönelip kalmak 242b/11 4. Belli bir şekilde bulunmak 262a/11, 268b/7 5. Oturmak, ikamet etmek 363b/16 6. Belli bir tavırda olmak 334a/4 7. Yaşamak 368a/4 8. Bir yerde olmak, bulunmak 334b/1 9. Zarf-fiillerden sonra yardımcı fiil olarak "devamlılık" bildirir 315a/19, 379a/2, 255a/8 10. Dokunmamak, ilişmemek 356a/9

dut-: 1. Yakalamak, ele geçirmek 262a/1, 346a/13, 437a/21, 438b/3 2. Bir şeyi uygulayıp gereğini yapmak 234b/17, 364b/8, 417a/14 3. Uymak, yerine getirmek, uygulamak 359a/7, 241a/12, 307a/3 4. Saymak, farz etmek, kabul etmek 225b/2, 363b/3, 404a/2 5. Uğramak, bir hâlde düşmek, yakalanmak 241a/1, 369b/17, 419a/9 6. Elle almak, kavramak 227b/18, 248b/10, 418a/2, 411a/18 7. Emir altına almak, kullanmak 296a/18, 296b/3, 323b/10 8. Belli bir hâlde olmak, benimsemek 264a/6, 409b/11, 424b/11 9. Elde etmek, sağlamak 226b/3, 258b/3, 390b/10 10. Tanınmak, yayılmak, kökleşmek 362a/3, 386a/13, 433b/14 11. Hükmetmek, kaplamak, hâkim olmak 297b/19, 301b/12, 425b/15 12. Musallat olmak 413b/15 13. Hüküm altına almak 399b/10 14. Bir tarafa yönelmek; koyulmak 277b/14, 288b/16, 346a/10 15. Biriktirmek, kıvama ermek 232b/1, 314b/14 16. Bağlanmak, yakınlaşmak, güvenmek 300b/18, 368a/18 17. Öğrenmek, kavramak 344a/12, 344a/14 18. Göstermek, bir konuda birine

dayanmak 225b/3, 359b/19, 371b/15 19. Engel olmak 307a/6, 307a/19, 310b/18
20. Elini dostane kavramak, sıkmak 304a/10 21. rehin bırakmak 410b/4 22.
Susmaz konuşmak 250a/14 23. Eli belli bir durumda bulundurmak 432a/17 24.
Yorumlamak, düşünmek, mana çıkarmak 374b/16 25. Israr etmek, diklenmek,
direnmek 399a/12 26. Yardım beklemek 337a/17, 232a/2 27. Tespit etmek,
yakalamak 277b/20 28. Muamele etmek, davranmak 264b/20 29. Saadet bulmak,
sahip olmak 296b/3 30. Açmak, açıklamak, yorumlamak 423b/5 31.
Değerlendirmek, karşılığında olmak 255a/18 32. Yaklaştırmak, ilgi göstermek
307a/12 33. Taraftar olmak 270a/9 34. Çevirmek, yönelmek, bakmak 236b/20

duy-: 1. iştirmek 406b/6 2. Hissetmek, koku almak 375b/2

dür-: Katlamak, dürmek, bükme (mec. vazgeçmek, kaldırmak) 373b/7

düş-: 1. irade dışı aniden aşağı inmek, düşmek 343a/12, 250b/11 2. Peşine
takılmak, takip etmek 232b/14, 347a/11, 408b/5 3. Vurulup cansız kalmak, ölmek
243b/16, 314b/20, 410b/3 4. Bir hâle kapılmak, uğramak 267a/9, 322b/13, 423a/1
5. Aralarında bir durum, mesele ortaya çıkmak 293b/20, 348b/13 6. Bir nesne yere
yıkılmak, inmek 241a/1, 423b/5, 303b/6 7. Bir kişi yere yıkılmak, kapaklanmak
300a/7, 343a/3, 379a/3 8. içine doğmak, ilham gelmek 355a/11, 432a/10 9.
Bulunduğu yerden ayrılmak, uzaklaşmak 306a/10, 330b/9 10. Tesadüf etmek
284b/1, 347a/10 11. Eğilmek, yalvarmak 397a/20 12. Bir şeyi kaybolmak 379a/1
13. Aşağı süzülme, ağlamak 332a/11 14. Yukarı atılan bir şey (ok) aşağı inmek
225b/7 15. Eline geçmek 273b/2 16. Saldırmak, yüklenmek, kuşatmak 314a/19,
330a/7 17. Üşüşmek, toplanmak 327b/8 18. Bir yerden bir şey gelmek, atılmak
358b/17 19. Bir şey içe girerek özü etkilemek, bozmak 229a/21

düz-: 1. Düzenlemek, hazırlamak, tertip etmek 286a/16, 330b/8, 424a/17 2.
Uydurmak, ortaya sürmek 250a/7, 383b/3 3. Yapmak 327a/19

geç-: 1. Bir engeli, köprüyü, suyu, dağı aşmak 238b/9, 359a/3, 423b/21 2.
Bir yerden bir yere gitmek 298b/9, 329a/11, 406b/3 3. Zaman ilerlemek 276a/4,
303b/10, 362b/1, 422b/8 4. Vazgeçmek, bırakmak, düzelmek, ıslah olmak 261a/7,
398a/20, 422a/8 5. Affetmek 269a/19, 383b/5 6. Yenmek 363a/3 7. Bir tarafa
yönelmek 305b/7, 385b/7 8. Makama, mevkie yerleşmek 404b/16, 421b/1 9.
Tesirli olmak 352a/13 10. Tükenmek, bitmek 220b/3, 357a/9, 399b/5 11. Ölmek
325a/11 12. Yere batmak, girmek 339a/8 13. Sınırı, ölçüyü, haddi tecavüz etmek,

aşmak 262b/14, 296a/11, 422a/1 14. Zikredilmek, önceden bahsi olmak 222b/1, 396a/21, 426a/8 15. Hüküm, gücü olmak 231a/7 16. Yürümek 220a/10, 361a/16 17. Delmek 225b/11 18. Bir hâli yaşamak 337a/10, 423b/15 19. Önceden cereyan etmek 279b/21, 342a/9, 413a/13 20. Yaşanmış olmak 298b/16

gel-: 1. Beriye doğru hareket etmek 264a/18, 357a/10, 402a/22 2. Bir yere, bir şehre ulaşmak 293b/7, 393b/9, 404b/22 3. Bir büyüğün huzuruna, katına varmak 244b/18, 408a/16 4. Geri dönmek, avdet etmek 283b/10, 361b/7, 400a/2, 323b/10 5. Erişmek, ulaşmak, varmak 245a/9, 352b/20, 303b/9, 433a/11 6. Vakti, zamanı olmak, başlamak 268a/20, 397a/19, 356b/8 7. Doğmak, dünyaya (gelmek) 273a/1, 357a/5, 362b/8 8. Ortaya çıkmak, oluşmak 275b/12, 382a/13, 373a/16 9. Bahsedilmek, zikredilme sırası (gelmek) 294a/15, 372a/3, 415a/18 10. Gücü yetmek, yeterli olmak 292b/17, 364a/7, 376b/18 11. Değerinde, ağırlığında olmak 243a/12, 337b/6, 374b/3 12. Çağrıya, davete icabet etmek 280a/9, 365a/14, 418b/15 13. Doğru yola girmek 234a/18, 353b/14, 407b/16 14. Sanmak, kabul etmek 275a/6, 339b/2, 401b/20 15. Yönelmek 276a/5, 332a/1, 327b/9 16. Uymak, denk düşmek 324a/16, 433a/4 17. Bir hâle uğramak, duçar olmak 312b/13, 240b/13, 435a/20 18. Uğrayıp geçmek, gitmek 252b/16, 334a/21 19. Hatırlamak, düşünmek 367b/9, 413b/9 20. Hükmetme, yönetme, saltanat sırası ermek 296a/13, 360a/18 21. Karşılama, çıkmak, üzerine gitmek 269a/8, 299a/14, 418a/3, 410b/6 22. Önce veya sonra yaşamak 310b/2 23. Bir nesne gönderilmiş olmak 392a/2, 412a/9 24. Takip etmek 302a/8, 390b/16 25. Bildirilmek 229b/3, 324b/12 26. Rastlamak, benzeri olmak 355a/20 27. Bir neslin devamı olmak 387b/10 28. Aslı, temeli olmak, kaynaklanmak 364a/13 29. Akmak, damlamak 237a/17 30. Eski hâline çevrilmek 332b/1 31. Başa çıkmak, üstesinden gelmek 252a/19 32. Bazı kelimelerle birleşerek ihtiyaç ifade eder 258b/20, 337b/4 33. Yönelme hâlindeki isimlerle birleşik fiil yapar 330a/2, 250a/10 34. Yalın isimlerle değişik tavır ve ruh hâllerini anlatan birleşik fiiller yapar 332b/2, 239b/21, 433b/10

ger-: Çekip uzatarak asmak 239b/20

gey-: 1. Elbise gibi bir eşyayı bedene geçirmek, giymek 298b/5, 380b/18, 434a/1 2. Üzerine silah kuşanmak, takınmak 267a/16, 351a/11 3. Tavır almak 368a/5

gez-: Dolaşmak, seyahat etmek 234a/12, 329a/3, 387a/6

gir-: 1. içeri girmek, sokulmak, bir yere dahil olmak 266a/9, 359a/1, 424a/4
2. Yanına varmak, huzuruna çıkmak 225a/19, 348b/7, 412b/4 3. Elde etmek, ele
geçmek, kazanmak 223a/17, 350b/9, 400b/8 4. Mezara konmak 411a/16, 413b/13
5. Binmek 336a/8, 365b/5 6. Gelmek, başlamak (zaman olarak) 337a/12, 435a/3
7. Bir iş söz, davranış başlamak 251b/6, 324a/3 420a/6 8. içine dalmak ortasına
girmek; savaşmak 282a/20, 298b/12, 327a/15 9. Suyu, denize dalmak 307b/6,
360a/3 10. Arada çekişme, anlaşmazlık olmak 270b/14, 424a/11 11. Uygun
olduğu yere yerleşmek, varmak 225b/10, 375a/17 12. Karışmak, içinde yer almak
325a/11, 396b/5 13. Gitmek, takip etmek 376a/20 14. Düzen ve idare altına
almak, fethetmek hâkim olmak 233b/9, 398a/20, 427b/2 15. Erişmek 251a/12
231a/8 16. Sığmak, sıkışmak 376a/21 17. (Allah gönülde) tecelli etmek 389b/13

git-: 1. Bir yerden ayrılıp uzaklaşmak 277b/5, 321a/15, 405b/13 2. Bir işe,
hedefe veya yere yönelmek, varmak 263b/9, 369a/2, 427a/1 3. (iktidarı) elden
kaybetmek, mahrum kalmak 295b/5, 315a/19, 401b/16 4. Yürümek, ilerlemek
294b/9, 389a/15, 402a/2 5. Aslına rücu etmek, ölmek 220b/3, 394a/11, 413b/14 6.
Gidiş-gelişte devamlılık olmak 252b/16, 334a/21, 402a/1 7. Bırakmak, terk etmek
262b/10, 339b/8, 404a/11 8. Bir istikamet ve düzen üzere olmak 283b/6, 308a/4 9.
Varmak, ulaşmak 360b/19, 417a/18 10. Unutmak, zihninden, hafızasından
kaybolmak 258a/12, 411a/19, 432a/5 11. Yok olmak, kaybolmak, kalkmak,
bitmek 229b/16, 304a/1, 352b/16 12. iyileşmek, ferahlamak 246a/9, 246b/3 13.
Bir vasıta ile ilerlemek 272a/19, 365b/15 14. Her hangi bir hâlde olmak, bir hâlde
uğramak 243b/16, 366a/12, 330b/15 15. Harcanmak, tükenmek, bitmek 239a/3,
386b/3 16. (Süreklilik hâlinde) olup bitmek, cereyan etmek 260a/8, 317a/4

giy- bk. gey-: 297b/9, 386b/20, 390a/20

göç-: 1. Bulunduğu yeri terk ederek başka bir yere gitmek, konmak, göç
etmek 254b/13, 381b/16, 429b/16 2. Geçmek, katılmak 292a/14 3. Ayrılmak,
uzaklaşmak 274a/20, 252a/1 4. Ölmek 355a/1

göm-: Gömmek 248a/2, 368b/13

gör-: 1. Göz vasıtasıyla bir varlığın dış görünüşünü ve hareketini fark
etmek 297b/4, 397a/4, 411a/18 2. Görme duyusuna sahip olmak 236a/13,
369a/10, 414a/19 3. Tanımak, rastlamak, karşılaşmak 227a/6, 353a/19, 405a/17 4.
Anlamak, kavramak, tanımak 229a/21, 397a/5, 424a/8 5. Bir durumu tespit etmek,

şahit olmak 288b/18, 318a/19, 411b/15 6. Uykuda (rüya) veya uyku ile uyanıklık arasında (hayal) görmek, ruhen yaşamak 228a/4, 255a/6, 357a/12 7. Saymak, kabul etmek 237a/12, 311a/12, 414b/8 8. Bir hâli yaşamak, içinde bulunmak 259b/20, 367b/1, 239b/17 9. Öğrenmek 333b/3, 404b/14, 410b/8 10. Yerine getirmek, yapmak 355b/7, 384a/3, 436b/20 11. incelemek 350b/1, 375a/1, 355b/8 12. Okumak 230b/1, 253a/8, 385a/14 13. Bulmak, karşılaşmak 235b/15, 355b/1, 402a/16 14. Bir yeri gezmek, tanımak 339b/6, 340a/13 15. Görüşmek üzere bir araya gelmek 345a/9, 414b/15 16. Fala bakmak, yorumlamak 273a/6, 335b/18 17. işitmek, duymak 412b/4 18. Düşünmek 335b/10 19. Manevî rütbelere lâayık bulmak 310a/8 20. "-e, -i" li zarf-fiillerden sonra yapılan birleşik fiillerde devamlılık bildirir 267a/6, 267a/9, 409a/6

göl-: 1. Sevinmek, neşelenmek, gölmek 259a/4, 366a/10, 412b/18 2. Rahat etmek, huzur bulmak 357b/1, 376a/1, 407a/9 3. Alay etmek, maskaraya almak 250b/18 4. iyi ve hoş davranmak 259b/13

göl-: Öne katıp sürmek, otlatmak 313a/20

kaç-: 1. Gizlice gitmek, bulunduğu yeri terk etmek, savuşmak 437a/2, 358b/8, 429b/3 2. Rakipten, tehlikeden, düşmandan yenilip uzaklaşmak 243a/14, 331b/17, 418a/10 3. Korkmak, çekinmek, uzak durmak 305b/2, 365a/12, 310a/18 4. Gitmek 294b/4, 328b/8, 380b/14, 326b/16

kaç-: Kapının açılması için vurmak, çalmak, tıklatmak 249a/12, 325b/18

kal-: 1. Sona, geriye kalmak 249b/12, 325a/17, 426a/5 2. Artmak, fazla gelmek, bulunmak 242a/6, 389a/17, 404a/16 3. Belirtilen miktarda zaman veya mesafe olmak 283b/18, 299a/14, 313b/2, 404b/7 4. Miras olmak, intikal etmek, sonrakilere geçmek 291b/10, 391a/15, 418b/2 5. Bir devri yaşamak, hayatta olmak 241a/1, 357a/21, 411a/6 6. Belli bir durumda olmak 263b/18, 366b/6, 427a/1 7. Devam etmek 294a/14, 360a/16 8. Var olmak 283a/7, 422b/1, 266a/18 9. Bir hâlde durmak, kararda olmak, hareket etmemek 371a/19, 382a/20, 415a/2 10. Sonraya bırakılmak, tehir edilmek 248a/4 11. Bir vazifede bulunmak 262b/20, 272b/1 12. Yaklaşmak 422a/18 13. Birlikte olmak; yanında, beraberinde olmak 281b/3, 317a/13, 388a/20 14. ileri gelmek, bir sebebe dayanmak 367a/13, 403a/21 15. Tesirli olmak 361a/17 16. Bir şeyin içinde bulunmak 352b/1, 361a/16,

418b/15 17. Belli bir değerde olmak 396a/6 18. Zarf-fiillerden sonra yardımcı fiil olarak devamlılık anlatır 394b/14, 402a/5

kat-: Ekleme, arasına karıştırmak 228b/17, 371a/3, 376b/1

kaz-: Eşmek, eşip çıkarmak, açmak 275a/11, 366b/15, 436b/21

kes-: 1. Bir kesici aletle ayırmak 241b/13, 309b/12, 359b/2 2. Boğazlamak, boğazını koparmak 294b/17, 397b/7, 421b/7 3. Ucunu kesmek, yontmak 412b/12, 412b/13 4. Kaldırmak, yok etmek ayırmak 253b/11, 366b/7, 405a/2 5. Toprağı kazmak, hendek açmak 242b/15, 326a/16 6. Geçişe engel olmak 283a/15, 285a/10 7. Durdurmak, dindirmek 327a/21, 425a/3 8. Uzaklaştırmak 230a/2, 324b/1 9. Araya engel koymak, engellemek 294b/11 10. Yaralamak, kanını akıtmak 242a/5, 312b/1 11. Bir iş için ayırmak 226b/14 12. Azaltmak 412a/1 13. ilgiyi azaltmak 366a/20 14. Madenî para bastırmak 426b/11 15. Dikkatini ayırmak 261b/14 16. Hasta bir organı veya parçayı vücuttan ayırmak 242a/7 17. Susturmak 374a/7 18. Parçalamak 328a/3

kıl-: 1. Etmek, eylemek, yapmak 230a/2, 371a/7, 412b/3 2. (Namaz için) yerine getirmek, eda etmek 285a/8, 339b/18, 427a/5

kır-: Öldürmek, yok etmek, imha etmek 290a/13, 350b/10, 428b/3

kıy-: Öldürmek 249b/14

koç-: Kucaklamak 240b/16, 346a/7, 423b/19

kok-: Kokmak 242a/7, 438a/19

kon-: 1. Yurt edinmek, bir yerde konaklamak, duraklamak 292a/14, 305a/16, 401b/19 2. (mec.) Bir güce, devlete sahip olmak 368a/5, 414a/21 3. (mec.) Dünyaya gelmek, doğmak 355a/11 4. (mec.) Tesirli olmak, yer etmek, yerleşmek 433a/1

kop-: 1. Ayağa kalkmak, haşrolmak (Kıyamet için) 251a/7, 338b/14 2. Ortaya çıkmak 265b/13, 265b/18, 421b/17 3. (Bitki için) bitmek, toprak üzerine çıkmak 352a/20 4. (Ses için) yükselmek 263b/14 5. Fırlamak, kalkmak, harekete geçmek 413b/14

koş-: 1. Birlikte göndermek, yanına katmak, eklemek 289b/7, 361a/5, 417b/20 2. Hazırlamak, düzenlemek 288a/5 3. Görevlendirmek 279a/7

kov-: 1. Bulunduğu yerden uzaklaştırmak 269a/6, 361a/3, 424b/14 2. Arkasına düşmek, takip etmek 277b/15, 288a/12, 362b/7

ko- bk. ko-: 224a/17, 306b/18, 402a/7

kur-: 1. Yerleştirmek, hazırlamak 267b/20, 423a/13 2. Parçaları birleştirerek bütünü oluşturmak 289b/5

kuş-: Yediğini çıkarmak, istifra etmek 337b/4

küs-: Küsmek 235b/18

küy-: Beklemek, sabretmek 325b/9

saç-: Serpmek, saçmak, atarak dağıtmak, yaymak 318b/15, 414b/1, 438a/2

sağ-: Memeyi parmak ucuyla sıkıp sütünü almak 224b/10, 222b/5

sağ-: Saymak, söylemek, haykırmak 401b/12

şal-: 1. Bir yere göndermek 320b/21, 371a/5 2. Koymak, bırakmak 278a/16, 347b/21 3. Atmak 309b/8, 332a/10 4. Yaymak, sermek, yerleştirmek 326b/19 5. Kendi hâline bırakmak, koyuvermek 414a/8 6. Bir yere kapatmak 290b/6 7. Serbest bırakmak, azat etmek 270b/8, 358b/6

şan-: 1. Zannetmek, öyle bilmek 244b/6, 363b/12, 426b/16 2. Kabul etmek, düşünmek, saymak 261a/17, 388a/19, 411a/1 3. Endişe etmek 295b/5, 425a/1 4. istemek, temenni etmek 272a/15, 272a/16 5. Ummak, beklemek 310a/21, 312b/10

şar-: 1. Bir şeyin içine dolayıp bağlamak 313b/16, 424a/13 2. Etrafını çevirip bağlamak 321b/21

şat-: 1. Para karşılığında bir mal veya cariyeyi vermek 254a/3, 391b/15, 422b/9 2. Kendinde olmayan bir özelliği varmış gibi göstermek 230a/9 3. Aldatmak 397a/6 4. Bir mesuliyeti veya görevi başkasına devretmek 379a/5

say-: 1. Miktarını belli etmek üzere teker teker elden geçirmek, saymak 335a/12, 374b/2 2. Kabul etmek, addetmek 319a/14 3. Belirtmek, açıklamak, sıralamak 253b/17 4. Dikkatle takip etmek 408a/14

seç-: Ayırmak, iyisini tespit edip almak 276a/17, 279a/7, 326b/15

sev-: 1. Gönülden muhabbet beslemek, âşık olmak 266a/12, 394a/2, 424b/21 2. Bir nesneye bağlanmak, tutkun olmak 295b/18, 386a/16 3. Tercih

etmek, hoşlanmak 271a/14, 387b/17, 422b/10 4. Saygı ve sevgi beslemek, beğenmek 256b/13, 319b/21, 412b/2 5. istemek, arzu etmek, dilemek 259a/18, 323b/20, 372b/9 6. (Allah) takdir etmek, bağenmek 253b/19, 331b/9, 426b/13

sez-: Sezmek, hissetmek, farkına varmak 379b/11, 435b/9

sığ-: 1. Yakışmak, uygun olmak 348a/5, 233b/19 2. içine girmek 432a/15

şık- : Yummak, kapatmak 164b/21

şın-: 1. Yenilmek, mağlûp olmak, dağılmak 286b/20, 331b/19, 407b/6 2. Sözünden dönülmek 335a/12 3. Kırılmak 360b/1, 403b/9, 423b/5

sil-: 1. Yaş bir şeyin ıslaklığını gidererek kurutmak 423b/19 2. Bir şeyin izini gidermek, silmek, temizlemek 412a/19

siñ-: Sinmek, kabul edilmek 9a/6

siz-: Sezmek, fark etmek 21a/12, 36b/1, 53b/1

şok-: 1. Girdirmek, içeri koymak 228a/7, 237a/4 2. Bir yere almak, kabul etmek, girmesine rıza göstermek 254a/5

şor-: 1. Sual etmek, sormak 294b/14, 364b/3, 402b/20, 435a/19 2. Hâlini, hatırını sormak 240b/12, 393b/9 3. Bilgi istemek 255a/3, 333b/12, 346a/6 4. Sigaya çekmek, hesap sormak 363b/9

sög-: 1. Kötü ve çirkin söz söylemek, küfretmek, sövmek 279b/4, 372a/10 2. Azarlamak, sert konuşmak, kakımak 421b/3, 423b/4

şun-: Vermek, uzatmak; uzanmak 268b/13, 357b/10; 391a/3

357a/4 3. Uzaklaştırmak, kovmak 250a/18, 310b/17 4. Yaşamak, görüp geçirmek 344b/1, 430b/6 5. Dokundurarak gezdirmek, sürmek 374a/3, 398a/13 6. Takip etmek, devam etmek, peşinden gitmek 232b/10, 288b/19, 353a/5

sür-: 1. Yürümek, ilerlemek 258a/3, 423b/20 2. Sevk etmek; yürütmek 320a/17,

taş-: Takmak, asmak 201b/11

tal-: içine girmek, dalmak 388a/13

tap-: 1. Tapmak, kulluk etmek, boyun eğmek 287b/7, 369a/5, 410b/15 2. Değer vermek, bağlanmak 229a/4 3. Bulmak, o durumda görmek 367b/2

tat-: Tadına bakmak, tatmak 241b/1, 241b/2

tın-: Ses çıkarmak, bir şey söylemek, aldırış etmek 240b/1, 399b/3, 374b/13, 401b/21

toğ-: 1. Doğmak, dünyaya gelmek 241a/5, 396b/19, 435b/9 (bk. dog-) 2. Bahtı aydınlanmak, devlet nasip olmak 291b/11 (bk. dog-) 3. (Güneş) çıkmak, ufukta yükselmek 225a/18, 350a/6, 355b/12

tol-: 1. Dolmak 379a/13, 435b/10 2. Yayılmak, kaplamak 373a/2

toy-: 1. Doymak, yeterli bulmak, yetinmek 229a/18, 337b/6 2. Yemek, içmek yaşamak 363b/17

tur- (bk. dur-): 1. Durmak, beklemek, yer almak 261b/14, 328a/7, 373b/21, 436b/17 2. Ayağa kalkmak, kıyam etmek 272b/18, 384b/18, 419b/20 3. Bir yerde oturmak, yerleşmek 287a/1, 364a/7, 411b/11 4. Ayakta durmak, huzurda bulunmak 247b/11, 373b/3, 374b/18 5. Bir işle meşgul olma, bağlanmak 384b/15, 388a/17, 384a/9, 371b/8 6. Yönelmek, sebat etmek 264a/5, 381b/15, 427a/6 7. Karşı koymak, direnmek 289a/11, 305a/9, 369b/14 8. Bir hâlde olmak 244b/15, 334a/3, 356a/19 9. Bulunmak, mevcut olmak 227b/18, 335a/15, 437b/1 10. Vaz geçmek, geri çekilmek 292b/5, 326a/14 11. Yaşamak, ömür sürmek 355a/11, 363b/17 12. Uyanmak 375a/10 13. Sona ermek, bitmek 293a/8

tut-: (bk. dut- 336a/14, 416b/9, 381b/3, 335b/18) 1. Söz veya dua tesirini göstermek 381a/14 2. Saymak, itaat etmek 324a/14, 354a/15 3. Bir şeye yaklaştırmak 322b/2 4. Sevdirmek, kabul ettirmek 366b/5

tuy- (bk. duy-): 309b/10 1. Öğrenmek, bilgi edinmek 305b/17, 321a/12 2. Hissetmek, anlamak 311a/20

var-: 1. Bir yere gitmek, birinin yanına varmak 252b/14, 393b/7, 430b/9 2. Bir büyüğün huzuruna çıkma, katına varmak 281b/21, 308a/20, 423b/14 3. Kastetmek, üzerine yürümek 298b/5, 351a/6, 418a/16 4. Yönelmek 263a/9, 349b/16, 417a/19 5. Erişmek, ulaşmak, yetişmek 244b/14, 367b/18, 429a/19 6. Yaklaşmak 258a/1, 364b/21, 421a/15 7. Uzaklaşmak, çıkmak, gitmek 249a/4, 352b/17, 374b/16 8. Takip etmek, peşinden gitmek 249a/4, 311b/1 9. Bir hâle benzemek, uğramak, bir duruma yaklaşmak 292a/21, 309b/13, 409b/6 10.

Katılmak, yanaşmak, icabet etmek 285a/2, 390b/16, 420b/12 11. Evlenmek 403b/6, 329b/3

ver- bk. vir-: 230b/10, 343b/9

vir-: 1. Herhangi bir şeyi veya bilgiyi birine iletmek, sunmak, vermek 249a/20, 366a/1, 428a/5 2. ifade etmek, söylemek, bir tavır ortaya koymak, özellik kazandırmak 245b/10, 397a/20, 437a/7 3. Nasip etmek, bağışlamak, ihsanda bulunmak 231b/20, 356b/15, 413a/15 4. Yükletmek, görevlendirmek, tevcih etmek 240a/8, 351a/2, 422a/14 5. Bir hâle uğratmak tesir etmek 248a/11, 294a/14, 380b/21, 413b/5 6. Evlendirmek 366b/20, 429b/19, 438a/13 7. Göndermek 345b/18, 417a/17 8. Teslim etmek 262a/14, 293b/14, 330a/12 9. Bir şeye yaklaşmak, kendini adanmak 219b/3, 222a/6, 379a/9 10. Satmak 398a/10, 406b/9, 406b/11 11. iade etmek, geri vermek 236b/18, 436b/6 12. Ödemek 219b/11, 309b/10 13. Armağan etmek 230b/2, 348b/9 14. Dayamak, yaslamak 269a/12 15. Yardımcı fiil olarak asıl fiile "ı, i" zarf-fiil eki eklenerek hız ve tamamlama bildirir 274b/13, 308a/20

vur-: Vurmak, çarpmak 244b/18, 353a/21, 437b/8 (bk. ur-)

yağ-: Yağmak 328a/14, 434b/9

yak-: 1. Yakmak, ateşe vermek 243b/9, 338b/4, 400a/1 2. Aydınlatmak üzere tutuşturmak, alevlendirmek 390a/17, 437b/13, 375a/4 3. Üzmek, ısırtıp çektiirmek 223b/12, 381b/4, 438a/19

yan-: 1. Yanmak, tutuşmak 358b/17 2. Ateşte tutuşup kül olmak 274a/10, 274a/12 3. Çok acı çekmek 414a/12

yap-: 1. Kurmak, bina etmek 291b/2, 396b/7 2. Kapamak, örtmek 350b/6

yar-: Yarmak, ortadan kesmek, bölmek, kesip açmak 281a/12

yat-: 1. Uykuya varmak, uyumak üzere yatağa girmek 267a/21, 303b/16, 401a/18 2. Hapiste kalmak 321a/19 3. Ölü olmak, mezarı bulunmak, gömülü bulunmak 434a/21, 421a/9, 436b/11 4. Bir yerde uzanıp kalmak, düşmek kalmak 225b/16, 361b/5, 371a/10

yay-: 1. Sıvamak 257a/17 2. Herkese duyurmak 260a/12

yaz-: 1. Kalem veya herhangi bir aletle kâğıda yahut taşa yazmak, kazıyarak çizmek 257b/5, 361a/12, 438a/20 2. Kaleme almak, telif et

yel- bk. yil-: 318a/20

yet-: Kâfi olmak, yetmek 158a/2

yet-: 1. Yetişmek, ulaşmak 77a/7; 2. Yetişmek, çıkmak 30b/20

yığ-: Yığmak, toplamak, biriktirmek 228b/16, 366b/11, 366b/12

yık-: 1. Tahrip etmek, bozmak, dağıtmak 277b/4, 398a/4, 437a/8 2. Ortadan kaldırmak, yenmek 264b/1 3. Mahvına yol açmak, üzme 374a/17 4. Bir tarafa eğmek 222a/9

yid-: Çekmek, yedekte götürmek 238b/9

yil-: Yelmek, koşmak, acele etmek 313a/19

yit-: 1. Kâfi gelmek, yeterli olmak 228b/16, 357a/2, 422a/8 2. Yetişmek, ulaşmak, varmak 249a/5, 301a/19, 346a/13 3. Tükenmek, ölmek, yok olmak 319a/8 4. Kaybolmak 236b/17

yol-: Yolmak, çekip koparmak 246a/3, 318a/8

yon-: Yontmak, tıraş etmek 300b/10

yum-: Kapamak 287b/15, 223b/15, 221b/8

yun-: Yıkanmak, temizlenmek 386b/19

yut-: 1. Yutmak, içine almak 351a/14 2. Zorbalıkla kazanmak 230a/5

yüz-: Yüzmek, suyun üzerinde batmadan ilerlemek 424a/3

2.1.5. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz

art-: 1. Şiddetlenmek, kuvvet kazanmak 311b/7 2. Ziyadeleşmek, çoğalmak 410a/1 3. Yükselmek, itibarı fazlalaşmak 239a/17, 4. Kabarmak 15a/4, 197a/4

ilt-: Alıp getirmek, götürmek 196a/16, 198b/15

ölç-: Ölçmek 156a/8, 156a/16, 156a/18

ört-: 1. Üstüne bir şey atmak, kapamak 361b/2, 427a/12 2. Bir şeyle saklamak, gizlemek 236a/10, 384a/8 3. Sarmak, bürümek, kaplamak 360a/16, 427a/11

ürk-: Ürkemek, sakınmak 77a/18

2.1.6. Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz

acı-: Acıkmak 74b/1

añar-: Kükremek 353a/16

ayır-: 1. Uzaklaşılması istenenden (Allah'ın zikri ve rahmetinden) uzaklaştırmak 433a/18, 389b/20 2. Bütünlüğü bozup ait olduğu yerden düşürmek 249b/11 3. Farklı davranmak 360b/11 4. Rakip topluluğu dağıtıp kendi tarafına çekmek 279a/18

ışır-: Dişle tutup sıkamak veya dişle koparmak 236a/6, 346a/5, 432b/9

inan-: 1. iman getirmek, Allah'a ve emirlerine bağlanmak 250a/6, 310b/15 2. itimat etmek, güvenmek 267b/15, 329b/4, 374a/7

ilet-: Götürmek, ulaştırmak, eriştirmek 293b/1, 394a/8, 409b/9

iril-: Doğrulmak, dikilmek, ayakta durmak 244b/16, 282b/1

irür-: Ulaştırmak, eriştirmek 392b/2

işit-: 1. Duymak, işitmek, kulakla hissetmek 273a/8, 371a/10, 410b/3 2. Dinlemek, kulak vermek; bilgi edinmek 222a/14, 342b/4, 403a/11 3. Haber almak, birisinden öğrenmek 232b/19, 376b/13, 407a/1 4. Anlamak, kavramak 234b/10, 239b/16, 423b/7

olur-: Oturmak, ikamet etmek 301a/1, 389a/14, 402a/12, 409b/16

otur-: 1. Ayakları toplayıp makat üzerine yerleşmek, oturup beklemek 250b/6, 350a/7, 408b/1 2. Bir yerde durmak, belli bir hâlde bulunmak, yer almak 296a/4, 399a/6, 402a/17 3. Bir yerde ikamet etmek, karar vermek, yaşamak 258a/6, 317b/9, 370b/19 4. Sohbet topluluğu içinde veya bir büyüğün huzurunda yer almak, dinler ve oturur durumda olmak 254b/14, 352a/19, 412b/15 5. Bir arada olmak, birlikte yaşamak 253b/20, 376b/17, 403b/1 6. Meskeninde olmak, rahat etmek, hareketin dışında bulunmak 261a/20, 325b/4, 420a/19 7. Namazda

diz kurmuş, oturmuş durumda olmak 362a/21, 308a/11, 432a/13 8. (Gemiye) binmek 360a/3, 397a/13 9. Bir ruh hâline yakalanmak, bir hâl üzere olmak 238b/16, 371a/19, 411a/16 10. Bir makamda bulunmak, bir mevkiye geçmek 226b/18, 350b/11, 252a/10, 421b/1

ötür-: Terk etmek, unutmak 420a/19

ulal-: Yetişmek, büyümek 309b/7, 382a/4

ulaş-: 1. Yetişmek, erişmek, kavuşmak; eline geçmek, varmak 307a/7 2. Yakınlık peyda etmek, yaklaşmak 377b/6 3. Tesir etmek, bir hâle uğratmak 305b/21 4. Ölmek, Allah'ın rahmetine kavuşmak 246b/16, 325a/11

unut-: 1. Aklından çıkmak, aklına gelmemek 226a/18, 347a/4, 408b/7 2. Terk etmek, ihmal etmek 253b/19, 351a/19, 408a/19

utan-: 1. Utanmak, sıkılmak 236a/13, 356a/1, 396a/1 2. Çekinmek 264a/5, 266a/2, 389b/21

uvan-: Ufalanmak, parçalanmak, kırılmak 315b/15

uvat-: Ufalamak, kırmak, parçalamak 261a/17

uyar-: 1. Uyanmak, kendine getirmek 313a/18 2. Harekete getirmek, tehlike olarak rakibe yönelmek 317b/1

uyay- bk. uyan-: 310a/16

2.1.7. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü

boya-: Renk vermek ve akları gizlemek için kına veya boya sürmek 260b/20, 318b/9

buña-: ihtiyarlıktan ne söylediğini bilmez olmak 390b/20

bürü-: 1. Örtmek, sarmak 340a/8 2. Bir hâlin tesiri altına girmek 310a

büyi-: 1. Yaşın ilerlemesiyle gelişmek, yetişmek 227b/7, 345b/17 2. itibar

çüri-: Bozulmak, vücut dokuları tutmaz olmak, yumuşayıp kokuşmak 294a/8

dile-: 1. istemek, temenni etmek 241a/10, 307a/9, 311b/2 2. Arzu etmek, istemek 321a/19, 430b/5, 430b/6, 241a/8, 399a/19 3. Tasarlamak 306b/15,

312a/12 4. Bildirmek, yalvarmak 312a/12, 351b/1, 307a/12 5. Hükmetmek 307b/4, 397b/2

kapa-: Açık bir şeyi kapalı duruma getirmek 276b/13

kurı-: Yaşlılığı gitmek, kurumak 251b/15

sığa-: Sıvazlamak, her tarafını kaplamak, sıvamak 380a/12, 380a/13

sıva-: Sıva sürmek, kaplamak 157b/21

tır-: Saç, sakal ve benzerini tarakla düzeltmek 303b/6, 386b/20

yama-: Yamamak, eklemek 366a/20

yara-: 1. Faydası olmak, yaramak 416a/10, 252b/20 2. Yakışmak 428b/9, 409a/12

yaşa-: Hazırlamak, tertip etmek 424b/3

yüri-: 1. Gezmek, dolaşmak 231a/15, 380a/17, 414a/8 2. Hareket etmek, ilerlemek, gitmek 292b/10, 389a/11, 397b/4 3. Saldırmak, hücum etmek 233a/10, 305a/8, 345a/5 4. Yönelmek 287b/15, 232b/20 5. Ayrılmak, uzaklaşmak 299a/18, 404a/10 6. Yaşamak, ömür sürmek 222a/6, 274b/9, 350a/14 7. Hükümran olmak, hükmü geçer olmak 329b/2, 408b/7 8. Boşlukta veya su üzerinde gitmek, uçmak, yüzmek 231b/16, 231b/17 9. Güneş doğmak ve hareket etmek 253b/21 10. Zarf-fiil eki almış fiillerden sonra devamlılık bildirir 263b/14, 328b/5, 238b/9

yürü- bk.yüri-: 268a/2, 317a/12, 423b/14

2.1.8. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü

ağrı-: Bedenin bir yerinin ağrı veya sızı duyması 356a/18

anra-: Homurdanmak, kükremek 116a/1, 144a/12.

eksi-: Azalmak, eksilmek 303a/6

eski-: Zamanı, hükmü geçmek, değeri azalmak 366a/20

iste-: 1. Talep etmek, dilemek 273a/17, 345b/11, 406b/11, 344a/12 2. Arzu etmek, istek duymak, beklemek 229b/20, 348a/2, 417a/9 3. Aramak 294b/14, 321a/14, 379a/3 4. Düşünmek, tasarlamak, aklından geçirmek 276a/2, 328b/3, 406b/8

ohşa-: Okşamak, sevmek, gönlünü almak 388a/8

uğra-: 1. Geçici olarak durmak 247b/9, 314b/18, 409a/16 2. Tesadüf etmek, rastlamak 246a/11, 385b/17 3. Tutulmak, yakalamak, maruz

2.1.9. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz

dürt-: Sivri bir nesne ile batırmak 294b/16, 412a/2, 412a/3, 412a/4

kalk-: 1. Doğrulup ayaküstü dikilmek 349b/17, 354a/8 2. Bir yerden ayrılıp gitmek 314a/20, 353b/2

kork-: 1. Çekinmek, endişe etmek 248b/16, 312a/11, 402a/8, 417a/1 2. Çekinmek, sakınmak, ilâhî adaletten korkmak 228a/14, 384b/19, 402b/12 3. Dehşete kapılmak, ürkmek 270b/4, 352a/17, 426b/20 4. Korkuya kapılmak, korku duymak 255a/11, 320b/2, 413a/15 5. Kaygı duymak, kuruntu etmek 301b/16, 360b/1, 405a/1

sark-: Aşağıya sallamak, sarkıtmak 392b/3, 420a/4

sürç-: Yanılmak, bir engelle takılıp düşecek gibi olmak 307a/18, 310b/17

tart-: Tatmak, kaldırabilmek 56b/5, 149a/14

yırt-: Yırtmak, parçalmak 417a/10

2.1.10. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz

barış-: Düşmanlığı bırakmak, uzlaşıp anlaşmak 348a/2, 370a/5

begen-: 1. Hoşlanmak, beğenmek 346a/2 2. Uygun görmek, yerinde bulmak 424b/3

bırak-: 1. Atmak, bir yere terk etmek, koymak 230a/18, 247b/21 2. Göndermek, salmak 247b/16 3. Yol açmak, sebep olmak, sokmak 230b/7, 236a/18 4. Teslim etmek, terk etmek, mücadeleden vazgeçmek 233a/2 5. Yaymak, bilinir hâle getirmek 231a/20 6. Yardım etmek, sağlamak 230b/8 7. Müsaade etmek, izin vermek 239b/18

buyur-: 1. Allah'ın ve Peygamberin dinî emirleri geçerli olmak 229b/20, 234a/1 2. Bir orduya veya topluluğa amir veya hâkim olmak, idare etmek 232b/9 3. Gitmek, yönelmek 239a/11 4. Verilmesini söylemek 361b/17

çağır-: 1. Seslenmek, haykırmak 231a/8 2. Davet etmek 292b/9, 223b/2 3. Yüksek sesle okumak 423a/21 4. Ezan okumak 223b/8

çevür-: Döndürmek, ayırmak, ilgi göstermemek 282a/19, 321b/15

çığır-: Seslenmek, bağırarak, haykırmak, çağırarak 336b/4, 336a/17

damar-: Damlamak 174a/14

değiş-: Birini diğerine tercih etmek 338b/8

değir-: Dokundurmak, temas ettirmek 175b/21

degür-: Ulaştırmak, erişirmek 267b/15, 308b/1

geñit-: Genişletmek 349b/13

gerek-: 1. icap etmek, lüzumu olmak 363a/11, 404b/21 2. Yakışmak, uygun düşmek 351b/21, 406a/10

getür-: 1. uzaktan yakına ulaştırmak, taşımak, alıp getirmek 274a/16, 373b/1, 428a/9 2. Nakletmek, söylemek 227a/4, 387a/9, 425b/1 3. Bir büyüğün huzuruna çıkarmak 277b/21, 341b/15, 437b/1 4. Tatbik etmek, uygulamak 280a/11, 328b/19 5. Doğru yola döndürmek, yola getirmek 237b/19, 402b/11 6. Geriye çevirmek, döndürmek 386b/5 7. Kazanç, gelir sağlamak 403b/5 8. Elde etmek, sahip olmak 341a/8 9. Göstermek, ortaya çıkarmak 270a/2 10. Değiştirmek, çevirmek 336a/2 11. Çağırarak, davet etmek 337a/20 12. Yol açmak, sebep olmak 236a/19, 366b/1 13. (Dünyada) bulundurmak 435b/11 14. Bir duyguyu yaşamak, bir hâle düşürmek 351a/7, 361a/16

giñit-: Genişletmek 349a/13

götür-: 1. Yakından uzağa taşımak, nakletmek 242b/4, 365b/11, 436b/10 2. Ortadan kaldırmak, öldürmek 278b/20, 370b/14, 247a/14 3. Yok etmek, izale etmek, gidermek 359b/4 4. Yukarı kaldırmak, yüklenmek 228b/16, 392b/9, 408b/14 5. Birlikte veya yalnız bir yere yürümek 394a/17, 374b/9 6. içinde/karnında belli bir süre taşımak 333a/4 7. Bir konudan başka bir yerde bahsetmek 221a/15

güven-: Dayanmak, bel bağlamak, itimat etmek 368a/9

karış-: 1. Birbirine girmek, karışmak 317b/2, 354b/18, 375a/5 2. Arasına girmek, katılmak, diğer tarafa geçmek 280a/21, 387a/2

- ķavuş-: Yetişmek, erişmek 279a/5
- ķayur-: Sakınmak, çekinmek 419a/18, 420a/20
- ķazan-: Kâr etmek, kazanç sağlamak, fayda görmek 264a/3, 345b/12 2. Elde etmek 262b/9
- ķığır-: Çağırarak, davet etmek 290a/11, 287a/18, 355a/7, 427a/1
- ķınıķ-: Kırılmak, bozguna uğramak 205b/17
- ķayın-: Kaymak, sürçmek 223b/2
- ķoķın-: Değmek, dokunmak 225b/11, 225b/13, 235b/4
- ķoķun- bk. ķoķın-: 317b/15, 328a/14
- ķolan-: 1. Dolanmak, dönerek devretmek 322b/4 2. Sarılmak, dolanmak 313b/11
- ķolın-: Dolanmak, dönmek, uzaklaşmak (bk. ķolan-) 360b/11
- ķulun-: Kaybolmak, batmak, gurbet etmek 253a/21
- ķükür-: Tükürmek 275b/13 kalmak 246b/6, 347a/11, 386b/5 4. Üstüne varmak, saldırmak 232a/20, 429a/9
- ķakış-: Yakışmak, uygun düşmek 379b/8

2.1.11. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü

- ķekle-: Korumak, saklamak, gözetmek muhafaza etmek 278a/9, 321b/12
- ķerme-: Çimdiklemek, etini bükme 178a/1
- ķeyne-: Çiğnemek 228a/2
- ķükre-: Kükremek 177a/21
- ķıķra-: 1. Korkup geri çekilmek 437b/9 2. Atın üzerine yükselmek, atlamak 268b/11 3. Heyecanla hareket etmek 236b/1
- ķoğra-: Kesmek, doğramak 267a/9, 312b/2
- ķaňşa-: Saçma sapan söz söylemek, gevezelik etmek 403b/16
- ķılte-: Teşvik etmek, harekete geçirmek, koşturmak 270a/4

2.1.12. Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz

aksur-: Öksürmeye benzer bir sesi burundan çıkarmak, aksırmak 388a/3

2.1.13. Ünsüz + Ünlü + Ünsüz + Ünsüz + Ünlü + Ünsüz

degzin-: Dönmek, dolaşmak 297a/13, 297a/14, 402b/9

devşür-: Bir ağaçtan toplamak 364b/2

gönder-: 1. Yollamak, salmak 263b/9, 389b/2, 400b/2 2. Nazil etmek, (ayet) göndermek 310b/6

göndür- bk. gönder-: 232b/13, 386a/14, 425a/19

göster-: 1. Birisini ortaya çıkarmak, gördürmek 290a/17, 365b/4, 415a/4 2. Kendini ileri sürmek 329a/5, 329a/13 3. Tanıtmak, görülmesini sağlamak 271a/8, 351a/9 4. Belli etmek, belirtmek; gizli olanı aşikâr ettirmek (gammazlamak) 320a/19, 369a/5 5. (Allah) gücünü tecelli ettirmek, rüyada gerçeği gördürmek 297a/9, 312b/8 6. Öğretmek, anlatmak 249b/1, 291a/19 7. Bir hâli, tavrı ortaya koymak 318a/18, 370b/15 8. Yardımcı fiil olarak; etmek 380a/4, 376a/5

haykır-: Bağırarak, derinden heyecanla ses yükseltmek 366a/8, 366a/12, 432b/14

kurtar-: Bir tehlike, zor durum veya sıkıntıdan uzaklaştırmak 269b/17, 328b/12, 389b/18

yalvar-: Yalvarmak, dilekte bulunmak 365b/7, 411a/10, 434a/17

2.2. Türemiş Fiiller

Fiil veya isim kök ve gövdelerine, çeşitli yapım ekleri getirilerek oluşturulan yeni anlam ve yapıdaki fiillere “türemiş fiiller” denilmektedir. Gülensoy türemiş fiilleri şu biçimde açıklamaktadır: “İsim veya fiil kök ve gövdelerine yapım ekleri ile türetilmiş fiillere türemiş fiiller adı verilir. Bu tür fiiller ekleriyle birlikte köklerine kadar parçalanabilirler: GÖZLE- fiilini GÖZ isminin üzerine + LE- isimden fiil yapma eki getirilerek türetilmiştir.” (Gülensoy, 2000: 402).

Türkçe, sondan eklemeli bir dildir ve bu özelliğinden dolayı Türkçe fiil kök ya da gövdelerine türetme ekleri getirilerek farklı sözcükler elde edilebilmektedir. Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Yapı Bakımında Fiiller adlı eserinde türetmeyle ilgili

olarak şunları söylemiştir: “Türkçe, gerek kullanılış şekilleri ve ifade imkânı, gerekse çeşit ve sayı itibarıyla, fiilce zengin bir dil olmakla beraber, kök fiillerin dilimizi kelime hazinesi nispeti sınırlıdır. Ancak Türk dilinin bünyesi yeni kelimeler teşkil edilmesinde çok elverişli olduğu için, başlangıçtaki sınırlılık, türetme yoluyla giderilmiştir.” (Hacıeminoğlu, 2016: 37).

Korkmaz da türemiş fiillerle ilgili şu hususlara dikkat çekmiştir: “Türemiş fiiller, adlara ya da fiil kök ve gövdelerine çeşitli türetme ekleri getirilerek kurulmuş olan fiillerdir: bekle- (/ *berk + le-), benze- (beniz + e-), boşa (boş + a-), dile- (dil + e-), sağla- (sag + la-), yaşa- (yaş + a-); bunal- (bun + al-), doğrul- (doğ-ru + l-), körel- (kör + el-), inan- (ına + n-), üşen- (üşe-n-), başar- (baş + kar-), bozar- (boz + ar-), yaşar- (yaş + ar-), birik- (bir + ik-), gecik- (gec + ik-), belür- (bel + gür-), fışkır- (fış + kır-), durdur- (dur-dur-), kazı- (kaz-ı-), atıl- (at-ıl-), bozul- (boz-ul-), bölün- (böl-ün-), kokuş- (kok-uş-), silkele- (silk-ele-), serpele- (serp-ele-), tepele- (tep-ele-), toparlan- (topar + la-n-), çekiştir- (çek-iş-tir-), geçiştir- (geç-iş-tir-) vb.” (Korkmaz, 2009: 528).

Türemiş fiiller, fiilden türemiş fiiller ve isimden türemiş fiiller olmak üzere yapı bakımından iki kısma ayrılır.

2.2.1. İsimden Türemiş Fiiller

İsim kök veya gövdelerine, yapım ekleri getirilerek o isimden yeni bir fiil oluşturulmasına isimden türemiş fiil denmektedir. İsimden fiil türetme ekleri, sayıca diğer türetme eklerinden azdır. Türkçedeki fiillerin büyük bölümü, özel ekler ile isim kök ve gövdelerinden türetilmiştir. Bu sözcüklerin gerek kullanışı gerekse mahiyeti kök fiillerden ve fiilden türeyen fiillerden farklı değildir (Hacıeminoğlu, 2016: 202).

Tablo 2.2: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İsimden Fiil Türetilen Ekler ve Kullanım Sayısı

Sıra	Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İsimden Fiil Türetilen Ekler	Kullanım Sayısı	Oranı
1.	+ lA-	84	57,15
2.	+ A-	12	8,16
3.	+ l-	12	8,16
4.	+ I- ; + U-	7	4,76
5.	+ Al-	6	4,08
6.	+ dA- ; + tA-	5	3,41
7.	+ Ar-	4	2,72
8.	+ r-	4	2,72
9.	+ IrgA- ; + urğa-	3	2,04
10.	+ rA-	3	2,04
11.	+ Aş-	2	1,36
12.	+ k-	2	1,36
13.	+ kIr- ; + kUr-	2	1,36
14.	+ sA-	1	0,68
Toplam		147	100

Bu bölümde, isimden fiil türeten ekler incelendi. Yapılan incelemede toplam 14 yapım eki ele alındı. Elde edilen sayısal veriler tabloda gösterildi. Toplamda tespit edilen 147 fiilden + lA- (84), + A- (12), + l- (12) ekleriyle oluşmuş fiillerin fazlaca kullanıldığı görülmektedir. İncelemede tespit edilen fiiller almış oldukları yapım eklerine göre tasnif edildi.

2.2.1.1. + lA- Ekiyle Türetilen Fiiller

acabla-: Şaşırmak, hayrette kalma, garip bulmak 297b/11, 346b/3

ağla-: Dinî veya dünyevî bir sebeple hislenerek, acı duyarak sesli veya sessiz gözyaşı dökmek 238b/14, 409b/6, 250b/11

agaçla-: Dövmek, değnek veya sopa ile vurmak 267b/15, 427b/21

- ağarla-: üzölmek, üzülyormuş gibi görünmek 134b/4
- ağırla-: Misafir etmek, ikramda bulunmak 72b/14
- ağsamlar-: Akşam kalmak, geceleme 39a/19
- ağşamlar-: Gece bırakmamak, geceyi geçirtmek 39b/1
- añlar-: 1. Akıl erdirmek, kavramak 413b/21 2. Öğrenmek 407a/21 3. Görmek, tanımak 253b/14 4. Ders almak, bilmek, pay çıkarmak 222a/9
- atlar- : Üstünden geçmek, aşmak 238b/9
- avlar-: Av işini yapmak, bir avı vurmak veya ele geçirmek
- ‘ayılar-: Alaya almak, ayıplamak 151a/10
- ayırtlar-: Bir bölümünü ayırarak seçmek 320a/14
- azıklar-: 1. Hazırlık yapmak 124b/6;2. Yiyecek maddeleri elde edip hazırlanmak 151b/2
- bağlar-: 1. ip veya benzer bir bağ bir şeye bağlamak, ilişirtmek 392b/4 2. Yakalanan, cezalı birinin bir yere raptı 267a/4 3. insanın manen bir varlığa güvenmesi 365b/20 4. Bir iş için belli bir tarih tespit etmek 262b/5 5. Set, engel oluşturup kapamak 316a/16, 292a/20 6. Bir akarsuyun üzerine köprü veya geçiş yeri yapmak 422b/14
- bağışlar-: 1. Affetmek, cezadan vazgeçmek 261a/12, 286a/5 2. Hediye etmek, yardımda bulunmak 393a/14, 421b/13 3. (Kendini) vermek, adamak 381b/1
- başlar-: Bir işe girişmek, kalkışmak 243a/17, 231a/4
- begler-: Bey olarak kabul etmek, bey seçirtmek 278b/20
- beliñler-: 1. Gözleri açıp şaşkın şaşkın bakmak 255a/8 2. Uykudan sıçrayarak kalkıp şaşkınca bakmak 411a/15
- besler-: Yiyip içirmek, yetiştirmek 347b/10, 390b/18
- bisler- bk. besler-: 316a/9
- boğazlar-: 1. Hayvan kesmek 370a/7 2. Boğazını keserek öldürmek 375a/8
- buhurlar-: Tütsülemek 46b/21

buğağula-: Zincirle bağlamak 262a/2, 418a/1, 418a/2

cimâ‘la-: Cinsî münasebette bulunmak 412a/5

çağla-: şarıl şarıl akmak 96a/19

demürle-: Zincirle bağlamak, demire vurmak 305b/15, 430a/10

depele-: Öldürmek, yok etmek, yenmek a/281b/16, 308b/14, 366a/17

diñle-: 1. işitmek üzere kulak vermek 239a/13, 356a/12, 409a/21 2. Kulak asmak, kabul etmek 220a/15, 234b/10, 432a/3

egle-: Bekletmek, geciktirmek 429a/7

emekle-: Emeklemek 73b/15

erle-: Erkek olmak, büyümek 177b/1

esle-: Dikkate almak, mühimsemek, aldırış etmek 249a/5 263a/14, 266b/20

eyerle-: Ata eyer vurmak 129b/13

eyirle-: Eyerlemek, hayvana eyer takmak 4b/8

ezberle-: Ezber etmek, bir metni aynen tekrarlayacak şekilde zihne yerleştirmek, (Kur‘an‘ı hıfz etmek) 238a/12, 408a/18

ğammâzla-: Münafıklık yapmak, birinin aleyhinde bulunmak 397a/9, 429b/11.

gezle-: Okun gezini kirişe yerleştirmek 159a/13.

gicele-: Geceyi geçirmek, geceleme 355a/14.

gizle-: Saklamak, üstünü örtmek, söylememek 290b/4, 302a/3, 353a/7.

gürle-: (Gök) yıldırım düşüp, şimşek çakıp korkunç ses çıkarmak 243a/19.

horla-: Hor ve aşağı tutmak, zelil kılmak 112a/13, 310a/10, 378b/1

ırla-: Şarkı, türkü söylemek, nağme ile okumak 361a/16

ışmarla-: 1. Emanet etmek, teslim etmek 269a/5, 390b/17, 406a/15 2. Tembih etmek, buyurmak 389a/21, 425b/3, 420b/5

ışıla-: Parlamak 248b/8

işle-: 1. Etmek, iş yapmak, çalışmak 294a/20, 333b/11, 432a/1 2. Yerine getirmek, yapmak 231b/20, 365b/2, 425b/2 3. Tesir etmek 235a/2 4. Bir işi yapar durumda olma 235a/2

karşıla-: 1. Karşısına çıkmak, istikbal etmek 301b/19, 320b/8, 320b/9, 430b/11, 430b/12 2. Karşı koymak, savaşa hazır olmak 292a/19, 281a/4

kefenle-: Kefenlemek 46b/21

kışla-: Kışlamak, kışın oturmak 17a/15

kilidle-: Kilitlemek, kilit altına almak 403a/14, 403a/15

konukla-: Misafir ağırlamak, misafir etmek 438a/3

kovla-: Kötülemek, çekiştirmek, arkasından konuşmak 398b/18, 427b/19

kulavuzla-: Yol göstermek, önüne düşüp götürmek 241b/11, 362b/12

kutlula-: Kutlamak, tebrik etmek 306a/21

lafla-: Konuşmak, sohbet etmek 346a/18

lağapla-: Takma isim koymak, lâkap vermek 268b/12, 371a/16

mıhlâ-: Çivilemek 20b/6

muştıla-: Müjdelemek, haber vermek 263b/17, 303b/10

otla-: Otlamak, yayılmak 26a/5

parala-: Parçalamak, öldürmek 429b/13

puhtula-: Pıhtılanmak, (gözünde) yaş belirlemek 332a/10

şabāhla-: Sabaha kadar kalmak, sabahlamak 120b/6, 194b/18

şağla-: Sağlamlaştırmak, sağlama bağlamak 96a/20

sağla-: 1. Korumak, gözetmek, muhafaza etmek 232b/18, 346a/8, 434a/12
2. Alıkoymak, engellemek 231b/20, 356b/14, 419b/11 3. Bir başka zamana bırakmak 418b/19, 420b/19 4. Sır tutmak, söylememek 307a/3, 400b/21, 421b/16
5. Gizli tutmak, örtmek, kapamak 237a/9, 397b/14

selâmla-: Selâm vermek, selâmlamak 308b/7, 345a/11

siñle-: İniltili ses çıkarmak 3a/18

söyle-: 1. Demek, söylemek 261a/8, 325a/10, 436b/14 2. Konuşmak 250b/12, 321a/20, 409a/16 3. Anlatmak; bahsetmek 292b/13, 387a/9, 403b/21 4. Açıklamak 296a/21, 343a/9, 367b/195. Terennüm etmek, besteyle okumak 350a/1

tañla-: Hayret etmek, tuhaf bulmak 302a/2

taşla-: Taşlamak 147b/1

ta'zīmla-: Hürmette bulunmak 57a/3

tıbla-: Güzel koku sürmek 59a/9

toyla-: Ziyafet vermek, ağırlamak 143a/21

uğurla-: Çalmak, sirkat etmek 228a/8, 428a/21

ulula-: 1. Kudretini takdir etmek, üstün tanımak 34b/18; 2. Saygı göstermek, tanzim etmek 133b/15

uyukla-: Uyuklamak 55b/8, 76a/19, 78a/21

üründüle-: Seçmek, ayırıp almak, tercih etmek 288a/4

yağmala-: Yağmalamak, yağma etmek 276b/20, 328b/14, 425b/8

yalanla-: Yalanlamak 33b/13

yaraqla-: 1. Hazırlamak 284a/11, 361b/3 2. Silahlandırmak 322a/21, 325b/21

yeñile-: 1. Yenilemek, tamir etmek 434b/1 2. Tekrarlamak, tazelemek 345a/18, 368b/8, 421b/7

yıyıla-: Koklamak 365a/20

yiyle-: Koklamak 90b/21

yumurtla-: Yumurta yapmak, yumurtlamak 340b/2

yuvala-: Yuvarlamak, yerde debelenmek, dönmek 394a/18

yükle-: Bir hayvanın üzerine yük, mal bindirmek 312a/7

2.2.1.2. + A- Ekiyle Türetilen Fiiller

beñ(i)ze-: Bir şeyi andırır olmak, benzeri olmak 226b/6

boşa-: Eşini bırakmak, nikâh başını kesmek 225b/2

dile-: Demek, söylemek 312a/12

dit(i)re-: Heyecan, korku ve üzüntüden sarsılmak, titremek 322b/3, 323b/5

göze-: Takipte tutmak, bakmak 106a/14

kay(ı)na-: Çok miktarda kaynayan su gibi hareket etmek 287b/3

oy(u)na-: 1. Eğlenmek, neşelenmek, oynamak 259a/4 2. Bir oyuna katılmak, oyunla ilgilenmek 347a/6, 374a/8

şar(ı)a-: Sararmak 32b/7

uğ(u)ra-: Uğramak 361a/16

uza-: Uzamak 72a/2

yarlıga-: Suç bağışlamak, mağfiret etmek 415a/2

yaşa-: Yaşamak, ömür sürmek 275b/14, 357b/1, 376a/11

2.2.1.3. +I- Ekiyle Türetilen Fiiller

ayrıl-: 1. Uzaklaşmak, gitmek, ayrı düşmek 281a/20 2. Topluluktan, halktan uzak kalmak 280b/7 3. inanç ve prensiplerinden taviz vermek 368a/7

diril-: 1. Hayata kavuşmak, dirilmek, canlanmak 259a/11, 337b/18, 404a/8 2. Kuvvet ve tazelik gelmek 367b/20, 394b/18 3. Canlanıp kendine gelmek 340a/17

dizil-: Sıralanmak, sıraya konmak 378a/2

eksil-: Eksik hâle gelmek, miktarı düşmek 231b/13, 396a/8, 400a/6

eksül- bk. eksil-: 358a/21

gönül-: Yönelmek, yüzünü döndürmek, teveccüh etmek 237b/10

gömül-: (Mezara) gömülmek 296a/2

ıķıl-: İkilmek, yekinkmek 52b/11

ırıl-: Kımıldamak, ayrılmak 15b/20

kocal-: Yaşlanmak 11a/15

ulal-: Büyümek 160b/12

yücel-: 307b/4

2.2.1.4. +I- ; + U- Ekiyle Türetilen Fiiller

şakı-: Sakınmak, uzak durmak 111b/10

tağı-: Dağıtmak, ayrılmak 195a/14

berki-: Sağlamlaştırmak 121b/11

toku-: Dokumak 201b/12

uzu-: Uzun olmak 217b/1

ķuru-: Kurumak 174b/14

aķrı-: Aķrımak 356a/18

2.2.1.5. + Al- Ekiyle Türetilen Fiiller

buñal-: İhtiyarlaşmak 418a/11

çoğal-: Artmak, fazlalaşmak 144a/2, 267b/3

çömel-: Oturmak 411b/3

sağal-: iyileşmek, sağ ve sağlıklı hâle gelmek 249a/1

taral-: Sıkıntıya düşmek, içi sıkılmak 422a/12

yönel-: Teveccüh etmek, yüz tutmak; yön tutmak 276a/6

2.2.1.6. + dA- ; + tA- Ekiyle Türetilen Fiiller

alda-: 1. Hile ile kandırmak 285a/16, 324a/12 2. Oyalamak 310a/17 3. insanın kendi kendini nefsiyle yanıltması 413b/21

iste-: 159b/16

ķımılđa-: Oynamak, hareket etmek 294a/13

ķımılta-: 52b/5

yasta-: 315b/14

2.2.1.7. + Ar- Ekiyle Türetilen Fiiller

başar-: Başa çıkarmak, sonuca ulaştırmak, becermek 370b/15, 382a/15

suvar-: Sulamak, içirmek 216a/2

ağar-: Ağarmak 32b/4

karar-: Kararmak 137a/16

2.2.1.8. + r- Ekiyle Türetilen Fiiller

çağır-: Yüksek sesle duyurmak, haykırmak 310a/5

çığır-: Yüksek sesle seslenmek 326b/4

akşur-: Öksürmeye benzer bir sesi burnundan çıkarmak, aksırmak 388a/3

belir-: Belirmek, görünmek 163b/2

2.2.1.9. + IrgA-; + urğa- Ekiyle Türetilen Fiiller

azırğa-: Yetersiz veya az bulmak, azımsamak 408b/19

azurğa-: Yetersiz veya az bulmak, azımsamak 409b/3

esirge-: Korumak, himaye etmek 193b/1

2.2.1.10. + rA- Ekiyle Türetilen Fiiller

añra-: Homurdanmak, kükremek 144a/12

ditre-: Titremek 91a/17

sıçra-: Sıçramak 268b/11

2.2.1.11. + Aş- Ekiyle Türetilen Fiiller

uğ(u)raş-: Uğraşmak, oyalanmak 7a/10

üleş-: Paylaşmak 106b/6

2.2.1.12. + ır- Ekiyle Türetilen Fiiller

birik-: Birikmek 355b/2

geçik-: Gecikmek 115b/11

2.2.1.13. + ır- ; + ur- Ekiyle Türetilen Fiiller

haykır-: Haykırmak 382a/10

tükür-: Tükürmek 275b/3

2.2.1.14. + sA- Ekiyle Türetilen Fiiller

şusa-: Susamak194a/4

2.2.2. Fiilden Türemiş Fiiller

Fiil kök veya gövdelerine getirilen eklerle türetilen fiillerdir. Fiilden fiil türetme ekleri, diğer türetme eklerine oranla daha işlektir. Fiilden türemiş fiiller; fiil kök ve gövdelerinin, Türk dilinde bulunan belli yapım eklerini alarak bünye, anlam ve mahiyet açısından değişikliğe uğramış biçimleridir (Hacıeminoğlu, 2016: 37).

Tablo 2.3: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiilden Fiil Türetilen Ekler ve Kullanım Sayısı

Sıra	Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiilden Fiil Türetilen Ekler	Kullanım Sayısı	Oranı
1.	– (I, U)n-	112	23,72
2.	– dUr-	81	17,16
3.	– (I, U)t-	77	16,31
4.	– (I, U)l-	66	13,98
5.	– (I, U)ş-	57	12,08
6.	– Ir-; – Ur-	35	7,41
7.	– mA-	14	2,96
8.	– ar-, – er-	7	1,48
9.	– I-; – U-	5	1,05
10.	– A-	4	0,85
11.	– y-	4	0,85
12.	– der-; – ter-	3	0,64
13.	– gUr-	3	0,64
14.	– k-; – ğ-	2	0,43
15.	– ele-	1	0,22
16.	– tür-	1	0,22
Toplam		472	100

Bu bölümde, fiilden fiil türeten ekler incelendi. Yapılan incelemede toplam 16 yapım eki ele alındı. Elde edilen sayısal veriler tabloda gösterildi. Toplamda tespit edilen 472 fiilden –(I,U)n- 112, – dUr- 81, – (I, U)t- 77, – (I, U)l- 66, – (I, U)ş-57, – Ir-; – Ur-35 ekleriyle kurulmuş fiillerin daha sık kullanıldığı görülmektedir.

2.2.2.1. – (I, U)n- Ekiyle Türetilen Fiiller

agulan-: Zehirlenmek 177a/12

aldan-: 1. Yanılmak, yanlış kapılmak 352b/18 2. Dünya ile oyalanmak 351a/20

alıñ-: Çekinmek, sakınmak 275a/5

añlan-: Anlaşılmak 235a/21, 347b/1

arın-: Temizlenmek, tertemiz olmak 20a/7

atlan-: Ata binerek gitmeye hazırlanmak 327a/6, 409a/19

ayırtlan-: Birbirinden ayrılmak 195b/5.

azıklan-: 1. Hazırlık yapmak 124b/6;2. Yiyecek maddeleri elde edip hazırlanmak 151b/2

azırğan-: Yetersiz veya az bulmak, azımsamak 408b/19

bağlan-: 1. Giyinmek, sarınmak 351b/8, 313b/11 2. Beline kemer takmak 419a/7

başlan-: Bir işte ilk adımın atılması 271b/18, 300b/2

beklen-: Korunmak, gözetilmek 429b/1

bilin-: 1. Öğrenilmek, bilinmek 394b/3, 360b/7 2. Ortaya çıkmak, duyulmak 357b/16

bitlen-: Bitlerden temizlenmek, ayıklanmak 350a/11

boğazlan-: Boğazlamak fiiline konu olmak 238b/18, 413a/1, 413a/11

bulun- bk.bulın-: 335b/16

büyüklen-: Kendini üstün görmek, gururlanmak 31a/3

çalın-: Vurularak ses çıkarılmak 243a/19

çalğan-: Sallanmak, sarsıla sarsıla yürümek 90b/4

çapın-: Atılmak, saldırmak 53b/14

çekin-: Bir şeyi yapmaktan kaçınmak 122b/15

çeynen-: (Mec.) Ağza düşmek, hakkında çok konuşulmak 55b/17

çiftlen-: Eş yapılmak, ikili hâle getirilmek 358b/16

dağın-: Takınmak, kendi üstüne takmak veya asmak 346b/21; Kuşanmak 152b/14

depelen-: Öldürülmek, katledilmek 287a/17, 324b/18, 383a/7

depin-: El ve ayakları vurarak çırpınmak, yere vurmak 238b/18

depren-: Kımıldanmak, yer sarsılmak 399b/8, 365b/3

dilen-: Dilencilik etmek, istenmek 401b/8

din-: Söylenmek, denmek 404b/18, 365a/6

diñlen-: Rahatlamak, yorgunluk gidermek, sükûnet bulmak 233a/2, 278b/14, 409b/21

doğın-: Temas etmek, dokunmak 225b/10, 321b/9, 423b/5

doğun-: Örülme 437b/14

dolan-: Dolaşmak 20a/13

döşen-: 1. Serilmek, yayılmak 52b/12, 2. Döşemek, donatmak 201b/8

dutın-: 1. Kendi yüzüne bir şey kapamak, örtmek 369a/5 2. Bağlanmak, güvenmek 311a/21

dutun-: 9b/15

düğmelen-: Düğme ile bağlanmak 50a/11.

düken-: Bitmek, tükenmek; sona ermek 357a/17, 422a/15

dürtün-: Vücuda bir şey sürünmek 20a/7, 32b/5.

eglen-: 1. Kalmak, beklemek, durmak 432b/6, 395a/6, 240a/9 2. Geç kalmak, gecikmek 299b/11, 240a/9 3. Oyalanmak, vakit geçirmek 237a/15, 330b/16

evlen-: Eşya, ev bark sahibi olmak 213a/12,364a/6, 406b/4,

ferahlan-: Sevinmek, gönlü açılmak 345a/7, 347b/1

fitnelen-: .fitneye düşürülmek 89b/7.

geyin-: 1. Giyinmek 260a/3 2. Silahlanmak 327a/6

gezlen-: (Ok) yayın kirişine takılıp kurulmak 287b/18

gizlen-: Saklanmak, gizlenmek 265a/19, 325b/5, 429b/2

gölgelen-: Gölge altına girmek 363a/7

görin-: 1. Görünmek, zahir olmak 330b/7, 420a/5 2. Sanılmak, gibi gelmek 236b/16, 236b/17 3. Kendini göstermek 349a/15, 430b/21 4. Fark edilmek 375a/20

görün- bk. görün-: 243b/6, 376b/14

hastalan-: Hasta olmak 411a/19

incin-: 1. Maddî bir dış tesirle zarar görmek 246a/5, 325b/2, 423a/14 2. Gücenmek, kırılmak 237b/21, 364b/15, 422b/13 3. Çekinmek, sakınmak 262a/3, 416a/4

ışın-: Isınmak 105a/14, 105a/15

ışmarlan-: Emanet edilmek, teslim olunmak 305b/13

idin-: Edinmek, bir işi kendi nezdinde yürütmek 260a/19, 313a/14, 377a/2, 424b/17

kalın-: Bir yerde durulmak 340a/11

kapan-: Kapanmak, örtünmek 210a/9

katılan-: Sert, katı davranmak 259b/12

kılın-: 1. (Namazı) eda edilmek, yerine getirilmek 428b/17 2. Yapılmak, olunmak, edilmek 288b/3

kınalan-: kına sürmek 67b/10

korkun-: 389a/9

kon-: Bırakılmak, "ko-" işi yapılmak 240a/15

kuşan-: 1. Kuşak bağlamak 326a/21 2. Hazırlanmak 281a/18

- kutlan-: Talihli, uğurlu, hayırlı ve bereketli olmak 392b/15
- kuvvatlan-: Kuvvet kazanmak, gücü aramak 243b/12, 325b/4, 329b/6
- laķaplan-: Lâkap takılmış olmak, ünvanlı olmak 390b/21
- nazlan-: Nazlanmak, naz etmek 34b/4
- nūrlan-: Aydınlanmak 25b/9
- oķın-: Okunmak, kıraat edilmek 280b/11
- olun-: Olunmak, edilmek, olmak fiiline konu olmak 224a/4, 358b/18
- olmazlan-: Kabul etmemek, isteksiz olmak 19a/19
- öden-: Bedeli verilmek, ödenmek 404a/7
- öğren-: 1. Öğrenmek, ilim ve bilgi tahsil etmek 228b/5, 333b/2, 404a/13 2. Başkasından aktarmak, yararlanmak, edinmek 274a/1, 388a/16 3. Maddî, manevî tecrübe ve alışkanlık kazanmak 246b/13, 333b/2
- puhtulan-: Pıhtılanmak, (gözünde) yaş belirmek 332a/10
- şarın-: Sarınmak 134a/1
- saķın-: 1. Çekinmek, uzak durmak 267a/8, 349a/2, 394a/10 2. Kendini gözetmek, korumak 310a/21, 368a/20, 398b/7 3. Bir şeyi dikkatle korumak, gözetmek 363b/11
- saķlan-: Gizlenmek 432a/20
- sevin-: şen olmak, sevinçli olmak, sevinç ve huzur duymak 244a/19, 304b/6, 435a/12
- şıfatlan-: Vasıflanmak, sıfatlanmak 367b/5
- şıģan-: Sarınmak, bürünmek 113a/11
- şıģın-: 1. Dayanmak, kendisine sahip çıkılmasını istemek 259b/15, 301a/3, 420a/20 2. Güvenilir bir yere çekilmek 246a/10, 277b/10
- silkin-: Silkinmek 195b/19, 195b/20
- soyın-: Üzerindekileri çıkarmak, soyunmak 241a/20
- söylen-: 1. Kendi kendine söylemek 243b/5, 328a/7, 403b/16 2. Bahsedilmek, denilmek 420a/7

söyün-: Sönmek 269b/13, 287a/16

tağın-: Kendi üstüne takmak veya asmak 346b/21

tartılın-: Tartılma işi yapılmak 231a/13

taşın-: Taşınmak, nakletmek 40b/7

taayan-: Dayanmak, güvenmek 310a/19

tîzlen-: Çabuk davranmak; keskin, sert tavırlı olmak 236a/18

uğrulan-: Çalınmak 227b/13, 227b/14

uşan-: Usanmak, bıkmak 288a/2

uşan-: Çekinmek, sakınmak, endişe etmek 377b/2

uvan-: Kırılmak- parçalanmak 37a/2

uyan-: 1. Uykudan kalkmak 255a/21, 323a/21, 401a/18 2. (Fenalık) ortaya çıkmak 270b/18

uzan-: 1. Zaman olarak uzamak 285b/21, 388a/3 2. Daha teferruatlı hâle gelmek, hacimce büyüme 220b/13, 224b/14, 376a/3

üşen-: Çekinmek, sakınmak 334a/18, 392b/10

vurın-: Takınmak, giyinmek, kuşanmak 419a/7

vurun- bk. vurın-: 423b/18

yapraqlan-: Kendini belli etmek, hareketlilik 386a/16

yaraqla-n-: 1. Hazırlanmak 251a/8 2. Silahlanmak 267b/1, 299b/19

yasta-n-: Yaslanmak, dayanmak 315b/14

yıgılın-: Çekinmek, sakınmak, kaçınmak, nefisini korumak 259b/18, 363b/20, 363b/21

yigren-: İğrenmek, ikrah etmek 195b/11

yirin-: Tasalanmak, kederlenmek 96a/20

yulan-: Yuvarlanmak, dönmek 306a/14

yuvalan-: Yuvarlamak, yerde debelenmek, dönmek 394a/18

yüklen-: Sırtına yük konmak 365a/6

yüreklen-: Cesaretlenmek 201b/12

yüren-: 1. Gitmek, girmek, dolanmak 322b/3 2. (içe) işlemek 397a/10

2.2.2.2. – dUr- Ekiyle Türetilen Fiiller

ağdur-: Yukarı çıkarmak, yükseltmek 42b/1

ağdur-: Akıtmak 16a/3

ağdur-: Hatırlatmak 355a/12

araşdur-: Araştırma yaptırmak, sorup öğrenmek 248a/4, 400b/11

arıtdur-: Saflaştırmak, temizletmek 427a/17

azdur-: 1. Hataya, yanlışla saptırmak 319b/19 2. dince doğruluktan saptırmak, dinden uzaklaştırmak 296a/16

azıklandır-: Yedirmek 35a/4

başdur-: Bastırmak, Üstünü kapatmak 134b/18

bildür-: 1. Anlatmak, duyurmak 427a/19, 430a/11 2. Yazı ile haber vermek 318a/14, 217b/5 3. Beyan etmek, açıklamak 259a/8, 290a/10 4. Başkasına belli etmek, gizleyememek 351b/7

bindür-: Binmeğe yöneltmek, zorlamak veya binmesine yardımcı olma, izin vermek 374b/9, 299a/15, 317a/14

bisleddür-: Başkasına besletmek 397a/10

bozdur-: Sözünden döndürmek, vazgeçirmek 417a/2

bulaşdur-: Bulaştırmak 197b/20

çaldur-: Bir müzik âletini kullanırmak 271a/19

çiftlendür-: Eş yapmak, eş olarak vermek 39a/10

değişdür-: Başkalaştırmak; uzaklaştırmak 239b/12

didür-: Söyletmek 357a/16

dikdür-: Kesilmiş başı süngü ucuna taktırmak 268b/2

diñdür-: Susturmak, ağlamasını kestirmek 248b/9

döktür-: Döktürmek, sermek 14b/7

döndür-: 1. Kendi tarafına çekmek, taraftar yapmak 279a/18, 279b/19 2. Tavrını veya fikrini değiştirmek 291b/1, 308a/1 3. iktidarı kendisine çevirtmek 290b/20, 299a/4 4. Birinden diğerine duyguca meyletmek 220a/18

dutdur-: Yakalatmak 424b/18

düzdür-: Yaptırmak, hazırlatmak, eser ortaya çıkartmak 422a/15, 427a/11

eyitdür-: Söyletmek, konuşturmak, okutmak 408b/15, 408b/19, 414b/6, 414b/19

evlendür-: Evlendirmek 40a/4

eydir-: Söyletmek 195b/20

fâyıdalandır-: Faydalandırmak, mükâfatlandırmak 303a/3

geydür-: Giydirmek 353b/6, 389b/3

gezdür-: 1. Dolaştırmak, gezdirmek 419a/7, 328a/19 2. Bir nesneyi göstererek dolaştırmak 268b/3, 427b/6

güldür-: 1. Neşelendirmek 361a/21 2. (Düşmanı) sevindirmek 374a/1

iletür-: Göndertmek, ilettirmek 326b/9

indür-: 1. Aşağı doğru inmesini sağlamak 248b/20, 384b/6, 404b/7 2. Allah tarafından kitap ve âyet gönderilmek 291a/10, 324b/2 3. Gökden veya çok yüksekte gelmesini sağlamak 281a/11, 281a/14

irişdür-: 1. Ulaştırmak, yetiştirmek 231b/12, 233b/18, 261b/18 2. Duyurmak, işittirmek, haberdar etmek 236b/6

itdir- bk. itdür-: 389a/5

itdür-: Bir işi başkasına yaptırmak, sevk etmek, yapılmasına izin vermek 257b/17, 335a/20

kaldur-: 1. Yukarı doğru hareket ettirmek 364a/17, 349b/17, 374b/13 2. Yukarı doğru götürmek, yükseltmek 248b/10, 289a/7 3. Bulunduğu yerden yükselerek ortaya çıkmak 225b/15 4. Yüksekliğini artırmak 257a/17 5. Düşene yardım etmek 272a/19

kandur-: inandırmak, ikna etmek, razı etmek 292a/18

karışdur-: Birbirine katmak, birleştirmek 251b/15

kazdur-: Eştirmek, kazma işini yaptırmak 360b/17, 421a/15

kesdür-: 1. Bir kesici aletle ayırtmak 328b/21 2. Kazdırmak 305a/11 3. Ucunu kırptırmak, kısalttırmak 429b/11 4. Madenî para imal ettirmek, bastırmak 371b/7, 422a/16

kıldur-: (Namazı) yerine getirmesini sağlamak, eda ettirmek 371b/15

kındur-: Teşvik etmek, tahrik etmek; inandırmak 299a/13

kışdur-: iki şey arasında bırakarak sıkıştırmak 402a/7

kıydur-: (Nikâh için) anlaşıp gerekli işleri yaptırmak 232a/12

kızdur-: Ateşi, sıcaklığı artırmak 334a/6

kodur-: Koydurmak, bıraktırmak 246b/1, 360a/19

kondur-: Yerleştirmek 290b/3, 345a/10

koydur-: Bıraktırmak, koydurmak 143a/5

kurdur-: Hazırlamak, düzenlemek 368b/9

öldür-: 1. Öldürmek, hayatına son vermek 274a/8, 317b/13, 423b/11 2. Kesmek, keserek kılıçla öldürmek 302a/8 3. Tesirini ve gücünü yok etmek, hükmünü kaldırmak 253b/19, 308b/9, 308b/10

şalındur-: Sallandırmak, sarkıtmak, sallamak 134a/2

şatdur-: Başkasının bir şeyi satmasını sağlamak 383b/20, 321a/3

sevdür-: Sevdirmek, beğendirmek 340a/7

sevindür-: Sevindirmek, memnun etmek 304a/11

soydur-: Üzerindeki giyeceği çıkarttırmak 321b/8

ulaşdur-: 1. Yetiştirmek, eriştirmek 389b/20 2. Bağlamak, vardırmak, birleştirmek 287b/16

üleşdür-: Paylaştırmak 106b/6

söykendür-: Dayandırmak, yaslandırmak 418b/16

söyündür-: Söndürmek, yok etmek 275a/14, 387b/4, 428a/9

sürdür-: Uzaklaştırmak, kovmak 260a/8, 260a/9

toldur:- 1. Dolu hâle getirmek, doldurmak 273a/10, 361b/12, 414a/16 2. Karnını doyurmak 240a/16 3. Bir yere toplanarak kalabalık oluşturmak 244a/16, 283b/17 4. Kaplamak, yayılmak 231b/6, 281a/11 5. Hâkimiyet kurmak 373a/2

unutdur:- Unutturmak, unutmamasına sebep olmak 355a/12

urdur:- 1. Kestirmek, keserek öldürmek 348a/7 2. (Davul) çaldırmak 243a/9

uyandır:- Uyandırmak, uykudan uyanmasını sağlamak 223a/14, 365b/7

uydur:- 1. Uygun hâle getirmek, dengelemek 368a/8 2. Peşi sıra götürmek, bir şeye bağlanmasını sağlamak 299b/8, 366b/14

üleşdür:- Paylaştırmak, bölüştürmek, dağıtmak 247b/14, 386a/1, 413a/8

virdür:- Verdirmek, verilmesini sağlamak 352b/13

yağdur:- Çok çok atmak, saçmak, dökmek, serpmek 257a/12

yağdur:- Yaktırmak, ateşe verdirmek 422a/18

yandır:- Üzmek, kederlendirmek 241b/7

yapdur:- Kurdurmak, inşa ettirmek 246b/8, 334b/20, 385b/8

yardımlandır:- Yardımlandırmak, yardım almasını sağlamak 344a/11

yazdur:- Yazdırmak, yazmasını sağlamak 353b/10, 426b/12

yedür:- Yemesini sağlamak, yedirmek, beslemek 364b/8

yıkdur:- Yıktırmak, bozdurmak 383b/1, 387a/19

yidür:- 1. Yedirmek, beslemek 316a/9, 389b/3 2. Parçalatmak, vahşi hayvanların yemesini sağlamak 424b/8

yiğdur:- Yiğdirmek 32a/10, 92a/16

yıgındur:- Sakındırmak, çekindirmek 74b/14

yitdür:- Yetiştirmek, ulaştırmak 294b/9

yitişdür:- Ulaştırmak 287b/5, 287b/16, 291b/7

2.2.2.3. – (I, U)t- Ekiyle Türetilen Fiiller

acıt-: Ağrı, sızı vermek; acımağa sebep olmak 251b/13, 251b/15, 312b/11

ağaçlat-: Dövdürmek, değnekle cezalandırmak 429b/11

ağart-: Elbiseyi eskiterek, yıpratarak rengini soldurma 230a/6

ağlat-: 1. Ağlamasına sebep olmak 384b/7 2. Derin üzüntüye yol açmak 424b/13

ağşamlat-: Gece bırakmamak, geceyi geçirtmek 39b/1

akıt-: Akmasına sebep olmak 291b/12, 226a/3

añlat-: Açıklamada bulunmak, arz etmek 406b/20

arat-: inceletmek, yoklatmak 249b/13

arıt-: 1.Temiz hâle getirmek, düzeltmek 313b/14; 2.yok etmek, ortadan kaldırmak 3b/20, 9a/7.

azıt-: Yoldan çıkarmak, doğruluktan ayırmak 390b/18

bağlat-: Kavuşturmak, bağlatmak 166/5

berkit-: Sağlamlaştırmak; kuvvetlice, sıkıca yerleştirmek 72a/15, 121b/11, 422b/11, 263a/12

beklet-: Korutmak, muhafaza ettirmek 370b/18

bislet-: Besletmek, sahip çıkılmasını sağlamak 396b/2

bişürt-: pişirtmek, yemek yaptırmak 193b/18

buñalt-: Savaşta rakibi zor duruma düşürüp şaşırtmak 422a/12

büyüt-: Genişletmek, eskisinden daha büyük hâle getirmek 360b/21, 372a/1

çağşat-: Gevşetmek, koy vermek 248b/6

çağırt-: 1. Bağdırtmak, haber göndermek, ses duyurmak 233a/6 2. Tellâl vasıtasıyla haberdar etmek 316a/15

çıkart-: Bulunduğu yerden aldirtmak, ayırtmak 294b/2, 358b/9

çoğalt-: Fazlalaştırmak, artırmak 260b/2

depelet-: Öldürtmek, katlettirmek 300b/18, 406a/15

depret-: 1. Kımıldatmak 370b/9 2. Sarsmak 360b/1

diñlet-: Bilgi artırıcı konuşmaları dinlemesini sağlamak 409a/18

dirilt-: 1. Hayata döndürmek 274a/9, 274a/15 2. Öleni canlandırma iddiası, yalancı peygamberlik 243b/5 3. Allah'ın mahşerle beraber ölüleri tekrar canlandırması 231a/17

ditret-: Korkutmak, titremesine sebep olmak 231a/20

donat-: Donatmak, hazırlamak 176a/15

döşet-: Yaydırmak, serdirmek 336b/19, 294a/13, 354b/1

dürüt-: 1.Yaratmak, meydana getirmek 52b/14. 2. İlk defa yapmak, başlatmak 71a/9

düzet-: . Kabul etmek, tasdik etmek 47b/16; 2. Tanzim etmek, hazırlamak, imar etmek20a/13.

egirt-: Kuşatmak, muhasara etmek 279a/14, 314a/19, 251b/19

egrit- bk. egirt-: 246a/16, 293b/10

evit-: Acele, çabuk davranmak 281b/13

eyit-: 1. Demek, söylemek 248b/5, 351a/1, 418b/20, 419b/7 2. Konuşmak, bilgi veya sır vermek 398b/5, 398b/8, 265b/1 3. isimlendirmek 360a/2, 357b/20, 369a/11 4. fiir söylemek 357a/20, 437b/5, 419a/8 5. Nakletmek 350a/7 6. Cevap vermek 297b/5 7. Sormak 401a/19

eylet-: Yaptırmak, meydana getirmek 326b/18

getürt-: Başkası aracılığı ile gelmesini sağlamak 336b/8, 423a/18

gidert-: Ortadan kaldırtmak 336b/11, 417a/17

gizlet-: Saklatmak, bilinmez hâle getirmek 357b/15

götürt-: Taşıtmak 352a/10

gözet-: 1.Seyretmek, incelemek, bakmak 224b/4, 346a/2 2. dikkat etmek, göz önünde bulundurmak 368a/8

gümüşlet-: Gümüşle kaplatmak 236a/20, 236a/21

incit-: 1. Hatır kırmak 238b/20, 333b/21, 404a/11 2. Dokunmak, ilişmek, zarar vermek 222b/15, 365a/15, 435a/5

ışıt-: Isıtmak, sıcak hâle getirmek 262b/11

ışlat-: Suyu batırmak, ıslak hâle getirmek 364a/8

istet-: Başkası aracılığı ile çağırmak, çağırtmak 260a/13, 348b/6

kaķıt-: Öfkelenmek, gazaba getirmek 311b/7

kanat-: Kanamasına sebep olmak, zarar vermek 305b/10

katlat-: Bekletmek 374b/18

kazıt-: Kazıtmak, tıraş ettirmek 266b/18, 364b/13

kıģırt-: 1. Tellâl çağırtmak, nida ettirmek 408a/1, 421b/20, 423a/11 2. Çağırtmak, davet ettirmek 234b/6, 353b/12, 346a/17

kocalt-: Yaşlandırmak, ihtiyarlatmak 111a/16

korķıt-: Korkmasına sebep olmak, korkuya düşürmek 311a/11, 311b/16, 328b/17

kurıt-: Kurutmak 7b/12

okıt-: Çağırtmak 252a/21, 374b/10, 423b/18 2. Okutmak, kıraat ettirmek 322b/21, 380b/19

okut- bk. okıt-: 381a/7, 427b/21

ödet-: Karşılığını verdirmek 270a/14

öğret-: 1. ilim, sanat, bilgi kazandırmak, ders vermek 239a/12, 231a/2 2. Bilmediğini bilir hâle getirmek 231a/3, 300b/6, 412a/16

öldürt-: Öldürme fiilini başkasına yaptırmak 399a/10, 428a/1

öñürt-: Öne geçmek, başa geçmek 272b/15

şarkıt-: Aşağıya sallamak, sarkıtmak 392b/3, 420a/4

segirt-: Koşmak, koşarak gitmek 313a/19, 366b/13, 376a/19

şıvat-: Sıvama fiilini yaptırmak 326b/18

taşıt-: 1. Bir topluluğu birbirinden ayırmak, uzaklaştırmak 277b/14, 301b/11, 428b/3 2. Perişan etmek 388b/1

terslet-: Pisletmek 359a/2

toğrut-: Doğru hâle getirmek, düzeltmek 374a/21

uvat-: 1. Ufalayıp açmak 162b/10; 2. Kırmak, parçalamak 161b/17

uzat-: .ileriye doğru hareket ettirmek 343a/12 2. Gereksiz söz kalabalığı yapmak 366a/18, 284a/17 3. Uzun zaman sürdürmek 230a/6

ügret-: Sarsmak, ırgalamak 49a/3, 49a/5

ürkit-: Ürkütmek, korkutup kaçırmak 312b/13

yağmalat-: Yağma ettirmek 68a/16

yarat-: Halk etmek, yaratmak 231a/16, 357a/14, 433a/10, 382b/13, 422b/17 3. Mektupla bildirmek, yazarak bildirmek 240b/12, 306b/18, 426b/16 4. (Allah) takdir etmek 310b/16, 404a/5 5.Hatt meşk etmek 300b/10 6. Kaybederek maaş karşılığı iş vermek 255b/12, 394a/21 7. Yardımcı fiil olarak yaklaşma bildirir 343a/14

yaturt-: Hapse attırmak, hapsettirmek 321a/3

yorgalat-: Koşturmak 398a/21

yörit-: Yürütmek, gezdirmek 243b/8

yücelt-: Yükseltmek, itibarını artırmak 307b/4

yüklet-: 1. Üzerine ağırlık koydurmak 301a/2 2. Birine güçlük çıkarmak, sıkıntıya sokmak 230a/5, 352a/11

2.2.2.4. – (I, U)l- Ekiyle Türetilen Fiiller

açıl-: 1. Ortaya çıkmak 263b/15 2. Aydınlanma, göğün açılması 374a/1 3. iç ferahlanması 375a/18 4. Yara ortaya çıkması 249b/15

añıl-: Zikredilmek, sözü edilmek, bahsedilmek 266b/12, 374a/10

aşıl-: Asılarak idam edilmek 404b/7

atıl-: 1. Fırlatılmak, atılmak 75a/21; 2. Bırakılmak, atılmak 60b/6

ayıl-: Kendine gelmek, sarhoşluktan kurtulmak 310a/16, 397b/3

başıl-: 1. Ezilmek, çiğnenmek 272a/19 2. Hücumu uğramak 243a/6

bırağıl-: Atılmak, terkedilmek, bırakılmak 7b/11

bişiril-: Pişirilmek, yemek yapılmak 65a/7

bozıl-: 1. Düzenin dağılması 337a/15 2. fielin kötüleşmesi 395b/15

bozul- bk. bozıl-: 338b/2

buluşul-: Karşılaşılma, bir araya gelmek 394b/5

buñal-: Sıkıntı içinde, zor durumda kalıp sersemlemek 418a/11

buyurul-: Emredilmek, buyruk verilmek 365a/14

çekil-: Cenge, savaşa, mücadeleye hazır hale getirilmek 287b/18

çıkarıl-: Elde edilmek 240b/10

çömel-: Dizleri toplayıp kalçalar baldırlara dokunacak şekilde oturmak, çömmek 411b/3

dağıl-: Birlik ve beraberliği kaybolmak 381a/7, 423a/16

deril-: Toplanmak, bir araya gelmek 267b/3

deşil-: Yarılmak, deşmek fiili yapılmak 244b/1

dıķıl-: Bir şeyin içine girmek, dolmak 100b/1

dikil-: 1. Bey olarak tayin edilmek 241b/16 2. (Bez) dikilmek 251b/5

dinil-: Denilmek, söylenilmek 296b/17, 339a/20, 357b/8

dögül-: Vurulmak, dövülmek 261a/18, 389a/9

dökül- bk. dökil-: 224b/8, 325b/12, 350b/2 (Toplanmak, yığışmak) 389a/9

dökil-: 1. Sıvı veya taneli maddeler yukarıdan aşağıya akma 380a/17, 414a/16 2. insanlar öldürülmek, kanı akıtılmak 266b/16

dutıl-: 1. Yakalanmak 336a/8, 437b/3 2. Nefesi kesilmek, tıkanmak, takılmak 252b/12 3. Vazifelenendirilmek, bir iş için kullanılmak 250b/5

dutul- bk. dutıl-: 250b/5

dürül-: Katlanmak, harekete gelmek 363a/13

eydil-: Konuşulmak, bahsedilmek, söz açılmak 414a/17

geçil-: Bırakılmak, terk edilmek 408b/18

getürül-: Getirilmek 50b/12

görül-: Görülmek 395b/2

götril- bk. götürül-: 260b/11

götürül-: 1. Bir taşınmak 352b/16, 423b/20 2. Mahrum olanı faydalandırılmak 265b/20 3. Yok edilmek, özelliği kaybettirilmek; götürülmek 260b/11

işidil-: Duyulmak, işitilmek 297a/1, 319b/1, 376a/15

katıl-: Karışmak, bir topluluğun içine girmek 233a/6

kesil-: 1. Boğazlanmak, öldürülmek 332a/4, 378a/1 2. Ayrı, uzak kalmak, bağlantısı olmamak 377b/6, 367a/4, 367a/16 3. Sona ermek (ishal k.: 248b/16

kırıl-: Büyük ölçüde ölmek, yok olmak, telef edilmek 269a/12, 305b/1

konıl-: Yerleşilmek, konaklanmak 436b/1

koyıl-: Konulmak, yerleştirilmek 318a/16

kurtıl-: 1. Bir tehlike, zor durum veya sıkıntıdan sıyrılmak 243b/21, 306a/10 2. istenmeyen bir kimse veya durumdan uzaklaşmak 281a/12, 374b/5 3. (Yaşlı ve hasta için) ölmek 268b/16 4. Doğruyu bulmak, rahata, felâha ermek 310a/18, 433b/1

kurtul- bk. kurtıl-: 286b/2,

saçıl-: Dağılmak, yayılmak 225b/12, 390a/20

sağıl-: Memeleri parmakların ucu ile sıkıştırılarak sütü alınmak, sağılmak 255a/4

şarıl-: Banmak, bulamak 177b/11

şavul-: Sakınıp bir tarafa çekilmek 349b/13

seril-: Yayılmak, döşenmek, serilmiş 227b/12

şıyrıl-: Sıyrılmak, yüzülmek 35a/11

şoğul-: Çekilmek, kurumak 399b/9

şorul-: Sorguya çekilmek, soruya muhatap olmak 394b/10, 394b/11

sürül-: Süründürülmek 33b/15

- tağıl:- Ayrılmak, uzaklaşmak, dağılmak 270b/13, 362b/4, 422b/21;
- taķıl:- Geçirilmek 193b/12
- tartıl:- Tartılma işi yapılmak 231a/13
- tutul:- Güneş ayın gölge konusu içine girmek 379a/6
- urtul:- Bozulmak, düzen sarsılmak 337a/15
- urul:- Tesir edilmek, hissedilmek, içe işlenilmek 381b/4
- viril:- 1. Verilmek, isnat edilmek 301a/1, 382a/21 2. ifade edilmek, okunmak, duyurulmak 267a/19, 413a/6 3. Yükletilmek 244b/21
- yañıl:- Yanılmak, hata etmek 249b/10, 404b/19, 405a/1
- yapıl:- 1. Yapılmak, bina edilmek 225a/17, 313b/5, 420a/10 2. Bir istek veya fikir harekete dönüştürülmek 356b/15
- yaradıl:- Yaratılmak, yoktan var edilmek 259a/12, 374a/21, 362b/8
- yarıl:- Yarılmak, vücudu yarılmış gibi çok üzülmek 414a/19
- yayıl:- Duyulmak, işitilmek 307a/9
- yazıl:- 1. Kaybedilmek, yazılmak 245a/17, 357a/8, 407a/16 2. Takdir edilmek 413a/13, 413a/14 3. Nakşedilmek, tesiri olmak 381a/17
- yıgıl:- Yıgılmak, toplanmak 158b/3
- yıkıl:- 1. Yıkılmak, bozulmak, dağılmak 369b/17, 399b/9, 422b/2 2. Düzeni bozulmak, özelliğı kaybolmak 269b/13 3. Bulunduğı yerden düşmek, devrilmek 221a/11, 285b/17, 341b/16
- yırtul:- Yırtılmak 361b/13

2.2.2.5. – (I, U)ş- Ekiyle Türetilen Fiiller

- ağlaş:- Beraber ağlamak 262b/7, 397a/20
- atış:- Birbirine devretmek, karşılıklı atmak 295b/9
- ayırtlaş:- Birbirinden ayrılmak 195b/5
- bağlaş:- Namazda saf tutmak, topluca el bağlamak 284a/7
- biliş:- Görüşmek, tanışmak 383b/11

bişir-, bişür-: Pişirmek, kızartmak 246a/8, 257a/7, 262a/6

bitiş-: Yakın olmak 383/11

bölüş-: Paylaşmak 280b/19

bulaş-: Yapışmak, sürülmek 100b/45

buluş-: 1. Bir araya gelmek, görüşmek, birbirini bulmak 418a/9, 311a/8 2. Karşılaşmak, rastlaşmak 267b/18, 234a/2 3. Savaşmak veya cenk etmek üzere karşılaşmak 279a/8, 314a/13

buluş- bk. buluş-: 225a/12, görüşmek, bir araya gelmek 50a/8

buzlaş-: Yavru yapmak, yavrulamak 90a/15

çağırış-: Hep birlikte bağırarak, çağırarak, yaygara etmek 233a/10, 268a/17

çekiş-: 1. Karpışmak, ağız kavgası etmek 374a/16, 312b/16 2. Üstünlük mücadelesi yapmak 280b/20

çıkış-: Karşılamak, güç yetirmeye uğraşmak 8a/19

çikiş-: Çekişmek, münakaşa etmek 34a/16

depeleş-: Savaşmak, vuruşmak 355b/20

ditreş-: Topluluğun beraber titremesi, birlikte titremek 322b/13

dolaş-: Dolaşmak, sarılmak 100a/14

döğüş-: Karşılıklı vurmak, kavga etmek 355b/20

düriş-: Uğraşmak, didinmek, sebat etmek 299a/8, 350a/19

dürüş-: Buruşmak 156b/14

eriş-: Yetişmek, ulaşmak 243a/14, 268a/16, 269a/13

eydiş-: Konuşmak, söyleşmek 317a/9

göriş-: Birbirini görmek, buluşmak 345a/19

görüş- bk.göriş-: 240b/17, 346a/7

gülüş-: Karşılıklı gülerek alay etmek, ayıplamak 306b/8, 347a/5

habarlaş-: Karşılıklı haber almak, birbirine bilgi vermek 398a/10

haklaş-: Birbirine hakkını vermek, alacak verecek kalmamak 415a/8

içür-: içirmek, beslemek 316a/9 (bisleyüp i.)

idiş-: Karşılıklı bir işi yapmak, edişmek

iriş-/irüş-: 1. Ulaşmak, yetişmek, varmak (kişi, topluluk veya yere) 264b/2, 321b/16, 416a/2 2. Kavuşmak, arzusuna erişmek, manevî mertebelere yükselmek 229a/15, 313a/16, 407a/7 3. Mektup, haber, yardım gelmek 249b/19, 328b/15, 314a/3, 392b/2 4. Zamanı gelmek, vade yetmek 357a/11, 416b/2 5. Tesir etmek, dokunmak 236a/14, 287a/7, 380b/13 6. Devrinde yaşamak, tanımak, görmek 228b/3, 254b/10, 405a/12 7. Saltanat, hükümrancılık sırası gelmek 362a/1 8. Rastlamak, tanımak 258b/19, 289b/1 9. Olmak 289b/1, 390b/10 10. Duyulmak, öğrenilmek 228a/1 11. Bir hâle uğramak 375b/5, 405b/20 12. Denkleşmek, uygun olmak 225b/10 13. Derine inmek 388a/14 14. Takdir yerine gelmek 246b/17 15. ilham olmak, anlamak 365a/1

kelecileş-: Karşılıklı konuşmak 303b/2

koçuş-: Kucaklaşmak 393a/13

kovış-: Karşılıklı gıybette bulunmak 73a/8

şarmaş-: Karşılıklı sarılmak 54b/1

şataş-: Kavgaya, cenge sebep aramak 279a/17

segirdiş-: Koşuşmak 347a/9

segirdüş- bk. segirdiş-: 436a/3

sepiş-: Bulaşmak, salgın hale gelmek 142b/19

seviş-: Birbirini sevmek 241a/16

şığış-: Sığmak, bir yere yerleşmek 432a/2

şınaş-: Denenmek, imtihan edilmek 217b/11

söğüş-: karşılıklı kötü söz söylemek, birbirine sövüp saymak 355b/20

söyleş-: 1. Konuşmak, karşılıklı görüşmek 251a/10, 378a/7, 410b/7 2. Gizli, içten konuşmak 414b/17, 414b/18, 434a/15

tanış-: Danışmak, müşavere etmek 291b/21, 337a/14, 348a/9

taşır-: Teslim etmek, emanet etmek 394b/5

tırış-: Karşılıklı vuruşmak, savaş etmek 221a/7, 421a/20

tıruş-: Çarpışmak, savaşmak 2b/3, 7b/7, 45a/16

uğraş-: Çarpışmak, savaşmak, mücadele etmek 243a/1, 314b/19, 431a/12

vidâ‘laş-: Vedalaşmak, veda etmek 355a/7

yağmalaş-: Yağmalamak 37b/15

yaklaş-: Yaklaşmak, yakınlaşmak 242a/3, 277b/7, 353b/3

yapış-: 1. Dokunduğu şeye ilişip ayrılmaz hâle gelmek 360b/12 2. Sarılmak, tutunmak, sıkıca tutmak 238b/20, 311a/14, 366b/19 3. Bağlanmak 256b/19, 374b/6 4. Tutunmak 268b/10 5. Saldırmak 311a/4, 311a/5

yaraş-: Uygun düşmek 219a/4

yardımlaş-: Yardımlaşmak 75b/19, 76a/7

yitiş-: 1. Bir yere vasıl olmak, yetişmek, ulaşmak 290b/19, 398a/6 2. Belli bir duruma, seviyeye erişmek 296b/4, 318b/9 3. Bir hâle uğramak 338b/11 4. Bir büyüğün zamanında yaşamak; bir zamana erişmek 358a/15, 347a/19 5. Kâfi gelmek 350b/8 6. Yardım etmek, imdadına koşmak 293b/4, 284b/2 7. İşitilmek, duyulmak 290b/10, 398a/3 8. Lâayık olduğu yere, hedefine varmak 259b/7, 291b/12, 349a/1

yüzleş-: Karşı karşıya gelmek 72a/9

2.2.2.6. – Ir-; – Ur- Ekiyle Türetilen Fiiller

ağsur-: Aksırmak 46a/2

artur-: Çoğaltmak, fazlalaştırmak 395a/13

batur-: 1. Sokmak, suya daldırmak 426a/9 2. Girdirmek, içerisine işletmek 424b/3

belür-: Görünmek, ortaya çıkmak 263b/14, 360a/2

bişir-: Pişirmek 375a/10

bitür- 1. Tamamlamak, sona erdirmek 379a/8, 323b/20 2. Yok etmek, ortadan kaldırmak 313b/21

dadur-: Tattırmak 56b/19

degür-: Temas ettirmek, değdirmek 143b/4

degşür-: Değıştirmek 129a/9, 202a/2

didür-: Dedirtmek, söyletmek 77b/10

dirşür-: 1. Bulunduğı yerden usulünce alıp bir araya getirmek, derlemek; biriktirmek 228b/16 2. Kendine gelmek, aklını başına toplamak, düzeltip toparlamak 260a/21 3. Dağınık, serpilmiş taneleri almak, gagalamak 227b/13, 227b/16 4. Kıyafetteki dağınıklığı düzeltmek 236b/20

divşür-: Toplamak, bir araya getirmek, dirşürmek, devşirmek 294b/8, 328b/11

durğur-: Durdurmak 9a/8

doğur-: Doğurmak, dünyaya getirmek 25b/9

düşür-: 1. Düşmesine sebep olmak 249b/11, 327b/7, 424a/11 2. itibarını kırmak 370b/1 3. Harekete getirmek 240a/2 4. Vücutla başı ayırmak veya kılıçla öldürmek 294b/1, 327a/17

emzür-: Çocuğa meme veya emzik emdirmek, emzirmek 250b/5, 406a/1

geçür-: 1. Bir yerden bir yere atlatmak, aşırarak 238b/10 2. Birini hatırlamak, gönüle getirmek 425a/1 3. Bir durumda yaşamak, kalmak 327b/20, 393a/21 4. Bir üst makama naspetmek tayin etmek 341b/18, 404b/17 5. Topluca keserek öldürmek, katletmek 233a/14, 314b/19 6. Bir nesneyi bir şeyin üzerinden ileri itmek, takmak 273b/4 7. Bir zaman hüküm sürmek 357b/8 8. Bir hâli, bir duyguyu yaşamak 433b/19

geyür-: Giydirmek 286a/7, 326b/21, 437b/11

givür-: Koymak, yerleştirmek 224b/7

giyür-: Giydirmek 247b/21

göçür-: Yer değıştirmek (hayvanları) 265a/3

kaçur-: Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına sebep olmak 330a/16, 330a/17

ötür-: İshal olmak 40b/13

şavur-: Havaya kaldırmak, uçurmak 294a/9

toğır- bk.toğur-: 396b/19

toğur-: Doğurmak, dünyaya getirmek 250b/12, 380a/19, 380a/21

toyur-: 1. Beslemek, doyurmak 275a/6, 389b/7 2. Tatmin etmek 230b/16

turgur-: Durdurmak 391b/8, 392b/5, 426b/20

uçur-: Uçurmak 204a/11

ur-: Yatırmak 356b/14

üşür-: Üşüştürmek, musallat etmek 366b/4

yatur-: Bekletmek, durdurmak 356b/4

yitür-: Ulaştırmak, yetiştirmek, erişirmek 259b/17

yoğur-: Yoğurmak, hamur ve macun hâline getirmek 235b/4

yügür-: Koşmak, hızlı gitmek

2.2.2.7. – mA- Ekiyle Türetilen Fiiller

açma-: Açmak 367b/20

bildürme-: Bildirmek 113b/19

bulma-: Bulmak 20a/11

çıkarma-: Hatırdan uzak tutmamak 230b/20

çıkma-: Dışarı çıkma, görünmek, ortaya çıkmak 84b/18

dileme-: İstemek, talep etmek 47b/12

döyeme-: Tahammül edememek, dayanamamak 406b/12

eyleme-: Yapmak, kılmak, meydana getirmek 214a/21

itme-: Etmek, yapmak 415a/12

olma-: Olmak, bulunmak, meydana gelmek 256b/6, 357b/14

sevme-: Sevmek 168a/6

tınma-: Susmak, aldırış etmemek (Bütün örnekler olumsuz fiildir) 299b/7, 354b/11, 411b/18

tutma-: Tutmak 381a/14

yime-: Yemek 102b/11

2.2.2.8. – ar-, – er- Ekiyle Türetilen Fiiller

burtar-: Burtmak, buruşturmak, somurtmak 297a/11, 297a/12

çıkar-: 1. Uzak tutmak 230b/20 2. Bulunduğu yerden almak, dışarı çekmek 225b/9 3. Soymak 248b/21 4. Kaybetmek, elden kaçırmak 225b/4 5. Göstermek, ortada bulundurmak 226a/13 6. Dışarı çıkmasını sağlamak 266b/10 7. Göstermek 411a/3 8. Terk etmek, atmak, vazgeçirmek 368a/2 9. Mahrum etmek 264a/4 10. Bağırarak, ses yükseltmek 252b/13 11. Kör etmek (gözden mahrum etmek) 321b/9 12. Sıyırıp çıkarmak 394a/9 13. Yanlış istikamete çekmek, yöneltmek 319b/19 14. Esir veya ganimet olarak getirmek 309b/14 15. Sudan karaya çekmek 293a/1 16. Ayırmak, tahsis etmek 412a/11 17. Derinden yukarı çekmek 343a/9 18. Değerini yükseltmek 406b/15

gider-: 1. Yok etmek, izale etmek 221b/11. 2. Uzaklaştırmak 268a/14, 427a/12

kopar-: Uzaklaştırmak, ayırmak 15a/9, 124b/18, 146a/21, 310a/12

oñar-: Düzeltmek, ıslah etmek 291a/20

2.2.2.9. – I-; – U- Ekiyle Türetilen Fiiller

kakı-: Öfkelenmek, kızmak; azarlamak 13b/12, 34a/5, 152b/4, 241b/21, 302b/11, 398b/9

kazı-: Tıraş etmek 364b/16

süri-: Sürüklemek 230a/17, 268a/16

2.2.2.10. – A- Ekiyle Türetilen Fiiller

dıka-: Bir şeyin ağzını dışarıdan bir şeyle kapatmak 101a/7

ula-: Yetişmek, büyümek 246b/16

tolat-: Dolamak 294b/15

kapa-: Açık bir şeyi kapalı bir duruma getirmek 276b/13

2.2.2.11. – y- Ekiyle Türetilen Fiiller

koy-: Koymak 318a/16

şay-: Saymak 374b/2

toy-: Doymak 363b/17

uyay-: Uyanmak 310a/16

2.2.2.12. – der-; – ter- Ekiyle Türetilen Fiiller

dönder-: Döndürmek 192b/4

gönder-: Yollamak, göndermek, salmak 110a/12

göster-: Göstermek 230b/14

2.2.2.13. – ğUr- Ekiyle Türetilen Fiiller

dirgür-: Diriltmek 33b/12

irgür-: Ulaşmak, erişmek 107b/4

turgür-: Durdurmak 391b/8

2.2.2.14. – k-; – ğ- Ekiyle Türetilen Fiiller

şınığ-: Kırılmak, bozguna uğramak 205b/17

uyuk-: Uyuklamak 78a/21

2.2.2.15. – ele- Ekiyle Türetilen Fiiller

depele-: Öldürmek, yok etmek, yenmek 398a/3

2.2.2.16. – tür- Ekiyle Türetilen Fiiller

getür-: Alıp gelmek, getirmek 373b/1

2.3. Birleşik Fiiller

İsim veya isim soylu bir kelimenin, yardımcı fiillerle (etmek, olmak, eylemek, kılmak vb.) birleşerek oluşturduğu yeni yapıya “birleşik fiil” denmektedir. Türk dili, yapısından dolayı çok sayıda eklere sahiptir. Bundan

dolayı, yeni terim ve kavramları adlandırmak gereksinimi hissedildiğinde genel olarak birleşik biçimlere başvurulmaktadır. Böylece, Türk dilinin hazinesi zenginleşmekte, anlatım gücü artmaktadır (Hacıeminoğlu, 2016: 300). Birleşik fiiller, bir isim kökenli Türkçe ya da yabancı kökenli bir kelimeyle “etmek, olmak, olunmak, eylemek, kılmak, kılınmak, yapmak” yardımcı fiillerinin birleşmesiyle veya belli kurallar içerisinde bir araya gelmiş iki fiilin anlam bakımından kaynaşmasıyla oluşan birleşik yapıdaki fiillerdir: “affet-, altet-, hisset-, kabul et-, kat et-, yardım et-; ilan edil-, kabul edil-, tercih edil-; iyi ol-, kaybol-, mecbur ol-, yok ol-, gitmiş ol-, bilmiş ol-, gelir ol-, gidecek ol-; affolun-, emreyle- kabul eyle-; namaz kıl-, namaz kılın-, anlayabil-, yapabil-, açiver-, biçiver-, bakakal-, donakal-, çıkagel-, süregel-, bekleyegör-, bekleyedur-, düşeyaz-, didinip dur-, kırıp geçir- vb.” (Korkmaz, 2009: 530).

Birleşik fiiller; hareket ve oluş anlamına sahip bir kavramı karşılamak üzere basit ve türemiş fiillerden nasıl yararlanılıyorsa birleşik fiillerden de bu şekilde yararlanılmaktadır. Bir kavramı anlatma için ve işlevsel açıdan basit ve türemiş fiillerle birleşik fiiller arasında fark bulunmamaktadır. Bu üç fiil tipinin arasında bulunan fark; yalnızca yapılarıyla ilgilidir. Basit ve türemiş fiiller, tek sözcükten birleşik fiiller ise iki veya daha fazla sözcükten oluşmaktadır (Ercilasun, 2014: 73).

2.3.1. İsim Unsuru ile Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Tablo 2.4: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İsim Unsuru ile Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller ve Kullanım Sayısı

Sıra	İsim Unsuru	Yardımcı Fiiller	Kullanım Sayısı	Oran
1.		+ it-	740	30,55
2.		+ ol-	533	22,01
3.		+ eyle-	244	10,07
4.		+ vir-	74	3,05
5.		+ oln- / + olun-	54	2,22
6.		+ dut- / + tut-	54	2,22
7.		+ bul-	52	2,14
8.		+ gel-	51	2,11

9.		+ ko-/ + koy-	45	1,85
10.		+ getir-	39	1,61
11.		+ al-	34	1,41
12.		+ itdür-	32	1,32
13.		+ git-	29	1,19
14.		+ idin-	29	1,19
15.		+ ur-	29	1,19
16.		+ kal-	26	1,07
17.		+ düş-	21	0,86
18.		+ göster-	19	0,78
19.		+ iriş-	17	0,71
20.		+ gir-	17	0,71
21.		+ çık-	16	0,66
22.		+ gey-	15	0,61
23.		+ kes-	15	0,61
24.		+ gör-	13	0,53
25.		+ dik-	12	0,49
26.		+ işle-	12	0,49
27.		+ okı-/ + oku-	12	0,49
28.		+ söyle-	12	0,49
29.		+ çek-	11	0,45
30.		+ dile-	11	0,45
31.		+ geç-	11	0,45
32.		+ dök-	10	0,42
33.		+ var-	10	0,42
34.		+ yaz-	10	0,42
35.		+ at-	9	0,38
36.		+ bırak-	9	0,38
37.		+ bağla-	8	0,34

38.		+ aç-	8	0,34
39.		+ iç-	8	0,34
40.		+ gönder-	8	0,34
41.		+ tur-	7	0,29
42.		+ bil-	6	0,25
43.		+ sor-	6	0,25
44.		+ çıkar-	6	0,25
45.		+ döndür-/ + dönder-	6	0,25
46.		+ düz-	6	0,25
47.		+ çal-	5	0,21
48.		+ götür-	5	0,21
49.		+ sür-	5	0,21
50.		+ eyit-	4	0,17
51.		+ toğ-	4	0,17
52.		+ di-	3	0,13
Toplam			2422	100

İsim unsuru + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiillerin incelendiği bu bölümde, toplamda 52 yardımcı fiilden oluşmuş 2446 birleşik fiil tespit edildi. Tespit edilen fiillerin kullanım sayıları ve yüzdelik oranları tabloda gösterildi. Elde edilen sayısal verilere bakıldığı zaman eser birleşik fiil konusunda oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Eserde yer alan birleşik fiillerin kullanım sayılarına ve yüzdeliklerine bakıldığı zaman; it-740, ol-533, eyle-244 yardımcı fiilleriyle oluşmuş birleşik fiillerin daha sık kullanıldığı görülmektedir. İncelemede tespit edilen birleşik fiiller almış oldukları yardımcı fiillere göre tasnif edildi.

2.3.1.1. İsim Unsuru + aç- Yapısıyla Oluşanlar

ellerin aç-: Yardım beklemek 221b/20

göz aç-: İlgi göstermek 367b/20

gözin aç-: 1. Ayılmak, kendine gelmek 343a/4 2. Farkına varmak 388a/21

gün aç-: Güneş doğmak, ortalık aydınlanmak 374a/1

elin havaya aç-: Allah'a yalvarmak 411a/13

kapu aç-: İmkân sağlamak 230b/11

oruç aç-: İftar etmek, oruç bozmak 367b/20

yol aç-: İmkan vermek, gidişini sağlamak 85b/15.

2.3.1.2. İsim Unsuru + al- Yapısıyla Oluşanlar

‘aleyk al-: Selamına karşılık görmek 135b/9

aman al-: Af, bağış istemek 289a/13

‘avrat al-: Evlenmek, eş seçmek 345b/13

ayagı altına al-: Küçümsemek 227b/21

baş al-: Başını kesmek 247b/21

bey‘at al-: Bağlılık sunanları kabul etmek, rızalarını almak 247a/4

destūr al-: İzin almak 223a/5

du‘ā al-: Kendisine dua edilmek 387b/9

elin al-: Yardım etmek 321a/19

esirler al-: Çok kişi esir etmek 232b/12

fıdye al-: Serbest bırakılacak biri için para almak 399b/10

ḡanīmet al-: Ganimet elde etmek 243a/12

ḡabar al-: Haberdar olmak 248b/14

ḡācetına al-: Himayesine almak 356b/4

ḡarācın al-: Haracını almak 383b/17

ḡāḡıra al-: Ezberlemek 272b/14

ḡatun al-: Evlenmek 227b/10

‘ibret al-: Ders almak, pay çıkarmak 237a/20

intikām al-: Öç almak 276a/1

istihzā al-: Alay etmek 229b/13

kal'a al-: Kale fethetmek 246b/10
kanın al-: İntikam almak 21b/4
katına al-: Yanına almak, korumak 345b/21
kızın al-: Kızını nikāhlamak 357b/18
koltuğına al-: Yanı başında bulundurmak 414a/11
kul al-: Köle satın almak 264b/10
lezzet al-: Zevklenmek, hoşlanmak 438b/1
maşharalığa al-: Alay etmek 306b/8
naşihat al-: Öğüt almak 83b/21
ödünç al-: Borç almak 383b/17
rehin al-: Rehin olarak kabul etmek 245b/4
satun al-: Para ile mal-mülk elde etmek 393a/9
selāmın al-: Selāmına karşılık vermek 374b/10
süñü al-: Süngü tutmak 385b/12
tolayu al-: Çevrelemek, kuşatmak 294b/15

2.3.1.3. İsim Unsuru + at- Yapısıyla Oluşanlar

ardına at-: Önemsemek 363a/4
aşağı at-: Yüksek bir yerden atmak 414b/20
başına at-: Başına koymak 398b/15
cān at-: Çok istemek 376b/13
ırmaga at-: Dereye, ırmağa atmak 308b/20
kīse at-: Para ile mükāfatlandırmak 408b/11
oķ at-: Ok atmak 368b/9
taşra at-: Dışarı atmak 187b/12
yabana at-: Dışarıya atmak, faydasız kabul etmek 400b/7

2.3.1.4. İsim Unsuru + bağla- Yapısıyla Oluşanlar

bend bağla-: Bağbağlamak37a/7

göñül bağla-: Sevdalanmak, tutulmak96a/18

kapuları bağla-: Kapıları kilitlemek36b/19

köprü/köprü bağla-: Nehir üstüne köprü yapmak 422b/14

ķubba bağla-: Binayı tamamlamak, kubbeye bağlamak157b/8

şaf bağla-: (Asker) sıralanmak, cenge hazır olmak 292a/20

tārīh bağla-: Tarihini belirtmek, tespit etmek 262b/4

yolı bağla-: Yol kesmek, engellemek 85b/13

2.3.1.5. İsim Unsuru + bırak- Yapısıyla Oluşanlar

aşāğa bırak-: Aşāğı bırakmak210b/1

cedel bırak-: Kavgaya yol açmak 350b/5

iķerü bırak-: İçeri bırakmak239b/18

ķorku bırak-: Endişeye sevk etmek 236a/18

oda bırak-: 82b/12

öñine bırak-: Önüne bırakmak10a/15

silāh bırak-: Düşmanlığı bitirmek, terketmek233a/2

şuya bırak-: Suyu bırakmak 247b/21

zindāna bırak-: Hapsetmek 326a/12

2.3.1.6. İsim Unsuru + bil- Yapısıyla Oluşanlar

eyü bil-: İyi bilmek434b/13

furşatı ģanīmat bil-: Fırsatı değerlendirmek 242b/3

hālın bil-: Halinden anlamak, durumunu bilmek320a/15

ķandalıķların bil-: Nerede olduklarını bilmek 320b/12

ķolayın bil-: Kolay taraflarını bilmek 270a/16

yaķīn bil-: Doğru ve iyi bilmek 298a/19

2.3.1.7. İsim Unsuru + bul- Yapısıyla Oluşanlar

ādam bul-: İnsan bulmak 243b/18

amān bul-: Himaye görmek 201b/21

cile bul-: Parlamak 212b/17

çāre bul-: Çıkar yol bulmak 316a/12

elinde bul-: Elde etmek 321a/1

felāḥ bul-: Kurtulmak 198a/9

ferāġat bul-: Vazgeçmek 314b/4

ferāḥ bul-: Rahatlamak 299a/11

furşat bul-: Uygun zaman ve durum kollamak 318a/8, 330b/19

fütür bul-: Usanmak 201b/10

göñli şifā bul-: Ferahlamak 287b/6

ḥabarlar bul-: Bilgi edinmek 334a/21

ḥalāş bul-: Kurtulmak 185b/13

ḥayāt bul-: Yaşamak 129b/10

ḥāzır bul-: Hazır bulmak 303b/4

hezīmet bul-: Yenilmek 243b/1

hidāyat bul-: Doğru yola girmek 202b/14

icāzet bul-: İzin almak 223a/2

ifākat bul-: İyi olmak 203a/2

ihtidā bul-: Müslüman olmak 258b/13

istiqlāl bul-: Bağımlı olmamak 109b/9

‘ivāz bul-: Karşılık bulmak 312b/10

karār bul-: Durmak, karar etmek 295a/12

kemāl bul-: Yetişmek, olgunlaşmak 112b/17

kuvvat bul-: Kuvvetlenmek 330a/4
lezzet bul-: Zevklenmek, hoşlanmak 356b/15
mecāl bul-: Güç kazanmak 153b/5
naķş bul-: Eksik bulmak 149b/15
necāt bul-: Kurtulmak 170a/18
nizām bul-: Düzene girmek 263a/16
nuşrat bul-: Üsünlük sağlamak 6a/12
ölü bul-: Ölüsüyle karşılaşmak 435a/11
refāhiyyet bul-: Rahatlık içinde olmak 197a/14
rıf at bul-: Yücelmek 4a/16
şafā bul-: Ferahlık ve neşe içinde olmak 368a/2
selāmat bul-: Kurtulmak, emin olmak 101b/21
şihhāt bul-: iyileşmek, sağlığına kavuşmak 361b/15
şeref bul-: Şereflenmek 136a/19
şifā bul-: iyileşmek; ferahlamak 287b/6
şöhret bul-: Meşhur olmak 96a/9
taķviyat bul-: Kuvvet kazanmak, destek bulmak 331b/19
tarık bul-: Yol bulmak 307a/13
tevekkül bul-: Tevekküle bağlanmak 236a/16
tevfik bul-: Allah'ın yardımına erişmek 311a/9
vefāt bul-: Ölmek 47b/6
vucūd bul-: Kuvvet kazanmak 341a/7
vukū' bul-: Meydana gelmek 305b/2
vüs'at bul-: Kabul edilmek 93b/4
yol bul-: Bir yöne açılmak, etkilenmek 237a/3
zafar bul-: Galip gelmek 301b/11, 314a/17

zelel bul-: Alçalmak 258b/13

zuhūr bul-: Ortaya çıkmak 310a/3

2.3.1.8. İsim Unsuru + çal- Yapısıyla Oluşanlar

kılıçla çal-: Kılıçla vurmak 311b/10

nefīrlerin çal-: Boru öttürmek 328b/4

siñirin çal-: Sinirini kesmek 327b/1

tanbur çal-: Tanbur müzik aletini kullanmak 227b/18

2.3.1.9. İsim Unsuru + çek- Yapısıyla Oluşanlar

at çek-: Atı binişe hazırlamak 316a/17

belā çek-: Kederlenmek 237b/1

çeri çek-: Askerleri geri çekmek 99a/10

defterden çek-: Defterden silmek 142b/17

deve çek-: Deve tarafından taşınmak 411a/7

merkeb çek-: Eşegi binişe hazırlamak 189b/19

meşakkat çek-: Zahmet çekmek 329a/3

neler çek-: Çok acılar yaşamak 408b/16

ser-gerdānlık çek-: Sefillik çekmek 129a/10

teşvīş çek-: Huzursuz olmak 380a/4

zahmet çek-: Sıkıntı çekmek 306a/11

2.3.1.10. İsim Unsuru + çık- Yapısıyla Oluşanlar

ava çık-: Avlamaya, avlanmaya gitmek 362b/7

āvāzı çık-: Sesi yükselmek 262b/7

avlayu çık-: Ava gitmek 225b/8

cānı çık-: Ölmek 243a/14

cenāzesına çık-: Cenaze törenine katılmak 380b/18

elden çık-: Kaybetmek 417a/2
habar çık-: Haber yayılmak 278a/4
haca çık-: Haca gitmek 389a/10
hükme çık-: Karar verme, yerine gelmek 385a/12
karşu çık-: Karşılama, karşı olmak 345a/10
kış çık-: Kış sona ermek 242b/19
şabāha çık-: Ertesi güne erişmek 381a/15
şayda çık-: Ava gitmek 375a/2
seyrāna çık-: Gezintiye çıkmak 424b/1
taşra çık-: Dışarıya çıkmak 323a/10
yoldan çık-: Azıtmak 239a/6

2.3.1.11. İsim Unsuru + çıkar- Yapısıyla Oluşanlar

ağından çıkar-: Yağma sırasında elde etmek 309b/13
göñülden çıkar-: Unutmak 230b/20
gözin çıkar-: Kör etmek 390a/13
habsdan çıkar-: Serbest bırakmak, kurtarmak 276a/14
kılıç çıkar-: Kılıcı kınından sıyırmak 307a/18
sancak çıkar-: Sancak açmak 421b/10

2.3.1.12. İsim Unsuru + di- Yapısıyla Oluşanlar

hecv di-: Kötülemek, eleştirmek 224b/13
medh di-: Övücü sözler söylemek 361a/21
mübārek-bād di-: Hayırlı olsun temennisinde bulunmak 306a/17

2.3.1.13. İsim Unsuru + dik- Yapısıyla Oluşanlar

agaç dik-: Ağaç dikmek 409b/9
‘alemlarını dik-: Bayrağını yükseltmek 423a/9

‘āmıl dik-: Vali tayin etmek 232a/8
beg dik-: Bey olarak tayin etmek 221a/21
hakem dik-: Hakem tayin etmek 81a/ 21
halīfa dik-: Vekil tayin etmek 220b/21
hazīne-dār dik-: Haznedar tayin etmek 323a/16
kātıb dik-: Katip olarak vazifelendirmek 369a/16, 221a/1
kāzī dik-: Kadı tayin etmek 323a/14
nāyib dik-: Vekil olarak vazifelendirmek 307b/15
sūñüye dik-: Süngünün ucuna takmak 268b/3
ulu dik-: Yetkili, amir olarak tayin etmek 384a/14

2.3.1.14. İsim Unsuru + dile- Yapısıyla Oluşanlar

amān dile-: Üstünlüğünü kabul etmek, yalvarmak 298b/19
destūr dile-: izin istemek 251a/2, 308a/20, 326b/17
du‘ā dile-: Başkasının duasını istemek 383a/9
haca destūr dile-: Hacca gitmek için izin istemek 301b/21
hātırı dile-: Gönlü istemek 375a/17
hayr dile-: Hayır istemek 231a/13
icābet dile-: Kabul edilmeyi istemek 303a/18
icāzet dile-: İzin istemek 224a/4
‘öZR dile-: Hatanın bağışlanmasını istemek 312a/10
suçın dile-: Suçunun affını istemek 416a/20
yardım dile-: Yardım istemek 288b/7

2.3.1.15. İsim Unsuru + dök- Yapısıyla Oluşanlar

harāma kan dök-: Haksız yere kan dökmek 325b/12
kan dök-: İnsan Öldürmek, kan dökmek 110a/3

ķoyun dķk-: Koyunları savurmak 242b9

kķl dķk-: Kķl dķkmek 294a/9

maķtķl dķk-: Para ve servet harcamak 323b/9

māl dķk-: Malını mķlkķnķ savurmak, harcamak 323b/10

topraĝa bıraķ- / dķk-: ķldķrmek 276a/20, 315a/15

yaŗ dķk-: Gķzyaŗı dķkmek 243b/18

zeyt dķk-: Yaĝ dķkmek 227b/4

zindāna dķk-: Hapsetmek 345b/10

2.3.1.16. İsim Unsuru + dķndķr-/ + dķnder- Yapısıyla Oluŗanlar

‘Arabıyya’ya dķnder-: Arapķaya ķevirmek 333a/20

altın ķstķne dķnder-: Alt ķst etmek, ters ķevirmek 340a/3

gendķye dķndķr-: iyileŗtirmek 279a/18

sefāhata dķnder-: Zevke, eĝlenceye dķndķrmek 338b/9

Tķrkķye dķndķr-: Tķrkķeye ķevirmek 230b/15

yķz dķndķr-: 233a/8

2.3.1.17. İsim Unsuru + dut-/ + tut- Yapısıyla Oluŗanlar

āfāķı dut-: Her tarafı kaplamak 197a/5

‘ālemı dut-: Her tarafı kaplamak 425b/15 yanı 337b/9

‘azīz tūt-: Saygı gķstermek 13b/20

bāķī dut-: Daim kılmak, sķrekli kılmak 194b/15

berk dut-: Utanmamak 167b/19

bile dut-: Eŗit gķrmek, ayırım yapmamak 143a/14

cāyız dut-: Yapılmasında sakınca gķrmemek 188a/17

devlet dut-: Zengin olmak 296b/3

dilin dut-: Susmak 250a/14

diri dut-: Canlı kalmasını sağlamak 194b/16

ditreme tut-: Titremeye başlamak 240b/21

doğ tut-: Tok olmak 53a/3

dost dut-: Arkadaş seçmek 366b/8, 366b/9

düşmān dut-: Düşman saymak 295b/19

elin dut-: 1. Engel olmak 307a/9 2. Yardım etmek 310b/18

fal dut-: Fal niyetine hazırlamak 423b/5

fāyıda dut-: Faydalanmak 228a/5

göñülde yir tut-: Sevilmek 366b/5

guşsa dut-: Kedere kapılmak 419a/9

haķīr dut-: Küçümsemek, hor görmek 264b/20

harāca dut-: Haraca bağlamak 153a/21

hayra dut-: Olumlu bakmak 374b/16

hızmat-kār dut-: Hizmetçi olarak vazifelendirmek 296a/18

hoş dut-: Ağırlamak, hoşnut etmek 190b/7

ısıtma dut-: Sıtmaya yakalanmak, titremek 369b/17

‘ibret tut-: İbret almak 117a/15

istime tut-: Buhara tutmak 322b/2

karār dut-: Durmak, kalmak, yerleşmek 297b/18

kıyāmat tut-: Değerin vermek 117a/11

kıymeta dut-: Kıymet takdir etmek 258a/17

kīn dut-: Kinlenmek 264a/6

kirye dut-: Kiralamak 3a/12

kulaķ dut-: Dikkatli dinlemek 307a/12

kuvvat dut-: Kuvvetlenmek 314b/14

mātem dut-: Yaşlı olmak 424b/11

ma‘zūr dut-: Suçlu kabul etmemek, affetmek 300a/1
mu‘āf dut-: Affetmek, serbest bırakmak 391b/8
nāfid dut-: Hükümsüz olmak 189b/5
oruç dut-: Oruç tutmak 417a/14
sūñü tut-: Súngü tutmak 336a/14
şāhıd dut-: şahit olarak göstermek 371b/15
şef ĩr dut-: Aracı koymak 191b/16
şevket dut-: Tanınmak, taraftar bulmak 362a/3, 386a/13
ţālī‘ dut-: Doğmak, ortaya çıkmak 154a/11
tamām dut-: Kaplamak, tanınmak 433b/14
ţanuk dut-: şahit göstermek 272a/21
ţaraf tut-: Taraf tutmak 99a/7
uçuk dut-: Saraya yakalanmak 343a/3
üns dut-: Alışkanlık, yakınlık kazanmak 300b/18
yaramaz dut-: Uygun görmemek, beğenmemek 296b/4
yir tut-: Yer tutmak 366b/5
yol dut-: Yol yürümek 199a/17
yüz tut-: Yönelmek 381b/3
yüzin göge dut-: Yukarı bakmak 236b/20

2.3.1.18. İsim Unsuru + düş- Yapısıyla Oluşanlar

ardına düş-: Takip etmek 347a/11
aşağa düş-: Aşağı düşmek 315b/15
ayagina düş-: Yalvarmak 397a/20
ayru düş-: Uzak kalmak 330b/9
diline düş-: Halk içinde konuşulmak, çekiştirilmek 267a/9
gayreta düş-: Kıskanmak 240a/2

göñline korku düş-: Korkuya kapılmak 314a/3
göñüle düş-: Hatıra gelmek 355a/11
yüzi güle düş-: Hemen gülmeğe başlamak, hoşuna gitmek 355a/5
hâtırına düş-: Hatırlamak 412a/17
heybet düş-: Korkmak 322b/13
ırak düş-: Uzak kalmak 306a/10
ihtilâf düş-: Ayrılık ortaya çıkmak 281a/19
iş düş-: Bir zorlukla karşılaşmak 246a/10
korku düş-: Endişeye kapılmak 314a/3
muḳarrab düş-: Yakın olmak 133b/14
od düş-: Ateş düşmek, dert düşmek 358b/17
ögür düş-: Benzer olmak 145b/14
söz düş-: (Hatıra) bir düşünce gelmek 432a/10
tekrâr düş-: Tekrarlanmak 200a/7
za‘îf düş-: Zayıflamak 105a/20

2.3.1.19. İsim Unsuru + düz- Yapısıyla Oluşanlar

âletın düz-: Malzemeleri ve gerekeni yerleştirmek 310a/6
hidâyet düz-: Aslı olmayan konular, vak‘alar uydurmak 250a/7
kapu düz-: Giriş-çıkış yeri hazırlamak 327a/19
kayık düz-: Kayık hazırlamak 424a/17
müretteb düz-: Sıralamak, dizmek, hazırlamak 330b/8
tuḥfalar düz-: Hediyeler hazırlamak 270a/18

2.3.1.20. İsim Unsuru + eyit- Yapısıyla Oluşanlar

āvâz eyit-: Bağırmak 408b/15
emr eyit-: Emretmek, buyurmak 309b/21

nesne eyit-: şiiir söylemek 414b/6

rast eyit-: Doğru demek 406a/11

2.3.1.21. İsim Unsuru + eyle- Yapısıyla Oluşanlar

‘afv eyle-: Bağışlamak 78b/12

ağaç eyle-: Ağaç dikmek 359a/3

ağır eyle-: Kuvvetlendirme, sağlamlama 321b/16

‘ahd eyle-: Andlaşmak, sözleşmek 62b/6

aḥyā eyle-: Diriltmek 386a/3

‘amal eyle-: Gereğini yapmak 247a/14

aru eyle-: Temizlemek 142a/4

‘arz eyle-: Anlatmak, bildirmek 335a/10

aşşı eyle-: Fayda sağlamak 164b/19

‘aṭālar eyle-: Hediye etmek 369a/21

āzād eyle-: Serbest bırakmak 292b/24

‘azıl eyle-: Azledilmek, çıkarılmak 43a/4

‘azīz eyle-: Yüceltmek, şeref kılmak 75b/4

‘azl eyle-: Uzaklaştırmak 229a/6

beyān eyle-: Açıklamak, anlatmak, izah etmek 302b/20

bey‘āt eyle-: Uymak, bağlılığını sunmak 110a/15

bīzār eyle-: Tedirgin etmek 192b/7

bölük eyle-: Belli sayıda guruba ayırmak 334b/8

cehd eyle-: Gayretinde ısrarlı olmak 228b/21

ceng eyle-: Savaşmak 15b/12

cem‘ eyle-: Toplamak, bir araya getirmek 291a/21, 305b/10

da‘vet eyle-: Çağırarak 284a/4

defter eyle-: Herkese yaymak, duyurmak 401b/5

edā eyle-: Yerine getirmek 53b/5

emr eyle-: Emretmek, buyurmak 304b/6

esīr eyle-: Esir almak 116a/17

eyü eyle-: Güzel hale getirmek 190b/13

feth eyle-: Fethetmek, topraklarına katmak 283b/17

ğadır eyle-: Haksızlık etmek 37a/17

ğadr eyle-: Haksızlık etmek 116a/10

galaba eyle-: Yenmek, hâkim olmak 301a/21

ğark eyle-: Çok miktarda şeye sahip olmak 243b/3

gaybat eyle-: Gıybet etmek, çekiştirmek 27b/21

gazā eyle-: Cihad etmek, Allah yolunda savaşmak 117b/9

geñez eyle-: Kolaylaştırmak 58a/10

gurūr eyle-: Gururlanmak 367b/19

günāhdan istiğfār eyle-: 337b/12

habs eyle-: Hapse koymak 293a/14

hac ‘azm eyle-: Haca gitmek 341a/11

hac eyle-: Kābe’yi ziyaret etmek 314b/1

hacamat eyle-: Kan almak 364b/16

hadaş eyle-: Abdest tazelemek 10a/10

hadīş naql eyle- : Hadis aktarmak 220b/14, 354b/2, 374a/15

halīfa eyle-: Halife olmasını sağlamak 223b/21

halīfalık eyle-: Halifelik yapmak 262b/15

hamd eyle-: Şükretmek 387a/16

hamle eyle-: Saldırmak 282a/18

harāb eyle-: Yıkma, bozma 383a/4

hāşıl eyle-: Tamamlamak, hatmetmek 239a/21

ḥaṭ eyle-: Azaltmak 275a/1

helāk eyle-: Öldürmek, yok etmek 321b/21

ḥisāb eyle-: Hesaplamak 158a/15

ḥisār eyle-: Kuşatmak 12a/6

ḥor eyle-: Küçük düşürmek 42a/20

ḥurmat eyle-: Saygı göstermek 108b/3

ḥurūc eyle-: Saldırmak 111b/18

ḥükm eyle-: Gücünü göstermek 281b/9

irāk eyle-: Uzak tutmak 220a/8

ʿikāb eyle-: Cefa etmek 230a/12

ʿibādet eyle-: ibadetle meşgul olmak 274a/20

icābat eyle-: Kabul etmek 63b/20

ictihād eyle-: içtihadı göre hüküm vermek 366b/17

iflāḥ eyle-: Kurtulmak 44a/17

ifsād eyle-: Bozmak 78b/8

iftār eyle-: Oruç açmak 53a/2

iḥsān eyle-: Yardım etmek 275a/6

iḥtirāʿ eyle-: Benzersiz bir şey ortaya koymak 154b/14

iḥtilāf eyle-: Anlaşmamak 155a/16

ikram eyle-: İkram etmek 113a/21

ikrār eyle-: Kabul etmek 228a/12

ilhād eyle-: Dönmek 56b/4

ilhāḥ eyle-: Zorlamak 0a/11

ʿimāret eyle-: Şenlendirmek 223b/19

imtināʿ eyle-: Geri durmak 220a/9

imzā eyle-: İmzalamak 189b/4

- in‘ām eyle-: Başılamak 54b/17
- inkār eyle-: İnkâr etmek 104a/1
- iñşā eyle-: Şiir, beyit meydana getirmek 396a/1
- intikāl eyle-: Geçmek, bir yere nakletmek 336b/16
- i‘rāz eyle-: Yüz çevirmek 274a/21
- irzā eyle-: Razi etmek 378a/9
- işār eyle-: Cömertlik etmek 363b/4
- iskāt eyle-: Aradan .ıkarmak 110b/20
- isnād eyle-: Dayandırmak, isnat etmek 374a/11
- iş eyle-: Yapmak, işlemek 18b/9
- işāret eyle-: Göstermek 364a/15
- iṭā‘at eyle-: İtaat etmek 69b/18
- ‘itāb eyle-: Azarlamak 57a/7
- ittifāk eyle-: Kararlaştırmak, Anlaşmak 5a/2
- i‘tikād eyle-: İnanmak 16a/10
- iẓhār eyle-: Tavrını ortaya koymak 286a/11
- ķabīḥ eyle-: Çirkinleştirmek 40b/4
- ķabūl eyle-: Razi olmak, benimsemek 254a/7
- ķabz eyle-: Almak 70b/14
- ķahr eyle-: Yok etmek 77b/12
- ķarār eyle-: Karar vermek 55b/15
- ķaşd eyle-: 1. Yönelmek 75a/21: 2. Hücüm etmek 93b/17: 3. Niyet etmek, karar vermek 156a/6: 4. Bir işe kalkışmak 185a/12
- ķayd eyle-: Amel eylemek, iş yapmak 319b/12
- ķazā eyle-: Hüküm vermek 92b/12
- ķāzī eyle-: Kadılık vazifesine getirmek 180b/5

kesk n eyle-: Sivrilmek 300b/11

kılıçların yalın eyle-: Kılıcı kınından çıkarmak 271a/16

kıt l eyle-: Savaşmak 19a/2

kurban eyle-: Kurban etmek 161a/9

lah n eyle-: Yanlışlık yapmadan konuşmak 39a/17

l yık eyle-: L yık görmek 291a/8

ma m r eyle-: Bayındır etmek 395a/12

ma al eyle-: Yer etmek 200a/4

ma v eyle-: Yok etmek 112b/20

mal mat eyle-: Ayıplamak 41a/10

medH eyle-:  vmek 7a/5

mel l eyle-:  zmek 44a/18

menü eyle-: Yasaklamak, bırakmamak 249a/3

meşveret eyle-: Danışmak 110b/19

meyd n eyle-: işe uygun alan hazırlamak

meyl eyle-: Meyletmek, istemek 299b/10

mu  mala eyle-: Davranmak 434b/5

mu allak eyle-: Asmak 116a/8

mu ayyar eyle-: Değiştirmek

mu ayyad eyle-: Korumak 32a/2

muř habat eyle-: Görüşüp konuşmak 32a/2

muřallat eyle-: Sataşmak, rahatsız etmek 147b/11

muřaykal eyle-: Parlatmak 368a/13

mut ba at eyle-: Tabii olmak 208a/6

mu i  eyle-: İtaat ettirmek 139b/1

münevver eyle-: İmanı ve bilgisini artırmak 357b/12

mütabā‘at eyle-: Tabii olmak 208a/6
müzeyyen eyle-: Süslemek 190b/14
nafāka eyle-: Yardım etmek 24b/13
naķıl eyle-: Anlatmak 46b/5
naşb eyle-: Tayin etmek 169b/21
naşīhat eyle-: Öğüt vermek 147b/10
nazar eyle-: Bakmak 297b/4
nefh eyle-: Üfürmek 31a/4
nehy eyle-: Yasaklamak 224a/5
neşr eyle-: Halkın istifadesine sunmak 274b/15
nevmīz eyle-: Ümitsiz kılmak 168a/21
n‘eyle-: Ne yapmak 311b/1, 406a/4
nezr eyle-: Adamak 106a/12
nikāh eyle-: Nikahlamak 216b/4
nisār eyle-: Serpmek 257a/12
nisbet eyle-: Bağlamak, nisbet etmek 217b/6
nüzül eyle-: Bir yere yönelmek, menzile varmak 357a/8
‘özü eyle-: Özür dilemek 87b/5
pāre pāre eyle-: Parça parça etmek 312b/2
rağbet eyle-: itibar etmek; önem vermek 223b/16
rāhat eyle-: Rahat etmek 65b/14
raḥmet eyle-: (Allah) acımak, merhamet etmek 224b/18
rāzī eyle-: Rıza göstermesini sağlamak 273a/3
red eyle-: Geri çevirmek, reddetmek 428b/11
reşk eyle-: Kıskanmak, haset etmek 413b/20
rıḥlat eyle-: Öbür dünyaya göçmek, ölmek 203a/3

ri'āyat eyle-: Riayet etmek 38a/9
rivāyet eyle-: Nakletmek, anlatmak 220b/6
rukū' eyle-: Rükūa varmak 52b/10
rūsvāy eyle-: Rezil etmek 97a/11
şabr eyle-: Beklemek 364b/4
şarf eyle-: Harcamak 193b/3
sa'y eyle-: Çalışmak 111b/12
sebeb eyle-: Sebeb olmak 198a/20
secde eyle-: Secdeye kapanmak 353a/17
sefer eyle-: Yola çıkmak, ayrılmak 339b/8
sena eyle-: Övmek 56b/13
setr eyle-: Gizlemek 229b/7
şıla-ı rahm eyle-: Ziyarette bulunmak 113a/13
şoḥbat eyle-: Sohbet etmek 39b/6
su'āl eyle-: Sormak 230b/17
sulh eyle-: Barış etmek 83b/7
sūz eyle-: Yanıp yakılmak 408b/3
şek eyle-: şüphe etmek 304a/12
şikāyet eyle-: Hoşnutsuzluğunu bildirmek 224a/15
ta'accub eyle-: şaşmak, şaşırmak 275a/1
ta'an eyle-: Ayıplamak 14a/5
taḥalluf eyle-: Arkada kalmak 364b/19
taḥyīr eyle-: Seçmek 159b/21
taḥdīr eyle-: Yazmak, takdir etmek, nasip kılmak 10b/11
taḫṣīr eyle-: Kusur etmek 214a/21
ṭaleb eyle-: istemek 273a/17

tamām eyle-: Tamamlamak 164a/13

tarahḥum eyle-: Acımak, merhamet etmek 360b/15

tarḥ eyle-: Atmak, dağıtmak 222a/13

taşfır eyle-: Sarıya boyamak 31b/19

taşnif eyle-: Düzenlemek, eser hazırlamak 388a/4

taşvır eyle-: Tasvir etmek 159a/2

ṭavāf eyle-: Tavaf etmek 55a/12

ta‘zīm eyle-: Hürmet etmek 99a/3

tebdıl eyle-: Değiştirmek 338b/10

tebeddül eyle-: Değişmek 338b/7

tedbır eyle-: Bir iş için gerekli hazırlığı yapmak 331a/19

te‘dīb eyle-: Cezalandırmak 40b/11

tefhīm eyle-: Harfleri kalın söylemek 17a/1

tefsır eyle-: Kur’anı Kerimi yorumlamak 28a/14

te‘hır eyle-: Sonraya bırakmak 288a/10

tehlıl eyle-: La ilahe illallah demek 128a/7

tekbır eyle-: Allahı ululamak 13b/11

tekmıl eyle-: Bitirmek 383b/21

tekzıb eyle-: Yalanlamak 22b/12

telaṭṭuf eyle-: Nazikçe muamele etmek 38a/7

tercūme eyle-: Bir dilden başka dile çevirmek 304a/18

terk eyle-: Uzaklaşmak, bırakmak, vazgeçmek 335a/19

tertīb eyle-: Hazırlamak 19b/5

teslīm eyle-: Devretmek, kabul etmek 341a/15

teşhır eyle-: Göstermek 131a/20

tevaḳḳuf eyle-: Durmak, beklemek 388a/2

tevbe eyle-: Tövbe etmek 138a/4

teveccüh eyle-: Bir tarafa hareket etmek, yönelmek 83b/19

tezyîn eyle-: Süslemek 336b/20

ticārat eyle-: Ticaret yapmak 40a/5

ţoy eyle-: Ziyafet çekmek 42b/17

ucuz eyle-: Ucuzlatmak 363a/1

‘umra eyle-: Umre etmek 61a/16

uzun eyle-: Uzatmak, artırmak 303a/13

va‘da eyle-: Söz vermek, vaat etmek, sözleşmek 307b/21

vaḥy eyle-: Vahyetmek 230a/18

vaḳf eyle-: Vakf etmek, adanmak, hayırlı bir hizmete tahsis etmek 380b/16

vaşiiyyet eyle-: Vasiyet etmek 227a/10

va‘z eyle-: Vaaz vermek, nasihat etmek 384b/7

vefā eyle-: Sözünde durmak 220a/4

vefāt eyle-: Ölmek 227a/9

yād eyle-: Anmak 199b/18

yaḡmā eyle-: Yağmalamak 16a/6

yakınlık eyle-: Cinsī münasebette bulunmak 398b/7

yalıñ eyle-: (Kılıcı) kınından sıyırmak 271a/16

yaraḳ eyle-: Hazırlık yapmak 363a/3

yardım eyle-: Yardım etmek 365a/6

yardımcı eyle-: Yardım etmesini sağlamak 291a/7

yeyni eyle-: Hafifletmek 395a/14

yir eyle-: Belli özellikte bir yere çevirmek 337b/4

yirin cennet eyle-: Cennete lâyık görmek 368b/2

yol eyle-: Göndermek 327a/19

yüksek eyle-: Yüksek etmek 157a/17
zarar eyle-: Zarar etmek 81a/19
zāyī' eyle-: Kaybetmek 293b/7
zehī eyle-: Güzelliği takdir etmek 57a/10
zelīl eyle-: Aşağılamak 120a/17
zem(m) eyle-: Kınamak 348a/12
zīkr eyle-: Anmak, hatırlamak 307b/2
ziyāda eyle-: Artırma 34b/1
ziyārat eyle-: Ziyaret etmek 172a/17
zu'm eyle-: Zanda bulunmak 287b/8
zulm eyle-: Eziyet etmek 307b/1
zulüm eyle-: Zulüm etmek, eziyet etmek 140b/1
zühd eyle-: İbadet etmek 112a/5

2.3.1.22. İsim Unsuru + geç- Yapısıyla Oluşanlar

aķçadan geç-: Para alacağından vazgeçmek 399a/3
ardına geç-: Öte yakaya geçmek 289b/2
az geç-: Kısa zaman geçmesi 422b/8
dünyādan geç-: Ölmek 325a/11
gün geç-: Zaman ilerlemek 430a/4
haddan geç-: Sınırı, ölçüyü aşmak 291b/6
ilerü geç-: Öne geçmek 351a/3
öte geç-: Karşı tarafa geçmek 423b/21
suçından geç-: Suçunu affetmek 437b/20
yaşından geç-: Belli bir yaşı aşmak 385a/4
yire geç-: Perişan olmak 339a/8

2.3.1.23. İsim Unsuru + gel- Yapısıyla Oluşanlar

az gel-: Sık görüşmemek, seyrek ziyaret etmek 240b/3

baş gel-: Yakalanmak, uğramak, bir şey isabet etmek 190a/14

cumāziye‘l-alā gel-: Coşmak, heyecanlanmak 411a/21

cūşa gel-: Coşmak, heyecanlanmak 411a/21

da‘vet gel-: Çağırılmak 420a/14

devleti gel-: Devleti yönetme sırası gelmek 296a/17

dünyāya gel-: Doğmak 319b/18

elden gel-: Gücü yetmek 236b/5

ğazaba gel-: Öfkelenmek 384b/18

girü gel-: Geri dönmek 274b/3

göñüle gel-: Sevmek 401b/20

gözinden yaş gel-: Ağlamak 237a/17

güç gel-: Zor olmak, ağır olmak 6b/10

haber gel-: Haber ulaşmak 247b/3

haca gel-: Haca gitmek 393a/17

hadīṣde gel-: Hadiste bahsedilmek 373a/3

hakından gel-: Yenmek 252a/19

harāc gel-: Haraca bağlanmak 357a/1

harekete gel-: Kımıldanmak 300a/7

hayr gel-: Olumlu olmak, Hayırlı gelmek 231b/7

hediye gel-: Hediye almak 392a/1

hidāyet gel-: Anlatma sırası gelmek 386a/12

hoş gel-: Güzel ve uygun olmak; beğenilmek 334b/6

içilige gel-: Elçiliğe atanmak 250a/10

ilerü gel-: Öne çıkmak 274b/7

imāna gel-: islām'a inanmak 241a/4
inşāfa gel-: Haksızlıktan uzaklaşmak 390a/1
İslāma gel-: Müslüman olmak 353b/14
iş gel-: İş yapabilmek 330b/18
karşu gel-: Karşılama, karşı olmak 369b/14
kışşası gel-: Anlatılma sırası gelmek 294a/14
kolay gel-: Kolay olmak 405a/16
kuşası gel-: Kusmağa yakın olmak 337b/4
melālet gel-: Kederlenmek 329a/19
muwāfiḳ gel-: Uygun olmak 347b/2
rast gel-: isabet olmak 332a/14
şalāḥ gel-: İyilik olmak, iyilik gelmek 231b/8
segird(-ü) gel-: Koşarak gelmek 311b/10
şerī'at a gel-: Şeriata göre çözüm yolu istemek 252a/13
şi'r gel-: Şiir söylenilmek 220b/4
tafşīl gel-: Bir konudan sonra bahis açmak 265a/18
tīz gel-: Çabuk gelmek, yetişmek 264b/12
tuş gel-: Rastgelmek, karşılaşmak 257a/17
uṣṣı gel-: Akli başına gelmek, sakinleşmek 432b/14
vāz gel-: Vaz geçmek, bırakmak 212b/18
vucūda gel-: Dünyaya gelmek, doğmak 226b/18
yakın gel-: Yaklaşmak 231a/10
yardıma gel-: Yardımcı olmak 330a/2
yaş gel-: Ağlamak 237a/17, 388a/21
yirinde gel-: Yeri, sırası olmak 337a/
zaḥmet gel-: Sıkıntı erişmek 312b/13

2.3.1.24. İsim Unsuru + getir- Yapısıyla Oluşanlar

- ‘acaba getir-: Hayrete düşürmek 351a/6
- akça getir-: Para getürmek 364a/16
- biti getir-: Mektup getirmek 374b/20
- delil getir-: Delil göstermek 338b/17
- ele getir-: Yenmek 341a/8
- eline getir-: Eline vermek 411a/10
- eş‘ār-ı keşire getir-: Çok şiir söylemek 168b/18
- habar getir-: Haber getirmek 308a/2
- harāc getir-: Harac almak 371a/14
- hāzır getir-: Hazırlamak 375b/21
- hediye getir-: Hediye getirmek 383b/19
- hidāyetler getir-: Konuyla ilgili olaylardan bahsetmek 410b/14
- hüccet getir-: Delil göstermek 325a/9
- īmān getir-: İnanmak 235a/15
- īmāna getir-: İslām inancına sokmak 237b/19
- irādet getir-: Gönlü istemek 403b/5
- iṭā‘ata getir-: Uydurmak, itaat etmek 278b/2
- kāmet getir-: Kamet getirmek 284a/7
- lokma getir-: Lokma getürmek 412b/17
- nażma getir-: Şiir hālinde ifade etmek 336a/2
- nesne getir-: Varlık, nesne getürmek 286a/3
- nifāk getir-: Karışıklığa yol açmak 236a/19
- nisyān getir-: Unutmak 255b/16
- ortaya getir-: Meydana getirmek 255b/1
- öñine getir-: Önüne getirmek 341b/10

şalâvat getür-: Salâvat kelimelerini söylemek 230b/1

şu getür-: Susuz toprağa su ulaştırmak 326b/8

şâkirlik getür-: Şükretmek 354a/8

şi'ir getür-: Şiir söylemek 340a/11

şirk getür-: Ortak koşturmak 212a/19

tâ'am getür-: Yemek getirmek 317b/5

tabîb getür-: Doktor getirmek 277b/17

tâkat getür-: Güç kuvvet getirmek 87a/6

tamām getür-: Tamamlamak 396b/2

tekbîr getür-: "Allahü ekber" demek 232b/11

tuş getür-: Rastgetirmek, karşı karşıya getirmek 311b/13

vücûda getür-: Doğurmak 133b/4

yirine getür-: Gerçekleştirmek 280a/11

zarar getür-: Zarar vermek 135b/6

2.3.1.25. İsim Unsuru + gey- Yapısıyla Oluşanlar

‘abā gey-: Elbise giymek 434a/1

aķ gey-: Beyaz elbise giymek 298b/8

edügin gey-: Yumuşak sahtiyandan kısa konçlu yarım çizme giymek 380b/18

gevdesine gey-: Gövdesine giymek 313b/10

göñlek gey-: Gömlek giymek 238b/14

ihrām gey-: Hacda giyilen dikişsiz bürgü çarşafı giymek 357a/4

imāma gey-: Sarık takmak 297b/10

kaftan gey-: Kaftan takmak 326a/21

kara gey-: Siyah kıyafet giymek 411a/3

kızıl gey-: Kırmızı kıyafet giymek 387b/3

nesne gey-: Mal mülk edinmek 228b/11

silâh gey-: Silah kuşanmak 349a/14

şuf gey-: Saf yünden yapılmış elbise giymek 340a/15

ton gey-: Elbise giymek 251b/9

yeşil gey-: Yeşil elbise giymek 430b/16

2.3.1.26. İsim Unsuru + gir- Yapısıyla Oluşanlar

biribirne gir-: Kavga etmek, birbirlerine sataşmak 327a/15

cennete gir-: Cennetlik olmak 252a/10

döşege gir-: Hasta olmak 378a/3

ele gir-: Kaybetmek 223a/17

eline gir-: Ele geçmek, kazanmak 125a/3

gemiye gir-: Gemiye binmek 365b/5

göñüle gir-: Sevmek 389b/13

halîfa ya gir-: Halifenin huzuruna çıkmak, yanına girmek 323a/20

içerü gir-: İçeri girmek 311b/3

itâ'atına gir-: İtâ'at etmek, emrine girmek 398a/20

kanına gir-: Öldürmek 139b/17

kılıç gir-: Anlaşmazlık, düşmanlık olmak 270b/14

oda gir-: Ateşe düşmek 274a/12

rağsa gir-: Oynamak 420a/6

söze gir-: Söze girmek, söz hakkı almak 51b/6

tohrağa gir-: Ölmek 411a/16

yola gir-: Yolculuk yapmak 393a/16

2.3.1.27. İsim Unsuru + git- Yapısıyla Oluşanlar

‘abeş git-: Saçma olmak 386b/3

āsānlıķıla git-: Rahat ve kolay gitmek

at-ıla git-: At ile gitmek 312a/3

baħş git-: Hakkında konuşmak 260a/8

becīd git-: Acele gitmek 302a/15

bile git-: Birlikte gitmek 369a/14

bir bir git-: Tek tek gitmek 327b/5

cefā git-: Dert ve sıkıntıların bitmesi 287b/21

cenk git-: Savaş sona ermek 233a/7

cihāndan git-: Ölmek 223a/15

cum‘aya git-: Cumaya gitmek 328b/5

devleti git-: Devleti idare gücünü kaybetmek 307a/9

dünyādan git-: Ölmek 384b/16

elden git-: Kaybetmek 317b/15

fitne git-: Sakinleşmek 268a/11

gendüden git-: Fenalaşmak 366a/12

güle güle gendüden git- / gülden ıssı git-: Aşırı gülmek 412a/3, 412a/5

haca git-: Haca gitmek, Hac görevini yerine getirmek 411b/11

ħarāba git-: Bozulmak, perişan olmak 330b/15

ħarāmīlğa git-: Hırsızlığa, haydutluğa gitmek 248b/6

ħātırından git-: Unutmak 254b/16

ilerü git-: İlerlemek 269a/10

karşu git-: Zıt gitmek 308b/3

melālet git-: Keder, gam, sıkıntının gitmesi 407a/18

melülligi git-: Kederi dağılmak 246a/9

sefere git-: Savaşa gitmek 255a/4

tīz git-: Çabuk, hızlıca gitmek 288a/21

uṣṣı git-: Akli başından gitmek, kendinden geçmek 432b/14

yolca git-: Yol boyunca gitmek 411a/19

2.3.1.28. İsim Unsuru + gönder- Yapısıyla Oluşanlar

fitne gönder-: Karıştırmak 230a/7

ḥabar gönder-: Haber ulaştırmak 267a/20

ḥaca gönder-: Haca göndermek 357a/6

hediye gönder-: Hediye göndermek 384b/20

ilçi gönder-: Elçi göndermek 266b/9

leşker gönder-: Ordu, asker sevk etmek 265a/3

nāme gönder-: Mektup göndermek 282a/2

yardıma gönder-: Yardıma göndermek 385a/21

2.3.1.29. İsim Unsuru + gör- Yapısıyla Oluşanlar

‘aybın gör-: Kusurunu bilmek 237a/12

düş gör-: Rüya görmek 357a/18, 255a/3

ḥācetına lāyık gör-: Yardımına layık görmek 300b/1

ḥoş gör-: Darılmamak, kusur saymamak, dikkate almamak 313b/18

işlerin gör-: İşlerini yapmak 269b/16

ḳaydın gör-: Tedārikte bulunmak 364b/17, 382a/20

kerīh gör-: Çirkin ve uygunsuz bulmak

lāyık gör-: Uygun olmak, layık olmak 300b/13

meyl gör-: Eğilim göstermek 300b/20

münāsīb gör-: Uygun bulmak, yakıştırmak 230b/15

revā gör-: Uygun bulmak 273b/4

vech gör-: Uygun bulmak, yerinde kabul etmek 326a/14

yaragın gör-: Silâh ihtiyacını karşılamak 221a/17

2.3.1.30. İsim Unsuru + göster- Yapısıyla Oluşanlar

da‘vet göster-: Çağırarak 153b/4

ferāğ göster-: Rahatlık, huzur vermek 366b/5

ğazab göster-: Hiddetlenmek 229b/6

gendüzün göster-: Kendini göstermek, belli etmek 329a/5

ğınā göster- : Zengin olmak 230b/11

ikāmet göster-: Oturma yerini, belgesini gösterme 380a/4

‘inād göster-: Ayak direme, karşılık gösterme 376a/5

kerem göster-: Yardım etmek 113a/15

kibr göster-: Kibir göstermek 206a/4

melālet göster-: Bıkkınlık göstermek 323b/1

mülāzemet göster-: Bağlılık göstermek 385b/21

rağbet göster-: itibar etmek; iyi karşılamak 229b/4

refāhıyyet göster-: Rahatlık vermek 373b/5

rızā göster-: Rızalı olmak 370b/15

sustlık göster-: Çekingenlik, zayıflık göstermek 20a/6

şāzılık göster-: Sevinmek 190b/17

telaṭṭuf göster-: Nazikçe muamele etmek 113a/21

yol göster-: Yol göstermek, Rehber olmak 249a/21

yüz göster-: Yüz göstermek 199b/20

2.3.1.31. İsim Unsuru + götür- Yapısıyla Oluşanlar

arḳama götür-: Sırtına almak 238b/10

azıḳ götür-: Erzak götürmek 242b/4

cenāze götür-: Cenazeyi götürmek 436b/10

ḥarācların götür-: Haraç almak 221a/13

tamām götür-: Tamamlamak 233a/15

2.3.1.32. İsim Unsuru + iç- Yapısıyla Oluşanlar

ağu iç-: (kendini) zehirlemek 369a/11, 369a/1

and iç-: Yemin etmek 246b/7, 225a/20/, 432a/16

ḥamra iç-: Kırmızı içmek 386b/1

nebīz iç-: Şarap içmek 371a/17

ot iç-: ilāç kullanmak, ilāç içmek 412a/8

şu iç-: Su içmek 406a/8

süci iç-: Şarap, içki içmek 266a/4

şarāb iç-: Şarap içmek 406a/6

2.3.1.33. İsim Unsuru + idin- Yapısıyla Oluşanlar

ālet idin-: Küçümsemek 266a/10

arḳa idin-: Güvenmek 269a/11

ata idin-: Baba edinmek 190b/5

‘avrat idin-: Evlenmek 227b/8

azık idin-: Azıklanmak 218a/20

beg idin-: Beg olunmak 396a/14

çāre idin-: Kurtuluş yolu kabul etmek 313a/14

dost idin-: Arkadaş bulmak 260a/18

ḥalīfa idin-: Halife olunmak 268b/20

ḥatun idin-: Evlenmek, Eş olarak almak 216b/3, 360b/2

ḥişār idin-: Kale yapmak, savunma hattı kurmak 36a/11

ḥüccet idin-: Delil kabul etmek 146b/7

- imām idin-: imam olarak seçmek 307a/15
- ķardaş idin-: Dost edinmek 190b/5
- ķonuķ idin-: Misafir kabul etmek 375a/15
- ķul idin-: Kul edinmek, ķole almak 259b/15
- milik idin-: Birinin korunmasına girmek 337b/17
- mu'allım idin-: Öğretmen tutmak, ders veren bulmak 255b/15
- muķarrab idin-: Yakınlaştırmak, yakın tutmak 139b/9
- muşāhīb idin-: Arkadaş edinmek 6b/9
- nafaķa idin-: Geçimlik olarak almak 210b/20
- nedīm idin-: Sohbet meclisine dahil etmek 424b/17
- oyuncak idin-: Düşünmeden, keyfī olarak bir şeyle ilgilenmek, oyun hāline getirmek 360a/19
- pīşe idin-: Ardından gitmek, takip etmek 237b/11
- ser-māye idin-: Dayanak kabul etmek 239a/18
- tedāvī idin-: Tedavi olunmak 228b/6
- vaţan idin-: Vatan edinmek, yerleşmek 339b/8
- vesīle idin-: Aracı kılınmak 191b/17
- yaşak idin-: Yasaklanmak 429b/1

2.3.1.34. İsim Unsuru + iriş- Yapısıyla Oluşanlar

- āfat iriş-: Afete uğramak 287a/7
- aķşam iriş-: Akşam olmak 7b/2
- āvāz iriş-: Bağırarak 376a/8
- bād iriş-: Rüzgāra maruz kalmak 437b/7
- cevāb iriş-: Cevap almak 399b/21
- devlete iriş-: Mesut olmak 400b/19
- ecel iriş-: Ölmek 394b/5

fāyıdası iriş-: Faydalandırmak 390b/10

gözsüzlik iriş-: Kör olmak 375b/5

ḥabar iriş-: Haber almak 384a/4

ḥulak iriş-: Duymak, haber almak 51a/1

nasīb iriş-: Payına kavuşmak 388a/12

nidā iriş-: Seslenilmek 230b/6

sır iriş-: Sır öğrenmek 275b/2

şerri iriş-: Kötülüğe uğramak 308a/15

şiddet iriş-: Şiddete uğramak 362b/2

yakın iriş-: Yaklaşmak 289b/1

2.3.1.35. İsim Unsuru + işle- Yapısıyla Oluşanlar

‘amal işle-: Gereğini yapmak 366b/17

günāh işle-: 253b/19

ḥasenāt işle-: Hayırlı işler yapmak 221b/11

ḥata işle-: Hata yapmak 141a/8

içerü işle-: İçeri girmek 249b/15

iḥsān işle-: Yardım etmek 166a/18

iş işle-: iş yapmak, çalışmak 335a/7

kebāyır işle-: Büyük günahlara yol açmak, girmek 418b/18

kerem işle-: Yardım etmek 166a/18

kerpiç işle-: Kerpiççilik işini yapmak 393b/21

ma‘şiyat işle-: Günah işlemek 389b/17

sağ işle-: Öldürmemek, canlı tutmak 368a/3

2.3.1.36. İsim Unsuru + it- Yapısıyla Oluşanlar

- ‘add it-: Tutma, sayma 260b/4
- ‘adl it-: Adaletli olmak 291b/3
- ‘afv it-: Bağışlamak, affetmek 230b/2
- ağit-: Utandırmamak 25b/12
- ağāz it-: Başlamak 76b/21
- āh it-: İstiraptan feyād etmek 327b/10
- aḥazit-: Almak, öğrenmek 26a/10
- ‘ahd it-: Söz vermek 305a/2
- ‘ahd ü peymān it-: Sözleşmek 324a/14
- aḥur it-: Ahır yapmak 294a/5
- aḥaz it-: Fethetmek 260a/6
- aḥ it-: (Allah‘ın kulunu) mānen temiz tutması 233b/17
- alaca it-: Rengini değiştirmek 295b/3
- Allāh ıla and it-: Allah‘a söz vermek 382b/3
- ‘amal it-: Yapmak 228b/5
- ‘ar it-: Utanmak 58a/8
- ‘arz it-: Takdim etmek 324a/2
- ‘arz-ı iştiyāk it-: Özlemini belirtmek 219a/21
- aşşı it-: Faydalanmak, kazanmak 389a/2, 273a/19
- aşağa it-: Eğmek 342b/12
- ‘avdet it-: Dönmek 377a/3
- ‘avız it-: Bedel vermek 174b/14
- ‘azā it-: Başsağlığı dilemek 304b/4
- ‘azāb it-: Eziyet etmek 321a/13
- āzād it-: Serbest bırakmak 265a/8

‘azıl it-: Azletmek, çıkarmak 59a/20

‘aziiz it-: Yüceltmek 295b/3

‘azl it-: Uzaklaştırmak 232a/19

‘azm it-: Karar vermek ve yönelmek 306b/17

bahādurlıķ it-: Kahramanlık, yiğitlik yapmak 86a/20

baḥīllıķ it-: Cimrilik etmek 23b/7

baḥş it-: Tartışmak 182a/12

başğunın it-: Hücuma uğramak 418a/12

baş it-: Açıklamak 294a/2

bayram it-: Şenlik düzenlemek, kutlamak 153b/16

beg it-: Bey olarak hüküm sürmek 300b/17

ber-dār it-: Asmak 275a/16

beşāret it-: Müjdelemek 326a/20

bevl it-: İşemek 260b/21

bey‘at it-: Uymak, itaat etmek 312b/5

beyān it-: Açıklamak, anlatmak 270a/15

binā it-: Ev yapmak, inşa etmek 334a/16

borç it-: Borçlanmak 256b/2

bölük it-: Guruplara ayırmak 331b/6

böyle it-: Bu şekilde yapmak 264a/7

buḥl it-: Cimrilik etmek 213a/2

buḥūr it-: Tütsülemek 14b/10

bühtān it-: İftira etmek 319b/10

cāna kār it-: Çok üzölmek, dayanamaz olmak 223b/15

cānı teslīm it-: Ölmek 249b/13

cebr it-: Zorlamak 247a/15

cehd it-: Gayret göstermek, uğraşmak 315b/13

cem' it-: Bir araya getirmek; biriktirmek 269b/17, 276a/5

ceng it-: Savaşmak 24a/11

cenk it-: Savaşmak 314a/13

cezā it-: Cezalandırmak 266b/10

cid it-: Gayret etmek 321a/8

cidāl it-: Savaşmak 317a/9

cīgerler çāk it-: Çok üzölmek 244b/6

cimā' it-: Cinsi münasebette bulunmak 212a/11

cināyet it-: Öldürmek 378a/7

cür'et it-: Cesaret etmek, yürekli davranmak 263a/13

çāk it-: Yırtmak, paralamak 244b/6

çāra it-: Yardım sağlamak 66a/9

çığanlık it-: Cimrilik etmek 335b/12

çok it-: Arttırmak 63b/3

da'vāsın it-: iddiasında bulunmak 427b/16

da'vet it-: Kabule çağırarak 280b/8

da'vī it-: İddia etmek 252b/12

da'vā-yı nübüvvet it-: 11a/2

daḥıl it-: Müdahale etmek 11a/2

daḥl it-: Karışmak 105b/14

darb-ı mesel it-: Hikāye anlatmak, bahsetmek 220a/6

dāyım it-: Sürekli etmek 120b/3

def' it-: Bertaraf etmek, savuşturmak 270b/18, 308a/6

defi' it-: Gidermek, yok etmek 573a/4

defin it-: Gömmek 57a/21

delālat it-: 1. Yol göstermek, kılavuzlamak 183a/1; 2. Delil ve işaret olmak 14a/9

devā it-: iyileştirmek 370b/10

dilek it-: istemek 262a/13

dilkūlik it-: Kurnazlık etmek 11b/7

dirlik it-: Geçinmek, geçimini sağlamak 198b/5

dirlük it-: Düzenli yaşamak, huzurlu hayat sürmek 287b/15

dostlık it-: Arkadaşlık yapmak 21b/7

du‘ā it-: Allah‘a yalvarmak 226a/13, 291b/16

duşnām it-: Kötü söz söylemek 422a/10

düğün it-: Düğün yapmak 347a/13

edā it-: Yapmak, yerine getirmek 389a/21

edeb it-: Utanmak, haya etmek 137a/2

efgān it-: Feryat etmek, inlemek 225b/5

eksük it-: Yetersiz kılmak, azaltmak 367a/14

emānat it-: Emanet etmek 174b/21

eminlik it-: Güven duymak 211a/13

emr it-: Emretmek, buyurmak 268a/21, 308b/9

esbāb-ı teslīm it-: Teslim olma sebeblerini göstermek 124a/20

esīr it-: Tutsak etmek 298b/1

eyle it-: O şekilde yapmak 289a/16, 300a/11

eyü it-: Güzel hale getirmek 190b/13

eyülik it-: iyilik yapmak 237a/11, 259b/15

ezber it-: Ezberlemek 219b/8

faḥr it-: Övünmek 271a/11

fal it-: Fal açmak, açıklamak 330a/11

- farq it-: Ayırt etmek
- farz it-: Emretmek, bildirmek 307a/15
- faşl-ı huşumat it-: Düşmanlık etmek 191a/8
- fâş it-: Meydana çıkarmak, herkese yaymak 274b/8
- fâyıda it-: Tesir etmek, faydası olmak 306a/6
- fazl it-: Bağışlamak 81a/15
- fecir it-: Doğmak, ortaya çıkmak 33a/10
- fehmi it-: anlamak, kavramak 307a/7
- fereh it-: Sevindirmek 120b/6
- feryād it-: Yardım ümidi ile bağırarak 374b/4
- fesād it-: Bozmak, karıştırmak 307a/13
- feth it-: Fethetmek, topraklarına katmak 237b/18
- fısk it-: Fasıklık yapmak 263a/12
- figān it-: Bağırarak 156b/16
- fıkr it-: 1. Düşünmek 317a/5, 325a/10 2. Görüş ileri sürmek, düşüncesini söylemek 299a/7
- fitne it-: Karıştırmak 269a/1
- ğaddārlik it-: Haksızlık etmek 408a/12
- ğadır it-: Haksızlık etmek 12a/20
- ğadr it-: Haksızlık etmek 104b/15
- ğalaba it-: Yenmek 314a/11
- ğārat it-: Yağmalamak 286b/9
- ğark it-: Her kaplamak 434b/9
- ğasl it-: Yıkamak 260a/21
- ğavğā it-: Kavga etmek 248b/7
- ğayretin it-: Çabasını göstermek 262b/17

ğazā it-: Savaşmak, savaş açmak 221a/3
ğazab it-: Öfkelenmek 230a/15, Allah'ın celâliyle ceza vermesi 230a/11
ğazâlar it-: Savaşlar etmek 245b/18
ğınā taleb it-: Zenginlik istemek 375b/21
ğırrat it-: Gururlanmak 261a/18
göçücilik it-: Baskı etmek 383b/17
gökçek it-: Güzel yapmak 387b/11
gölge it-: Gölgelemek 53a/21
göñli harāb it-: İstiraba düşürmek 236a/19
gözin kör it-: Gerçeği göremez hâle getirmek 235b/17
gülŭv it-: Hücüm etmek 156b/15
gurŭr it-: Gururlanmak 368a/10
ğusl it-: Boy abdesti almak 260a/21
güç it-: Zorluk çıkarmak 190b/21
güm-rāh it-: Yoldan çıkarmak
günāh terk it-: Tövbe etmek 231b/19
ḥabar it-: Haber vermek 249b/5
ḥabar-dār it-: Haberi olmasını sağlamak 279b/3
ḥabs it-: Hapsetmek 322b/20
ḥac it-: Kābe'yi ziyaret etmek 253b/14
ḥaca teveccŭh it-: Hacca yönelmek 341a/13
ḥācetın ḳazā it-: ihtiyacını karşılamak, yerine getirmek 219b/15
ḥacların edā it-: Hac vazifesini yerine getirmek 389a/21
ḥad it-: Ölçü etmek 235b/2
ḥaddan ṭaşra ṣerh it-: Sınırı aşarak yorumlamak 221a/15
ḥaddan tecāvuz it-: Sınırı, ölçüyü aşmak 429a/21

hādım it-: Hizmet ettirmek 177b/6

haḳārat it-: Hakaret etmek 123a/8

hakem it-: Hakem tayin etmek 81b/1

hāl it-: Halletmek, çözümlmek 48b/9

halāl it-: Meşru ve uygun kabul etmek 313a/4

halāş it-: Kurtarmak 243a/11

hḥalāyıkıla ḥacc it-: (...hacca var-,hacc eyle-) 361a/7, 346b/8, 285a/9

halk it-: Meydana getirmek, yaratmak 141a/7

halkdan ‘uzlet it-: Halktan uzaklaşmak, yalnız olmak 367a/16

halvet it-: Hususī sohbetine çağırarak 399a/18

ḥamd it-: Şükretmek 269b/8

ḥamd u şenā it-: Şükredip övgüde bulunmak 70a/12

hamiyyet it-: Korumak 15b/16

ḥamle it-: Saldırmak 325b/14

ḥaps it-: Hapis etmek 227a/13

ḥarāb it-: Yıkmak 277b/9

ḥarām it-: 1. Yasaklamak 364b/9 2. Korumak 237a/17

ḥarc it-: Harcamak 323b/10

hareket it-: Yola çıkmak, harekete geçmek 408a/15

hāricī it-: Haricīler arasına katmak 286a/11

ḥased it-: Kıskançlık etmek 302a/2

hāşıl it-: Kazanmak, elde etmek 256b/17

ḥasīs it-: Cimrileştirmek 257a/10

ḥasret it-: Özlemek 404b/8

ḥaşr it-: Mahşerde ruhları toplamak 231a/19

ḥaṭ it-: İndirmek 275a/1

ḥaṭā it-: Yanılmak 310b/12

ḥāṭırın ḥoş it-: Gönlü hoş edilmek 323b/13

ḥatm it-: Tamamlamak 231a/14

ḥavāla it-: Yöneltmek, göndermek 240b/1

ḥavf it-: Korkmak 387a/10

ḥavl it-: Çevrelemek 69b/20

ḥayf it-: Cevretmek 386a/16

ḥayr it-: İyilik etmek 247a/15

ḥazer it-: Sakınmak, korunmak 271a/17

ḥāzır it-: Hazır etmek 137a/8

ḥazm it-: Sindirmek 64b/10

hecv it-: Hicvetmek 372a/10

helāk it-: Öldürmek, yok etmek 291b/19

helāl it-: Helal etmek 144b/20

heves it-: Meyletmek 408a/19

heybet it-: Korkuyla karışık saygı duyurmak 17b/9

ḥicābın ref' it-: Örtüyü kaldırmak 384a/12

ḥılāf it-: Karşı çıkmak 381a/13

ḥılāfatdan 'azl it-: Hilāfetten uzaklaştırmak 377a/13

ḥılt it-: Karıştırmak 17a/14

ḥırş it-: Aşırı istek duymak 203a/21

ḥıṣār it-: Kuşatmak, sarmak 322b/18, 430a/15

ḥıṣım it-: Öfkelenmek 399b/3

ḥıtāb it-: Hitab etmek 354a/3

ḥıyānat it-: Hayinlik etmek 147b/10

ḥıyānet it-: İhanet etmek 256/18

hızmat it-: işini görmek, hizmette bulunmak 316a/19

hicret it-: Göçmek 194a/5

hicv it-: Kötülemek 436a/17

hidāyet it-: Doğru ve hak yolu göstermek olup bitenler, gelişmeler 242b/5, 356b/1, 401a/19

hikāyet it-: Anlatmak, rivayet etmek 319b/19

hilāf it-: Muhalefet etmek, karşı çıkmak

hîle it-: Hile yapmak 333b/6

hisār it-: Kuşatmak 121b/20

hor it-: Değerini düşürmek 295b/3

hvorlık it-: Kötülük etmek 68b/3

hoş it-: Memnun etmek, güzel ve yerinde bir iş yapmak 313a/5

hoşnūd it-: Memnun etmek 393a/7

hurmat it-: Saygı göstermek 139b/21

hurūc it-: Ayaklanmak 320b/17

huşūmat it-: Düşmanlık etmek 246a/8

huşūnat it-: Kaba davranmak 238b/8

huzū‘ it-: Tevazu göstermek 403a/10

hüccet it-: Sözleşmek 263b/1

hücūm it-: Saldırmak 315b/13, 316a/15

hükūm it-: Karar vermek 258b/5

ıgvā it-: Azdırmak 176b/6

‘ıķāb it-: Eziyet etmek 313a/8

ıķdām it-: Gayret etmek 85b/17

ırak it-: Uzaklaştırmak 341b/19

ırķatlık it-: İşçilik yapmak 149a/14

‘ıyş it-: Yemek içmek 315a/14

‘ibādet it-: ibadet yapmak 327b/20

icābet it-: Uygun karşılamak 324a/20

icrā-yı şeri‘at it-: Şeriatı uygulamak 197a/18

ictihād it-: Şeri hükümler çıkarmak 192a/15

idbār it-: Yüz döndermek 136b/11

ideb it-: Utanmak 27a/6

ifada it-: Söylemek 112a/6

ifrāt it-: Aşırı gitmek 332a/21

ifsād it-: Bozmak, fesada yol açmak 317a/8

iftār it-: Oruç açmak 364b/9

iftihar it-: Övünmek 224b/12

iftirālar it-: İftira etmek 279b/4

iğvā it-: flşırtmak, yoldan çıkarmak 278b/20

ihānat it-: Kötülük etmek, hafife almak, ceza vermek 310a/1, 301a/15

iḥāṭa it-: Kuşatmak 152a/13

iḥdās it-: Kurmak 163b/11

iḥsān it-: Hediye vermek 242a/1

iḥşār it-: Kısaltmak 18a/8

iḥticāc it-: Delil göstermek 218b/20

ihtilāf it-: Farklı düşüncede olmak, farklı düşünmek 295a/1

ihtilāt it-: Bir arada bulunmak 387a/1

iḥtirāz it-: Çekinmek 403a/16

iḥtişār it-: Kısa kesmek 198a/15

ihtiyār it-: Seçmek, istemek 262a/7, 277a/9, 265a/4

iḥtiyāt it-: Tetbirli olmak 433a/11

iḥyā it-: İbadetle geçirmek 62b/8
iḥzār it-: Hazır etmek 378a/19
‘iḳāb it-: Cezalandırmak 169b/19
iḳāmet it-: Oturmak, yerleşmek 272b/6
iḳbāl it-: İstemek 218b/13
iḳdām it-: Gayret etmek 267a/12
iḳrāh it-: Zorla iş yaptırmak 323a/8
iḳrām it-: Ismarlamak 301b/20
iḳrār it-: Doğrulamak 259b/10
iḳtībās it-: Aktarma 219a/18
iḳtīdā it-: Uymak, bağlanmak 326a/18
iḳtizā it-: Gerekmek 376b/21
i‘lām it-: Bildirmek 278b/5
ilḥād it-: Dönmek 56a/19
ilḥāḥ it-: Israr etmek 323a/21
ilkā it-: Tesis etmek 39a/13
‘ilm tahsil it-: İlim öğrenmek 257b/2
iltifāt it-: ilgi göstermek 253b/14
imāmat it-: Önderlik etmek 161b/13
imāmlik it-: imamlık yapmak 427a/2
‘imāret it-: Ferahlatmak, güzelleştirmek 223b/19
imtinā‘ it-: istememek 266a/6
imtişāl it-: Emre uymak 340b/13
in‘ām it-: ihsanda bulunmak 255a/1
‘inad it-: Ayak diremek 371b/16
‘ināyet it-: Yardım etmek 232b/1

inbisāt it-: Ferahlamak 90b/21

infāk it-: Yardım etmek, geçinmesini sağlamak 373b/13

inhā' it-: Ulaştırmak 14a/1

inkār it-: Kabul etmemek, reddetmek 263a/11

inşāf it-: Vicdanlı, mantıklı davranmak 219b/18

inşā it-: Şiir, beyit meydana getirmek 342b/12

intifā' it-: Faydalanmak 342b/5

intikāl it-: Geçmek, bir yere nakletmek 339b/13

intikām it-: Acısını çıkarmak, karşılığını, cezasını vermek 251a/19

irād it-: Açıklamak 311b/4

i'rāz it-: Yüz çevirmek 281a/1

irşād it-: Yol göstermek 213a/6

işābat it-: Doğru gitmek, rast gelmek 187a/10

işbāt it-: Doğrulamak 341a/20

isnād it-: İsnat etmek, hadis rivayet ederken râviyi belirtmek 61b/2

isrāf it-: Lüzumsuz harcamak 257a/6

isti'māl it-: Kullanmak 262b/6

istidlāl it-: Belgeye dayanarak sonuçlandırma 222b/18

istifā it-: Tam olarak almak 118b/3

istiftā it-: Fetva almak 62b/11

istiğfār it-: Allah'tan bağışlanmayı dilemek 241a/11

istihfāf it-: Küçümsemek, hafife almak 270b/11

istihzā it-: Alay etmek 172b/20

istikbāl it-: Karşılamada saygı göstermek 311a/16

istikrāh it-: Nefret etmek, istememek 340a/18

isti'māl it-: Kullanmak 16b/20

istimālet it-: Kendine çekmek 311a/11

istiskā it-: Yağmur duasına çıkmak 325a/15

istişhād it-: Delil saymak 42b/6

iş it-: Yapmak, uğraşmak 37a/13

işāret it-: Göstermek 282b/19

işhād it-: Şahit göstermek 188a/6

işler it-: 1. Çalışmak, çabalamak 306a/6 2. Zarar vermek 266b/5

‘itāb it-: Azarlamak 274a/13

iṭā‘at it-: Uymak, dinlemek 221a/14

i‘tibār it-: İlgi göstermek, ibret almak 244b/13, 306a/7

i‘tikād it-: İnanmak 239a/2

i‘timād it-: Güvenmek 301a/1

i‘tirāf it-: Kusurunu açıklamak, kabullenmek 251a/17

i‘tizār it-: Özür dilemek 310b/3

itmām it-: Tamamlamak, eksiği gidermek 229a/9

ittibā‘ it-: Uymak, tâbi olmak 245a/15

ittifāk it-: Bir hususta sözleşmek, anlaşmak 279b/2

‘ivāz it-: Karşılık olarak vermek 373b/8

i‘zāz it-: Ağırlamak 23b/2

i‘zāz ve ikrām it-: Yüceltmek, değer vermek 280a/11

iẓhār it-: Göstermek, belirtmek 251a/20

‘izet it-: Değer vermek, itibar göstermek 311a/19

ķabız it-: Almak 33b/12

ķabūl it-: Razı olmak, benimsemek 322a/4

ķabz it-: 1. Almak 2. Ruhu bedenden ayırmak 400b/1

ķadh it-: Çekiştirmek 89b/20

kāfir it-: Allah'ın varlığına ve birliğine inkar ettirmek 33a/18

kahr it-: Ezmek, yenmek 350b/5, 297b/3

kan it-: Kanını dökmek, öldürmek 222a/2

kan taleb it-: intikam peşinde olmak 247a/11

kanā'at it-: Az şeyle yetinmek 193b/13

kanın talab it-: İntikam almak istemek 46a/13

kanını halāl it-: Kanını helal etmek 313a/4

kanlu dilek it-: Haksız, kan bulaşmış istekte bulunmak

kār it-: Tesir etmek 223b/15

kara yir it-: Yenmek, mağlup etmek 396a/21

karār it-: Durmak, kalmak, yerleşmek 269a/20

kaşd it-: 1. Niyet etmek 308a/3 2. Yönelmek 299a/10 3. Saldırmak 301b/1

kat' it-: 1. Yol almak 356a/13 2. Kesmek 300b/11 3. Ayırmak 411b/17 4. Neticeye bağlamak 360a/6

katl it-: Öldürmek 245b/6

kavl it-: Sözleşmek 285b/16

kazanç it-: Kazanç sağlamak 165a/18

każā-yı hacāt it-: İhtiyaç gidermek 139b/13

kāzī it-: Kadı tayin etmek 252a/2

kefāret it-: Kefaret etmek 381a/11

kerem it-: Yardım etmek 418b/16

kerpüççilik it-: Kerpiççilik işini yapmak 394a/17

kesb it-: Kazanmak, edinmek 252b/15

kesb-i helāl it-: Helal kazanmak 130b/14

kesir it-: Kırmak 32a/1

kışās it-: Cezalandırmak 87a/15

kıṣṣayî hikāyat it-: Vak‘ayî anlatmak 408b/11

kıtāl it-: Savaşmak 281a/19

kıyās it-: Karşılaştırmak 237a/6

kibr it-: Kibirlenmek 310a/11

kifāyet it-: Kāfi gelmek 260a/10

kitāb it-: Kitap haline getirmek 197a/11

kitāba ve sünnete da‘vet it-: islām‘a davet etmek 281a/18

kör it-: Anlayışsız hāle getirmek 235b/17

kul azad it-: Köle serbest bırakmak 318b/10

kulavuz it-: Rehberlik etmek 307a/16

kullık it-: Hizmet etmek 251b/9

kurbān it-: Kurban kesmek 273b/9

laḥn it-: Yanlışlık yapmadan konuşmak 16b/19

la‘nat it-: Lanet etmek, rahmetinden kovmak 14a/18

laṭīfa it-: Güzel söz söylemek 158a/6

lecüclik it-: İnat etmek 156b/10

livāta it-: Kulamparalık etmek 286a/7

luṭf it-: Yumuşaklıkla davranmak 258b/13

luṭuf it-: Lutfetmek, keremle davranmak 401a/14

ma‘lūm it-: Belli etmek, belirtmek 265a/14

mağrūr it-: Gururlandırmak 308a/3

maḥbūs it-: Hapsetmek 202a/1

maḥmūd it-: Hamd edilmek 373b/5

maḥrīz it-: Teşvik etmek, kışkırtmak 204b/6

maḥrūm it-: Mahrum bırakmak 351b/20

maḥv it-: Yok etmek 35b/11

maḵbūl it-: Kabul etmek 45a/11
maḵhūr it-: Yenmek, kahretmek 142a/18
malāmat it-: Ayıplamak 9a/16
mecrūh it-: Yaralamak 427b/4
meded it-: Yardım etmek 317a/6
medḥ it-: Övmek 272b/20
mekr it-: Hile yapmak 99a/5
melāmet it-: Çıkışmak, azarlamak, ayıplamak 254a/9
melūl it-: Üzmek, kederlendirmek 255a/15
men' it-: Engellemek, önlemek 229a/4
merḥamet it-: Acımak 307a/18
mesāvī it-: Kötülükler yapmak 376b/17
meşel it-: Misal getirmek, benzetmek 300b/1
meşveret it-: Karşılıklı görüşmek 242b/12
mevzūn it-: Şiir söylemek 208a/14
meyil it-: Yönelmek 31b/18
meyl it-: Meyletmek, istemek 287b/21
miḥrāb it-: Mihrap yapmak 293b/21
minnet it-: Bağış, iyilik yapmak 3b/19
mu'āḥaza it-: Çıkışmak, sert konuşmak 237b/13
mu'ālaca it-: ilāç yapmak 277b/17
mu'allımlık it-: Öğretmenlik yapmak 436a/2
mu'āraza it-: Karşı gelmek 373a/6
mu'aṭṭar it-: Güzel kokmak 192b/3.
mu'āvanat it-: Yardım etmek 60b/1
mubāḥ it-: Meşru, mübah hāle getirmek 395b/1

mudāra it-: Dost görünmek, alttan almak 278b/13

muḥābā it-: Çekinmek 394b/18

muḥālefet it-: Karşı gelmek 312b/19

muḥāraba (< muḥārebe) it-: Savaşmak 284b/2

muḥāşama it-: Düşmanlık etmek 38a/13

muḥāşara it-: Etrafını çevirmek 246a/19

muḥkem it-: Kuvvetlendirmek 313a/16

muḳābala it-: Karşılık vermek 219a/19

muḳarrar it-: Kararlı, tesirli olmak, yer etmek 273a/18

muḳātala (< muḳātele) it-: Savaşmak 276a/15

muḳāvamat it-: Karşı koymak 77a/3

muşāfaḥa it-: iki elle tutuşarak selāmlaşmak 228b/10

muşāḥabat it-: Sohbet etmek 323a/9

muşālaḥa it-: Barışmak, sulh etmek 418a/11

musallaṭ it-: Rahat bırakmayıp üzerine belā etmek 264a

mutāba‘at it-: Bağlanmak 333a/3

muvaḳāḳat it-: Uygun görmek 326b/8

muzāyika it-: Sıkıntıya sebep olmak, darlık çektirmek

mübāḥaṣe it-: Bahisleşmek, tartışmak 391a/19

mübālaḡa it-: Olduğundan aşırıya gitmek 321a/5

mübāşarat it-: Girişmek 133b/21

mübeddel it-: Değiştirmek 303a/10

mübtelā it-: Düşkün kılmak 239a/10

mücādele it-: Atışmak 238b/7

müdāvemet it-: Sürekli gidip gelmek 371a/19

müfāraḳat it-: Arılmak 113a/18

mülātafa it-: Şakalaşmak 354b/21
mülāzemet it-: Bağlanmak, uymak 233b/20
münāzara it-: Karşılıklı görüşler belirtmek 251a/17
mürāca‘at it-: Danışmak 218b/19
mürtekib it-: Kötü iş yapmak 144b/16
müsülmmān it-: İslam dinini kabul ettirmek 152b/2
müşāhada it-: Gözle görmek 154a/2
müşāhade it-: Gözle görmek 254a/1
nafaqa it-: Geçim için çalışmak 230a/3
naql it-: İntikal ittirmek 259a/13, 295b/7
naqş it-: Eksiltmek 79b/16
naqş it-: Süslemek 159a/1
naqz it-: Bozmak 230a/6
namāz-ı kat‘ it-: Namazı kesmek, tamamlamamak 411b/17
naşb it-: Tayin etmek 304b/7
naşīb it-: Takdir yerini bulmak, erişmek 358b/13
naşīḥat it-: Öğüt vermek 326b/1
nāyib it-: Vekil olarak vazifelendirmek 272b/2
naẓar it-: Dikkat etmek 293b/4
naẓm it-: Şiir yazmak 270b/17
nebī it-: Nebi olarak göndermek 223b/21
nedāmat it-: Pişmanlık duymak 168b/20
nedīmlik it-: Devlet büyüklerine sohbet arkadaşlığı yapmak
nefh it-: Üfürmek 141a/7
nehy it-: Yasaklamak 311b/20
ne‘it-: Ne yapmak 350a/12, 408b/18

nesh it-: Hükümsüz bırakmak 176b/5

nezr it-: Adamak, söz vermek 315a/19

nidā it-: Seslenmek 413b/10

nikāh it-: Nikāhlamak 320b/5

nisār it-: Serpmek 437b/17

nisbet it-: Kıyas etmek 275b/10

niyyet it-: Niyetlenmek 179a/19

nizā' it-: Çekişmek 21b/21

nuşrat (< nuşret) it-: Yardım etmek 288b/7

nūş it-: içki içmek 266a/17

nüzül it-: 1. Allah tarafından gönderilmek 373a/2 2. Bir yere varmak, hedefe varmak 331a/18

'özü it-: Hatanın bağışlanmasını beyan etmek 313a/3

pāra pāra it-: Parçalamak 34b/21

pāre pāre it-: Parça parça etmek 334a/7

perākende it-: Dağıtmak 50b/5

rağbet it-: 1. itibar etmek; iyi karşılamak 313b/7 2. Önem vermek, istemek 339b/10

raḥmet it-: (Allah) acımak, merhamet etmek 312b/4

raḥmet taleb it-: Allah'ın rahmetini istemek 229a/17

rāzī it-: Rıza göstermesini sağlamak 245b/4

red it-: Kabul etmemek, reddetmek 313b/6

redd-i selām it-: Selāmı almamak, kabul etmemek 228b/10

ref' it-: Yukarıya kaldırmak 384a/12

resm it-: işaret, sembol olarak çizmek 334b/7

rıḥlet it-: ölmek 290b/2

rıḳḳat it-: Merhamet etmek 399a/12

riyāzat it-: Nefsini ezmek, kanaatle yaşamak 320a/8

ri'āyet it-: Korumak 306a/4

rivāyet it-: Nakletmek, anlatmak 312b/9

riyāset it-: Başkanlık yapmak 355b/14

rusvāy it-: Rezil etmek 220a/8

rūšan it-: Parlatmak 309b/8

rüc'at it-: Geri dönmek 341b/3

rücū' it-: Dönmek 347a/19

rükū' it-: Rükūa varmak 152b/6

rūsvāy it-: Rezil etmek 71b/2

sa'y it-: Çalışmak, gayret etmek 238a/9

şabr it-: Katlanmak, beklemek 317b/6, 419b/11

şadaka it-: Sadaka vermek, bağışlamak 394b/2

şaf it-: (Asker) sıralamak, hazır etmek 328a/11

şalā it-: Cemaati çağırarak 373b/3

şarf it-: Harcamak, kullanmak 254a/6, 373b/8

şavāb it-: Dürüst davranmak 128a/14

şavaş it-: Savaşmak 236a/18

şayha it-: Bağırarak 405b/21

şayt it-: Söylemek 339b/13

sebt it-: Yazmak

secde it-: Secde etmek, kapanmak 369a/8

secde-i sehiv it-: Sehiv secdesi yapmak 436a/7

sed it-: Engellemek, geçişi kapamak 331a/13

sefer it-: Yolculuk etmek 375b/4

segirdüm it-: Koşmak 267b/14

segirdüş it-: Koşuşturmak
selām it-: İyi dileklerini göndermek 252a/8
ser-i avrat it-: Ayıp yerlerini örtmek 61b/10
ser-keşlik it-: İtaatsizlik etmek 301a/20
serzenişler it-: Sitemler etmek 287a/6
setir it-: Örtmek, gizlemek 31b/19
seyir it-: Seyretmek, bakmak 31a/8
sıla-ı rahm it-: Akılabayı ziyaret etmek 290b/17
sihr it-: Büyü yapmak, etkilemek 246b/1, 274a/2
sirāyet it-: Geçmek, bulaşmak 376a/1
şoḥbet it-: Görüşüp konuşmak 319b/17
su‘āl it-: Sormak 372b/7
suç it-: Kabahat yapmak, hata etmek 384a/14
şulḥ it-: Barışmak, anlaşmak 314a/20
sükūt it-: Susmak 67b/12
sülūk it-: Sülūk etmek 39a/15
sünnet it-: Sünnet etmek 25b/8
şafā‘at (< şefā‘at) it-: Kayırmak 322a/4
şarṭ it-: Yemin etmek 396b/16
şebī-hūn it-: Gece baskını yapmak 330a/4
şefkat it-: Şefkat göstermek 54b/14
şehādet it-: Şahitlik yapmak 266a/3
şehīd it-: Bir Müslümanı savaşta öldürmek 232b/8
şek it-: Şüphe etmek 192a/6
şerbet it-: Şerbet yapmak 65a/2
şerḥ it-: Açıklamak 221a/15

şikār it-: Avlamak 432a/7

şikāyet it-: Şikāyet etmek 262a/3, 301a/16

şikence it-: İşkence etmek 266b/8

şurū‘ it-: Başlamak 276a/15

şükr it-: şükretmek 311b/13

şürb-ı hāmır it-: şarap içmek 373b/18

ta‘accub it-: şaşmak, şaşırmak 242a/14

ta‘ccub it-: Hayret etmek, hayranlık duymak 3a/17

ta‘cīl it-: Acele ettirmek 329a/20

ta‘adī it-: Saldırmak 188a/6

ta‘addī it-: Saldırmak 188a/6

ta‘alluk it-: ilgili olmak 338a/12

ta‘allum it-: Öğrenmek 230a/4

ta‘arruż it-: Saldırmak 298a/9

ta‘at it-: İbadet etmek 130a/3

tafsīl it-: Uzun uzadıya açıklamak 234a/1

tafşīl it-: Uzun uzadıya açıklamak 234a/1

tağāyut it-: Yapılmaması gereken şeyleri yapamk 377a/3

tağayyuż it-: Hiddetlenmek 9b/18

tağyīr it-: Değiştirmek 309b/8

taḥakküm it-: Tahakküm etmek 7b/13

taḥammül it-: Dayanmak, katlanmak 281a/7

tahāret it-: Temizlenmek 355b/10

taḥassur it-: Hasret çekmek, üzülmek 199b/10

taḥayyul it-: Hayalde canlandırmak 250b/2

taḥazün it-: Hüzünlenmek 214a/16

taḥḳīr it-: Hakaret etmek, hor görmek 120a/13
taḥrīf it-: Bozmak, değiştirmek 281a/6
taḥrīḳ it-: Harekete geçirmek, etkilemek 271a/2
taḥşīl it-: Öğrenmek, bilgi edinmek 257b/2
taḥsīn it-: Takdir etmek, övmek 318a/10
taḫarrub it-: Yaklaşmak 236b/6
taḫdīm it-: Öne geçirmek 284a/16
taḫdīr it-: Takdir etmek, ezelde tayin etmek 286a/10
taḫlīd it-: Benzetmek, taklit etmek 260a/14
taḫrīr it-: Arz etmek, beyan etmek, dile getirmek 255a/13
taḫrīz it-: Zem etmek 22b/12
taḫşīrlık it-: Kusurlu davranmak, kusur etmek 356a/16
taḫsīm it-: Kısımlara, parçalara ayırmak, bölmek 379b/1
taḫtīr it-: şiiiri takti' ederek okumak 379b/10
ṭaleb it-: İstemek 241a/5
ta' līm it-: Öğretmek 238a/21
ṭama' it-: İstemek, arzu etmek 323a/17
tamām it-: Tamamlamak, ikmal etmek 284a/9
ṭa'n it-: Ayıplamak 251b/8
ṭanıṣıcaḳ it-: Tanışlık, yakınlık göstermek 436b/17
tārāc it-: Yağmalamak 345a/6
tarahḫum it-: Acımak, merhamet etmek 272a/19
ṭarḫ it-: Atmak, çıkarmak 296b/17
ta'rīf it-: Etrafiyla anlatmak 411b/19
tārīḫ it-: Darmadağın etmek 276a/19
tār-u-mār it-: Darmadağın etmek 276a/19

taşadduk it-: Sadaka vermek 240a/3

taşarruf it-: Hükmetmek, sahip olmak 377a/16

taşavvur it-: Zihninde canlandırmak, kurmak 242b/11

taşdîk it-: Doğrulamak 333a/2

taşhîh it-: Düzeltmek 32a/20

taşnîf it-: Düzenlemek, eser hazırlamak 435b/21

taşrîh it-: Açık anlatmak 197b/2

ţā'ûn it-: 1. Ziyaret etmek 255b/7 2. Kâbe'yi ziyaret etmek, etrafını dolaşmak 240b/16

ta'yib it-: Ayıplamak 347a/5

ta'yîn it-: Belirtmek, vazifelendirmek 322a/19, 301b/21

tāza it-: Azletmek 72a/2

ta'zîm it-: Saygı göstermek 319b/21

tebdîl it-: Değiştirmek 177a/19

teberrî it-: Yüz çevirmek, uzak durmak 247a/9

tebessüm it-: Gülümsemek 335b/21

tebevvül it-: İşemek 10a/10

tecāvüz it-: Haddi aşmak, ötesine geçmek

tecerrüd it-: Vazgeçmek, geri durmak, fakırane yaşamak 368a/4

te'cîl it-: Çabuklaştırmak 90b/12

tecribe it-: Denemek 256b/6

tedāvî it-: iyileştirmek için bakmak 228b/6

tedbîr it-: Tedbir almak 323b/12

te'dîb it-: Terbiye etmek 256b/16

tedvîn it-: Kitap meydana getirmek 257b/16

te'emmül it-: Etraflıca, ayrıntılarıyla düşünmek 346a/3

te'essüf it-: Kederlenmek 272b/20

tefâhür it-: Övünmek

tefekkür it-: Düşünmek 110a/8

teferrüc it-: Gezmek 432b/3

tefri' it-: Kol salma, şube olma 39a/15

tefsîr it-: Yorumlamak 297a/2

teftîş it-: Araştırmak, incelemek, soruşturmak 333b/18

tefvîz it-: Sipariş etmek, ihale etmek 370a/17

tehdîd it-: Tehdit etmek 188a/2

te'hîr it-: Ertelemek, geciktirmek 308b/5

tehiyye it-: Hazırlamak 295b/14

tekbîr it-: Allah'ı ululamak 227a/18

tekellûf it-: Gösteriş yapmak 299a/15

tekfîr it-: Kâfirlikle suçlamak 235a/16

teklîf it-: Birinden bir şeyin yapılmasını istemek 353a/21

tekmîl it-: Bitirmek 379b/5

tekrâr it-: Tekrarlamak 368a/21

tekzîb it-: Yalanlamak 144a/21

telaţţuf it-: Nazikçe muamele etmek 89a/2

telbîh it-: Telbiye "telbih" sözünü söylemek 425a/11

telkîn it-: Ölüye telkin vermek 116b/11

temâşâ it-: Seyretmek, bakmak 219b/18

temerrüd it-: Karşı durmak 100a/5

temessük it-: İlgilenmek, uğraşmak 419a/5

temlîk it-: Mülk haline getirmek 402a/18

temsîl it-: Benzetme yoluyla anlatmak 366a/21

tenfîz it-: Hükümünü yürütmek 376b/12

tenhiye it-: Tebrik etmek 264a/11

terbiyet it-: Yetiştirmek 313b/19

tercîh it-: Üstün tutmak, seçmek 313a/1

tercûme it-: Bir dilden başka bir dile çevirmek (Türkçe'ye) 426a/8

tereddüd it-: Tereddüt etmek 35b/9

tergîb it-: isteklendirmek 329a/16

terk it-: Uzaklaşmak, bırakmak, vazgeçmek 319a/15

tertîb it-: Hazırlamak 19b/9

tesbîh it-: Tesbih etmek 187a/14

tesellî it-: Avutmak, teselli etmek 365a/1

teslîm it-: Devretmek, kabul etmek, rıza göstermek 325b/10, 394b/6

tesviye it-: Eş tutmak, denk saymak 241a/2

teşbîh it-: Benzetme yoluyla anlatmak 420a/6

teşdîk it-: Lügat paralamak 17a/1

teşfîr it-: şefa'at etmek, desteklemek 307b/8

teşhîr it-: Dillere düşürmek 220a/9

teşvîş it-: Huzursuz etmek 433a/2

tetâyîr it-: Kabahat bulmak 196a/19

tetebbu' it-: Öğrenmek, bilgi edinmek üzere çalışmak 391a/13

tevaḳḳu it-: Ümit etmek 203a/10

tevaḳḳuf it-: Durmak, beklemek 253b/10

tevāzu' it-: Alçakgönüllü davranmak 229b/16

tevbe it-: Tövbe etmek 240b/6

teveccüh it-: Yönelmek 298b/18

tevekkül it-: Allah'a dayanmak 243a/1

te vessül it-: Sarılmak, inanmak 325a/16

te'vīi it-: Sözü bilinenden başka anlama yorumlamak 338a/1

tezāhhud it-: Zahit olmak 162a/16

tezekkür it-: Zikretmek, hatırlatmak 257b/9

tezevvüc it-: Evlenmek 237b/6

tezhīb it-: Süslemek 159a/3

tezkiyye it-: Aklamak 50a/5

tezvīc it-: Evlendirmek 274b/11

tılsım it-: Büyülemek 162b/11

ticāret it-: Ticaretle uğraşmak 389a/2

tīmār it-: 1. Bakmak, iyileştirmek 249b/15 2. işlenmek üzere arazi vermek 393a/8

tīr-i bārān it-: Ok yağdırmak 77a/5

ton it-: Elbise yapmak 356b/8

töhmet it-: Suç isnadında bulunmak 233a/21, 329b/8

'ucb it-: Kendini beğenmek 253b/14

'udül it-: Vazgeçmek 202b/10

uğraş it-: Savaşmak, mücadele etmek 243b/13

uğruluk it-: Hırsızlık yapmak 288a/1

'uqūbat it-: Eziyet etmek 272b/9

'umra it-: Umre ziyareti yapmak 234b/4

'umra it-: Umre etmek 92b/5

'uzlat it-: Tenhaya çekilmek 35a/6

'uzlet it-: Uzaklaşmak, ayrılmak, bir kenara çekilmek 319a/20

'uzr it-: Özür beyan etmek 220a/20

uzun it-: Çok istekte bulunmak 232a/2

va'da (< va'de) it-: Söz vermek, vaat etmek, sözleşmek 311a/12

va'z it-: Kurmak, tanzim etmek, düzenlemek 334a/19

vācīb (< vācīb) it-: Gerektirmek, lüzumlu kılmak 310b/16

va'da it-: Vadetmek 169b/14

vāfır it-: Çok olmasını sağlamak, bol bol yapmak 337b/14

vaqf it-: Vakfetmek 434b/2

vaşīyyet it-: Vasiyet etmek 285a/17

va'z it-: Vaz vermek, nasiha etmek 403b/14

va'z it-: Kurmak, tanzim etmek 334a/19

vaz'-ı haml it-: Doğurmak 345b/17

vefā it-: Sözünde durmak, sadık olmak 312b/6, 324a/10

vezīrlık it-: Vezirlik yapmak 233a/17

vidā' it-: Veda etmek 357a/6

yağılık it-: Düşmanlık etmek 4a/7

yağmā it-: Yağmalamak 340b/21

yakın it-: Yaklaştırmak 303a/5

yakınlık it-: Cinsi münasebette bulunmak 396b/17

yār it-: Arkadaş etmek 223b/16

yarağ it-: Hazırlık yapmak 259a/16

yaramazlık it-: Kötülük yapmak 229a/12

yasın it-: Mātemini tutmak 282a/11 satır numarası yok

yazıcılık it-: Kātiplik yapmak 235a/3

yemīn it-: Yemin etmek 327b/13

yıl it-: Yellemek 198a/1

yir it-: Yer göstermek 258a/7

yoğ it-: Yok etmek 3b/20

yoldaşlık it-: Arkadaşlık yapmak 371a/3
yürüyiş it-: Saldırmak 243a/5
zabt it-: 1. Tutmak, korumak 264a/1 2. Kendine mal etmek 304b/18
zaḥmet it-: Sıkıntı çektmirmek 306a/12
zam(m) it-: Katmak 237b/21
zan it-: Öyle kabul etmek, sanmak 325a/9
zarb-ı meşel it-: Misal getirmek 103b/12
zāyıl (< zā'il) it-: Ortadan kaldırmak 280b/15
zacr it-: Eziyet etmek 433b/13
zehī it-: Güzelliğini takdir etmek 112b/9
zem(m) it-: Kınamak, kötülemek 286a/6
zerā'at it-: Ziraat etmek 173a/15
zevk it-: Eğlenmek 381a/4
zifāf it-: Gerdeğe sokmak
zıkr it-: Bahsetmek, hatırlamak 220b/18
zinā it-: Zina etmek 288a/1
ziyāde it-: Artırmak, çoğaltmak 291b/9
ziyān it-: Zarar vermek 222b/13
ziyāret it-: Ziyaret etmek 315b/21
zu'm it-: Zan altında bırakmak 291a/18, 313b/4
zuhūr it-: Ortaya çıkmak 322b/21
zulm it-: Eziyet etmek 291b/5
zühd it-: İbadet etmek 116a/4

2.3.1.37. İsim Unsuru + itdür- Yapısıyla Oluşanlar

'afv itdür-: Affettirmek 341b/4
bağçalar itdür-: Bahçe, yeşillik yaptırmak 326b/8

bey'at itdür-: İtaat ettirmek 359b/5
cidd itdür-: Gayret ettirmek 321a/8
devr itdür-: Döndürmek, dolaştırmak 371a/2
habş itdür-: Hapse koydurmak 427b/21
hacamat itdür-: Kan aldirmek 364b/14
hızmat itdür-: Hizmet ettirmek 380b/7
ikrār itdür-: Tekrar ettirmek 188a/7
ışlāh itdür-: Düzelttirmek 305b/4 gelme, nemlenme 350b/1, 394b/12
'imārat itdür-: İmar ettirmek 157a/1
inkār itdür-: İnkâr ettirmek 70a/18
i'rāz itdür-: Yüz çevirttirmek 299a/5
itā'at itdür-: Kabul ettirmek, dinlendirmek 385b/1
ittifak itdür-: Barıştırmak 328b/18
men' itdür-: Mahrum bıraktırmak 371a/21
meşakkāt itdür-: İşe uygun alan hazırlatmak
meydān itdür-: İşe uygun alan hazırlamak 345a/15
naql itdür-: İntikal ettirmek 335a/20
naķş itdür-: Süsletmek 73a/10
rağbat itdür-: Talep ettirmek 74b/14
redd itdür-: Geri verdirmek 203a/17
resm itdür-: Resim çizdirmek 118a/18
şafır itdür-: Güzel ses çıkarmak 77b/6
tağyır itdür-: Değıştirmek 162a/4
ta'līm itdür-: Öğretmek 106a/13
ta'zīm itdür-: Hürmet ettirmek 23a/8
te'līf itdür-: Eser yazdırmak 257b/17

terk itdür-: Vazgeçirilmek 256b/21
teveccüh itdür-: Yönelmek, doğrultmak 279a/4
tīmār itdür-: Tedavi ettirmek 361b/14
zulüm itdür-: İşkence yaptırmak 200b/20

2.3.1.38. İsim Unsuru + kal- Yapısıyla Oluşanlar

‘ācız (< ‘āciz)kal-: Gücsüz kalmak 228b/16
ayruga kal-: Başkasına kalmak 390b/5
az kal-: Kısa zaman geçmesi 422a/18
bākī kal-: Devamlı kalmak 160b/20
diri kal-: Ölmemek 367b/15
elinde kal-: Elinde kalmak 262b/20
girü kal-: Geri durmak 312b/1
hātırında kal-: Hafızasında kalmak 361a/17
hayr kal-: İyi yapmak 295b/10
imāmsuz kal-: İmamsız kalmak 427a/1
irteye kal-: Ertesi güne kalmak 248a/4
mecālī kal-: Hali, durumu olmak 220a/19
muḥallad kal-: Sonsuzlaşmak, ebedileşmek 340b/8
mutaḥayyır kal-: Şaşırmak 263b/18
nāyib kal-: Vekil olarak vazifelendirilmek 272b/1
nefes kal-: Soluk soluğa kalmak 411a/11
nesne kal-: Elinde bir şeyin kalmaması 432a/4
sadaqat kal-: Sadık kalmak 367b/6
soña kal-: Sona kalmak 242b/10
tenhā kal-: Baş başa, yalnız kalmak 224a/19
vāsita kal-: Araç beklemek 418b/15

yaluñuz al-: Tek başına bulunmak 317a/1
yaramaz zamana al-: Kötü zamana denk gelmek238b/14
yir al-: Olduğu yerde kalmak421b/17
yol al-: Gidilecek yere yaklaşmak 299a/14
zindanda al-: Hapiste kalmak305b/18

2.3.1.39. İsim Unsuru + kes- Yapısıyla Oluşanlar

açayıla kes-: Para verip susturmak 374a/7
ayaĐın kes-: Gitmemek 438a/5
fılrı kes-: Madeni para basmak 426b/11
andaĐ kes-: Hendek kazımak 94a/12
araca kes-: Haraca bağlanmak174a/21
hendek kes-: Çukur ve hendek
iştihāası kes-: Yeme içme isteği azalmak 425a/3
anın kes-: Kavgayı durdurmak 327a/21
kerpüç kes-: Kerpiç yapmak157b/12
ılıcının anın kes-: Kılıçtaki kanı yıkamak, temizlemek 327a/21
kitābata kes-: Ödendikten sonra azat edilmek üzere bir köleyi bedele bağlamak 64b/6
nefs(den) kes-: Mahrum bırakmak, kısmak 412a/1
suyın kes-: Sussuz bırakmak 285a/10
ümīdin kes-: Ümit etmemek 366b/7
yolları kes-: Yoları kesmek 283a/15

2.3.1.40. İsim Unsuru + o-/ + oy- Yapısıyla Oluşanlar

ad o-: Ad vermek 191b/15
adamlar o-: Adamları yerleştirmek 343b/3
ahd u peymān o-: Yemi etmek, söz vermek 324b/1

alı o-: Bekletmek, tutmak 400b/1, kurtarmak 422b/15

amıl o-: Temsilci yapmak 122a/10

asa o-: Asıp bir süre bekletmek 328a/12, 437b/3

atlu o-: Atlı yerleştirmek 330b/12

     o-: Serbest bırakmak 254a/8

baş o-: Sahip çıkmak 358b/2

bekçi o-: Bek i koymak 312a/7

busu o-: Pusu kurmak 100b/19

d n o-: Din yaymak 311a/4

elden o-: Kendinden vermek 256b/3

em net o-: Emanet vermek 358b/10

em n o-: Güvenilir kılmak 348a/14

gemiye ko-: Gemiye koymak 301a/19

  c blar o-: Kapıcılar vazifelendirmek 370b/18

  d m o-: Hizmetçi almak 435b/2

  kem o-: Hakem tayin etmek 95a/3

     n o-:      n  koymak 357b/10

   -ı üzerine o-: Olduğu gibi bırakmak 360b/1

  l fa o-: Halife tayin etmek 272b/6

  l na o-: Durumuna uygun yapmak 272b/6

  m la o-: Hamile bırakmak 345b/14

  zmat-k  r o-: Hizmetçi bırakmak, vazifelendirmek 255a/4

  sr na o-: Hayal kırıklığına uğratmak 83b/12

  ccet o-: Delil, senet ve söze dayanmak 310b/3

  ssız o-: Tenha, sessiz, sakın bırakmak 264a/14

    r  o-:    eri koymak 363a/7

irteye o-: Ertesi güne bırakmak 296a/9

kabra o-: Gömmek, defnetmek 348b/15

kütüb o-: Katip olarak vazifelendirmek 221a/1

ulaa o-: Söz dinlemek, tenbihe uymak 204b/12

nyib o-: Vekil olarak vazifelendirmek 279b/19

nzr o-: Benzerini koymak 335b/13

rte o-: rtl durumda tutmak, örtüp bırakmak 236a/10

rehn o-: Rahin olarak bırakmak 410b/6

bhe o-: phe bırakmak 251a/6

uykusuz o-: Uykusuz bırakmak 222b/14

vakf o-: Vakf meydana getirmek 154b/20

ved at o-: Emanet bırakmak 252a/14

yalnız o-: Yalnız bırakmak 416a/14

yirine o-: Yerine koymak 291b/3

yirl yirine o-: Uygun yere yerletirmek 291b/3

zindna oy-: Hapsetmek 365a/11

2.3.1.41. İsim Unsuru + oı-/ + ou- Yapısıyla Oluanlar

arz ou-: Aruz veznini renmek 379b/7

dost oı-: Arkada olmak 219a/7

dine oı-: Dne aırmak 227a/16

du‘ oku-: Dua etmek 343a/4

ezn oı-: Ezan okumak 284a/7

atm ou-: Kur‘an‘ı Sonuna kadar okumak 416b/7

utbe ou-: Hatiplik yapmak 312b/12

‘ilm oı-: İlim renmek 197a/13

atına oı-: Huzuruna aırmak 318a/10

nesne okı-: Şiir okumak 224a/4

tesbîh oku-: Allah'ın adını anarak zikretmek 363a/19

va'z okı-: Öğüt vermek 75a/7

2.3.1.42. İsim Unsuru + ol- Yapısıyla Oluşanlar

ābat ol-: Şen olmak 398a/17

‘ācız ol-: Güçsüz, zayıf, yetersiz olmak 383b/18

‘adū ol-: Düşman olmak 297b/20

agāh ol-: Bilgili olmak 147a/12

ağır ol-: Ağır gelmek, ağır basmak 44b/21

‘ahdı ol-: Verilmiş sözü bulunmak, sözü yerine gelmek 323b/18

āhır ol-: Tamamlanmak 248a/10

aḥlaṣ ve asvab ol-: En temiz ve en doğru olma 403a/7

aḥmaḳ ol-: Budalaca davranmak 250a/5

aḥrār ol-: Serbest olmak 113a/18

‘ākıl ol-: Akıllı olmak 229b/4

a‘mā ol-: Kör olmak 422a/7

apaḳ ol-: Bembeyaz olmak 58a/18

‘ārız ol-: 1. Sonnradan gelip yapışmak 214a/7; 2. ortaya çıkmak 365a/19

artuḳ ol-: Fazla, çok olmak 251a/21

‘āṣī ol-: isyan etmek 313a/8

aṣvāb ol-: Daha doğru, en doğru olmak 403a/7

‘āṣıḳ ol-: Aşık olmak, sevmek 419b/11

āṣikāre ol-: Meydana çıkmak 312b/14

‘ayān ol-: Belli olmak, ortaya çıkmak 203b/7

aydınlık ol-: Aydınlanmak, ışımak 75a/12

ayru ol-: Ayrı olmak 409a/5

az ol-: Yetersiz olmak 337b/18

‘azāb ol-: Azaba uğramak 191a/14

āzād ol-: Serbest kalmak 258a/18

azğun ol-: Doğruluktan ayrılmak 230a/8

‘azıl ol-: Azledilmek, çıkarılmak 43a/4

azīz ol-: Yücelmek, şerefli olmak 192a/1

‘azl ol-: Azledilmek, çıkarılmak 183a/14

bā‘ıṣ ol-: Sebep olmak 90a/2

bahādur ol-: Yiğit olmak 284b/6

baḥīl ol-: Cimri olmak 166a/14

baḥṣ ol-: Tartışmak 153a/18

bāḳī ol-: Sürekli, kalıcı olmak 363b/18

bālīg ol-: Rüştüne ermek, erişkin olmak 276b/9

barābar ol-: Eşit olmak, aynı uzaklıkta olmak 334b/20

baṣīr ol-: Görüp anlamak 219b/3

bātıl ol-: Geçersiz veya tesirsiz olmak 338b/20

beg ol-: Başkan olmak 47b/18

belürsüz ol-: Silikleşmek 101b/7

ber-karār ol-: Kararlı olmak 139a/7

beṣāret ol-: Müjdelemek 352b/15

beyān ol-: Açıklanmak, anlatılmak 253b/17

bey‘at ol-: Uymak, bağlılığını sunmak 13a/1

bile ol-: Beraber hareket etmek 46a/4

bir içim su ol-: Kısa süreli ve değeri az olmak 412b/9

boş ol-: Boşamak 59a/13

boyun ol-: Kefil olmak 142a/2

bölük ol-: Guruplara ayrılmak 235a/14
böyle ol-: Bu durumda olmak 332a/12
cāhil ol-: Bilgisiz olmak 337b/18
cāriye ol-: Cariyelik yapmak 295b/5
cāyız ol-: Yapılmasında sakınca olmamak 17b/14
cem‘ ol-: Toplanmak, bir araya gelmek 258b/4, 266a/7
cenāzesine hāzır ol-: Cenaze törenine katılmak 225b/21
cege meşğül ol-: Savaşta devam etmek 327a/10
cenk ol-: Savaş olmak 221a/15
cidal ol-: Şiddetli tartışmak 153a/18
cünüb ol-: Dinen kirli sayılan duruma gelmek
çāre ol-: Faydası olmak 300a/3
çirkin ol-: Çirkin olmak, güzel olmamak 297b/15
çoğ ol-: Çoğalmak 266b/16, 421a/1
dā‘ī ol-: Duacı olmak 137b/2
da‘vat ol-: Çağrılmak 103b/5
da‘vī ol-: İddialı olmak 387b/17
dāyim ol-: Devamlılık göstermek 280b/10
delü ol-: Deli olmak 156b/7
dem-sāz ol-: Arkadaş olmak 97b/2
dilsüz ol-: Konuşamamak 194b/5
dirhem ol-: Dirhem değerinde bulunmak 261b/7
diri ol-: Yaşamak, canlı olmak 231b/10
dost ol-: Samimī arkadaş olmak 259a/10
düşmān ol-: Hasım olmak 284b/19
düşvār ol-: Güçleşmek, zorlaşmak 42a/4

edeb ol-: Ahlaklı olmak 68b/12

eksük ol-: Az, yetersiz olmak 296b/13

eli tar ol-: Sıkıntıda olmak, geçim sıkıntısı çekmek 144b/16

elzem ol-: Lüzümlü olmak 168b/20

emānet ol-: Emanet olarak bırakılmak 256b/18

emīn ol-: 1. Mutemetlik yapmak 239b/9 2. Güvenli olmak 262b/6

emīr ol-: Bir topluluğun başında bulunmak 277a/9

emm ü amān ol-: Muhafazada, güvende olmak 61a/6

epsem ol-: Susmak, sessiz olmak 250a/14

esīr ol-: Esir olınmak 10a/21

eşref ol-: Daha şerefli olmak 32b/14

eyle ol-: Öyle olmak 296b/12

eyüce ol-: iyileşmek 244a/20

faḥır ol-: Övülmek 11b/2

faḫīr ol-: Muhtaç olmak, fakir kalmak 345b/12, 400b/19

fānī ol-: Yok olmak 193a/4

fāriḡ ol-: Çekilmek, kurtulmak, uzaklaşmak 306a/16, 321b/1, 174b/13

fāş ol-: Yayılmak, duyulmak 284b/15

fāyıdası ol-: Faydalanmak 417b/6

fehm ol-: Anlamak, kavramak 275a/18

ferah ol-: Sevinçli olmak, mutlu olmak 318a/11

fesād ol-: Bozulmak, zarara uğramak 269a/9

feth ol-: Fethedilmek 97a/19

fevt ol-: Ölmek, kaybolmak 301a/7, 241a/10

fidī ol-: Kendini adamak, uğruna vermek 220a/15

fitne ol-: Karışmak 269b/19

fütūḥ ol-: Fetihler yapılmak 165b/21
ḡāfil ol-: Farkına varmamak 281b/15, 314a/5
ḡālib ol-: Yenmek 279b/18, 285b/20
ḡanī ol-: Zengin olmak 131a/8
ḡarḡ ol-: Boḡulmak, batmak 222b/13
ḡayīb ol-: Kaybolmak 345b/17
ḡelmelū ol-: Gelecek olmak 390a/21
ḡeñez ol-: Kolay olmak 31b/17
ḡerçek ol-: Gerçek olmak 325b/9
ḡerek ol-: Lazım olmak 309a/6, 380b/6
ḡerm ol-: Isınmak 404a/17
ḡirçek ol-: Gerçek olmak 332a/7
ḡitmелū ol-: Gitmeye hazırlanmak 411b/11
ḡizlū ol-: Gizlenmek 403a/17
ḡökçek ol-: Güzel olmak 229a/14
ḡöñli emin ol-: Ferah olmak 307a/12
ḡöñli mutma‘ın ol-: İçi rahat olmak, inanmak 308b/1
ḡözi ṡuş ol-: Gözü takılmak, görmek, göz göze gelmek 361b/10
ḡözleri ḡörmez ol-: Kör olmak 392a/18
ḡözleri hıra ol-: Gözleri zayıflamak 392a/18
ḡözsüz ol-: Kör olmak 59a/15
ḡüm-rāh ol-: Yoldan çıkmak 357b/14
ḡünehkār ol-: Suç işlemek, günah işlemek 132b/7
ḡüneş zāyıl ol-: Güneş yok olmak 292b/4
habar-dār ol-: Haber sahibi olmak 279a/6
habarları ol-: Haberleri olmak 233a/2

ḥācat ol-: İhtiyaç duymak 17b/15
ḥācet ol-: İcap etmek 271a/19
ḥācetı ol-: ihtiyacı olmak 433a/21
ḥācı ol-: Hacı olmak 403b/12
ḥadaṣ ol-: Abdest tazelemek 9b/20
ḥādıs ol-: Ortaya çıkmak 306b/13
ḥaḳ ol-: Doğru olmak 261b/21
ḥaḳarat ol-: Saygısızlık, horluk 120a/19
ḥakem ol-: Hakemlik yapmak 245a//12
ḥaḳı ol-: Alacağı olmak 227a/13
ḥākim ol-: Hükmetmek, üstün olmak 345b/19
ḥalāl ol-: Meşru ve uygun kabul edilmek 402b/17
ḥalāṣ ol-: Kurtulmak 202a/13
ḥalāyık ol-: Hizmetçi olmak 258b/2
ḥalel ol-: Kusur olmak 339b/1
ḥālī bir dürlü ol-: Değişik hale girmek 303b/20
ḥālī ol-: Uzak, ilgisiz olmak 226b/4
ḥalīfa ol-: Hilāfet makamına gelmek 223a/2
ḥalvat ol-: Yalnız kalmak, tenhada bir arada olmak 192b/4
ḥalvet ol-: Yalnız kalmak (birisi ile) 391b/18
ḥamd ol-: Şükredilmek 236b/21
ḥāmīle ol-: Gebe kalmak 396b/18
ḥaml ol-: İsnat etmek 112a/18
ḥānıs ol-: Yemini yerine getirmemek 355a/3
ḥarāb ol-: Yakılıp yıkılmak 253b/6
ḥarāca razı ol-: Haraç vermeyi kabul etmek 407b/13

ḥarācdan ‘ācız ol-: Haraçtan bıkmak, usanmak 383b/19

ḥarām ol-: Yasaklanmak 240b/9

harç ol-: Harcanmak 241a/9

ḥarīra ġarḳ ol-: ipek kumaşlar içinde bulunmak 402a/17

ḥarīş ol-: Hırslı olmak 295b/18

ḥasāret ol-: Ziyan olmak 289b/8

ḥasen ol-: Güzel olmak 256b/17

ḥāşıl ol-: Meydana gelmek, kazanılmak 244a/19

ḥaşım ol-: Düşman olmak 384/9

ḥaşr ol-: Muhasara edilmek, çevrilmek, kısırılmak 251a/17

ḥasta ol-: Hastalanmak 254a/3

ḥatem ol-: Sona ermek 384a/18

ḥatīb ol-: Hitap etmek 378b/11

ḥatm ol-: Sona ermek 133a/21

ḥatma ol-: Hatim indirilmek, okunmak

ḥatunı ol-: Eşi olmak 232a/12

ḥāyıl ol-: Arada engel olmak 234a/2

ḥayır ol-: Faydalı olmak 17b/5

ḥayr ol-: Faydalı olmak 247a/15

ḥaz ol-: Sevinme olmak 257a/3

ḥāzır ol-: Hazırlanmak 219b/17

helāk ol-: Yok olmak, ölmek 279a/20

ḥesāb ol-: Hesaba çekilmek, sorgulanmak 191a/14

ḥinzīr ol-: Domuz olmak 386b/2

ḥḥıyānet ol-: Hain olmak, ihanet etmek 245b/16

ḥızmatında ol-: Emrinde, hizmetinde olmak 380a/19

hîç ol-: Boşa gitmek, önemsizleşmek 223a/17

hoş ol-: Memnun olmak, uygun olmak 269a/20, 308b/18

hoşca ol-: Güzelce olmak 97b/5

hoşlık ol-: Memnun olmak, uygun olmak 27a/20

hoşnūd ol-: Memnun olmak 241a/9

hulu ol-: Boş olmak 33a/11

hurmatlu ol-: Saygı ve ilgi görmek 320a/3

hüccet ol-: Delil, işaret olmak, inandırıcı belge olmak 222b/21

hükm ol-: Karar bulunmak 239b/10

irāk ol-: Uzak durmak, uzaklaşmak, ayrı kalmak 295b/20, 306a/13

‘ibret ol-: İbret olmak 67a/8

icābet ol-: Uygun karşılanmak 248b/15

ictihād ol-: Şeri hükümler çıkarmak 197a/7

ictināb ol-: Sakınmak 265b/21,

ihtilām ol-: Düş azmak 193b/19, 124a/8

ihtimām ol-: Dikkatli olmak 193b/19

ilhām ol-: Kalbe doğmak 432a/9

imām ol-: İmamlık yetkisine sahip olmak 324a/3

‘imārat ol-: İmar edilmek 164a/8

imkān ol-: Mümkün bulunmak 396b/21

‘ināyat ol-: Yardım edilmek 198b/14

irte ol-: Sabah, ertesi gün gelmek 85a/2, 282a

irzā ol-: Sahibi olmak 362a/12

işābet ol-: Yerine bulmak 372b/16

isrāf ol-: Boş yere harcanılmak 364b/11

issi ol-: Sahibi olmak 362a/12

işe meşğul ol-: işle uğraşmak, çalışmak 278

itā'at ol-: Uyulmak, dinlenilmek 307a/11

iẓhār ol-: Ortaya çıkmak 151a/3

ķabīḥ ol-: Ćirkinleşmek 102b/9

ķabūl ol-: Rıza gösterilmek 161a/10, 229a/1

kāfir ol-: Müslümanlıktan çıkmak, uzaklaşmak 312b/19

ķāhir ol-: Yok edilmek 386b/11

kāmil ol-: Olgunlaşmak, tam olmak 28b/13

kānı' ol-: Kanaat etmek 213a/2

ķapķara ol-: Simsiyah olmak 2a/2

ķarañulıķ ol-: Karanlık olmak 371b/19

ķardaş ol-: Bütünleşmek, beraber olmak 241a/9

ķarḥa ol-: Yara olmak, yara çıkmak 67a/12

ķarı ol-: İhtiyalamak 17b/1

ķarīb ol-: Yakın olmak 146a/12

ķārīn ol-: Yakın olmak 169a/7

ķaşd ol-: Hücüm etmek 8a/17

ķavī ol-: Şiddetlenmek 5b/12

ķāyıl (< ķā'il) ol-: İnanmak, rıza göstermek 316a/8, 260a/12

ķāyım ol-: Durmak, sebaat etmek 202b/8

ķāzī ol-: Kadılık yapmak, vazifelenmek 256b/11

ķerīm ol-: Asil ve şerefli olmak 433a/3

ķesād ol-: 1. Yokluk, 194b/4 2. Sürümü olmamak 88a/21, 194b/4

ķezzāb ol-: Yalancı olmak 141a/18

ķırğun ol-: Çok insan öldürölmek 281a/19

ķış ol-: Kış mevsiminin gelip tesirini göstermesi 400a/4

kızlık ol-: Kıtık olmak 258a/5
kifāyet ol-: Yetmek 259a/8
kir ol-: Kirlenmek 197b/116
kolay ol-: Kolay olmak 360b/19
kolaysuz ol-: Zor olmak 360a/1
konuk ol-: Konaklamak 138b/3
kul ol-: Köle olmak 347a/21
kurbān ol-: Feda olmak 220a/11
kuyruk ol-: Sonuncu olmak, yardımcı olmak 372b/9
lāyık ol-: Yakışmak, uygun olmak 287b/19
lāzım ol-: Gerekmek 368a/7
ma‘lūm ol-: Bilinmek, belli olmak 280b/14
ma‘mūr ol-: Şenlikli ve güzel olmak 228b/19
mağlūb ol-: Yenilmek 279b/12
mağrūr ol-: Gururlanmak 310a/19
maḥbūs ol-: Hapsedilmek 393a/20
maḥcūb ol-: Utanmak 146b/16
mahfī ol-: Gizli olmak 273b/19
māhir ol-: Becerikli olmak 16b/16
maḥrūm ol-: Mahrum kalmak 310a/19
maḥşūr ol-: Kuşatılmak 31a/17
maḥzūl ol-: Tahkil edilmek 201b/14
maḥzūn ol-: Üzülmek, tasalanmak 363b/18
maḥbūl ol-: Kabul edilmek 251a/19
maḥtūl ol-: Öldürülmek 265a/11
malāmat ol-: Ayıplamak 31b/2

māldār ol-: Zenginlemek 116a/19
mālīk ol-: Sahip olmak, hükmetmek 221a/20, 282b/2
mānī' ol-: Engellemek 297b/1
mazbūt ol-: Huzurlu, düzenli, rahat olmak 268/11
mecnūn ol-: Çılgın olmak, deli olmak, divane olmak 406a/4
mecrūh ol-: Yaralanmak 54a/20
medhūş ol-: Korkunç olmak 15b/1
mel'ūn ol-: Lanetlenmek 128a/11
melūl ol-: Üzülmek 330b/10
memdūh ol-: Övülmüş olmak 140b/7
memlūk ol-: Malik olunmak 295b/17
menba' ol-: Kaynaklık yapmak 275a/7
mensūb ol-: Bağlı bulunmak 280b/13
merfū' ol-: Hz. Peygamberden nakledilen 149b/12
mesāvat ol-: Eşitlik, yakınlık olmak 387b/20
meşgūl ol-: Uğraşmak 230b/10
meşhūr ol-: Tanınmak, bilinmek 290b/9
mevzū' ol-: Düzme, uydurma olmak
mezkūr ol-: Zikredilmek 233b/12
mezmūm ol-: Ayıplamak 14b/7
mīrās ol-: Miras kalmak 324b/14
mişāl ol-: Örnek olmak 310b/2
mişl ol-: Benzeri olmak 261b/8
mu'ārız ol-: Karşı gelmek 55b/20
mu'āvın ol-: Yardımcı olmak 142a/12
muḡnī ol-: Doyurucu olmak 137a/14

muğtanam ol-: Ganimet alınmak 375b/17
muḥakkak ol-: Gerçek olmak, gerçekleşmek 305a/8
muḥālefet ol-: Anlaşmazlık olmak 296b/21
muḥalled ol-: Ebedileşmek 340b/8
muḥāsebe ol-: Hesaplaşmak 253b/18
muḥkem ol-: Kuvvetli olmak 313b/12
muḥsin ol-: iyilik yapmak 229a/12
muḥtāc ol-: ihtiyacı olmak 365b/9
muḥtelif ol-: Zıtlaşmak, karşı karşıya gelmek 316b/14
muḳābil ol-: Karşı karşıya gelmek 289a/7
muḳārın ol-: Erişmek, birleşmek 229a/14
muḳarrar ol-: Kararlaştırılmak 242b/12
muḳayyad ol-: Önem vermek, sahip çıkmak 314a/7
muḳırr ol-: Doğruyu söylemek, inkār etmemek 259b/9
muḳīm ol-: Oturmak; kalmak 260a/7
mūnıs ol-: Arkadaş olmak 367b/4
muntak ol-: Geçmek 316a/8
muntazım ol-: Düzenli olmak 280a/3
muntazır ol-: Hazır olmak 217b/10
muṣāhib ol-: Sohbet arkadaşı olmak 349a/9
muṣallāt ol-: İlişmek, rahatsız etmek 148a/3
muṣliḥ ol-: Islah edilmek, düzeltilmek 229a/11
muṣşır ol-: Direnmek 313b/14
mustakıl ol-: Kendi kendine olmak, serbest olmak 297b/18
muta‘allık ol-: Bağlı olmak 315b/5
mu‘tadıl ol-: Ilıman olmak 241a/21

mutağaddır ol-: Gadre uğramak 278a/16
mutağayyar ol-: Değişmek 378a/20
mutahayyır ol-: fiaşırmaq 220a/19
mūtālī‘a ol-: Okuyup düşünmek 145a/6
muṭī‘ ol-: Bağlanmaq, boyun eğmek 278b/6
muṭma‘ın ol-: İçi rahatlatmaq, emin olmaq 100a/12
muttaḳī ol-: Allah‘tan korkmaq 352b/10
muṭṭalī‘ ol-: Haberdar olmaq 313a/2
muttaṣıf ol-: Bir hāl ve sıfatla tanınmaq 354b/7
muvāfiḳ ol-: Uyğun görmək 190b/1
muṣṭar ol-: Çaresiz kalmak 10a/11
muṣṭarīb ol-: İstiraba düşmek 423b/12
mübārek ol-: Uğurlu olmaq 303a/4
mübeddel ol-: Değiştirilmek 142b/7
mübtelā ol-: Uğramak, duçar olmaq 332a/12
müctemī‘ ol-: Toplanmaq 274b/4
mü‘eddī ol-: Sebep olmaq 436b/14
mühlet ol-: Zaman verilmek 407a/9
mülāḳat ol-: Buluşmaq, görüşmek 367b/9
mülk ol-: Bir şeyde tasarruf hakkı bulunmaq 44b/6
mültezim ol-: Ödemeyi üzerine almak 357a/3
mü‘min ol-: Müslüman olmaq 324b/4
mümkin ol-: Seçkin, farklı olmaq 338a/18
mün‘aḳıd ol-: İki taraf arasında kabul olmaq 189a/21
münbasıṭ ol-: Yaymaq, genişletmek 213b/7
münevver ol-: Aydınlanmaq, güzelleşmek 379a/7

münfa‘ıl ol-: Alınmak, gücenmek 164b/16
münkabız ol-: Rahatsız olmak, sıkılmak 307b/19
münkād ol-: İtaat etmek, dinlemek 351b/2
münkalıb ol-: Değiştirmek 24b/11
münkesir ol-: Gücenmek 307b/14
münkir ol-: inkārcı olmak 313a/3
müntehī ol-: Bitmek, sona ermek 351b/2
münteşir ol-: Yayılmak 197a/14
münzel ol-: Allah tarafından gönderilmek 310b/9
mürted ol-: İslam dininden dönmek 102b/9
mürtekib ol-: Kötü iş yapmak 181a/3
müsellaḥ ol-: Silāhlanmak 291a/1
müslimān ol-: İslam dinini kabul etmek 387b/11
müsrif ol-: israf etmek 240b/11
müst ol-: Yavaş davranmak 329a/21
müstağnī ol-: Gönlü tok olmak 61b/15
müstağrak ol-: Gark olmak, batmak 367a/13
müstaḥak ol-: Hak etmek 394b/13
müstaḫīm ol-: Doğru olmak 192a/13
müstaḫil ol-: Kendi başına olmak 79b/7
müstecāb ol-: Kabul olunmak 9b/13
müsteḥak ol-: Hak etmek 201a/9
müsteḥik ol-: Hak etmek 138a/1
müstemir ol-: Bir vazifede daimī olmak 315a/9
müstevlī ol-: Her tarafı kaplamak 162a/20
müsülmān ol-: islāmı kabul etmek 221a/13

müşābıh ol-: Benzemek 378a/13
müşārik ol-: Ortak olmak 195a/18
müştaḳ ol-: Can atmak 177b/2
müşterek ol-: Beraber olmak 269a/2
mütebeddil ol-: Değişmek 340b/5
müteḡayyır ol-: Değişmek 39a/16
müteḡayyır ol-: Şaşırmak 91a/4
mütemekkin ol-: Yerleşmek 404b/12
mütevātır ol-: Dilden dile yayılmak, tevatür olmak 267b/16
müteveccih ol-: Bir cihete yönelmek 279b/6a
müteveffā ol-: Vefat etmek 272b/11
mütevellī ol-: Birinin yerine geçmek 303a/18
müyesser ol-: Nasip olmak 256b/21
müzeyyen ol-: Güzel, makbul olmak 229a/3
nāfid ol-: Hükümsüz olmak 189b/3
nakl ol-: Anlatılmak 164a/17
naks ol-: Eksilmek 64a/16
nāşır ol-: Yardımcı olmak 91a/1
nāyib ol-: Vekil olarak vazifelendirilmek 264b/8
nāzil ol-: inmek, vahyolunmak 274a/18
nāzūk ol-: Nazik olmak 83b/1
nedīm ol-: Sohbet arkadaşı olmak 404a/15
nef ol-: Faydalanmak 135b/3
nevmīz ol-: Ümidini kaybetmek, kedere kapılmak 307b/13
ortak ol-: Ortak olmak 198b/9
ortaklık ol-: Ortak olunmak 155b/13

oruç ol-: Oruç tutmak 30b/16

ölüm ol-: Ölüm tehlikesiyle karşılaşılma 326b/1

pāk ol-: Temiz olmak 89a/10

perakende ol-: Darmadağın olmak 8b/11

peşīmān ol-: Pişman olmak 288b/15

rāğīb ol-: İstekli olmak 141a/5

rāḥat ol-: 1. Dinlenmek 355b/6 2. Sakin olmak 308b/6

raḥmat ol-: Acıma, rahmet etmek 169a/9

rām ol-: İtaat etmek 169a/8

rāzī ol-: Rıza göstermek, hoşnut olmak 230a/13

revān ol-: Akma 398b/15

rusvāy ol-: Rezil olmak; dile düşmek 274b/8

sa‘d ol-: Kutlu olmak 395b/11

şabāḥ ol-: Gün doğma, gündüz olmak 311a/18

şabır ol-: Sabırlı olmak 2b/4

şābıt ol-: Gerçekleşmek, ortaya çıkmak 34a/9

şadaқа ol-: Bağış olmak, sadaka olmak 158a/6

şādıķu‘l-ķavl ol-: Kavlinde, sözünde durma 332b/13

şādır ol-: Ortaya çıkmak 416b/13

şaf şaf ol-: (Asker) dizi dizi olmak 331b/7

şag ol-: Ölmemiş olmak, diri olmak 415a/8

şahīḥ ol-: Doğru olmak 296b/16

şakalların yol-: Bir kötü durum üzerine çok üzölmek 246a/3

sākin ol-: 1. Oturma 260a/2 2. Sükûnet bulma 300a/9, 365b/4

sākit ol-: Susma 262a/1

şālīḥ ol-: İyi amelde bulunma 198b/7

şaru ol-: Sararmak134a/20

şâyım ol-: Oruçlu olmak 389b/7

sebeb ol-: Sebep olmak177b/18

sefh ol-: Servetini eğlenceye harcamak 261a/5

sehil ol-: Basit olmak 47b/19

sehl ol-: Kolay olmak 219a16

selâmat ol-: Eminlik olmak 363b/21

sevgölürek ol-: En sevilen olmak29a/5

şoĥbet ol-: Karşılıklı görüşölmek 408b/9

söz ol-: Hakkında konuşölmek, söz olmak 248a/16

şu ol-: Eriyip su haline gelmek 352a/7

şubĥ ol-: Sabah olmak187b/4

suçlu ol-: Kabahatli olmak 330a/13

şüfî ol-: Derviş olmak 434a/2

şulĥ ol-: Barış olmak 35b/12

sust ol-: Gevşemek70b/14

sustlık ol-: Zayıflamak 126a/20

suvâr ol-: Binmek 225b/19

şuya ġarġ ol-: Boġölmek 292b/20

suzân u giryân ol-: Ağlayıp perişan olmak97b/3

sünnet ol-: Sünnet olarak uygun görölmek 310b/2

süvâr ol-: Binmek152b/15

şâd ol-: Sevinmek 280a/12

şâz ol-: Sevinmek18b/6

şef î ol-: Aracı olmak 199a/13

şehîd ol-: Savaşta düşman tarafından öldürölmek 233a/5

şer ol-: Kötülük olmak 287b/6

şerîk ol-: Allaha ortak koşmak 10b/2

şerlü ol-: Şerli olmak 149b/4

şikeste ol-: Kırılmak, üzgün olmak 422b/16

şirîr ol-: Şerir olmak 57a/5

şurû' ol-: Başlamak 164a/9

şükr ol-: şükredilir durumu ifade etmek 291a/5

ta'âm ol-: Yemek olmak 363b/21

ta'zîm ol-: Hürmet edilmek 157b/9

tābî' ol-: Bağlı olmak, bağlanmak 329a/18

ṭabîb ol-: Hekim olmak, tabiplik yapmak 409a/5

tağyîr ol-: Değişmek 161b/7

ṭālî' ol-: Doğmak, ortaya çıkmak 154a/13

ṭālîb ol-: istemek 319b/12

ṭālîḥ ol-: Faydasız olmak 198b/7

ṭama'-kār ol-: Cimrilik yapmak, kısmak 337b/17

tamām ol-: Bitmek, tamamlamak 352b/9

ṭanuk ol-: şahit olmak 401a/1

ṭar ol-: Sıkıntı içinde olmak 287a/17

ṭarî ol-: Müteessir olmak, sıkıntıya düşmek 357a/7

tārîḥ ol-: Yönelmek 355b/18

ṭā'ün ol-: Veba olmak 87a/8

tāyîb ol-: Tövbekār olmak 239a/16

te'ḥîr ol-: Geçiktirmek 180b/1

tefāvut ol-: Fark olmak, kusurlu olmak 256b/5

teng ol-: Dar olmak 6a/15

tesellī ol-: Avunmak 134a/12

teslīm ol-: Yenilerek üstünlüğünü kabul etmek 247b/20

tīz ol-: Çabuk hareket etmek 296b/5

toğrı ol-: Doğru olmak 213a/10

tok ol-: Tok olmak 196a/10

toptolu ol-: Kaplamak, yayılmak 231b/8

tuş ol-: Rastlamak, karşılaşmak 351b/3

ucuz ol-: Ucuz olmak, ucuzluk 363a/1

ucuzlık ol-: Bolluk olmak 126a/3

‘ukūbat ol-: Ceza olmak 259b/18

ulu ol-: Kāmil olmak 361a/14

‘uryān ol-: Soyunmak, çıplak olmak

uyuz ol-: Uyuz olmak 142b/19

uzun ol-: Uzamak, uzun olmak 228a/13

vācīb ol-: Lüzumlu olmak, gerekmek 310b/11

vākı‘ ol-: Vuku bulmak, meydana gelmek 276b/4, 320b/18

vākı‘a ol-: Olay meydana gelmek 167b/10

vākıf ol-: Bir meseleyi bilmek, vukuf sahibi olmak 231a/3

vaqt ol-: Vakti gelmek 226a/9

vālī ol-: Vali olmak 301a/9

var ol-: Bulunmak 312a/11

vārıd ol-: Ortaya çıkmak, söylenmek 396a/17

vārıs ol-: Mirasçı olmak 195a/14

varmalu ol-: Gidecek olmak, gitmesi gerekmek 390b/1

vāsıl ol-: Kavuşmak, erişmek 411b/6

vaşī(y) ol-: Vasilik yapmak, vasiyetin gereğın yapmak 324a/3

vaşl ol-: Kavuşulmak 414b/17

vefat ol-: Ölmek 133a/10

velī ol-: Dost olmak 5a/14

vezīr ol-: Vezirliğe tayin edilmek, vezir olmak 300b/6

vīrāne ol-: Harap olmak, yıkılmak 422b/3

yād ol-: Hatırlanmak 134a/10

yādīgār ol-: Yadigar olmak 134a/10

yağır ol-: Sırtı yara olmak 134b/12

yağmur ol-: Yağmur olmak 117b/12

yakın ol-: Yaklaşmak 230b/21

yalan ol-: 1. Gerçek dışı olmak 251a/18 2. Yalancı olmak 252a/2

yaramaz ol-: Kötü, zor durumda olmak 338a/9

yardımcı ol-: Yardım etmek 235a/5

yarıcı ol-: Yardımcı olmak, şefaathçi olmak 78a/11

yarındası ol-: Ertesi gün gelmek 420b/13

yaş ol-: Yaşarmak, ıslanmak 191a/19

yayan ol-: Bineksiz olmak 327a/15

yeg ol-: Üstün olmak 145b/3

yetīm ol-: Öksüz kalmak 270b/15

yığnağ ol-: Toplamak, bir yere biriktirmek 242b/14

yir ol-: Mekan olmak 169a/1

yoldaş ol-: Yol arkadaşı olmak 251a/9

yüce ol-: Yüksek olmak 122a/13

yüzleri kara ol-: Mahcup duruma düşmek 291a/18

za‘f ol-: Zayıf olmak 126a/20

zāhīb ol-: Bir fikir ve zamana uymak 93a/9

zāhıd ol-: Dindarca yaşamak 227a/1
zāhirol-: Ortaya çıkmak 284a/20
zaḥmet ol-: Güçlük, zorluk olmak 306b/13
za‘ıf ol-: Güçsüzleşmek 248b/16
za‘ıfu‘l-ḥāl ol-: Durumu zayıf olmak 155a/9
za‘ıl ol-: Kaybolmak, yok olmak 35a/3
za‘if ol-: Zayıf olmak 40a/17
zālīm ol-: Zalim olmak 166a/16
zarūrī ol-: Zaruri olmak 65a/18
zāyī‘ ol-: Kaybolmak 270b/15
zāyıl ol-: Yok olmak, zeval bulmak 296b/19
zebūn ol-: Kuvvetsiz olmak
zelīl ol-: Horlanmak, küçülmek 279b/1
ziyāde ol-: Artmak, çoğalmak 290b/9
ziyān ol-: Zıyan olmak 253b/11

2.3.1.43. İsim Unsuru + olın- / + olun- Yapısıyla Oluşanlar

‘ad olın-: Sayılmak, itibar edilmek 108b/9
‘ahd olın-: Bey yapılmaya söz verilmek 121a/14
‘arz olın-: Öne konmak, gösterilmek 94b/14
‘azl olun-: Uzaklaştırılmak 241b/15
beyān olın-: Açıklamak 78b/21
bey‘āt olun-: Bağlanmak, uyulmak 183b/9
defn olın-: Gömülmek 33a/9
defn olın-: Gömmek 116b/11
emir olun-: Emredilmek 12a/12
emr olın-: Buyurulmak, vazifelendirilmek 362b/9, 425a/16

esīr olun-: Esir olunmak 17a/4

hidāyet olun-: Anlatılmak, bahsedilmek 252a/13

hikāyat olun-: Anlatılmak 97b/1

i‘tibār olun-: Güvenilmek 275a/19

‘ibādat olun-: İbadetle meşgul olmak 161a/4

inkār olun-: İnkâr olunmak 56a/20

irād olun-: Açıklamak 355a/12

ittifāk olun-: Kararlaştırmak 155a/17

katl olun-: Öldürülmek 245b/6

melāmet olun-: Ayıplanmak 290b/17

men‘ olun-: Yasaklamak 25a/7

mercū olun-: Niyaz edilmek 43b/19

muḥālafat olun-: Karşı çıkılmak 28b/11

muṭalī‘a olun-: Okuyup düşünmek 145a/6

naql olun-: Hikāye edilmek, anlatılmak 333b/7

naḫş olun-: Süslenmek 158b/21

neḫy olun-: Yasaklanmak 51a/8

nidā olun-: Seslenilmek 353b/1

nisbet olun-: İlgi kurulmak 259b/21

raḫmat olun-: Esirgenmek 140a/1

redd olun-: Dönderilmek, atılmak 130a/8

ref olun-: Kaldırılmak, hükümsüz bırakılmak 30b/16.

rivāyet olun-: Nakledilmek, anlatılmak 333a/10

şī‘r olun-: Teşekkür edilmek 296a/6

şurū‘ olun-: Başlamak 164a/9

tafşīl olun-: Uzun uzadıya açıklanmak 264b/18

tağyır olun-: Değiştirmek 73b/5
talab olun-: Aranmak, istenmek 135b/3
taşgır olun-: Küçültülmek 436a/8
ta'zīm olun-: Hürmet edilmek 157b/9
tecride olun-: Denenmek 197b/21
te'hīr olun-: Geçiktrilmek 180b/1
tekzīb olun-: Yalanlamak 11a17
telef olun-: Yok edilmek 413a/5
tesmiyye olun-: Ad koymak 109b/5
ucuzlık olun-: Bolluk olunmak 126a/3
va'da olun-: Vadedilmek 161b/5
vālī olun-: Vali olunmak 1b/3
vaşf olun-: Vasef edilmek, nitelikleri anlatılmak 280a/1
vaz olun-: Meydana getirilmek 162b/18
yardım olun-: Yardım edilmek 296a/7
zabt olun-: Sahip olunmak, zapt edilmek 281b/5
zem(m) olun-: Kınanmak 29a/6
zıkr olun-: Bahsedilmek 238b/1

2.3.1.44. İsim Unsuru + şor- Yapısıyla Oluşanlar

haber şor-: Haber sormak 286a/6
hayr şor-: Hayır sormak 378b/14
hisāb sor-: Hesap sormak 362b/1
mes'ele şor-: Konu, mesele sormak 251a/3
nesne şor-: Mal mülk sormak 354a/11
ta'bir şor-: Rüyanın, düşün anlamını sormak 227b/4

2.3.1.45. İsim Unsuru + söyle- Yapısıyla Oluşanlar

Arapça söyle-: Arapça konuşmak 281b/15

eyü söyle-: İyi konuşmak 275a/10

Fārisça söyle-: Farsça konuşmak 343a/6

ḥabar söyle-: Haber vermek 354a/12

ḥadīṣ söyle-: Peygamber efendimizin sözlerini söylemek 347a/2

hatā söyle-: Yanlış konuşmak 343a/9

laḥn söyle-: Güzel nağmeler söylemek 350a/1

lutfıla söyle-: Nazikçe, kibarca söylemek 413b/2

mev'ıza söyle-: Öğüt, nasihat vermek 384b/7

söz söyle-: Konuşmak 331a/9

yalan söyle-: Yalancılık yapmak 327b/19

yaramaz söyle-: Kötü, çirkin sözler söylemek, söğmek 327b/19

2.3.1.46. İsim Unsuru + sür- Yapısıyla Oluşanlar

ardın sür-: Takip etmek 288b/17

gazāya sür-: Savaşa sevk etmek 320a/17

‘ömür sür-: Yaşamak 63a/3

şafā sür-: Zevk içinde yaşamak 397a/18

yüz sür-: Saygı göstermek 398a/13

2.3.1.47. İsim Unsuru + toğ- Yapısıyla Oluşanlar

gözsüz toğ-: Doğuştan kör olmak 372a/5

gün toğ-: Güneş doğmak 355b/12

güneş mağrıbdan toğ-: Güneş batıdan doğmak (imkānsız) 225a/17

ḥılāfat güneşi toğ-: Hilafet zamanı gelmek 291b/11

2.3.1.48. İsim Unsuru + tur- Yapısıyla Oluşanlar

- aşlu tur-: Asılmış durumda olmak 248a/9
aşağa tur-: Altta, geride bulunmak 291a/4
gazabıla tur-: Kızarak kalkmak 222a/14
karşu tur-: Muhalefet etmek, karşı çıkmak 305a/9
öri tur-: Ayakta durmak 254a/4
şerī at a tur-: şeriata göre çözüm yolu istemek 252b/6
vaḳfaya tur-: Arafat'ta durma işini yapmak 427a/6

2.3.1.49. İsim Unsuru + ur- Yapısıyla Oluşanlar

- bellü ur-: Açık olarak görünmek 397a/17
bend ur-: Bukağı takmak 127b/11
boyun ur-: Öldürmek, boynunu vurmak 124b/18
bukaḡu ur-: Zincir vurmak 417a/16
bünyād ur-: Temel atmak 139b/10
daḡ ur-: Kızgın demirle damga vurmak 385b/13
darb ur-: Vurarak tempo tutmak 404a/17
dem ur-: Nefes vermek 308a/6
el ur-: Almaya teşebbüs etmek 267a/21
eyer ur-: Eyerlemek 72a/20
göḡüsin yire ur-: (Hayvan) göḡsünü yere dayamak 365a/21
ḡancarıla ur-: Haṇçerlemek 243a/13
ḡamçı ur-: Kamçı ile vurmak, döḡmek 266b/17
ḡılıç ur-: Kılıç çalmak 113a/21
kilid ur-: Kilitlemek 198a/4
ḡuş ur-: Kusmak 242b/13
müḡr ur-: Mühür basmak, mühürlemek 125b/6

mühür ur-: Mühür basmak, mühürlemek 189a/16

naķş ur-: Süslemek 73a/11

nişān ur-: İşaretlemek 183b/6

oda ur-: Ateşe vermek 424b/14

şayruluk ur-: Hastalık taklidi yapmak 4b/11

şuya ur-: Sudan, ırmaktan geçmek 242b/14

ţabanca ur-: şamar vurmak 433a/12

yire ur-: Yere vurmak 394a/17

yüzine ur-: Kabahatini açığa çıkarıp utandırmak 147a/20

zarb ur-: Vurmak 144a/14

zenbil ur-: Zenbil vurmak 392b/15

zencîr ur-: Zincirlemek, zincire vurmak 332b/16

2.3.1.50. İsim Unsuru + var- Yapısıyla Oluşanlar

Allāha var-: Ölmek 349b/12

ğalaţa var-: Hataya düşmek 225b/14

göñül fesāda var-: Hataya düşmek, safiyeti kaybetmek 432b/12

güneş zevāla var-: Güneş batmak 292a/21

ħabar var-: Haber ulaşmak 264b/12

ħaca var-: Kabeye gitmek, Hac'a gitmek 346b/16

ilerü var-: Öne geçmek 384a/16

ķarşu var-: Yönelmek, karşısına çıkmak 359a/21

yakın var-: Yaklaşmak 381b/14

yavu var-: Kaybolmak 289b/9

2.3.1.51. İsim Unsuru + vir- Yapısıyla Oluşanlar

- ‘uqbā vir-: Cezalandırmak 199b/13
- ad vir-: Ad vermek, isim vermek 309b/9
- ağu vir-: (başkasını) zehirlemek 376b/2, 376b/2
- amān vir-: Yenilen tarafa müsaade ve müsamaha etmek 327a/8
- and vir-: Yeminle söz vermek 235b/6
- armağān vir-: Hediye etmek 344b/6
- beg vir-: Bey olarak vazifelendirmek 270a/11
- boyın vir-: Kefaletine vermek 68b/4
- boyun vir-: Boyun eğmek, teslim olmak 168b/9
- cān vir-: Ölmek 89b/10
- cevāb vir-: Cevaplandırmak 219b/7
- cizye vir-: Vergi vermek 222b/15
- destūr vir-: izin vermek 244b/16, 301b/21, 314b/13
- deve vir-: Deve armağan etmek 222b/1
- dil vir-: Aleyhinde olmak, kötü konuşmak 134b/19
- el vir-: Yardım etmek 267b/5
- eline vir-: Teslim etmek 49b/15
- esīrleri salıvir-: Esirleri serbest bırakmak 276a/21
- fayda vir-: Fayda sağlamak 81a/18
- fesāda vir-: Kötülüğü dokunmak, zarar vermek 366b/3
- fetvā vir-: Şer‘ī karara varmak 234b/6
- fidye vir-: Serbest bırakılacak biri için para vermek 234b/5
- göñül vir-: Haber vermek 333a/2
- habar vir-: Haber vermek 27a/20
- harāb vir-: Bozmak, yıkmak, dağıtmak 230a/1

ḥarāc vir-: Vergi vermek 348a/2
hevāya vir-: Havaya vermek 261b/11
heybet vir-: Korku vermek 382a/5
ḥıl'at vir-: Değerli kaftan vermek 421b/13
ḥükm vir-: Hükmetmek, karar vermek 281b/8
icāra ya vir-: Kiralamak 345b/12
icāzet vir-: izin vermek, uygun görmek 224a/5
içerü bıraġu vir-: İçeriye bırakmak 239b/18
istimālet vir-: Takdir etmek 318a/10
‘ivaz vir-: Karşılık olarak vermek 344b/20
izin vir-: İzin vermek 112a/14
kāzılık vir-: Kadılık vazifesine tayin etmek 344a/9
kefāret vir-: Kefaret vermek 354a/4
korku vir-: Korkutmak 248a/11
koy vir-: Bırakmak 356a/1
koyu vir-: Bırakmak 361b/21, 399b/11
kuvvat vir-: Uvvetlendirmek, yardımcı olmak 15b/4
laḡab vir-: Takma isim koymak 323a/17
mecāl vir-: Fırsat vermek 278b/7
mehl vir-: Zaman tanımak 352b/13
müddet vir-: Zaman tanımak 291b/5
mühlet vir-: Zaman tanımak 355a/21
naşīḥat vir-: Öğüt vermek 317a/21
nūr vir-: Işık vermek 159a/5
nuşrat vir-: Yardım etmek 116a/2
ödünç vir-: Borç vermek 386b/1

- öğüt vir-: Öğüt, nasihat vermek 97b/4
- ‘ömr vir-: Ömür vermek 87a/21
- rāḥatlık vir-: Rahatlatmak 139b/16
- rızā vir-: Razi olmak 212a/15
- şadaқа vir-: Sadaka vermek 134b/8
- şafā vir-: Zevk vermek 431a/4
- şalā vir-: Sala okumak 67b/11
- şalavāt vir-: "Allahümme salli alā seyyidina Muhammed" sözünü söylemek 269b/9
- selām vir-: Selāmlamak 234a/2
- şevāb vir-: Mükafatlandırmak 212a/1
- şifā vir-: İyileştirmek 27a/14
- şikence vir-: işkence etmek 272b/5
- ṭalāk vir-: Boşamak 225b/2
- ṭanuklık vir-: şahitlik yapmak 361b/16
- teşvīş vir-: Huzursuz etmek 433a/3
- tevbe vir-: Tövbeyi kabul etmek 307a/21
- tevḥīk vir-: (Allah yardımı) başarıya ulaştırmak 280a/9
- vazīfa vir-: Vazifelendirmek 142b/17
- vucūd vir-: Kuvvetlendirmek 314b/14
- yardım vir-: Yardım etmek 75b/4
- yol vir-: Geçmesine izin vermek 365a/14
- yüz çevir-: Uzaklaşmak 428a/2
- zahmet vir-: Güçlük, zorluk çektirmek 272b/5
- zekāt vir-: Zekāt vermek 31b/14

2.3.1.52. İsim Unsuru + yaz- Yapısıyla Oluşanlar

altunıla yaz-: Çok kıymetli olduğunu belirtme 419a/19

‘asāyı yaz-: Asayı yere uzatmak 307b/5

biti yaz-: Mektup yazmak 326a/8

cevāb yaz-: Cevap yazmak 317a/7

hasenāt yaz-: Yazı yazmak 300b/10

ḥaṭ yaz-: Hat sanatıyla yazı yazmak 300b/10

kāğıd yaz-: Mektup yazmak 265a/20

nāme yaz-: Mektup yazmak 281b/19

nesne yaz-: Bir şeyler yazmak 405a/13

vazīfa yaz-: Vazife vermek 394a/21

2.3.2. İki Tarafı da Fiil Olan Birleşik Fiiller (Tasviri Fiil)

Tasviri fiiller, bir asıl fiil+ zarf-fiil eki+ yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik fiillere denilmektedir. Korkmaz (2009: 811), “ Tasviri fiilleri, iki ayrı fiilin kaynaşmasından oluşmuş birleiklerdir. Bu birleşikler içindeki birinci fiil, bir –A,-I veya –(y)-Ip zarf-fiil yapısındadır. Ve asıl anlam bu fiildedir. İkinci fiil ise, aslına bir esas fiil olduğu halde, anlam kayması yoluyla, yavaş yavaş hem sözlük anlamından farklı yeni bir anlam kazanmış hem de esas fiil olmaktan çıkıp, esas fiile bazı anlam incelikleri katan bir yardımcı fiil durumuna gelmiştir” şeklinde tanıtmaktadır.

Tablo 2.5: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde İki Tarafı da Fiil Olan Birleşik Fiiller (Tasviri Fiil) ve Kullanım Sayısı

Sıra	Tasviri Fiil		Kullanım Sayısı	Oranı
1.	Süreklilik Fiilleri	dur-/ tur-	20	24,69
2.		gel-	12	14,81
3.		gör-	5	6,17
4.		kal-	3	3,71
5.	Neticelendirme Fiilleri	ko(y)-	6	7,41
6.	Tezlik Fiilleri	vir-/ ivir-	19	23,45
7.	Yaklaşma Fiilleri	yaz-	1	1,23
8.	Başlama Fiilleri	başla-	9	11,12
9.	Uzaklaşma Fiilleri	git-	6	7,41
Toplam			81	100

Fiil + fiil şeklinde oluşmuş birleşik fiillerin incelendiği bu bölümde toplamda 81 birleşik fiil tespit edildi. Tespit edilen fiillerin kullanım sayıları ve yüzdelik oranları tablo şeklinde gösterildi. Elde edilen sayısal verilere bakıldığında; fiil + dur-/ tur- 20, fiil + vir-/ ivir- 19, fiil + gel-12 şeklinde oluşmuş birleşik fiillerin daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bu bölümde tespit edilen birleşik fiiller işlevlerine göre tasnif edildi.

2.3.2.1. Süreklilik Fiilleri

Süreklilik fiilleri, esas fiilin –A, -I ve –(y)Ip zarf-fiil eki almış biçimleri üzerine dur-, kal-, gel-, koy- (ko-), gibi yardımcı fiillerin getirilmesiyle oluşturulan fiillerdir. Bu fiiller bir işin bitmediğini ve hala devam ettiğini göstermektedir.

2.3.2.1.1. dur-/ tur-

... atam Mehdī benūmiçūn yüz bine *alup dururdu*. 379a/2

didiler ki kesāda iḥrām *bağlayup dururdu*. 404b/11

“... Allāhyolınağazāidevüz.” diyünezr *idüp dururlardı*. 315a/19

Beliñleyü *duru geldüm*, ulu oğlum geldi. 255a/8
Lâkin Seffâh andan âl-ı ‘Ali’yemeyl *görüþ dururđı*. 300b/20
Münfa‘il *olup durđı*. 148a/2
...dişleri *bitüp dururđı* 206a/11.
Mışır’dan bir menzil yolda *yapup tıururđı*. 107a/4
...*kullarum uru tıurđı* 54a/3.
...naşbirişüp her ehl-i edebden fâyıda *görüþ dururđı*. 388a/12
... devekuşu yüñi-le aña gölge *idüptıururlardı*. 53a/21
...öñdin Sa‘id bin ‘Aşî fethidüp her yılda ħaraca *kesüpdururđı*.
... seksen tokuzıncı yılda Hicâz ‘anâyıb *kalup dururđı* tâ ölince. 272b/1
“...İşbu ev içinde dört biñ hatem *okıyıp dururın*.” didi. 409b/6
“...bunda ne zahmet çeküp şiddete *uğrayup durururuz*. 365b/8
Aķ kaftan geyüp, ortasından *kuşanup dururđı*. 326a/21
Çok ħikâyat *geçüp durur*. 72a/2
Ĥalîfa ol gün ot*içüp dururđı*. 412a/8
...-ki yigirmi yaşında-y-iken saķalı *ağarup dururđı*. 318b/8
AllâhTa‘âlâ aña av avlamağı *sevdürüp dururđı*. 362b/7

2.3.2.1.2. gel-

saña şıgını *geldiler* 119b/20.
nedürdiyüş *ora geldiler* 79b/19.
Uğrayu gelüp 51a/19.
“... vedaĥı ne ķadar sâzâleti var-ısa *alı gelsin*” diyü.264b/13
Nâgâh bir bostana *çıķa geldüm*.248b/14
“Muĥammed i‘bni Vâsi‘ ĥasta oldu, ĥalk *şora geldiler*.254a/4
anası *duru gelüp* 139b/19.
Nâgah bir bostana *çıķa geldüm*. 248b/14

Ol *okuyu gelen* adama var 36b/5.

Reşīd *ṭuru gelü*, vilāyetden habar şorup, 378b/14

ol' avrat *ṭuru geldi* 34a/2.

A' rabī *ṭuru geldi*, ol kaşīdayı girü oğmağa başladı. 272b/14

2.3.2.1.3. gör-

vireceği tonları dahı *ala gördiler* 116a/16.

Cariye gendüyi 'arz *ide görüp* 192b/5.

Ki *kıla gördüğini* hasta muhkem409a/6

kardaşimen 'ide gördi.267a/6

Diline düşmeyi *görgil 'avāmuñ* 267a/9

2.3.2.1.4. kal-

Sini önünde ben *oturi kaldum*.402a/5

Reşid *ağlayup kaldı*.394b/14

Yāhū(d) hakmen 'itdügi yirde ayak *başup kalam*. 132b/17

2.3.2.2. Neticelendirme Fiilleri

2.3.2.2.1. ko(y)-

Zarf-fiillere ko- yardımcı fiili eklenerek yapılan ve bir işin yapılıp sonlandırılmasını gösteren fiillerdir.

köprü başında *dike kodılar* 69b/1.

eviğinde *göme kodı* 212a/9.

ahırında *yaza komışlar* 162b/3.

Bu gişi ol *gicealı kodı*, irtte bu gişi evine geldi. 400b/1

Amma bilesine dutılan gişileri çıkardı,*aşa kodı*.437b/3

Ol büti bir ak biz-ile *örte kodı*, gendü-y-ile Yūsuf-ıla geçen... 236a/10

2.3.2.3. Tezlik Fiilleri

Tezlik fiilleri, esas fiilin –(y)I, –(y)U zarf-fiil eki almış biçimlerin ver- /vir- , gör- yardımcı fiilleriyle birleşmesiyle oluşan fiillerdir. Bu fiillerin asıl görevi bir işin hızlıca, çabuk bir şekilde yapıldığını göstermektedir.

2.3.2.3.1. vir-/ ivir-

Tezlik fiilleri iv- ve ver-,vir-, yardımcı fiilleriyle yapılır.

Adımın ada *ivmeyüp* 186b/8.

Anı *koyıvir* 143a/7.

Ol biti bana atı *virdi*. 242a/5

Bir tonalı *vir* 136b/19.

Bu sözinden utanup, anı *koyuvirüp* yine dönüp uğraşmağı vech görmedi.356a/1

Cevārış *düzivireyin* 64b/12.

feth *idi vire* 205b/12.

Hālīd “*oķı vireyin.*” didi.274b/13

ḥatun *gişi bulıvir* 216a/21.

kışsa *diyü virürdi* 70a/12.

Ebū Müslim’e varmağa destur *dileyü virdüm*.308a/20

Bey ‘atidüpesīrleri^{şalı} *virdi*.276a/21

Namaz *ķılı virdi* 172b/14.

Öñine *ķırı verdi* 74a/18.

Yine *şalı ver* yā Emīre‘-mü‘minīn! 37a/5.

‘Abdūmelik bir almayı ışırdı daķı aña *atı virdi*. 242a/5

2.3.2.4. Yaklaşma Fiilleri

Yaklaşma fiilli, –(y)A zarf-fiil biçimiyle oluşturulan esas fiilin üzerine yaz-yardımcı fiilin getirilmesiyle oluşturulan fiillerdir.

2.3.2.4.1. yaz-

“‘Avām beni ḥaṭā sözlerle helak *ide yazdılar.*” didi.343a/14

2.3.2.5. Başlama Fiilleri

2.3.2.5.1. başla-

Fiillerin zarf-fiil şekillerine başla- fiili getirilerek yapılan fiillerdir.

Bıñar kenārında *ağlayu başlayup* 216b/17

ķan *aķa başladı* 50b/16.

ḥarāc *alı başladı* 99b/10.

sāz u silāḥın *giyini başlayup* 5b/8.

ḥisār *ide başladı* 163b/7.

dürlüdürlü sözler *söyleyü başladılar* 37b/2.

Fetva *yaza başlayup* 128b/7.

... mecālı kalmayup mutahayyır olup ‘özü *ide başladım.* 220a/19

Bu tarafından daḥı ṭahir yıķmağa *başladı.* 422a/18

2.3.2.6. Uzaklaşma Fiilleri

Uzaklaşma fiilleri, git- yardımcı fiiliyle kurulan ve esas fiildeki eylemin uzaklaştığını gösteren fiillerdir.

2.3.2.6.1. git-

Eger leşker bundan *çıkup gidecek* olursa düşmen ğalaba idüp gelür, 317a/4

Bu yılıñzi ‘l-ķa ‘idesinde Şālih, Mervān’ı *isteyü gitdi.* 294b/7

ehl-i İslām *çıkup gideler.* 85b/16

Etrāk’üñ ardına *düşüp gitdiler.* 232b/14

Ardınca ķova *gidip dururlar* 2b/13.

Anı *isteyü gider* 177a/21.

Bu yılıñz i ‘l-ķa ‘idesinde şālih, Mervān’ı *isteyü gitdi.* 294b/7

3. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ EK-FİİL

Ek-fiil, isim ve isim soylu sözcüklere eklenerek onların yüklem olmasını sağlayan ve basit zamanlı sözcükleri birleşik zamanlı yapmaya yarayan ek biçimindeki yardımcı eylemdir. Birbirinden farklı terimler ile karşılanmış olan ek-fiil, Eski Türkçedeki er- “olmak” yardımcı fiilinin er->ir->i- değişimiyle ekleşmiştir. Günümüzde, bu fiili her ne kadar i-(imek) şeklinde adlandırılıyorsa da bu fiil tek başına bir anlama sahip değildir. Asıl fiillerdeki gibi yalnız başına i-biçimi ile kullanılmamaktadır ve yapım ekleriyle genişletilmemektedir. Bundan dolayı, fiilden bir isim veya fiil gövdesinin yapılabilmesi imkansızdır. Ek-fiil, varlığını “i-di, -imiş, i-se” gibi zaman ekleriyle sergilemektedir (Korkmaz, 2009: 702). i- fiili, güdük bir fiildir, isim ve fiiller ile kullanılmaktadır. Fiiller ile kullanıldığında fiilleri, “bilmiş idi, gelse idi” örneklerinde olduğu gibi birleşik çekimli yapmaktadır. İsimler ile kullanıldığında onları fiill haline getirmektedir. İsimleri fiil haline getirdiği için bu fiile “güzel idi, iyi imiş” örneklerinde olduğu gibi isim fiil denmektedir (Ergin, 1988: 329).

3.1. İsim Soylu Sözcüklere Eklenen Ek-Fiil

3.1.1. Ek-Fiilin Görülen (Bilinen) Geçmiş Zamanı

‘Azze Cemīl kızıydı. 219b/4

Meşhūr budur kim yüz beşinci yılda idi. 220b/5

Ol yılda ölen a’yāndan biri, Bekr b. ‘Abdillāh-ı Meznī ve Başrī-y-idi. 220b/11.

Sekiz gişi dağı kim Safad’dan gelen esirlerden-idi. 222b/2

Aḥṭalanuñ katında idi. 222b/9

Eger beni üyümege kosañaña hayırlu-y-ıdı. 222b/14

Cerīr’uñ olhīleden habarı yog-ıdı. 224a/19

Hasan seksen sekiz yaşında idi. 226b/10

Hem evvelden aña kini var-ıdı. 310a/12

‘Abbās oğlanları ulularından-ıdı. 318b/17

Amma Ḥasan-ı Baṣrī mecmū'ıķabīle yigitlerinüñ

Cābir bin Esved bin 'Avf-ki 'Abdurrahmān bin 'Avf'üñ *ķarındaşı-y-ıdı*. 1b/7

Yezīd 'ıřıduķlarında emīr-i *muhācirīn-ıdı*. 3a/7

Ve ḥalāyık anuñ üzerine cem'ey leyen biş *gişı-y-ıdı*. 4a/14

3.1.2. Ek-Fiilin Geniş Zamam

Ba'zı ḥalāyıkzu'm eylediler kim ķabrı *ķarībdür*. 228b/1

Allāh Ta'ālā'nuñ on sekiz bin 'ālemi *vardur*. 228b/18

Şahferez'de -ki Fīrūz b. Yezdecir *ķızıdır*.- ol daķı... 380b/1

...Ḥalvān' ķondıķı Mısır'da ekābır *merķaladur*. 39b/16

Mezkūr bahādurlardan *biridür*. 46b/3

3.1.3. Ek-Fiilin Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zamam

Mekke'ye yakın varduķda ḥabar bildiler ki vebā *var-ıdı*. 381b/15

Abdullāh bin Zübeyir *ķalīfā-y-ıdı*. 42b/9

Bir gice giderdüm, şabāķ şandım, şabāķ *degülmiş*. 389b/16

“Ölen kimdir?” diyü şordum. Ol *yigidmiş*. 390a/5

Ebū Nuvās'üñ ağladuķı aña mutāba'at içün *ıdı*. 419b/19

3.1.4. Ek-Fiilin Şartı

... diyüp yüklerinden ne *var-ısa* ol arada ķoyup pırları ... 6a/4

İki bile varacak olursañuz, ķanķuñuz *yaşlu-y-ısa* ol beg ola. 7a/13

Eger bāṭıl *üzerine-y-ıseñ* gendün efsüñi ... 49b/17

İy oğlancuğum! Allāh'danümüzüm oldur ki, ķanķı iş *ķayırılı-y-ısa* ol ola. 50a/7

3.2. Fiillere Eklenen Ek-Fiil

3.2.1. Hikâye Birleşik Zaman

3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Dağı ben yanından *gitmedüm-idi*. 228b/9

Ol kaççı ki, sizün-çün *yaraqladum-ıdı*. 67b/18

... ve öldüğü gün işbu ümmetün hayırlısı *öldi-idi*. 29b/8

Ol vakta dek dururdu ki, lebādın *yıkıldı-y-ıdı*. 163a/21

Süleymān oğlanlarına çok terike koyup ‘Allāh tarafın *añmadı-y-ıdı*. 198b/13

3.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

... ki kimse anuñ gibi *görmemiş(i)di*. 380a/11

...Müslümānlar yardım itmeg-içün Erminiyye bilā dınaḥavāric-ıla cenge *göndermiş-idi*. 341a/3

Mervān ölmezden öñdin iki çeri *göndermiş-idi*. 1b/3

Ol taşuñ bir tarafından bu *yazılmış-ıdı ki*: ... 366b/21

Oğlancuqlarına mu‘allım *idinmişdi*. 255b/15

Seffāḥ, rāzī *olmamış(i)di*. 310a/13

Seffāḥdan nice kerre dilek *itmiş(i)di*. 310a/12

Ve hem Medīne’ye ve Mekke’ye ve Tāyif’a ‘āmıl ol *kılınmış-ıdı*. 288b/3

3.2.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi

Ebū Yūsuf Ca‘fer’e “Ol develer ki her gün *boğazlanur(i)di*. 413a/11

Eline yapışup muşāfaḥa idüp yanına alup bile *oturur(i)di*. 228b/10

Ḥaccāc anları *görür(i)di*. 224a/18

Ḥalī fa ol gün ot içüp *durur(i)di*. 412a/8

Süleymān b. ‘Abdülmelik anı Ḥarāc-ı ‘Irāḳ’a amıl diküp *durur(i)di*. 232a/8

Tāḥadda, anuñ Ḥüsniyle ḍarb-ı meşel *iderler(i)di*. 220a/6

Yirlerinüñ gallası her yılda biñ gez biñ ve altmış biñ *olur(ı)dı*. 380b/16

Ben anda tırup bunı okıyup *ağlar-ıdum*. 366b/18

3.2.2. Şart Birleşik Zaman

3.2.2.1. Görülen (Bilinen) Zamanın Şartı

Anlar dahı girüp, eve ve hücreye tölüp kim ne şordı-y-ısa defî cevap virüp... 30a/2

Eger saña bizüm-içün nesne *buyuruldı(y)sa* gel işle. 365a/14

Haccâc gine çerisiyle evvel tırdığı yire gelüp kimi *buldı-y-ısa* depeledi.101a/3

Vallâhı ben sizüñ-çün ne *yaraqladum-ısa* anı iderin. 68a/12

Allâh ta‘âlâ neye *emreyledi-y-ise* ol tarafa teveccüh eyle. 83b/19

3.2.2.2. Geniş Zamanın Şartı

Eger ol bitişe kulağ dutarsan, gönlün emîn *olur*. 307a/12

Eger yine söylersevüz tekrar düşüp kitâb uzun *olur*. 200a/7

Şimdi senüñ başuñı kesüp kanuñ dökersem *nicedür?* 141b/11

Vallâh ol beni ne deñlü horlar-ısa Allâh ta‘âlâ bana dahı ziyâda ikram *ider*. 204b/14

Eger mecmû‘ kenisemüz *yıkarsañuz* hatırumuz hoş degül. 156a/4

4. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ YARDIMCI FİİLLERİN ÇEKİMLİ ŞEKİLLERİ

Çekimli fiiller, bir oluşu ve kılışı şahıs ve zamana bağlı olarak ifade eden sözcük çeşitleridir. Fiil çekimi yapılırken kullanılan kişi ekleri, zamir kökenli ve iyelik eki kökenli olarak iki grupta incelenmektedir (Özkan, 2001: 135)

4.1. Basit Zamanlı Fiiller

Tek bir zaman eki almış fiiller basit zamanlı fiiller grubunda yer almaktadır. Türkçede dört adet basit zamanlı fiil vardır.

4.1.1. Haber Kipleri

Bildirme kipleri olarak da bilinen haber kipleri, zaman anlamı taşımaktadır ve gerçekleşme zamanı bellidir.

4.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki –dI, -dU

4.1.1.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –dUm

On biñ akça *gettirdüm* binüp benümle gelesin, gidevüz. 364a/16

‘ānd *içdüm* ki Kur‘ān’ı ezberlemeyince bunu gidermeyem ayagımdan. 225a/20

Ebu Müslim eyitdi: şabrı ben çäre *idindüm*, her nesneyi gizlemeğe ihtiyar *itdüm*,... 313a/14

Bir gişi baña yardım itmedi, *depeledüm*. 142b/14

Süñü-y-ile *vurdum* ve kılıc-ıla *çaldum*. 142b/13

4.1.1.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –dUñ

....yaşamak ki şunun gibi yaramaz zamāna *kalduñ*. 238b/14

‘Sen neçün *gıtdüñ?*’ didi. 26b/4

Ve āhır nehārda bir eve *koyduñ* ki, 74b/11

Yā Şab‘l̄ Hālāyıkı benden soñra nice *bildüñ* ki,... 100a/13

Eşrātu sā‘âtdan ne *işitdün*? diyü şordı. 164b/13

4.1.1.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –dI

Hemân bunı okudukdan soñra eşegin *yorgalatdı, gitdi*. 398a/21

İbn-i Cerîr rivayet *itdi* ki: İmâm-ı Malik halka fetvâ *viridi*. 323a/6

Bu hadîsi naql itdügümden soñra halıfa baña ihsân *buyurdi*. 258b/7

Şöyle ki lâyıķ-ıdı ve Rasûl’a şalavât *viridi*. 269b/9

hemân bu minâcâtdan sonra yağmur *yağdı*. 259b/11

4.1.1.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –dUķ

Baña Yürî imdi seni Allâh’a *ışmarladuķ*. dedi. 410b/6

Bir gün Başra’nuñ zuķaķlarından babamı yidüp gide *yürürdük*. 238b/9

... bir dînâra şatun alup önine *getürdük*. 65a/19

... ehl-i beytinüñkatında şerik olanları gücümüz yitdükçe *depeledük*. 10b/3

Ocaķkatında *otururduk*. 203a/19

4.1.1.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –dUñUz

İ elli yaşına girenler neye *geldüñüz*? 231/9

Şâm ehline Ğorāsân ehli eyitdi: *N’eyledüñüz*? 289a/13

... biş ay cizyeden kaçup müsülmân *olduñuz* diyü. 182b/17

‘Turuñ ki, dostlaruñuzuñ kabırlarına *geldüñüz*’ didi. 195b/2

Veyl size kim, bizi nefsumüze mağrûr *kıldıñuz*. 170b/12

4.1.1.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –dIIAr

‘Hişâm bin ‘Abdülmelik zamanına dek kaldı’ zu‘m *eylediler*. 104a/12

Dutup zindana *koydılar*. 305b/18

Akçayı alup yola *girdiler*. 393a/16

Ol mevzı‘ı yaramaz *gördiler*. 305a/17

Rafa‘ı yaluñuz *kodılar*. 416a/14

4.1.1.2. Gelecek Zaman Eki –IsAr, –AcAk

4.1.1.2.1.–IsAr

Sen her aqça başına biñ dīnār *alırsarsın*. 408b/20

Diyeydi, kim kazandı kim *yişiser* 264a/3

Bunuñ hurūc itdūginuñ hikāyeti *geliserdür*. 254a/21

Ulalıcak *olısar* dañı hāım 382a/4

Senüñ umduğıñ ele *girmeyiser*, 223a/17

Bizden o korman gişiler bugün *bulırsardur* amān 151a/4

Benüm ardumca *geliser* kamuñuz 208a/18

4.1.1.2.2. –AcAk

Dünyāda hiç kimse ebedī kalmadı ve *kalmayacağdur*. 49b/16

Sen bununla dört biñ dīnār *alacağsın*. 408b/9

Ehl-i cehennem, cehenneme *giricekeydecekdür*. 251a/14

V‘allāhi eger siz beni *depeleyecek* olursañuz sizüñ içüñüzden fitne *gitmeyecekdür*. 268a/11

...,yüzlerüñüze toprak dökilüp size hesāb ve ‘azāb *olacağdur* diyüp,
191a/14

4.1.1.3. Geniş Zaman Eki, –r, –Ar, –Ur

4.1.1.3.1. –r

4.1.1.3.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –rem, –rIn

Dilerem ki anasın alam didi 17a/16

Ben ne vakt bulursam anı elbetde *depelerin* diyü 90a/6

Bu gice *görürin* ki barmağlarum yirin. 228a/15

‘Senden Allāh ‘ışkına şadağa *isterin*, virmez misin?’ didi. 216a/19

4.1.1.3.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –rsIn

Bu düşüñ ta‘bīrinde sen elüñ emeğinyirsin didi. 228a/16

Gör ki ne habar *söylersin*’ diyüp, 145b/1

Bunlaruñ haqqında ne *dirsin* ... 188a/11

4.1.1.3.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –r

Senüñ erüñüñ üç yüz on altı akçasın *uğurlarlar*. 228a/8

... *nesneyirler* ki açlık anlara andan hayırludur ve dirlik *isterler* kim ölmek... 228b/12

...ol cemā‘atdan buñı terk idüp ‘Cinni buña Fārısca *söyler*.’ didi. 343a/6

Günāh İslām’a kim gönli *depeler*366b/1

Haq Ta‘ālā anuñ ol gün işledügi günāhı *yarlıgar*. 432a/1

4.1.1.3.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –rUz

İşümüzden fārıg olduk *oynaruz* didiler. 80a/13

Bize bir fāyıda itmedi, *dirüz*. 78b/8

... üzerine nesneler getirüp hikāyat *eylerüz*. 140b/8

Nitekim a‘yānā müşāhada *iderüz*. 154a/2

4.1.1.3.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –rsIz

Yā ehl-i Başra! Siz beglerüñüz-ile *oynarsız*. 19a/13

Muhtār haqqında ne *dirsiz*? 20b/11

Ki bu kanumuza böyle *şuşarsız* 99a/1

4.1.1.3.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –rlAr

... nesne yirler ki açlık anlara andan hayırludur ve dirlik *isterler* kim ölmek... 228b/12

Lâkin cihet-i i'tikâdından nesne söylerler. 131b/16

... maşrıkda ne deñlü var-isa mecmû'ı benden dilerler. 190a/6

4.1.1.3.2. –Ar

4.1.1.3.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki –ArAm, –ArIn

Sovuk şu içirem bulup ferağı 406a/8

Ayās eyitdi: Ben bir tön geyerin ol baña kullık ide. 51b/9

añup ol günü eyle fikri derem 102b/12

Bir kimse seni şorarin. 153a/2

4.1.1.3.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki – ArsIn

...Yâ Hārūn bu Müsülmānları, bu tavarcuqları ne zahmete koyarsın? 413b/6

... oltarafa teveccüh idecek olursan anları tutarsın. 124b/6

‘Yâ niçün hazır vaqt gelecek Vaқта şalarsın’ didi. 142a/3

Nā-hağ yire kanlar dökersin. 145a/2

4.1.1.3.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki –Ar

Guşşa dutar kenara vü şādī bulur küşād 419a/9

Şol hâlde bir gişi gördi ki yaramaz hatt yazar, 300b/10

Ebū Nuvās Senden ulunun iştihası keser. didi. 425a/3

Yoğun bizlerden dikilmiş kaftan giyer,... 251b/5

Berāmige'nün kabırları üzerine çok ağlar, sağı sağar. 401b/12

4.1.1.3.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –eriz, –ArUz

Biz severiz;... 170b/16

Düşmen dutaruz; ... 170b/17

Nitekim umaruz bizden muhsine şevāb iki ihsān mıkdarı ola. 170b/15

‘...dilemedüğümüz gelse hamd iderüz’ didi. 137b/7

4.1.1.3.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –ArsIz

Siz bu iki azgınlık arasında tereddüd *idersiz*. 35b/9

‘Nireye *gidersiz*?’ diyü soralar.

‘ ‘Ömer’den mi *çıkarsız*?’ didüm. 187a/15

Size ısmarladuk ol kim *umarsız* 98b/21

4.1.1.3.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –Arlar

Ve kanlara nazır iderin ‘imâmlar döşekler arasında *ağarlar*. 68a/6

Egerçi şüretâ mâtem *dutarlar* 424b/11

Nite Ebû'l-Âş oğlanları öldüklerinden zahmat *çikerler*. 44b/2

‘Bu hâldan ayrılısalar Allâh’a yarar iş itmege *iverler*’ didi. 34a/21

Cumhür ehl-i Hicâz dahı bu şehAdat-ıla hüküm nâfid *dutarlar*. 189b/5

4.1.1.3.3. –Ur

4.1.1.3.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki –UrAm, –UrIn

... Kularumdan kimi dilersem anuñ-ıla muşâhıb *kılurın*. 34b/17

... senüñle bile *depelenürin*. 42a/12

Bilürem anı yâ Rabbî ki çokdur 113b/15

‘Senüñ bir işüñ vardur. Eyit, yoğsa *öldürürin*’ didi. 165a/17

4.1.1.3.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki –UrsIn

Sen ol işleri bizüm üzerimize huccet *getürürsin*. 325a/9

..., bunda tırma ki, aşhâbum *azdurursın* didi. 8b/20

Beni anı sever mi *şanursın*. 44a/3

‘Mu‘âviye öldüre diyü benden korkmadın *uyursın*’ diyüp, 55b/8

4.1.1.3.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki –Ur

‘ālimden edebin öğrenmek sevgülü *gelür* baña ‘ilmin öğrenmekden didi.
257b/14

Gözü *yahtulanur* gibi müsâfir gelse gurbatdan. 332a/10

‘Ya‘nî, ḥasenât işlemek günahları *giderür*, demek *olur*.’ didi. 221b/11

Dağı nesneler vaşiiyet itdi ki eger zîkr idersevüz kelâm *uzanur*. 356b/21

ne deñlü ağladur; azacuk şâzılık gösterüp çok zamân mahrûm *kılur*. 190b/17

4.1.1.3.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –UrUz

Şâd oluruz bî-bekâ dünyâda lîkin *bilmezüz* 196b/3

... Biz saña şâlihlarımız-ıla me muhtârlarımız-ıla vesîle *dutunuruz* didi.
45a/10

Söyleşmezüz anı, ba‘zı: *Söyleşürüz* didler. 35a/13

Şâd *oluruz* bî-bekâ dünyâda ‘lîkin bilmezüz 196b/3

Uyuruz irteye dek kaldurmayuban başumuz 196b/4

4.1.1.3.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –UrsIz, –UrsUz

Beglerüñüz katına ne vech-ile *varursız*? didler. 152b/9

Evlerüñüzde ne vech-ile *oturursuz*? 152b/7

Yohsa size bir ḥvorlık iderin deprenmez *olursız*. 68b/3

Yâ ehl-i Dımışk! ḥalâyık üzerine dört nesne-y-ile iftiḥâr *idersiz*. 158b/9

Ve bir iş iderin ki, boyun *virürsiz*. 68b/4

4.1.1.3.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –UrlAr

...âdam oğlanları erler; ‘avratlar aña müştak *olurlar*. 177b/2

Göñülden *söyleşürler* sırrı bāyık 414b/17

Gördüm ki, birnice pîrler *otururlar*. 54a/11

... oltaşu üç kerre *tolandururlar*. 163a/1

Halâyık bilürler kim, günden bir sâ'ât geçdi. 163a/9

4.1.1.3.4. Geniş Zamanın Olumsuzu –mAz

4.1.1.3.4.1. Teklik 1. Şahıs Eki –mAzAm, –mAzIn

Anuñğayrına açmazam gözümi 220a/13

Ben eyitdüm: ‘Anuñ-ıçun dañı melül *olmazın*’ didüm. 137a/11

Dimezemhayf yirüm hañ itse sini 86a/2

Şübey: Ben seni öldürmek *sevmez*in didi. 76b/11

... Ben bunları şom *görmez*em dirdi. 147a/17

4.1.1.3.4.2. Teklik 2. Şahıs Eki –mAzsIn

‘İsâ’yı baña şefâ’at-çun indürsen dañı benüm elümden *kurtılamazsın*.
281a/12

.... boğazlasa, aña müsrif *dimezs*in’ diyüp, 43b/18

Mu’âviye’ye: sen niçün *söylemez*sin? diyüp, 48/2

İy Gazâle şâhibı’ Korkağ Şakıf’da atañı *añmazs*ın didi. 90a/9

4.1.1.3.4.3. Teklik 3. Şahıs Eki –mAz

Ve üç nesne vardur ki aña hiyānet *sığmaz*. 233b/19

... kimseyi zelil kılmaz ve velisi şeytān olanı iflāh *eylemez*. 44a/17

... ve Vāsıf’da hākim-idi, soñra gözi *añlamaz* olıcak 05b/18

... Kaçan hılāfat Benī Ümeyye’den gitse, dirlikte hayr *kal*maz. 295b/10

4.1.1.3.4.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –mAzUz

Biz revā *görmez*üz bunları kardaşı ‘Abdil’azīz b Velīd-ile...267b/11

... bir yiğidi *görsev*üz ki söz söyler biz andan hayr ummazuz. 367a/15

Biz bir gişi-y-ile ceng idüp *depeleşmez*üz İbn-i Zübeyr’den gayrı. 57b/6

... da’vatların icābat kılmayup elbetde rızā *virmez*üz diyüp, 94b/18

4.1.1.3.4.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –

Eserde bulunamamıştır.

4.1.1.3.4.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –mAzlAr

Cehenneme giden gişiler cennete girenlere hırş *itmezler*. 203a/21

Ve t̄ā‘atdan aza rāzī *olmazlar*. 34b/4

Andan şoñra ‘āşī ve kāfir olup *virmezler* didi. 174b/3

... Oğlanları bālīg olmayınca sünnet *itmezlerdi*. 25b/18

4.1.1.4. Şimdiki Zaman Eki –mAkdA

Ebū Maḥnef’i *getürmekde* ki, ol rivāyat itdüğü anlardan-ıdı. 10b/8

... ve İbrāhīm’i şorup kandalıkların *bilmekde* mübālağa idüp... 320b/11

Bu ḥalka söz *söylemekde* fitne vardır ki, 202a/12

... feth idüp ḡanāyıma mālīk *olmakda* Mūsā bin Nuşayr’a olup durur, 171b/3

4.1.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki –mİş, –Up

4.1.1.5.1. –mİş

4.1.1.5.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –mİşIn

Nāḡāh, uyanı geldüm, gördüm kibir kilse öñine *gelmişin*. 248b/19

Göñlüm anınla gidüp ben bunda *qalmışın* didi. 95b/10

Ol gişi: *Unutmuşın* diyüp. 85a/13

4.1.1.5.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –mİşsin

gördüm seni ki sūḡīlar libāsın *geymişsin*...250b/1

Andan Hārūn ol gişiye: ‘Girçeksin. Haccāc’ı *görmüşsin*’ didi. 151b/11

‘Bir günde ol deñlü ‘atā *eylemişsin* ki, 144b/9

Ben işitdüm ki, sen aña yā iki kuşak issi oğlu *dimişsin*. 57a/16

4.1.1.5.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –mİş, –mİş durur

gördün mi Meliküñ kızları ādamı nice *aldarlarmış?* didi. 397a/5

... Rüm’da Seyyid Battal Ġazī-ile şehīd *olmuşdur*. 233b/13

Ki göz *açmış durur* andan nūvāya60a/5

... içerü girdüğünde kardaşı ‘Amr’ı *öldürmiş* bilmeyüp aña ve anasına söğdi.
37b/6

4.1.1.5.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –mişiz

Buña irişdi ki kezzāb *dirmişiz*. 11a/17

4.1.1.5.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –mişsiz

... size ve siz ikiñüzüñ gicesine düğün *eylemişsiz* diyüp, 96a/1

‘Beytü’l-mālī ġayr-ı ġaqqına ġarc ide *dirmişsiz*’ diyüp, 158b/1

4.1.1.5.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –mİşlAr

... āhırında yaza *ķomışlar* 162b/3.

‘Urve kulağına yitişdi ki, ba‘z ġişiler *dimişler* kim ... 132b/14

Şol ġalda ki anuñ ehli aķ *geymişlerdi*.298b/8

..., gördüm ki, melāyikeler şaflar *bağlamışlar*.184a/8

4.1.1.5.2. –Up

... siz anı terk *idüp*, şatup bahāsın *alup* durursız. 325a/4

‘Alī *olup*, kıyāmat ġüninde ‘arşdan münādılar çağırupdur: ...135b/14

‘Abdullāh bin Zübeyir ‘Aķabe-i Ĥacūn’da *aşılup* dururdu.57a/8

‘Abdullāh b. Mübārek dirler, ġaķ aña *gelüp* durur.389a/8

İķüpven ańdı kim sini göricek 361b/8

4.1.2. Bildirme Kipleri

4.1.2.1. İstek Kipi

4.1.2.1.1. Teklik 1. Şahıs Eki –Am

... İlāhī vakt oldu ki senūñ ‘izzetünden ve celāluñdan *utanam*, inşāfa *gelem*.
390a/1

... Tā kim bunlardan küllisin ġanī kılayum diyü. 192a/17

...; tā kim öldüğümden sonra ol ġunāh anuñla ortak *olam* diyüp, ... 198b/9

Bārı boynuma aldum ki anuñ hācetin *bitürem*. 375b/3

kaçan adın ġönülden *geçürsem*, 425a/1

4.1.2.1.2. Teklik 2. Şahıs Eki –AsIn

... olanlar-ıla bey‘at idüp ‘āşī olanlarını *ķırasın*, mecāl *ırmeyesin*. 278b/7

Ammā bunuñ ma‘nīsi var ki Hārūn’dan Ca‘fer’e ‘ahd-ı vilāyat *idesin*.
377b/3

Ebū ‘Abbās’uñ-ki seffāhdur-ķılāfat karar *dutmasın* beyānındadır. 297b/17

Eger elüñden gelürse ki ol diyarda ‘Arapça söyler bir ġişi *ķomayasın*.
281b/15

On biñ aķça getürdüm binüp benümle *gelesin*, ġidevüz. 364a/16

Vaķta ki ķeri ġide ol yaluñuz ķala, her ne *dilerseñ* idesin. 317a/1

4.1.2.1.3. Teklik 3. Şahıs Eki –A

‘..., illā andan sonra gelen andan şerlü *ola*.’ 149b/4

ķaşā, Allāh Ta‘ālā’nuñ kereminden ki bir vilāyete iki ġışm *vire*. didi.
354b/10

Her kim bu ħarām şarabı içe, daķı anuñ ķatında sırlar ‘ayān *ola*. 203b/7

Allāh Ta‘ālā aña ol deñizüñ her ķatrası saġışınca on ħasene *vire* ve on
ġunāhın...253b/1

Şol şart üzerine ki yılda biñ ġez biñ aķça *ķöndere*. 431b/14

4.1.2.1.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –AvUz

... Allāh yolına ġazā *idevüz*. diyü nezr idüp dururlardı. 315a/19

Eger işitdise ol içerü girüp, biz maħcüb olup, biz ġāyīb *olsavuz* gerek
146b/16

Bu eşnāda eger zıkr idecek *olursavuz* kitāb uzanur. 224b/14

Eger yine *söylersevüz* tekrār düşüp kitāb uzun olur. 200a/7

Nice cenkden şöra ki eger zıkr *itsevüz* hikāyet uzanur. 285b/21

4.1.2.1.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –AsIz

Dutup, bend urup beġe *gönderesiz* didi. 169b/18

Bildügünüz *işleyesiz* ve zehī itdüklerin ... 81b/12

Mādām ki siz bizüm fażlumuzı *añasız*. 312b/16

Zāhır budur ki, nesne dilemekden müstaġnī *olasız*. 61b/15

4.1.2.1.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –AlAr

... ‘ahd itdi ki her yılda müsülmānlara bir nice yük māl *göndereler*. 411b/10

... ehli islām çıkup *gideler*. 85b/15.

Buyurdı ki Bağdād hālkı kıara geymeġi terk ideler, mecmū‘ı yeşil *geyeler*.
430b/16

Sılā’nuñ aşhābı kaşd itdiler ki, ol yiġide dil *uzadalar*. 74a/1

Tañrı’nuñ dinīn *azduralar*. 296a/16

Tañrı’nuñ kitāb’ın yaramaz *dutalar*. 296b/4

4.1.2.2. Emir Kipi

4.1.2.2.1. Teklik 1. Şahıs Eki –AyIm, –AyIn

Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi’nin 4. cildinde toplamda 8 yerde –AyIm eki tespit edilmiştir.

Küseyr Göñlümi andan döndürüp saña meyl itdüm, yüzüni aç *göreyim*.
220a/18

Getür şeklini göreyin, aña göre medh *ideyim*. 420a/2

Eyitdi: Nice *ağlamayayım* ki, on beş biñ fulori bir rivāyatda... 134b/16

‘Yā Emire’l-mü’minin! Eyit *işideyim*’ didüm.

Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi’nin 4. cildinde toplamda 100 yerde –AyIn eki
tespit edilmiştir.

... Ehl-i ‘ayāluma vaşiiyet ideyin, anlaruñ-ıla *ağlaşayın* 397a/20

... fikrüme size hayr olacak yire şarf *ideyin*. 373b/8

Ol gişi Manşür’a Saña varup *neyleyeyin?* Eger saña yakın ... 306a/12

‘Bana üç gün mühlet vir, bunlardan yig beyt *bulayın*’ didi. 175b/15

Ben fulān şāhıbumdan ol cāriyeyi hediye *isteyeyin*. 406b/9

Koñ beni, nüsüküm edā ideyin, soñra çıkayın, *gideyin* diyü. 92b/7

Ben anı andından *çıkarayın*. 153a/16

Gel benüm katuma şehre gir, seni düşmenden *şaklayayın* diyüp, 99a/6

4.1.2.2.2. Teklik 2. Şahıs Eki –ğII

Bu ek Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi’nin 4. cildinde toplamda 28 yerde tespit
edilmiştir.

Sen ne deñlü söz dirseñ biz kórķup gine döne *şanmağıl*. 153a/11

... öñince olup gine dönicek ardınca *kalğıl* ki, 108b/19

Ben dañı bildüğüm iderin saña *añlağıl* 145a/4

Gel *bilgil* ki, senüñ oğluñ bir minker ... 50a/2

Ben emīr olunup dururın ki, eylegil *asānlığı* cem‘ idüp...12b/5

Bu dār-ı tefrika içre gurūr *eylemegil* 367b/19

Hācatuña *alğıl* ki işbunun küllisi Hālışa katında. idi. 356b/4

4.1.2.2.3. Teklik 3. Şahıs Eki –sUn, –sIn

Bu ek Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'nin 4. cildinde toplamda 231 yerde tespit edilmiştir.

Anuñ sebebi-le kim, bu binaya ta'zīm *olınsın*. 157b/9

... ve her hāḳīmüñ Hhikmeti anda azğun olup yavıḳılın*sun*. 230a/8

Ve eger ḥalāyık *sevsün* dirseñ, dünyāda neye mālīkiseñ... 363b/3

Şālih bin Mes'ūd ısmarladı ki: Muḥtār'a eyit, Allāh'dan *ḳorksun*. 12b/4

... tūl-ı beḳādan saña zāhır olan seni tama'a *bırakmasun*. 112b/4

4.1.2.2.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –AlUm

Bu ek, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'nin 4. cildinde toplamda 98 yerde tespit edilmiştir.

Her ne vāḳt dirseñ seni zindandan *çıkaralum*. 3b/21

'İrāḳ ehli: Cezire'ye varalum, bir muḥkam ḳal'ada oturalım, Cezīre ḥalḳın cem' *idelüm*. 204a/13

Mervān oğlından daḥı *bozalum*, diyü ... 90b/10

Çekelum her dem anuñ-ıçun nedem 243b/19

Gel seni begleyelüm, Mervān'ı aradan *götürelüm*. diyü 278b/20

4.1.2.2.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –ñ, –(U)ñ

Bu ek, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'nin 4. cildinde toplamda 260 yerde tespit edilmiştir.

...: Ḥaccāc bir gün ḥutba okıyup sağ yanına dönüp: 'Agāh *oluñ*. ...147a/12

Ḥalḳdan kesilüñ, cum'a'dan ve cemā'atdan *kesilmeñ*. 367a/16

..., demür süñüsün eline laup: Ḳatırırma eyer *uruñ* didi. 72a/20

Ḥalḳdan kesilüñ, cum'a'dan ve cemā'atdan *kesilmeñ*. 367a/16

... 'Abdullāh bin Mes'ūd ḳavlı-la ḥüccet *idinüñ* didi. 146b/7

‘İy oğlancuqlarum! Şāhīb-ı ‘aķilla muşāḥabat idüp anlara mensüb *oluñ* ...
210b/4

naşīḥat *virüñ*, töhmet itmeñ aña 317a/21

Eger sāz çaldurmak elbetde ḥācet olsa, ḳatuñuzda ‘avratlardan kimse
ḳomañ. 271a/19

4.1.2.2.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –sUnlAr

Bu ek, Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi’nin 4. cildinde toplamda 32 yerde tespit edilmiştir.

... nice ceng idüp depeledilerse, anuñ gibi *itsünler*, 101b/16

Gelsünler, açsunlar, içinde ne var-ısa *girsınler*, *görsünler* didi. 201b/5-6

Sözlerine mağrūr olup, girçek şanup yoldan *azmasunlar* diyü. 320a/16

Anda varup, tūrup Muhammed’i Şām’a gitmeğe *ḳomasunlar*. 326a/4

4.1.2.3. Dilek-Şart Kipi

4.1.2.3.1. Teklik 1. Şahıs Eki –sAm

Eger naẓar-ı ḳahrumdan bir şemme irişdürecek *olursam* göz açup
yumunca... 231b/12

ḳaçan rāzī *olsam* size bereket virürin. 230a/14

..., eger ben *çıḳarsam* maşrık-ıla mağrīb arasından... didi. 3b/20

... Eger anı *görsem* yüzinden gayrı yire tabanca urmaz-ıdum. 433a/12

... Ḳularumdan kimi *dilersem* anuñ-ıla muşāḥīb ḳılurın. 34b/17

4.1.2.3.2. Teklik 2. Şahıs Eki –sAñ

Eger diyecek *olursan* ki ‘senüñ emrūñle ve icāzetüñle öldürürdüm.’ 341a/19

Beni *şatsañ* baham-ıla ināyet virüp ḥāluñ hoşça olsa, 97b/5

Müsülmān ṭonın geyüp *ṭaylasañ* ṭaḳınup yörimeye, bunlardan hiç kimse
olmaya,... 197a/18

Eger ol bitişe kulağ *dutarsan*, gönlüñ emīn olur. 307a/12

... eger beni üyümege *kosan* saña hayırlu-y-ıdı ve...222b/14

4.1.2.3.3. Teklik 3. Şahıs Eki –sA

Her kim ‘āşī *olsa* aña t̄a‘at yokdur. 200a/15

Eger bahīl *olsa* halk dağı bahīl olur. 166a/14

... hüznü uzun olur ve her ki dilini *uzatsa* nefsinı depeler. 366a/18

kaçan adamuñ eli tar *olsa* nefs anı her neye gerekse mürtekib ider. 144b/16

Kaçan emınlık *itse* halāyıkunı hakkı anuñ boynından gider. 211a/13

Eger didügünüz gerçek *olursa* şehri size teslim idevüz. 325b/9

... Eger kabūl *olmasa* hāl üzerinde anda kalurdı. 161a/10

4.1.2.3.4. Çokluk 1. Şahıs Eki –sAvUz

Bu esnāda eger zıkr idecek *olursavuz* kitāb uzanur. 224b/14

Eger işitdise ol içerü girüp, biz maḥcūb olup, biz gāyīb *olsavuz* gerek
146b/16

Eger yine *söylersevüz* tekrār düşüp kitāb uzun olur. 200a/7

Dağı nesneler vaşıyyet itdi ki eger zıkr *idersevüz* kelām uzanur. 356b/21

4.1.2.3.5. Çokluk 2. Şahıs Eki –sAñUz

Anuñ sözün kulağunuza koyup aña uyacak *olursañuz*, haluñuz bir dürlü olur.
204b/12

... eger siz Mervān’a yardım *iderseñüz* Allāh’dan size ‘azab yitişdürür.
287b/5

V‘allāhi eger siz beni depeleyecek *olursañuz* sizün içünüzden fitne
gitmeyecekdür. 268a/11

Ve eger siz fırsat bulacak *olursañuz* anuñ saltanatı ve imāratı ziyāda olur.
90b/1

4.1.2.3.6. Çokluk 3. Şahıs Eki –sAlAr

bir şavk âyetin *oķısalār* cennete şavkları ziyāda alurdı. 287b/17

Kimde ki kara giyesi *bulsalar* ocağa yaķarlardı. 430b/17

Halk şöyle olsa ki Allāh ta‘ālā’nuñ her ta‘ātın yirine *yitürseler* ve her günāhdan... 259b/17

4.1.2.4. Gereklilik Kipi

... biz maķķūb olup, biz ğāyīb olsavuz *gerek*. 146b/16

Niteki yakında gelse *gerek* 2b/19

Gişi iki güçücük issi olmak *gerek*. 217b/9

Biri daķı dīndār olmasa *gerek*;... 132a/15

Ve biri daķı ancılayın gişi olmak *gerek* ki,... 132a/16

...Belki getürdüp çıkartsam *gerek* diyüp yatdı. 37a/11

İbn-i Ziyād’a gelüp: Ayırtlaşmak *gerek* diyüp, 17a/19

4.2. Birleşik Zamanlı Fiiller

4.2.1. Hikâye Çekimi

4.2.1.1. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi –dU + –IdI, –dI + –IdI

‘Ömer: Ol işi baña vāķı’ olduğu gün ben *bildüm idi*. diyüp, 198a/19

Hüseyn bin ‘Alī EbīTālīb bu yılda *depelendi-y-idi*. 185b/7

Nitekim yoķaruda beyān *itdük idi*. 186b/10

Dımışķ’ı evvel yapup ‘imārat *eyledilerdi*. 153b/12

4.2.1.2. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zamanın Hikâyesi –mIş + –IdI

... Erminiyye bilādına ĥavāric-ıla cenge *göndermiş-idi*. 341a/3

Nice kerre emīr-i ĥac *olmışdı*. 387b/8

Oğlancuķlarına mu‘allım *idinmişdi*. 255b/15

...vaḡt yüz biñ dinār virmeye va‘da *itmış-idi*.169b/14

Şol halda ki anuñ ehli aḡ *geymişlerdi*. 298b/8

4.2.1.3. Geniş Zamanın Hikâyesi –Ar/–r/–Ur + –dI/–dU, –mAz + –dI/–dU

Ortalarından çok bahş *giderdi*. 260a/8

... taşvîr idüp her yılda her yılduzuñ öñinde bir bayramiderlerdi. 153b/16

... māl ḡarc idüp, istimâlet virüp *cidd itdürürdü*. 321a/8

Süd içdügi andan ötürü idi ki, doḡ *tutardı*. Yaḡ yidügi ...53a/3

Şöyle-y-idi ki çalınacak gök gürleri *şanurlardı*. 243a/19

... azacuk nesne-y-ile kanlar dökmeḡe ḡarış *olurdu*. 148a/12

Cerîr‘i gördüm, tespîḡden hîç aḡzını *yummazdı*. 221b/8

... şöñra görse bu vech-ile diyüp ḡadiş aña delîl *getürmezdi*. 338b/17

4.2.1.4. İstek Kipinin Hikâyesi –AyIdU, –A IdU, –AlAr IdI; –mAyAyIdU, –mAyAyIdI

Ol mâldan ḡaḡarcuḡumda *tolduraydum*. 165b/1

... ve benüm emşâlum ḡaḡḡında *deyeydün*. 219a/1

... deveye bindürüp Cezîre-i Dehlek’e *göndere-y-idi* ki, 182b/12

Gerek biz fahır *ideydük* liki size 11b/3

Ḳaşd itdiler ki, beni *dutalardı*. 22b/11

Bir egilür nesne *olmaya-y-idum*. 106b/10

... gendü nefsi üzerine ıḡrâr *itdürmeyeydi*.188a/7

4.2.2. Şart Çekimi

4.2.2.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı –dU + –IsA

Cevâp virüp: ‘Ne deñlü insân *öldürdüm-ise* beni ol ḡadar depeledi’ didi. 151b/5

‘İlimden ne *öğrendün ise* anuñ-ıla nefsün-içün ‘amal it. 210a/12

Anı kankı şakī öldürdü-y-ise 102b/15

... Rebī'a'yı depeleyüp neler *buldılsa* yağmalayup ol kaçanlar, 7a/20

4.2.2.2. Geniş Zamanın Şartı –Ar/–r/–Ur + –IsA

Eger diyecek *olursañ* ki ‘senüñ emrünüñ ve icāzetünüñ öldürürdüm.’ 341a/19

Bu müneccimünüñ sözi bir de rast *gelürse* nice rast gelmez? ... 332a/14

Şimdi senüñ başuñı kesüp kanuñ *dökersem* nicedür? 141b/11

... Eger sen fikr itdüğüñi bilecek *olursam* benüm hükmüm duñar mısın?
218a/8

Eger biz dahı *depelenürsevüz*...44b/1

... Benden ne *isterseñüz* ideyin94b/7

Tablo 4.1: Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Zaman ve Kip Eklerinin Şahıslara Çekimi

Şahıslar Zamanlar ve Kipler	Teklik			Çokluk		
	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs	1. Şahıs	2. Şahıs	3. Şahıs
Görülen Geçmiş Zaman	–Dİm –DUm	–Dİñ –DUñ	–Dı	–DUk	–Dİñuz –DUñuz	–DİlAr
Öğrenilen Geçmiş Zaman	–mİşIn	–mİşşIn	–mİş –mİş durur	–mişiz	–mişsiz	–mİşlAr
Geniş Zaman	–rem, –rIn, –ArAm, –ArIn, –UrAm, –UrIn	–rsIn –ArsIn –UrsIn	–r –Ar –Ur	–rUz –eriz, –ArUz –UrUz	–rsIz –ArsIz –UrsIz, –UrsUz	–rlAr –Arlar –UrlAr
Gelecek Zaman	–	–	–IsAr –AcAk	–	–	–
İstek Kipi	–Am	–AsIn	–A	–AvUz	–AsIz	–AlAr
Emir Kipi	–AyIm, –AyIn	–ğIl	–sUn, –sIn	–AlUm	–ñ, –(U)ñ	–sUnlAr
Şart Kipi	–sAm	–sAñ	–sA	–sAvUz	–sAñUz	–sAlAr

5. TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDEKİ FİİLİMSİLER

Fiilimsiler, fiillerin özelliklerini içeren fakat fiil görevi görmeyen kelimelerdir. Fiil kök ve gövdelerine getirilen eklerle oluşturulan fiilimsiler, çekimlenmezler. Bundan dolayı, fiilimsilere çekimsiz fiiller denmektedir. Bu konuda Korkmaz, şunları söylemektedir: Çekimsiz fiiller fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekme giremedikleri için, yargı bildirmeyen, dolayısıyla da bitmemiş fiil niteliğinde olan fiillerdir. Çekimsiz fiil diye adlandırılmaları da bu nedenledir (2009: 863).

Fiilimseler; almış oldukları eklerle, anlamları ve görevleri bakımında üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiildir.

5.1. Sıfaler

Fiil kök ve gövdelerine getirilen sıfat ekleriyle yapılan fiilimsi türüdür. Korkmaz, sıfat-fiilleri şu şekilde açıklamaktadır: Sıfat-fiiller, adından da anlaşılacağı üzere, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir: tanıdık adam, umulmadık iş, geçmiş gün, yontulmamış taş, beklenen misafir, görülmeyen hedef, akar su, çıkmaz yol, ödenecek vergi gibi. Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildir. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırır (2009: 909).

5.1.1. -dUk, -dIk

Kaçan ki Kanesrin ehlinüñ qaraları çıkarup aklar *geydükleri* habarı Cezîre ehline irişdi. 298b/4

Muhtâr bu kürsî(yi) ‘azîz *tutduğuna* bir dürlü sebep dahı beyan idüp...13b/20

Bülûğa *yitişdügi* vaqtlarda atası Mısr’a beg oldı. 186a/16

Fesâda virdügi dibi her beg 366b/3

Andan soñra *gevdesine geydügi* kaftanın açdı. 313b/10

Ben umarım kim size *hayr geldügi* cihetden şer gelmeye, şalâheyülersiz. 291b/7

Şol huṭbe arasında bana naşīḥat-gūna *ḥayr söyledüğüñ* lillāh mıydı
yoḥsa...354a/12

Beglere yakınlığüñ *ıraq düşdügi* vaḳt melül olmaḳdur, 306a/10

‘Abdullāh bin Ziyā döñine ḥāzır olmaḳ ḥakāratından *imtinā‘eyledügi* vaḳta
öl didi. 41a/21

Biri bir muhkem ḳal‘a ki başına bir *iş düşdügi* vaḳt ḳaçaaña sığına. 246a/10

Saña ḳaşd itdi baña ol *ḳorku virdüğüñ* esed 311b/16

‘Ömer: Günāhlara *müstağraḳ olduğum* ḥālda şabāḥladum. 194b/18

..., *şalāḥ geldügi* cihetden fesād gelmeye. 291b/8

oltālī‘oldıgi vaḳta

Ḥarūriyye ‘uzlat itdügi vaḳt‘Alī’ye: ...35a/6

Allāhu ta‘ālānuñ farizalarına mülāzamat idüp sizüñ üzeriñüze *vazīfa*
ḳılduğın ödeñ. 34a/13

Zulḳarneyn Şām’ı gelicek *uğraduğı yoldan* geldiler. 221a/8

5.1.2. –An

‘Ölümün çoḳañup, anuñ-çun gökçek *yaraḳ iden zīrekdür*’ didi. 63a/20

... Filistīn’da *iḥdās iden Velīd bin‘Abdurrahmān Cerī-y-idi*. 163b/11

Bu belā-yhha-ıla *mübtelā olanlardan birisi* ol devlet-i dünyāviyye-y-ile
fereḥ ...61b/11

Cāna kıyanlaruñ ölümü böyle olur.249b/14

‘ilm öğrenüp anuñla‘*amal itmeyen bir ṭabība* benzer ki...228b/6

..., bu *ṭarīḳata zīm idenleri* tekfir idüp, işārat eyledi ki;... 13b/12

Andan soñra *girü ḳalan bölüklerden* ġāfil olma. 281b/15

Ba‘zı *soña ḳalanza‘ifleri* Ḥākānuñ ḥalkı dutup kırdı. 242b/10

Biri mubīr ve biri *kezzāb* olsa gerek, *kezzāb olan İbn-i Ebī ‘Ubeyd’dür*;...
141a/18

Cāyız olmayup gendüye *hācat olmayan nesneleri* miḥālafar gösterüp iderdi.
17b/15

Evvel bey *'atel şunan Yezīd b. 'Anbese* idi. 268b/13

Ƙardaşum Emīn'i öldürdüğini añdum ve anuñ *başına geleni hānatları*
añdum. 435a/20

Ƙoyun güden gişi arslanlu yirde 313a/20

Ƙudūm-ılaḳa demeynüñ *şeref bulan Batha* 136a/19

Ol şehri *iḥāta iden burcuñ* altmış ƙapusu var-ıdı. 152a/13

şag ƙurtulan bi-ḥad esīr-ile ve ol şehir beginüñ ƙızı...360a/4

Tevbesi *mercū olunan ādamīlara* görmez misin ki iy ƙardaşum oğlu! 43b/19

Vācīb olan ḥarāmdan yığlınmaḳdur, *müstahab olan ḥalāldan* yığlınmaḳdur.
363b/20

Bünyād urulan nesne ḥarāb olup ... 154a/13

5.1.3. –mİŞ

altun-ıla doḳunmuş ḥarīr döşediler, 437b/15

Daḫı 'Abbāsilerün ne ƙadar *emanet ƙonmuş nesnesi* var-ısa aldı. 427a/14

... ve fāzıl ve hiç şerre *mübāşarat itmemiş kimse* görmedüm: ... 133b/21

Hācīb, İbn-i Hübeyre, *sefere yaraḳlanmış gibi* geldüñ. didi. 299b/19

İçinde bir iki tınluk yoğun yünden *toḳunmuş 'abā* var. 201b/12

Tāvūs ƙaçan *bişmiş baş* görse ol gice rāḫat olmazdı. 214a/2

Şāyed ki aña *yanılmış ḥabar* naḳıl itmiş olalar. 395a/20

5.1.4. –AcAk

... neyhimünker itmeḡe ḥavāric-ıla ḥurūca *rāḡıb ƙılacak sözler*
söyleyüp70a/17

... şöyle mübtelā olurlar ki, *ser-i 'avrat idecek nesne* güc-ile bulurlar.
61b/10

Yatsu ezānı viricek mescide girdiler. 7a/19

Eger sen bir *döğecek yirde* olsan seni döğerdüm. didi. 209b/7

... *kaçacak yol* bulmayup, hile kapuları ... 20a/11

... içine *qandīller* aşdı ve *oturacak şeh-niştirler* ve öñine meydān eyledi.
337a/5

5.1.5. –mAlI, –mAlU

vaqtī kim, bir yerde *göçmelü* olsa düşmenden aldığı *ğanīmat*... 171a/20

Kaçan bunlara te‘dīb *itmeli* olsan sırr-ıla it kim, 112a/12

Mervān b. Ebī Hāfşa *gelmeli* olsa gāyet de *hākīr* şüret-ile gelürdi. 390a/21

Ölmeli ise, varayın, aqçacuğum talebi deyin. 415a/7

Eger bu gice *hatunlarum* qatına *varmalu* degülmişsem senden ayrılmazdum.
397b/20

5.1.6. –Ar

Ve her kaçan gendü yolca *gider* olsa sāyıllara aqall virdügi iki yüz aqça idi.
406a20

... ol Allāh’a ki, ölmek vaqtında anları bize *kaçar* kılup bizi anlara *kaçar* kılmadı. 67a/18

5.1.7. –mAz

Görünmez oldu bu Hāfs-ı Quteybe 168b/8

Çeride menberde *ağmaz* oldu. 168b/8

Eyitdi: ‘*Yaramazdur.*’ 203b/2

Şoñra gendü *ölmezden* öñ *qaşditdi-y-idi* ki Reşid’i taqdīm eyledi 376b/9

Baña ‘var ol götürecek cenazeyi kimse *almazdan* öñdın getir.’ didi. 350a/12

5.2. Zarf-Fiiller

5.2.1. –A

Egerehl-i cehennemün kaftanlarından göge bir kaftan *aşa kosalar*, 352a/4

Ala kıya anı yüz biñ belādan 423b/3

Her ki mahrūm-iken ölse telbih *eyde* turu gele. 425a/11

Emīn'i severdi amma izhār *idemezdi*. 424b/20

İbn-i Zübeyr'ün yüzine tokınup, yarup kan *aķabaşladı*. 50b/16

Andan sonra ol gişi virecegi tonları dağı *ala gördiler*. 116a/15

5.2.2. –İ

Taş adduk idüp gendüye bir pül *alı kıomadı*. 65b/4

İbn-i Eş'aş anı bey'atada' vat idüp, ol dağı bey'at idüp *şalı virdi*. 94a/2

Bir kimse İbn-i 'Ömer'e Senün-çün cevāriş *düzi vireyin* diyüp... 64b/12

Baňa bir maħpūba ħatun gişi *bulıvir*. 216a/21

Manşūr Başra ehline namaz kıldukları yirde kıpla *yapı virdi*. 318a/21

Sini önünde ben *oturı kıaldım*. 402a/5

Her menzilde bir gün iki gün *egleni egleni* gitdi. 430b/10

5.2.3. –(y)U

'Abdullāh İbn-i 'Ömer bir gün *uğrayu gelüp*... 51a/19.

Bundan sonra ħalī fa sen olasın *Diyü* 'ahd itmişdi. 304b/12

Atası *duru gelüp*, ikram idüp 'aleyk aldı. 139b/19.

Bıñar kenārında *ağlayu başlayup* 216b/17

Bir gişi *isteyü vardı* 213b/9.

Ebū Müslim'e varmağa destur *dileyü virdüm*. 308a/20

Ol anlara kışsa *diyü virürdi* 70a/12.

5.2.4. –İcAk

... hādım koyup ısmarlamışdı ki fırsat *bulıcaķ* Tāhir’e zehir düre. 435b/2

Öliceķ vaşıyyetitdi ki gövdesini iledüp ... 422a/4

Saňa benüm mührüm yakın *geliceķ*, bilesin kiibenümdür. 314a/4

Ulalıcaķ olısar daķı hāzım 382a/4

... eger ķudratum yitse anı *añıcaķ* ağlamağa ağlar-ıdım. 33a/14

‘Bu ķandan dur?’ diyüp *şorıcaķ*. 175b/18

5.2.5. –İncA

Eyitdi: ‘Andiçdüm ki *Qur‘ān’ı ezberlemeyince* bunu gidermeyem ayağumdan.’ didi. 225a/20

... yatsu namazından şöıra tā *şubķ olınca* bile oldı. 187b/4

Ve orucı çok idecek olursa, bu hāl *muttasıf olmayınca*. 63b/4

... götürölmez ta anlara Benī Ümeyye’den bir gişi *halīfa olmayınca* 265b/20

... Oğlanları *bālīg olmayınca* sünnet itmezlerdi. 25b/18

... hālāyık *ħacca gelince* turupħac eyledi. 51b/1

5.2.6. –mAdIn

... ol cennete girür ve her kim, *bilmedin* ve *öğrenmedin* Allāh’a ‘ibādat itse ... 193a/8

Durmadın Dımışk’ı yapup ‘imārat itmekde-y-idiler. 154b/6

Vallāhı ben eyle umarınki çerileri *dutmadın* raķtların yağmalayup... 2b/13

Kimse *açmadın* Velīd’ebildürdiler. 162b/5

Ölüm şerbetin *tatmadın* bundan tatmazsın. didi. 241b/2

‘Āşım Ĥorāsān’a *varmadın* Cüneyd vefat itdi. 237b/8

5.2.7. –(U)p

Yezîd bir akçasın almadı, *Zenbil urup* şatardı. 392b/15

Ayaklarına bukağı urup, boyunlarına *zencîr dakup*,... 321b/3

..., illa alnında *zünnâr bağlayup* müslmânlar ortasında ma'lûm ola...197a/20

...halâyık üzerine hileler-ile *borclar yükledüp* soñra gine yarı ...230a/5

... İbn-i Eş'aş çerisi ardında *busu koyup*, İbn-i Eş'aş-ıla tırışur gibi olup,... 100b/19

Allâhuta'âlâ emri-le gözleri *cile bulup*: 'Bunı baña şat' didi. 212b/17

İbn-i Hübeyre, Furat ağzında *çadır kurup* oturdı. 289b/5

Anlar selâmatlıg-ıla bu fitnelere girmeyüp *dünyâdan geçüp* Allâh'ıñ rahmetine ulaşıdılar. 325a/11

İş *düşvâr olup*, ceng hâkdan aşup, halâyık tağılup Muş'abbkaldı. 42a/4

Ben N'rede? diyü şorup, *elüme yapışup*, birez yir gidüp...366b/19

Manşûrvarmayup, 'avratın *hāmîle koyup* bir pare kâğıda nesebin yazdı...345b/14

Ol dahı *haṭā söyleyüp* kâ'ıda-yın ahv üzerine söyleyemedüklerinden ötürü...343a/9

ol vakıtdan Peyğambar 'amülâzamat *idüp*, *muşâhıb olup*, *hıfz eyleyüp*,... 26a/10

...kardaşı mervân bin mühelleb anuñ-çun atlar *iḥzâr idüp* dururdı. 119b/14

5.2.8. –UbAn

Allâh Ta'âlâ'yı mı *aldayuban* ki Rabbu'l-erbâbdur, 338a/1

Kazâ yili *irişüben* semâdan 246b/17

Bir gişiye *tâbî'oluban* –ki adına 'Abdulkahhâr dirlerdi- ... 362a/9

Tâ ki *ölmeyüben* diri qalasın367b/15

Geçüben emr-i Hâk olur nâzil 376a/13

Sa‘id bin Müseyyeb kızını *gösterüben* Vedā’ye iki ... 131a/13

Gece ve gündüzün *buluşıban* ola bile 96a/14

Uyuruz irteye dek *kaldurmayuban* başumuz 196b/4

Düşüben ardumuza ha kıvarsız 98b/20

5.2.9. –All

Bu bizüm üzerümüze vālī *olalı*, 7b/12

Çeride *görünmeyeliden* berü ol 168b/17

Gideli Hâk emri birle ‘âlam içinden ‘Ömer 199b/19

Firāk odları cānakār *ideli* 223b/15

5.2.10. –dUkça

Belki ba‘zı günlerde zafar *buldukça* çerisiyle ... 98b/9

... laṭif –ibārat-ıla kuvvatuñ *yitdukçe* bir nāme yaz. 120a/8

Her gāh yarağın *añdukça* ‘amaldananuñ... 130a/6

Kaḥṭabe İbn-i Hübeyr’ye yakın *irişdukçe* İbn-i Hübeyre ... 286b/1

Ki artar hüsni *bağdukça* olur gibi eḫsān 410a/1

Kara Zülfi gibi her dem *karageydukçe* her gice 410a/3

5.2.11. –ken

Uyanuğ-iken Allāh’dan kork... 227b/1

İsterken nā-gāh Busayr kelīsasında buldılar. 294b/14

Mescidleri aḫsān-ı mesācīd olup ezān-ıla ve şalavāt’ıla *tolu-y-iken*, 337b/7

Bir gün eve çıkup bir geyik ardına düşüp *kovarken* eyeri ... 362b/7

İbn-i ‘Ömer’i ne *girürken* ve ne *çıkarken* ol kâpuda görmedüm. 63a/17

Bunlar ol *arada-y-iken* küffār yolu bağlayup ... 85b/13

Nu‘mān bin Beşīr *beg-iken* varup anı medḥ eyledi. 100b/15

5.2.12. –İcAgAz

Orucın *açıcağaz* ne bulur-ısañ yimegil 367b/20

Ben istemedigüm işi sen *işleyicegez* 145a/4

Ecel *iricegez* kamuğağılur 202a/6

5.2.13. –dUkdA

... ta‘āmı yimege *başladuğda* ‘bismillāhi’ diyüp āhırında ‘elḥamdülillāhi’ diyesin. 231a/4

Ebū Müslim ḥacdan dönüp yine *geldükde* öldür. diyü. 302a/4

İrişdükde kılurcān u dilişād 437b/7

5.2.14. –ArAk

‘Git şu gölgeden’ diyüp ol gişi *incinerek* birezilerü vardı. 54a/2

5.3. İsim-Fiiller

5.3.1. –mAk

Evinden *ağlamak* avazın işidüp menziline varup, 137b/4

Zirā‘abā *geymek* zāhıdlaruñ‘alemidür. 434a/1

Bir, günāh üzerine günāh *işlemek*; bir, Allāh Ta‘ālla tarafın unudup...253b/19

... Ya‘nī, ḥasenāt *işlemek* günahları giderür, dimek olur. didi. 221b/11

Tekye *kılmağ* gey ḥamākatdur bu fānī ‘ālama 196b/1

5.3.2. –mA

And virdi ki daḥışarāb *içmeye* ve oğlan sevmeye. 425b/5

... nesne olanlaruñ *dilenmesinüñ* nehyinde ḥadis ... 167a/4

And virdi ki daḥı şarāb *içmeye* ve oğlan *sevmeye*. 425a/5

Meymün’ı kaçımakdan *ditreme* dutdı. 240b/21

Her (kim) kimyā-yı-ılamāl taleb itse iflāsdan *kurtulmaya*. 391a/13

5.3.3. –İş

Sabāh olıcaķ Hākān *yürüyüş* itdi. 242b/16

Manşūr, bunuñ *dutuşın*, *ķapuşın* görüp dāyım bunu ... 346a/1

Te'hīr ılacāh ılıyyet*götürüşine* beñzedi.25a/6

Segirdişi üzerine gelüp, depeleyüp, Haccāc'a varup habar virdiler. 50b/18

Şadāķat ķalmadı iş ve *bilişle* 367b/6

SONUÇ

Genel tanımıyla iş, oluş ve hareket bildiren fiiller, sonlarına getirilen eklerle ya da hiçbir ek getirilmeden basit hallerde de kullanılabilen ve tek başlarına anlam ifade edebilen sözcüklerdir. Türk dili, bilindiği üzere coğrafi olarak çok geniş bir alanda kullanılmaktadır. Bu da şüphesiz ki Türkçenin söz varlığını etkilemektedir. Gerek yapım ekleriyle yeni kelimeler türetilerek gerek kelimelerin başka fiillerle birleşmesi suretiyle Türkçenin söz varlığı daha da zenginleştirilmiştir. Biz, Türk dilinin söz varlığının daha iyi anlaşılabilmesi ve çalışmanın konusu olan fiiller bakımından ne kadar zengin olduğunun görülebilmesi için bu tür çalışmaların daha fazla yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi üzerinde yaptığımız bu çalışmanın, bu konuda yapılacak olan başka çalışmalara da örnek teşkil edebileceği inancındayız. “Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Fiiller” adlı çalışmamız, genel olarak beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde, eserin yazıldığı dönemde kullanılan dil olan Eski Anadolu Türkçesi, eserin müellifi olan İbni Kesir ve eserin mütercimi olan Şirvanlı Mahmud hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ‘fiiller’ konusunu ele alarak fiiller hakkında genel bilgiler verip fiilleri üç başlık altında tasnif etmeyi uygun gördük. Bu bölümde, ilk olarak basit fiilleri ele alarak eserde toplamda 253 basit fiil tespit ettik. Tespit etmiş olduğumuz bu fiilleri de almış oldukları ses sayılarına göre tasnif ettik. Daha sonra türemiş fiillerin üzerinde çalışıp almış oldukları yapım eklerine göre fiilden fiil türeten ekler olarak 472 ve isimden fiil türeten ekler olarak 147 olmak üzere toplamda 619 türemiş fiil tespit etmiş bulunmaktayız. Birleşik fiillerde ise, isim + yardımcı fiil yapısıyla oluşmuş 2446, fiil + fiil yapısıyla oluşmuş 81 birleşik fiil olmak üzere toplamda 2527 birleşik fiil saptayarak bu fiilleri inceledik.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ek-fiilleri ele alarak ek-fiil hakkında genel bilgiler verildi. Ek-fiilleri, isim soylu sözcüklere eklenen ek-fiiller (görülen geçmiş zaman, geniş zaman, duyulan geçmiş zaman, şart) ve fiillere eklenen ek-fiiller (hikâye birleşik zaman, şart birleşik zaman) olmak üzere iki başlık altında inceleyerek konuyla ilgili örnekler verdik.

Çalışmamızın dördüncü bölümünü ise, metinlerdeki yardımcı fiillerin çekimli şekilleri oluşturmaktadır. Bu bölümde fiiller, ilk olarak basit zamanlı ve birleşik zamanlı fiiller şeklinde iki ana başlıkta ele alınmıştır. Basit zamanlı fiiller kendi içerisinde; Haber kipleri (görülen geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman) ve bildirme kipleri (istek kipi, emir kipi, dilek-şart kipi, gereklilik kipi) olmak üzere iki başlıkta incelendi. Daha sonra ise birleşik zamanlı fiiller önce hikâye çekimi olarak ardından şart çekimi olarak iki başlık halinde ele alındı. Eserde tespit edilen yardımcı fiillerin çekimli şekilleri kişi zamirlerine göre ayrı ayrı örnekler halinde gösterildi.

Çalışmamızın son bölümünde ise, fiilimsiler konusu ele alındı. Bu bölüm, sıfat-fiil, zarf-fiil ve isim-fiil olmak üzere üç başlık altında incelendi. İlk olarak sıfat-fiil kısmında; -dUk /-dIk, -An, -mIş, -AcAk, -mAII / -mAIU, -Ar, -mAz ekleri, ikinci olarak zarf-fiil kısmında; -A, -I, (y)U, -IcAk, -IncA, -mAdIn, -(U)p, -UbAn, -AII, -dUkÇA, -ken, -IcAgAz, -dUkdA, -ArAk ekleriyle ve son olarak da isim-fiil kısmında; -mAk, -mA, -Iş ekleriyle metinde örnekler tespit edilip içerisinde geçtiği cümle ile birlikte gösterildi. Çalışmamızda, eserde geçen fiiller hakkında sayısal veriler de elde ederek bu verileri her konunun başında tablolar şeklinde göstermeyi uygun gördük.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, eserdeki tüm fiillerin eksiksiz olarak ele alındığı ve çalışmamızın eksiksiz olduğunu söylemek hata olur. Genel olarak dünya dillerinde olduğu gibi Türk dili için de önemli olan husus, fiilleri kendi içlerinde tasnif ederek fiil konusunda çalışma yapmak isteyecek olan bilim insanlarına katkı sağlamaktır. Fiil konusunda daha önce yapılan çalışmalar, nasıl ki bu çalışmanın yapılmasına katkı sağladıysa bu çalışmanın da kendisinden sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali (2017); *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Aksan, Doğan (2000); *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yayınları, Ankara.
- Argunşah, Mustafa (1990); "II. Murad Devrini (1421-1451) Ünlü Hekimi Muhammed Bin Mahmûd Şirvanî ve Türkçe Eserleri," *EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 4, s. 483-494
- Argunşah, Mustafa (1989); *Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvanî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin- Dizin*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atalay, Besim (1985); *Divanü Lügati't-Türk Dizini I-II-III*, TDK Yayınları, Ankara.
- Balcı, Orhan (1995); *Şirvanlı Mehmed bin Mahmud Tuhfe-i Muradi fi İl-mi'l-Cevahir (İnceleme- Sözlük- Metin)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1974); *Türkçenin Grameri*, Baha Matbaası, İstanbul.
- Bayat, Ali Haydar (2010); *Tıp Tarihi*, Merkez efendi Derneği, İstanbul.
- Bayat, Ali Haydar (1996); "XV. Yüzyıl Osmanlı Tıbbının Büyük Üstâdı Muhammed bin Mamhud Şirvânî (1375-1450) Hayatı ve Eserleri," *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Cilt 4, s. 22-43.
- Baydar, Turgut (2013); "İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine", *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 49, s. 55-66.
- Caferoğlu, Ahmet (2011); *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 2. Baskı, TDK Yayınları, Ankara.
- Cerrahoğlu, İsmail (1982); "İbn-i Kesir ve Tefsiri," *Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, s. 44-69.
- Çoruk, Özge (2017); "*Âşık Paşa'nın Garib-Nâmesinde Fiiller*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Devellioğlu, Ferit (2013); *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dilaçar, Agop (2016); *Kutadgu Bilig İncelemesi*, TDK Yayınları, Ankara.
- Doğan, İsmail ve Zerrin Usta (2014); *Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı (Sözlük-Gramatikal Dizin)*, Altınpost Yayıncılık, Ankara.
- Eraslan, Kemal (2012); *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2014); *Kutadgu Bilig Grameri Fiil*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2018); *Dede Korkut Kitabı 1-2*, TDK Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (1988); *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

- Ergüzel, Mehmet Mehdi (1999); *Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (4.Cilt, 2. Kısım) Dil özellikleri-Metin-sözlük-Dizin*, Yayımlanmış Doktora Tezi, TDK Yayınları, Ankara.
- Gabain, A. Von (2007); *Eski Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gedizli, Mehmet (2013); “Türkiye Türkçesindeki Türemiş Kök Fiillerin Yapı ve Anlam Özellikleri,” *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 39, s. 1-16.
- Gülensoy, Tuncer (2000); *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, Tuncer (2011); *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, Gürer ve Erdoğan Boz (2010); *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Günaltay, M. Şemseddin (1991); *İslam Tarihinin Kaynakları Tarih ve Müverrihleri*, Kitabevi, İstanbul
- Güner, Galip (2008); “Karahanlı Türkçesinde Fiil”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (2016); *Türk Dilinde Yapı Bakımından Filler*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Karaağaç, Günay (2012); *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, Leyla (1991); *Söz Dizimi - Cümle Tahlilleri-*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, Leyla (1997); “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 549, s. 209-213.
- Korkmaz, Zeynep (2013); *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2015); *Türk Dili Üzerine Araştırmalar IV*, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2009); *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara.
- Köktekin, Kazım (2011); *Eski Anadolu Türkçesi*, Fenomen Yayınları, Erzurum.
- Kunduracı, G. (2011). “*Eski Türkçede Bol- Fiili Üzerine Bir Araştırma*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kurban, Ferhat (1990); “*Şirvânî Mahmud Sultaniye (Giriş-Metin-Sözlük)*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükalay, Hüseyin (2010); *İbn-i Kesir’in Hayatı İlmi Şahsiyeti ve Tefsirdeki Metodu*, Tekin yayınları, Konya.
- Küçüker, Paki (2010a); “Kitab-ı Güzide ya da Sultaniyye,” *Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 11, Sayı 18, s. 173-181
- Küçüker, Paki (2010b); “Şirvani’ye Ait “Güzide” Bir Tıp Eseri Üzerine,” *Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Müjgan Cumbur Armağanı Enstitüsü Yayınları*, Volume 1, pp.194.

- Mansuroğlu, Mecdut (1951); “Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlaması ve Gelişmesi,” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dil ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, s. 215-229.
- Naci, Muallim (1987); *Lugat-i Nâcî*, İstanbul.
- Önler, Zafer (1998); “XV-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Söz Varlığı,” *Kebikeç Dergisi*, Yıl 3, Sayı 6, s.157-168.
- Özer, Hasan (2011); “*Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Marmaravi Tercüme-i Risale-i Vasiyyet (İnceleme-Cümle Bilgisi- Metin- Gramatikal Dizin)*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Özer, Hasan (2007); “*Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin Marmaravi Usul-ı Vusul-ı İlahiyye (Metin-İnceleme- Gramatikal Dizin)*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Özer, Hasan, Engin Yavuz ve M. Mehdi Ergüzel (2020); “Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesinde Kullanılan Birleşik Fiiller Üzerine,” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 8, Sayı 107, s. 58-78.
- Özkan, Abdurrahman (2009); *Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin- Dizin*, TDK Yayınları, Ankara.
- Özkan, Mustafa (2010); “Eski Anadolu Türkçesinde yapılan Sure Tefsirleri ve Üveys bin Hoca Osman bin Emir İlyas bin Evliyâ’nın Amme Cüzü Tefsiri,” *Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, İstanbul.
- Özkan, Mustafa (1995); *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul. s. 62,63
- Özkan, Mustafa, vd. (2001). *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Öztekten, Özkan (2018), “Eski Anadolu Türkçesi Yazı Dili midir?” *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 24, s. 260-266.
- Paşa, Şerif (2010); *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Cilt 39, İstanbul.
- Şahin, Hatice (2000-2001); “Kutadgu Bilig’de Tasviri Fiiller,” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2, Sayı 2, s. 1-11
- Şahin, Hatice (2015); *Eski Anadolu Türkçesi*, Akçağ Yayınları, s. 19, Ankara.
- Sami, Şemsettin (2008); *Kâmûs-ı Türkî*, Sahafılar Kitap Sarayı, İstanbul.
- TDK, (2011), *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.
- TDK (2019); *Tarama Sözlüğü 1-8*, TDK Yayınları, Ankara.
- TDK (1983); *Yeni Tarama Sözlüğü*, (Düz. : Cem Dilçin),TDK Yayınları Ankara.
- Tekin, Arslan (1998); *Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (4.Cilt, 1. Kısım) Dil Özellikleri-Metin-Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.
- Türk, Vahit (2006); “İsimden Fiil Yapan –al/-el; -l- ve –ar/-er-; -r- Eklerinin kökeni,” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 120, s. 9-39.

- Timurtaş, Kadri Faruk (1964); *Osmanlı Türkçesi Grameri*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Topaloğlu, Ahmet (2016); *Türkçede Fiiller ve Çatılar*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Üstüner, Ahat (2017); *Türkçenin Tarihi Gelişimi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Yelten, Muhammet (1998); *Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi (4.Cilt, 2. Kısım) Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-*, TDK Yayınları, Ankara.
- Yelten, Muhammet (1979); “Şirvanlı Mahmud’un Hayatı ve Eserleri,” *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 57, s. 157-169, İstanbul.
- Yelten, Muhammet (1993); *Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye, Giriş- İnceleme- Cümle Bilgisi- Metin- Sözlük*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları İstanbul.
- Yılmaz, D. Özlem (2020); *Türkiye Türkçesinde Eylemsi*, TDK Yayınları, Ankara.

ÖZ GEÇMİŞ

Engin Yavuz, 1991 yılında Erzurum’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir’de tamamladı. Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 2010 yılında başladığı lisans eğitimini 2014 yılında tamamladı. 2017 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans programına kaydoldu.

